శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్షము

బాలకాండము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

ప్రథమ ముద్రణము ప్రతులు ౧౦౦౦
వెల రు ౪-౦-౦

ఆంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాశాల
బెజవాడ —

శ్రీమద్రామాయణకల్పవృక్షము

అవతారిక

శా. శ్రీమంజూషిక భక్తరక్షణకళాశ్రీచుంచు వానందవ
ల్లీమంజుప్రసవంబుఁ జిద్గగనప్రాలేయాంశువున్ మోక్షల
క్ష్మీమాణిక్యవినూత్నమేఖల కటాక్షీభూతనీహారరుక్
శ్రీమంతంబయి పొల్చు వెల్గు నొకఁడే సేవింతు విశ్వేశ్వరా!

శా. కైలాసాచలసానువాసము వృషస్కంధాగ్రసంస్థాయి త
త్ప్రాలేయాచలకన్యకాకుచతటీపర్యంకనిద్రాగతం
బాలోలాగ్రజటాధునీఘటితనాకౌకస్సరిత్కంబు దే
హాలంకారితలేలిహానము వెలుం గర్చింతు విశ్వేశ్వరా!

సీ. పంచభూతములు దివాకరుండును నిశా
కరుఁడు నీ తను సప్తకంబయేని
యీ శరీరంబు నీదే! కన్నువిప్పటఁ
గన్నుమూయుట నీవు కలుగ వెట్లు?
ఏతదధిష్ఠాత యెవ్వాఁడో యజమానుఁ
డనిన నీ యష్టమతనువు వాఁడు
కెరలిన న్నేమి మిగిల్చితి నా సామి!
బిట్టు నే నన్న దభిజ్ఞగాక!
స్వామి! నీదు పారమ్యంబుఁ బడయఁజాల
దఖిలవిశ్వంబుఁ దాను నీ వయ్యుఁగూడ
హరిహరబ్రహ్మమయము మయి యర్ధచంద్ర
చూడము వెలుంగును నొసంటఁ జూడలేక

ఉ. పావు నెఱుంగు బ్రహ్మ సగపాలును మాత్ర మెఱుంగుఁ బార్వతీ
దేవియు నీ వెఱుంగుదువు తెల్లము రామమహత్త్వ కృత్స్నమా
దేవున కేను నీ యనుమతింబడి సంకిత మిత్తు జానకీ
దేవిమనోహరుండు రఘుదేవుని సాధుకథాప్రపంచమున్

సీ. మఱల నిదేల రామాయణం బన్నచో
నీ ప్రపంచక మెల్ల నెల్లవేళఁ
దినుచున్నయన్నమే తినుచున్న దిన్నాళ్లు
తనరుచి బ్రదుకులు తనవి గాన
చేసిన సంసారమే సేయుచున్నది
తనదైన యనుభూతి తనదిగాన
తలఁచిన రామునే తలఁచెద నేనును
నా భక్తి రచనలు నావిగాన
కవి ప్రతిభలోన నుండును గావ్యగత శ
తాంశములయందుఁ దొంబది యైన పాళ్ళు
ప్రాగ్విపశ్చిన్మతంబున రసము వేయి
రెట్లు గొప్పది నవకథాదృతిని మించి

ఉ. జాగ్రదవస్థ నేమి యన స్వప్నసుషుప్తులఁగూడ రామ నా
మగ్రహణంబె నా వయిన మానసజిహ్వాలు సేయుఁ దత్కథా
ప్రగ్రహకృష్టిసంశ్లథధురావశమై చను మన్మనోఽశ్వ మో
యుగ్రుఁడ! నీవ సారథివ! యూనుము పగ్గములన్ గరంబులన్

ఉ. వ్రాసిన రామచంద్రుకథ వ్రాసితివం చనిపించుకో వృథా
యాసముగాక కట్టుకత లైహికమా? పరమా? యటంచుఁ దాఁ
జేసిన తండ్రియాజ్ఞయును జీవునివేదన రెండు నేకమై
నా సకలోహవైభవసనాథము నాథకథన్ రచించెదన్

శా. ఆ నాతండ్రి యనన్ దధీచి శిబి కర్ణాదుల్ పునారూపసం
స్థానం బందిన కర్మయోగి సితచంద్రప్రౌఢకాంతిచ్ఛటా
స్నానం బాడిన స్వచ్ఛలింగమయు నిన్ సాధించి మా నందమూ
లోనన్ నిల్పిన భక్తరాజు సుజనశ్లోకుం డుదారుం డొగిన్

అవతారిక

సీ. నకనకలాడునట్టి కడుపులఁ వచ్చి
త్రేఁచుచుఁ బోయెడు తెరువరులును
చినిఁగిన గుడ్డలఁ జనుదెంచి నూతన
పరిధానములఁ దాల్చి యరుగు జనులు
పరిదీనవదనులై యరుదెంచి యుత్సాహ
కృతమందహాసులై యేగువారు
సందేహభాజనాస్యములతో వచ్చి యా
శ్చర్యసూచిముఖాలఁ జనెడువారుఁ

బొలుతు రన్నాతురులు యాచకులును నిత్య
కలితబహుళకార్యాంతరాగతులు విశ్వ
నాథవంశాబ్ధిశశి శోభనాద్రియింట
నిరులు వదలి వెల్తురులు గొంచేగునట్లు

శా. తప్తాఘుల్ బహుసోమపీథిపరిభుక్తక్లిష్టసోముం బలెన్
సప్తాశ్వద్యుతి శోభనాద్రి వినయాంచద్వంశపారంపరీ
ప్రాప్తంబై చను క్షేత్ర మర్థిజనలిప్సాపూర్తి వెచ్చించి ని
ర్లిప్తుండుం బలెఁ బొల్చె యాచకముఖాలీఢార్తినిర్యాతనన్

ఉ. దూసిన స్వర్ద్రిపై మిగులు దోవతి యొక్కఁడుఁ దాల్చి పోవఁగా
గోసఁగి పూర్వ మాశ్రితుఁడు గోచి యొకండు ధరించి వచ్చి సా
మీ! సారవోయి కప్పికొన నేనియు లేదన; శోభనాద్రి ని
స్త్రాసకుఁ డంగవస్త్రమును దాలిచి దోవతి నిచ్చె నట్టిఁడో!

గీ. అట్టి తండ్రికిఁ బరమభక్తాగ్రగణ్యుఁ
డైన పుత్త్రుఁడ నేను రామాయణంబు
నీకుఁ దండ్రికి భేదము లేక యున్న
పరమనిశ్చలబుద్ధి నర్పణము సేతు

గీ. సప్తసంతానములలోఁ బ్రశస్తిఁ గాంచి
ఖిలము గాకుండునది ధాత్రిఁ గృతి యటన్న
నట్టి కృతిశతనిర్మాతనైన బిడ్డఁ
బడసె నా తండ్రి కృతిలోకపారిషదుఁడు

గీ. అతని యాస్తిక్య మింతని యనఁగఁ గలదె?
లేదనిన యూహ పుట్టని సాదునకును
నట్టి తండ్రికిఁ బుత్త్రిల మైనయట్టి
ముప్పురము సర్వథా తండ్రిమూర్తి మేము

ఉ. తమ్ములు రామచంద్రునకుఁ దమ్ములు నూహ యెఱింగి చేయఁగాఁ
దమ్ములు ధర్మరాజునకుఁ దమ్ములు చెప్పినయట్లు సేయ నా
తమ్ములు నట్టిరందుఁ జినతమ్ముఁడు సన్మతి రామమూర్తి చి
త్తమ్మున నేను వాని కొకదైవముగాఁ గనిపింతు నెంతయున్

ఉ. పండితకీర్తనీయుఁ డిరుబాసల దిట్ట రసజ్ఞమౌళి మా
రెండవవాఁడు సన్మతిధురీణకవిత్వకళోగ్రకార్తికే
యుండును వేంకటేశ్వరు లహో! మఱి నా కవనం బిదెల్ల ధీ
శౌండుఁడు తత్పరీక్షఁ బడి సంకునఁ బోసిన తీర్థమై చనున్

క. గణనాథుఁడు గురునాథుఁడు
మునికిని యజ్వకును బోలె మ్రొగి నాకును నా
యనుజుం డగు నాతని ప్రా
సినప్రాల్ ప్రకొమ్మ త్తియముల శిల్పము సేతల్

చ. తిరుపతివేంకటేశ్వరులు దేశముఁ గైతయు గ్రుచ్చియెత్త బం
దరుపుర మాంగ్లపుం జదువునం జని వారలలోన వేంకటే
శ్వరగురురాజమౌళి పదసంజనితత్రిదివాపగాసుధా
ఝరముల మున్కలాడు ఫలసంగతి సత్కవినై మెలంగుచున్

చ. తన యెద యెల్ల మెత్తన కృతప్రతిపద్యము నంతకంటె మె
త్తన తన శిష్యులన్న నెడదం గల ప్రేముడి చెప్ప లేని మె
త్తన యయి శత్రుపర్వతశతారము సత్కవి చెళ్లపిళ్ల వేం
కన గురువంచుఁ జెప్పికొనఁగా నది గొప్ప తెలుంగునాఁడునన్

సీ. శిష్యవాత్సల్యంబు చెలువుదీర్చిన మూర్తి
కాకవికంఠంబు కత్తికోత
యెడఁద మెత్తదనంబు విడిదిచేసిన చోటు
వ్యర్థవాదములకు నగ్గిపిడుగు

భాషానుభవపరీపాకస్వరూపంబు
నీరసవాదికన్నీటిముంపు
పరమనిర్భీకుండు పరమసత్యవ్రతా
చారుండునున్ సత్యసంగరుండు
సమభిగమ్యాత్మ మప్రధృష్యాత్మ మొప్ప
వఱలు నట్టి చెళ్లపిళ్లాన్వవాయశశికిఁ
బరమ మస్మదుపజ్ఞ మహా భవ్యసృష్టిఁ
దేర్చు ప్రథమమూర్తికిని జోదిళ్లు పెట్టి

మ. అల నన్నయ్యకు లేదు తిక్కనకు లే దా భోగ మస్మాదృశం
డలఘుస్వాదురసావతారధిషణాహంకారసంభారదో
హాలబ్రాహ్మీమయమూర్తి శిష్యుఁడయినాఁ డన్నట్టి దా వ్యోమపే
శలచాంద్రీమృదుకీర్తి చెళ్లపిళవంశస్వామి కున్నట్లుగన్

చ. తన మృదుజిహ్వాపై రవలు దాల్చిన నూఁగు నిగారపుం జిగుల్
చను కవితాసతిన్ విడచి సాధుమహోహావశీలుఁడౌ మహా
త్ముని యసిలేనిసేనఁ బడి పోయెడువానిఁ గొడాలి యాంజనే
యుని మును నాకు జంటకవియున్ బ్రియమిత్రము సంస్మరించుచున్

క. ఆతఁడు నేనే కాదిది
మా తండ్రులు కూడఁ జెలులు మఱి యాతనితో
నాతో సాఁగిన కావ్యము
రీతి య దుండెడిది మధుఝరీభ్రమరిరుతిన్

ఉ. ఆతఁడె తోడు కల్గినను నచ్చముగాఁ గలకండ లచ్చులుం
బోఁతలుపోసి యుండెదము పోతనగారి విధాన; దీపితా
లాతమువోలె నుంతయు విలంబన మోర్వఁడు నిత్యవేగి నా
చేతము శబ్ద మేరుటకుఁ జిన్నము నిల్వదు భావతీవ్రతన్

సీ. కఠిన స్తనోపరిగ్రైవేయమణికాంతి
కర్ణతాటంకంబు గాడిపఱుప
క్రమనితంబాగ్రకాంచికింకిణులతోఁ
గరకంకణధ్వనుల్ కలఁతఁ బూన

మాళిక ప్రశశాంకమాలాతపములపై
ఫాలస్థలీజ్యోతి పాఱువెట్టఁ
దత్కాలవిచలితాధరహాసమాధుర్య
మాత్మప్రసన్నత నగఁడుపఱుప
పాలితాన్యోన్యలంఘనస్పర్థములును
జాలితాన్యోన్యసౌందర్యసరసములును
నైన పలుకుల కూడిక యనఁగ నొప్పు
శారదామూర్తి నా యెదఁ జాలు గాక

క. నన్నయ్యయుఁ దిక్కన్నయు
నన్నావేశించిరి పరిణాహమనస్సం
ఛన్నత వారలు పోయిన
తెన్నున మెఱుఁగులను దీర్చి దిద్దుచుఁ బోదున్

ఉ. అంతయొ యింతయో తెలిసినట్టి విమర్శకులైన కావ్యసి
ద్ధాంతుల యొత్తిడింబడి మహాకవి నాఁగటిచాలు దీర్చుఁ గా
లాంతరకీర్తివృష్టిగతమై చను లాభము నెంచుచున్ లలా
టంతపరూక్షచింతననటన్మధుభారతిసస్యధారణిన్

వ. ఈదృశంబుగ మహాకావ్యరచనాప్రసూనవనబంభరాయమాణచిత్తుం
డనై సర్వధర్మమూలబీజంబుగ నవిచ్ఛిన్నసంప్రదాయార్థినై

సీ. ఋషివంటి నన్నయ్య రెండవ వాల్మీకి
తిక్కన్న శిల్పపుఁ దెనుఁగుతోఁట
యెఱ్ఱన్న సర్వమార్గేచ్ఛావిధాతృండు
పోతన్న తెలుఁగుల పుణ్యపేటి
శ్రీనాథుడు రసప్రసిద్ధధారాధుని
కృష్ణరాయఁ డనన్యకృతిప్రబంధ
పెద్దన్న వడపోత పెట్టి నిక్షురసంబు
రామకృష్ణుఁడు స్వరారామగజము

ఒకఁడు నాచనసోమన్న యుక్కివుండు
చెఱిపి పదిసార్లు తిరుగ వ్రాసినను మొక్క
వోని యీ యాంధ్రకవిలోకమూర్ధమణుల
మద్గురుస్థానములుగ నమస్కరించి

ఆ. భాసకాళిదాస భవభూతి దిఙ్నాగు
లకుఁ బ్రశస్తవాగ్విలక్షణుఁడు ము
రారిభట్టునకును రామకథాభాష్య
కారులకును మోడ్పుకై ఘటించి

ఆ. అచ్చమైన యమృత మమరులు త్రావినా
రోయి! దాని కే ననూయపడను
పరమమౌనివైన వాల్మీకికృతరామ
సత్కథాసుధారసంబుఁ ద్రావి

ఆ. సర్వకావ్యవాక్కు జనియించె నే మౌని
వదన సీమనుండి వానిఁ దెలఁతు
సర్వశిల్పభూమి సర్వలక్షణలక్ష్య
నవవిధాత్మభూతు నాకుజాతు

శా. ఈ సంసార మిదెన్ని జన్మలకు నేనీ మౌనివాల్మీకి భా
షాసంక్రాంతఋణంబుఁ దీర్పఁగలదా? సత్కావ్యనిర్మాణ రే
ఖాసామగ్రి ఋణంబుఁ దీర్పఁగలదా? కాకుత్స్థుఁడౌ స్వామిగా
థాసంపన్నము భక్తిఁ దీర్చినను ద్వైతాద్వైతమార్గంబులన్

గీ. ఒక్క వాల్మీకి కాక వేఱొక్కఁడెవఁడు
సుకవిశబ్దవాచ్యుం డీకఁ గుకవినింద
యప్రశస్తపథంబుగా నవుటఁ జేసి
మునిఋణముఁ దీర్ప నీ కావ్యమును రచింతు

వ. బాలకాండమ్ము పూర్తిజేసి యయోధ్య మొదలువెట్టి గ్రంథ
ప్రకటనగతనిమగ్నచేతస్కుండనై యలసుండనై యుండ

సీ. చిఱునవ్వు నవ్వెనా! చిన్నారి ముత్యాలు
ప్రోవులు ప్రోవులు పోసినట్లు
కనులెత్తి చూచెనా! కప్రంపుఁ జిఱుపోడు
లుప్పని తీఁగగా నూదినట్లు
ఒకయింత నడచెనా! యొగి ఢిల్లిభోగాల
రాశి లాభము కొలపోసినట్లు
పన్నొత్తి యాడెనా! ప్రభుత విస్మృతి పడ్డ
సాధుభావము బారసాచినట్లు
మంజులవినీతవేషుఁడు మధురమూర్తి
యార్ద్రభావుఁడు కుదిమట్టమైన బొమ్మ
బాలరాఘువవలెఁ బిత్రువాక్యపాల
నానినీపామనీపాసనాతనుండు

వ. అయిన శ్రీ వాసిరెడ్డి రాజాశామగోపాలకృష్ణమహేశ్వరప్రసాదుఁడు ముక్త్యాలయువరాజు వైవస్వతమన్వంతరమున నీ కలియుగంబైదువేల నలుబదినాల్గు గడచిన స్వభాను విజయదశమి నాఁడు నన్నుఁ బిలిపించి తన యుద్యోగులచేత నా 'నర్తనశాల' యాడించి సత్కరించి

గీ. ఎవఁడు ఋత్విక్కు సారస్వతేష్టియందు
దనకుఁ జిఱుమామిళాబిచంద్రమునిచేత
సాధు శివరామకృష్ణప్రసాదుచేతఁ
బితకు నడిగింప నిద్ది యంకితము సేయ

క. రామాయణమ్ము వ్రాయు న
సామాన్యపుఁగవనశక్తి సమకూరునొ లే
దో మత్పుత్త్రిన కనియెదు
నే మాత్రపుశంకలేక యెపుడో నేనుఁ

గీ. పద్యములు గిల్కువేళ నర్పణముచేసె
నీ మహాకృతి నా తండ్రి యీశ్వరునకు
నంటి; మచ్ఛిష్యుఁ డాతఁ డెట్లచ్చువడుట
యిది యనియె నాదు సామంత మెఱిఁగియుంట

వ. వైశంపాయనుండు భారతంబు జనమేజయునకుఁ జెప్పినట్లు చెప్ప వచ్చు వారి కోర్కెయుఁ దీరు నన, సరేయంటి, నంత మీరేమి కోరెద రని యడుగ

క. నేను మనస్సన్న్యాసిని
నే నిది యిమ్మంచు నడుగ నెవ్వరి నెపుడున్
దానెది యేనియుఁ బ్రాప్త
మ్మైనన్ వలదంచుఁజెప్ప నంతియగాకన్

వ. మీ రేడుకాండమ్ము లచ్చువేయించి యిచ్చెదుపొత్తమ్ములు నీ కాలమ్మున సార్థే యని

క. కృతిచే సమాప్తమగుఁ గీ
రితి స్వర్గద మంతె; నే వరింపను స్వర్గం
బతిరూక్షచింతనాగ్ర
స్థిత తేజము శివుఁడు నన్నుఁ జెందెడుగాతన్

ఆ. ఏను గోరనట్టి యీ స్వర్గఫల మింత
పారువోవ నేల? వాసిరెడ్డి
వంశనృపతిమణికి ఫలియించుఁ గావుత
ప్రాభవంబు స్వర్గఫలమటంచు

సీ. యువరాజు వచ్చి రాజ్యోదంతములు చెప్ప
నూఁకొట్టు మాత్రమే యుర్వినేత
దీక్ష సద్గ్రంథకాలక్షేప మొనరించు
నింత మాత్రమె లోకవృత్తశీలి
చరణంబు కదుపని సౌధైకదేశభా
గనివాసమాత్రమే గ్రామవాసి
తనపేరఁ గొడుకుచేత నొనర్పఁబడు పుణ్య
కర్మలు వినుమాత్ర కార్యకారి
యగుచు రాజర్షియైన ముక్త్యాల వృద్ధ
రాజు శ్రీచంద్రమౌళీశ్వర ప్రసాద
పర్యధిష్ఠితసౌధాగ్రభాగ మేగి
తద్ధరాపతి యభివాంఛితంబుగాఁగ

వ. వారి వంశంబు వక్కాణించెద

సీ. ప్రాజ్యాంధ్రరాజ్యేందిరావీరనారాయ
ణుండు వేమారెడ్డి నిండుసభను
దొర వాసిరెడ్డి యన్ బిరుదవైభవ మందె
దళవాయి యొకఁడు సదాశివాఖ్యుఁ
డా వాసిరెడ్డి వంశాభిఖ్య యయ్యెఁ దా
నందు శ్రీగిరిమల్లికార్జునాఖ్యుఁ
డగు బాలుఁ డొక్క బ్రాహ్మణిచేత రక్షింపఁ
బడె నరికృతనిశావధమునందుఁ
జెలఁగి నూతక్కి లోన వేంచేసియున్న
స్వామి ముక్తీశ్వరుని దయావర్ధితుం డ
తండు తన వంశమెల్ల నస్తంగతంబ
యయ్యెఁ జిలవలు పలవలై యతిశయించె

గీ. పైని వీరపనీఁ డన్న ప్రభువు నంది
గామ తనరాజధానిగా ఘనతఁగాంచె
మూఁడు శాఖలకును దాన మూలపురుషుఁ
డయ్యె వీరపనీఁడు మహాపురుషుఁడు

వ. ఆధరాజానికి రాఘవరామచంద్రమౌళిభూపతులు ముగురుపుత్త్రులు; రాఘవభూపతి మాగల్లురాజు, రామభూపతి రాఘవపురాధిపతి; చంద్రమౌళి చింతలపాటినేత; చంద్రమౌళిభూపతి ముక్త్యాల జేండ్లకు మొదలిరాజు

ఆ. ముగురు పుత్త్రులకును మూఁడురాజ్యమ్ములు
చేసి యిచ్చె నెంత చేవగలఁడొ
వీరపనితకీర్తి వీరపనీఁ డన
వాసిరెడ్డికంటె వాసిరెడ్డి

ఉ. వీరపనీని ధర్మసతిపేరు భవాని; భవానిరాణిగ
ర్భోరుపదంబు నెంతచలువో? పులువోయిన యచ్చవెల్గులై
తీరిచి పంచపంచసితదిక్కులఁ జిక్కని రత్నకాంతిమా
లారుచిరప్రభాఖను లీలాపతు లెందఱో ధర్మ మూనఁగన్

వ. ఆ భవానీవీరపనీంద్రసంతానమున రెండవవాఁడైన రామభూపతికి వీరపనీఁడు రాఘవయ్య చినపద్మనాభయ్య చంద్రమౌళి రామలింగన్న నరసన్న యని యార్వురు పుత్త్రులు, వారిలో జ్యేష్ఠుఁడైన వీరపనీనికి సూరన్నయు, సూరన్నకుఁ జిననరసన్న, చినరామలింగన్నయుఁ బుత్త్రకులు. వీరందఱు కొలఁది కాలము రాజ్యపాలనము జేసి దివంగతులైరి. ఆ రామధాత్రీవరుని తక్కినపుత్త్రులు నిష్పుత్త్రకులు, వారిలో మూఁడవవాఁడైన చినపద్మనాభయ్య

ఆ. ఏనుఁగంతపులిని నెగిరెడుదానిని
గత్తితోడ రెండుగాఁగ నఱకె
శౌర్యమునకుఁ బాదుషా శోభపడి మది
నతని నధికవిభవయుతునిఁజేసి

వ. ఢంకానగారాలు డాలుతులులుగోజజోటుమహాళ్ళ సురియపిళ్ళ బిరుదు లిచ్చి పెనుగంచిప్రోలు; బేతవోలు; తిప్పసంతరావూరు; కూచిపూడి; రాయపూడి పరగణాలమీఁద రాచరికంబుఁ జెల్లింప నాజ్ఞయిడి పంపె

ఆ. చింతపల్లికోట చినపద్మనాభ భూ
జానికట్టె నోలి శౌర్యమౌళి
యతనిపేరు వినినయంతన శాత్రవ
ప్రతతి చెడియెఁ దూలి బైసి మాలి

వ. ఆయన మూలపురుషుఁడైన వీరపనీని పెద్ద సంతానమైన రాఘవయ్య రెండవమనుమని బుచ్చిరాఘవయ్యను దత్తతగొనియె. ఆయనకుఁ బుత్త్రులు లేరు. ఈరాజ్యమును రాఘవభూజాని మూఁడవ మనుమఁడు నాగన్నయు చంద్రమౌళి భూపతి రెండవమనుమఁడు లక్ష్మీపత్యపరనామముఁ డచ్చన్నయుఁ జెఱిసగము పంచుకొనిరి.

గీ. మూలపురుషునకుఁ జ్యేష్ఠపుత్త్రికుండు
కడగి మాగల్లురాజు రాఘవనృపుండు
రాజ్యపాలన మాతేండ్లు ప్రాజ్యరాజ్య
లక్ష్మి పులకింపఁ జేసి యిలఁ ద్యజించె

ఉ. శ్రీపతికిన్ దనూభవుఁ డశేషజగత్ప్రభవుండు బ్రహ్మయ
ట్లా పెదపద్మనాభనృపుఁ డయ్యెను బుత్త్రుఁడు రాఘవాఖ్యధా
త్రీపతిమౌళి కా కొడుకు తేఁకువ నిర్వదిరెండువత్సరాల్
ప్రాపితశాంతియై చన ధరాపతి యేలె బలారి వోలికన్

వ. ఆ పెదపద్మనాభనృపతి కార్గురు కొడుకులు, పెద్దవాఁడు చంద్రమౌళి చిననాఁడె స్వర్గతుండయ్యె. రెండవవాఁడు బుచ్చిరాఘవయ్య, రాఘవపురరాజ్యవంశీయుడు చిన పద్మనాభనృపతికి దత్తుపోయె. నాల్గవకొడుకు రామభూపతి. ఈయనకుఁ బద్మభూపతి, వీరభూపతి యను నిద్దఱు కుమారులు; అయిదవపుత్త్రుఁడు లక్ష్మీపతికి వెంకటరామన పద్మన రామలింగయ్య రాజలింగయ్య లను నల్గురు కుమారులు, వీరిలో వేంకటరామన్నకుఁ గోదండరామన, యచ్చన యని యిద్దఱు తనూభవులు. రామలింగయ్యకు బుచ్చిరాఘవయ్య నరసయ్య రామయ్య లను ముగ్గురు కులదీపకులు. ఈ బుచ్చిరాఘవయ్యకుఁ గోదండరామలింగయ్య, జగ్గయ్యలు పుత్త్రకులు. రాజలింగధాత్రీపతికిఁ బద్మన్న పాపన్న చల్లన్నలు కుమారులు; వీరిలోఁ బాపన్నకుఁ గోటయ్య సంతానము. ఆఱవవాఁడైన బుచ్చన్న సంతులేని వాఁడాయెను

ఉ. మూఁడవవాఁడు నాగనవిభుండు ప్రభూతవిభూతిశాలియై
యాడినమాటకున్ గొణిదెఁడైనను దాటక వేఁటకైనన్
గూడిన ప్రాణిహింస నొనఁగూర్పక తేర్పకయుండ కుండఁగా
వేడిన యాచకాలిఁ బృథివీపరిపాలన మాచరించుచున్

క. కొని రాఘవపురమందున
తన సగపా లతఁడు సముదితస్వఃకాంతా
నినదితవీణావాదన
వనితయశోరేఖుఁ డగుచుఁ బ్రజఁ బాలించెన్

వ. ఈయన సంతానము ముగ్గురు. పెద్దవాఁడు రామన్న రాజయ్యె, ఆయన తమ్ములు జగ్గభూపతియు నాయుడమ్మ యను వేంకటాద్రియు.

శా. ఆ జగ్గయ్య పరాక్రమంబున దిగంతానేకపాభీలుఁడై
యాజానేయముపైని ఢిల్లిఁ జని శౌర్యప్రజ్వలుండై ప్రజల్
జేజేవెట్టగఁ బాదుషా ప్రియపడన్ జేకొంచు సాహస్రికా
భ్రాజన్మన్సబుదారి కీర్తినికషాభ్రస్రోతసీపద్ముఁడై

ఆ. సవ్యసాచి ధర్మజాతుని సౌమిత్రి
రామచంద్రుపోలె రామనృపుని
జగ్గశౌరి సేవ సలుపుచుఁ దగఁ బ్రజ
కనులయందుఁ బచ్చకప్పురముగ

క. ఈతఁ డకాలమృతిం గన
నేతాదృశశౌర్యశాలి యిది శూలంబై
భ్రాతృస్నేహపయోనిధి
చేతోగతి రామనృపతి చింతావశుఁడై

వ. పందొమ్మిదేండ్లు రాజ్యమ్ముచేసి దివంగతుఁడయ్యె; నీరాజునకు పాపయ్య యనియెడి నాగన్న కొడుకు, ఈ రామధాత్రీపతి రెండవ తమ్ముఁడు నాయుడమ్మకుఁ జంద్రమౌళి యను రాజు పుత్త్రికుండు. వీరిద్దఱుఁ జిన్నవాండ్రగుట జగ్గశౌరి కచ్చమాంబాదేవివలనఁ గలిగిన సంతానము వేంకటాద్రినాయఁడు రాజ్యమ్ముఁ దాను గ్రహించి వారు పెద్దవారైన తరువాతఁగూడ వారి కీయక తానే పాలించె

మ. ఇది యన్యాయముగాఁ గనంబడునుగానీ వేంకటాద్రీశ్వరుం
డుదయాస్తాచలసేతుశీతనగమధ్యోర్వీలసత్కీర్తియై
యదిరా! ముప్పది నాలుగేండ్లవనిఁ గళ్యాణాద్రిగాఁ జేసెఁ దాఁ
ద్రిదశేశుండయి హేమకుండలులు ధాత్రీదేవతల్ వేల్పులై

వ. ఆయన మన్నెసుల్తాను; నెలకు మూఁడువేల మన్సబుదారు, మణికిరీటధారి, యమరావతీప్రభువు

సీ. ఒకటి తక్కువ వేయి యూండ్లకుఁ బ్రభువు నాం
ధ్రావనీనానాగ్రహారదాత
యష్టోత్తరశతశివాలయాశ్చర్యప్ర
తిష్ఠాత బహుయజ్ఞ తీవ్రకారి

షోడశదానభాసురకీర్తి సప్తసం
తానార్థినిత్యనిత్యప్రణేత
నిరతాన్నదాత మండితజయస్తంభని
ర్మాత తన్మాతామనిర్మథనకీర్తి

ఆ మహాప్రభుభోగశౌర్యములు లక్ష
లైన సాధుప్రబంధమ్ములై త్రిలింగ
దేశమునఁ బ్రోవులై విడదీయరాని
తెల్లకీరితి పటముల యల్లికపడె

క. అలకృష్ణరాయభోజులు
తొలివాఁ రాధునికులందు దొర లీయన యీ
వల ధర్మప్పారా వా
వల నాహీమసేతుకీర్తి పాడినవారల్

వ. ఈ యపరదేవేంద్రున కిద్దఱు భార్యలు. వెఙ్కమ్మయుఁ బార్వతియు; ఏ పాపయ్యకు రామభూజాని కొడుకునకు రాజ్యమీయక వేంకటాద్రి నాయ డేలుకొనెనో, ఆ పాపయ్య పెద్దబిడ్డను రామయ్యను గాక రెండవవానిని రామనాథబాబును న్యాయముగా వెఙ్కమ్మగారు పెంచుకొని యాయనకు రాజ్య మిచ్చిరి. రెండవభార్య పార్వతి జగన్నాథ బాబును బెంచుకొనెను. ఈయన వెంకటాద్రినాయని తండ్రి జగ్గశౌరి తరువాతివాఁడైన నాయుడమ్మకు రెండవమనుమడు. ఈ నాయుడమ్మకుఁ జంద్రమౌళి కొడుకు. ఆ చంద్రమౌళికిఁ బద్మనాభరామన్నయు నీ జగన్నాథబాబును కుమారులు

ఆ. తమకుఁ దమకుఁ గోరి ధారణి నిద్దఱు
దత్తపుత్త్రికులును దగవు తెగక
కోర్టు లెక్కి పోరుకొనిరి తొమ్మిదియేండ్లు
నేండ్లు పట్టు నచటఁ బూండ్లు పట్టు

వ. రామనాథబాబు పెద్దవంశములోనివాఁడయ్యు, వయసుచేఁ బెద్దవాఁడై జగన్నాథబాబే రాజ్యము చేసె

చ. ఇరువది తొమ్మిదేండ్లకునె యీయన స్వర్గతిఁ బొందె నా ధరా
వరునకు భార్య లిద్దఱు శుభంబుగ నచ్చమ రంగమాంబయుక్
బరువడి భర్త యీ పగిది స్వర్గతి నందెను రాజ్యమెల్ల ని
ర్భరముగ వ్యాజ్యమందుఁ బడెఁ బాపము వారలదుఃఖ మెట్టిదో?

వ. అందు రంగమాంబ లక్ష్మీపతి యను కుఱ్ఱవానిని దెచ్చి దత్తుచేసి
కొని సవతియైన యచ్చమాంబతో మఱది యైన రామనాథబాబు
తో వ్యాజ్య మాడుచుండఁగా

గీ. తమకుఁ దమకని యూరకే తమకపడుచు
యూళ్ల యజమాన్యమీయు వసూళ్లు లేవు
కప్పముం గట్ట రనినట్టి కారణమున
నాంగిలేయులు రాజ్యమ్ము నాచికొనిరి

వ. ఆ దత్తపుత్త్రుఁడు లక్ష్మీపతికి వేంకటలక్ష్మియందు నరసింహరాయం
డుదయమయ్యె, జగన్నాథబాబు నన్నగారు పద్మనాభరామన్నకు
నాయుడమ్మ కొడుకు. ఆయనకు ముగ్గురు భార్యలు. ఆ రామనాథ
బాబునకుఁ బార్వతియందు దాశరథినాయుడు శివప్రసాదు నని
యిద్దఱు కొమరులు, శివప్రసాదుని భార్య జ్ఞానప్రసూనాంబ; దాశ
రథినాయనికి లక్ష్మీదేవమ్మ బంగారమ్మ యను నిద్దఱు భార్యలు;
వారిలో లక్ష్మీదేవమ్మకు రామనాథబాబు కలిగె; ఈ రామనాథ
బాబునకు బాలచంద్రశేఖరవరప్రసాదుండు కలిగె

గీ. తమ జమీ పోయినది భృతిదారులైరి
కాని యొక్కొక్కదొరయు మొగంబులందుఁ
బట్టపగలింటి సూర్యులపగిది నుంద్రు
వెలి సిరి హరింపఁబడు నెత్రువెలుఁగు పోదు

క. ఆ కోవ రాజ్యలక్ష్మీ
ప్రాకామ్యము మఱలఁగలిగి భాసిల్లుగాక
శ్రీ కలుగఁ బుణ్యకార్యా
నేకంబులు సేయువారి కేల గలుగదో!

వ. ఇంక మహాలపురుషుఁడు వీరపనీని మ్యూఁడవకుమారుఁడు చింతల
పాటిజేఁడు ముక్త్యాలరాజులకు మొదటివాఁడును వారినుండి యీ

వఱకు వచ్చిన యీవంగసంబం ధాయనయే మఱల జన్మించినట్లున్న
మత్కావ్యకన్యాశోభాశాలియైన యీయనయు

చ. ఇరువురు చంద్రమౌళులె యహీనగుణావృతులే సురార్థదు
ష్కరకృతికృత్కుమారులె నికామము క్షేత్రసమూహితార్థులే
యరయఁగఁ జంద్రమౌళియయ మన్వయమున్ బొనరించునట్టి యీ
దొరలను మూలభూతుఁ డగు తొల్లిటిభూపతి చంద్రమౌళియున్.

క. ఆ రాజే డేండ్లేలెను
గౌరీసతి మఱలఁ దనకుఁ గామినిగాఁగన్
తీరక రాఘవభూపతి
తారకము ఫలించినట్లు తనయుం డయ్యెన్

గీ. అతఁడు దక్షిణాపథమున కవతరించె
నీతఁ డుత్తరభారత మేగె నతఁడు
రావణు జయించె నీతఁ డౌరంగజేబు
మెప్పుదలఁ గాంచెఁ దుదకు లక్ష్మిన్ గ్రహింప

ఆ. రమణి వేంకమాంబ రాఘవునిల్లాలు
శాకమూరివంశచంద్రరేఖ
కొడుకు లిద్దరేరి కుశలవులంబలె
నల్లరాజమౌళి యచ్చనయును

మ. చిరమామిళ్ళకులమ్ముకొమ్మ గ్రహియించెన్ బాపమాంబన్ నవారి
బురుహాక్షిన్ బతి రాజమౌళి ధరణీపుణ్యావతారంబుగా
విరిసెంబో మునియేటికాలువయుఁ ద్రవ్వించెన్ బ్రజల్ జొన్నకూ
ళ్ళరలన్ బంగరుగింజ లాత్రగడముల్ భోగంబులై మించఁగన్

ఆ. పేర్మిమీఱఁ దండ్రి పేర్వెట్టె నీ రాజ
మౌళి, కొడుకు చంద్రమౌళిగాఁగ
తాతభార్య గౌరి తనభార్య పార్వతి
యతఁడు నీరుకొండ యల్లువాఁడు

గీ. రామలింగయ్య పెద్ద, వీరన్న చిన్న
చంద్రమౌళికుమారులు, చంద్రమౌళి
పిన్నతండ్రి లక్ష్మీపతిపేరి యచ్చ
నావనీపతి తాను రాజ్యమ్ముఁ జేసె

ఆ. రాజమౌళి తాను రాజ్యమ్ముచేసెన
యెనిమిదేండ్లు పైని నెల్ల నేల
యన్నకొడుకుఁ జాల పిన్నవాఁ డౌటచే
నచ్చనయె భరించె నాత్మశీలి

వ. నిస్సంతానకమైన రాఘవపురరాజ్యమును చెఱిసగముగా మాగల్లు మూలభూతుఁడైన రాఘవనృపతి మూఁడవమనుమఁడు నాగన్న తోపాటు పంచుకొన్న దీయచ్చనయే. ఈయన నలుబదియెన్మిదేండ్లు తన వంతును చింతలపాటివంటును బాలించిపోఁగాఁ జంద్రమౌళి కొడుకు వీరన నష్టరాజ్య మ్మవలంబించె; నంత రామలింగయ్య పెద్ద వాఁడై చిఱుమామిళ్ల వెంకటాంబ, పుదుంబాక పద్మాక్షమ్మ యనా యిద్దఱ భార్యలుగా గ్రహించి యిఱువదియొక్క పత్సరమ్ములు రాజ్యమ్ము చేసె, ఈ రామలింగయ్య

సీ. అట్లు వేదాద్రియు నిట్లు భరద్వాజు
నాశ్రమంబును గాచినట్టిచోట
దాఁ గృష్ణవేణి యుత్తరవాహిని పవిత్ర
మై మల్పు తిరిగిన యట్టిచోట
వారాణసియుఁబోలెఁ బ్రళయకాలంబునం
దైన విపత్తి లేనట్టిచోట
ఒకకృష్ణపాయ తా నొగిఁజుట్టి వచ్చి యు
త్తమ జల్లదుర్గభూతమగుచోట
నొక్కసితరాజహంసమ్ము నొడ్డునరిదు
జెక్కముఁడుచుక కూర్చున్న ఫక్కి తోపఁ
గట్టె ముక్త్యాలకోటను గట్టె స్వర్గ
సీమకును రతనాల నిచ్చెనలమెట్లు

వ. ఈయనకు రాజమౌళి లక్ష్మీపతి రాఘవుఁడు చంద్రమౌళి వేంకయ్య యను వేంకటాద్రియు నీ యార్గురు కొడుకులు.

ఉ. మిక్కిలిఁ బాదుసాకడ నమేయగజాశ్వగతిప్రభేదముల్
చొక్కపు ఖడ్గవిద్యయును జూపి ప్రశస్తినిగాంచి గౌరవం
బెక్కిన రాజమౌళి యొక యేడు ధరిత్రి ధరించి వేల్పువీ
డెక్కిన రామలింగనృపుఁ డెంతో విషాదము పొందియుండఁగన్

క. తన తమ్ముఁడైన వీరన
కను రాఘవపురధరిత్రిఁ గైకొనియెను జ
గ్గన వేంకటాద్రినాయని
జనకుఁడు నాగన్న కొడుకు సత్త్వాధికుఁడై

గీ. ఇరువదొక్కేండ్లు రాజ్యము నేలి రామ
లింగభూపతి చనెఁ బైని లీల రెండు
వత్సరములు లక్ష్మీపతి వసుధ నేలె
నెన్మిదేడులు రాఘవుఁ డేలె నృపతి

శా. ఆపై రాజయి చంద్రమౌళిపతి ప్రాపై సత్కవిశ్రేణికిన్
దాపై దానపరంపరాకళకుఁ జంద్రజ్యోత్స్నకున్ గీర్తిచే
రాపై సస్యపరీమళోన్మిషితమర్యాదాత్మకున్ ధాత్రికిన్
గాపై యుండఁగ వేంకటాద్రి ధరణిన్ గైకొన్న హృద్దీనతన్

గీ. తాఁ బుతుంబాక పద్మాక్షి ధర్మపత్ని
కికి మించియ రాజుగాఁజేసి యతని
నాత్మజు నొసంగెఁ జినవేంకటాద్రిఁ గార్య
పాటవమున భగీరథు వంటివాని

వ. ఈ చినవేంకటాద్రికిఁ బినతండ్రియైన వేంకటాద్రికి రామలింగయ్య రాఘవయ్య లక్ష్మీపతు లను ముగ్గురు కుమారులు. రామలింగయ్యకు వెంకయ్య రాజమౌళులును లక్ష్మీపతికి రామలింగన వేంకటాద్రి నృసింహులును బుత్త్రికులు. వీరిలో రామలింగన సేతువమ్మ వలన సాంబశివప్రసాదు వేంకటాద్రినాయఁడు సుబ్బరాయఁడను మువ్వుర సుతులఁ గనియె. సాంబశివప్రసాదుని భార్య భారతమ్మ. వెంకటాద్రినాయనికిఁ బిచ్చమాంబవలన ముగురు పుత్త్రిలు కలిగిరి

గీ. చంద్రమౌళి యేడేండ్లు రాజ్యంబు మఱలఁ
దేను యత్నంబుచేసి గతించె మును ది
లీపకాశ్యపీభర్తృపోలిక; భగీర
థుండు చినవేంకటాద్రినాథుండు తోఁచె

గీ. ప్రబలుఁడౌ వేంకటాద్రితోఁ బ్రతిఘటించి
పెరిగి తనధాత్రిఁ గొనెఁ జినవేంకటాద్రి
పెద్దచిన్నల వారట్టిపెట్టు మటుల
వేంకటాద్రికి సరిజోడు వేంకటాద్రి

సీ. ముక్తీశ్వరునకు గోపురము ప్రాకారముల్
నిర్మించె, వేదాద్రి నృహరిఁ జేర
సోపానములు చేసె, సుకృతి కృష్ణానదీ
మాహాత్మ్యకృతి నందె, మహితసత్త్ర
సంతానములు నిల్పెఁ దంతన్యమానభ
క్త్యుద్రేకనిధి వేంకటాద్రినృపతి
యా వేంకటాద్రికి నీ వేంకటాద్రికి
భేదంబు చేయక పృథ్వీజనము
లొకరొకరి పుణ్యదీధితి యొకరొకరికిఁ
గట్టిపెట్టినయట్లుగాఁ గానిపించు
నాంధ్రదేశరోదోఽంతరవ్యాప్తమైన
వేంకటాద్రినామకమహోవిద్ధమతులు

క. పాపమ వెంకచ్చమ్మయు
నాపతికిం బత్నులైరి యా పాపమ కాం
తాపాళిశిరోమండన
మై పొలిచెఁ హరికి లక్ష్మియట్లు లలనయై

గీ. పాపమాంబికయును గాలిగోపురంబు
నెంచి కట్టించె స్వామిముక్తీశునకును
నెంచిన ఫలంబుగా ముగ్గు రెసఁగినారు
సుతులు ముక్తీశు గోపురోన్నతులు తాము

వ. వారు భవానీముక్తీశ్వర ప్రసాదనాయఁడు, చంద్రమౌళిభూపతి, సదాశివప్రసాదు. చంద్రమౌళికిఁ బార్వతి లలన, సదాశివునకు వెంకాయమ్మ భార్యయు, సూర్యభానుప్రసాదు కొడుకును. భవానీముక్తీశ్వర ప్రసాదనాయని దేవేరి సౌభాగ్యవతి

క. ఆ రేండ్లు రాజ్యమేలె న
భోరతయశుఁడై భవానిముక్తీశ్వర భూ
దారుం డాంగ్లేయవిభుల్
ఘోరరాజ్యము నాచికొనిరి కప్పము పేరన్

గీ. మఱలఁ దనరాజ్యమెల్ల సంపాదనంబు
సేయ మదరాసునకును వేంచేసె భర్త
రాణి సౌభాగ్యవతి దుర్గరక్షణంబు
పాలనము సర్వమును దనపైనిఁబడఁగ

సీ. పొందుపొండని త్రోసిపుచ్చునా! దాసదా
సీజనంబు తరాలసేవనంబు
విడిపోయి తాఁ బాడువెట్టునా! తనకోట
తమ భాగ్యలక్ష్మి ముత్యాలపేట
చేయలేక పరిత్యజించునా! వంశ గౌ
రవము రూపైన మర్యాదలెల్ల
నెత్తుపడ్డామని యెగచునా! త్రపమాలి
యౌచిత్య మెఱుఁగని యాచకాలి
రాజ్య మది పోయి రాజ్యము రాని నడుమ
నా మహాదేవి తన నగ లమ్మి మాట
విలువఁ దాకట్టువెట్టి పస్తులు పరుండి
పట్టితేజుతో రాజ్యము పట్టితెచ్చె

గీ. నాటనుండియు ముక్త్యాలకోటలోన
నఖిలరక్షణి బొమ్మగారైన రాణి
గారు సౌభాగ్యవతిదేవి పేరు లక్ష్మి
కవచముంబోలె మన్నించఁ గలుగుటొప్ప

మ. తన శౌర్యంబున వాగ్మితన్ బ్రతిభచేతన్ బుద్ధిసంపత్తిచే
తను నాంగ్లేయుల మెచ్చఁజేసి మఱలన్ దాఁదెచ్చె ఖ్యాతలక్ష్మి యా
యన ముక్త్యీశ్వరసుప్రసాదబహదర్ ప్రారంభసంరంభరే
ఖ నొగిన్ విఘ్ననిహన్యమానుఁ డతిలోకప్రౌఢతేజస్కుఁడై

వ. ఈ రాజుచేసిన పుణ్యకార్యంబు లనమేయంబు లపరిమితంబులు; శ్రీరంగనాయకుఁడు తిరుపతివేంకటేశ్వరుఁడు కంచికామాక్షి వేదాద్రి నృసింహుఁడు ముక్త్యాలముక్తీశుఁడు నీ ధరాజానికి ఋణగ్రస్తులు. వారివైభవంబు లీ రాజువలన నెన్నిసాగె? ఇదిగాక సూర్యగ్రహణ వేళ నుభయతోముఖగోదానములు షష్టిపూర్తివేళ నిచ్చిన భూదానములును నఖండములు; ఈయన నిత్యపార్థివలింగార్చనా పరుఁడు. ఆ జేని యీ యఖండపుణ్యఫలమంతయుఁ జిఱుమామిళ్ళ యన్నపూర్ణావేంకటరామయ్యాల గర్భమై తన్నుఁ జేరిన సౌభాగ్య వతి యందును; ఆమె కడుపు ఫలించిన యుమామహేశ్వర వేంక టాద్రులయందును గనిపించె

క. ఆ కాంత యోర్మియందున
భూకాంత సమస్తసుగుణపుంజముగానై
యా కొడుకు లపరమఘవులు
భూకాంతులు ధాత్రిపంటపొలములుగానై

శా. తా మున్నాఁడిన సర్వతీర్థఫలముల్ తా మొగ్గివచ్చెన్ భవా
నీముక్తీశ్వరరాజచంద్రుసకనన్ నిర్వ్యాజలోకోపకా
రామేయాత్ము లుమామహేశ్వరధరారాడ్వేంకటాద్రుల్ సుతుల్
శ్రీమంతుల్ ప్రభవించి రంచితగుణశ్రేయోనిధానాత్ములై

గీ. జనకుతోడ నుమామహేశ్వరనృపుండు
తనకుఁ జిననాడె సర్వతీర్థముల కేగి
కంచి మొదలుగ దర్శించెఁ గాన నెల్ల
దేశముల తెల్వితో ధరిత్రిని వహించె

గీ. రామలింగయ్య మొదలు ధరామఘవులు
వీరు ముక్త్యాలలో నుండి వీరి పూర్వ

రాజధాని చింతలపాడు తేజుచూడ
-రను నపప్రధఁదీర్ప నీ రాజమౌళి

వ. చింతలపాటిలో శివాలయమ్ము నిర్మించె, ముక్త్యాలలో హరిహరా
లయములకు ధ్వజ స్తంభము లెత్తించె, ముక్తీశ్వరస్వామికి గుడిశిఖర
మెత్తించె. ఈయన కిద్దఱుభార్యలు, పెద్దయామె పద్మాక్షి, రెండవ
యామె వెఙ్కమ్మ. ఈమె శాకమూరివారి యాడపడుచు.

క. ఆరాజునకును దుహిత లు
దారలు నల్వురు ఘటిల్లి తనయులు లేమిన్
బేరిమిఁ దమ్ముని కొడుకున్
గోరికలు ఫలింప దత్తుఁ గొనియె నుదారున్

వ. ఈ మత్కావ్యకృతిశ్రీపాత్రీభూతమైన చంద్రమౌళీశ్వరప్రసాదుఁడే
యా దత్తపుత్రకుండు; ఆ కూఁతుండ్రు రాజ్యలక్ష్మమ్మ పార్వతీదేవి
భవానీదేవి పద్మాక్షమ్మలు శ్రీచిఱుమామిళ్ళ విజయసారథియుఁ
జిఱుమామిళ్ళశివరామకృష్ణప్రసాదును నాయుమామహేశ్వరధాత్రీ
పతిదౌహిత్రులు; వీరిలో విజయసారథి

క. ముప్పాళబాబు వినయము
కుప్ప మతిన్ గుప్తదాత కోమలమతి తాఁ
జెప్పిన కవనపుఁ దేనియ
తెప్ప యతం డొకడు నేను దీర్చని ఋణమున్

చ. వలసినయప్పు డిచ్చె నది వచ్చిన దక్కడ కిప్పుడైననున్
వలదన నిచ్చు నేమియనవచ్చును తప్పదు పుచ్చికొను ని
శ్చలరసబుద్ధి యీ విజయసారథి యీ కవిజన్మమెత్తి వి
హ్వలమతి నౌదు వంశ మది యంతయు దాతలు చూడ నే నిదిన్

వ. ఆ యుమామహేశ్వరనృపాలుని యింకొక కూఁతురుబిడ్డయైన
రామకృష్ణప్రసాదు

సీ. తనమాటగాఁగ ముక్త్యాలసంస్థానమ
ర్యాద లన్నియు సాగునట్టివాఁడు
తన యుపజ్ఞయుఁగ ముక్త్యాలపూర్వవరాజ
కవితారసజ్ఞత కలుగువాఁడు

తనదైనయట్టి సంధానమ్ముగాఁగ ము
త్త్యాలరాడ్వితరణఁ దార్చువాఁడు
తననీతిగాఁగ ముత్త్యాలబంధుత్వంబు
దాఁటిన చెలిమిగాఁ దనరువాఁడు
సత్కవి రసజ్ఞుడును విమర్శకుఁడు నాకు
నొకట శిష్యుఁ డాజానుబాహుఁడును మధుర
హాసుఁడును బచ్చదబ్బపండైనమేని
వాఁడు ముత్త్యాల సిరి కోరువాఁడు సతము

వ. ఆయుమామహేశ్వరధాత్రీశ్వరుని తమ్ముఁడు వేంకటాద్రి, రంగమ్మ పార్వతమ్మ దుర్గమాంబ లక్ష్మిదేవమాంబ త్రిపురాంబ యను నైదుగురు భార్యలతో చంద్రమౌళీశ్వరప్రసాదు సదాశివప్రసాదు దుర్గాసదాశివప్రసాదు గౌరీపర్వతమహాదేవశాకూరు అను నలుగురు పుత్రకులతో నైదింద్రియములు నాల్గుపురుషార్థములతోడి యుత్తమజీవునివలెఁ బ్రకాశించె

క. ఆయన రెండవకామిని
శ్రీయుతమతి పార్వతమ్మ సేవించిన భ
ర్త్రాయత్తభక్తిభావ
వ్యాయతిఁ దా ముక్తినేల కధిపతిఁ గనియెన్

వ. ఆ వెంకటాద్రి నలుగురు పుత్రులలోఁ జంద్రమౌళీశ్వర సదాశివ ప్రసాదు లామె కడుపుపంట

శా. ప్రోగుల్ వడ్డ తపస్సులై నెగడగా ముత్త్యాలలఁ
భోగార్హుండగు చంద్రమౌళినృపతిన్ బుణ్యాకృతిం గాంచెఁ గ
ల్పాగ్రశ్రీమతి పార్వతమ్మ బహుజన్మానేకపుణ్యైకరే
ఖాగంధంబు బహిర్గతం బయిన రేఖన్ హేమభూధ్రాకృతిన్

క. ఇది పుట్టిలు చిఱుమామిళ్ళ
కుదురు చలువా! తా జనింపఁ గుదురై పుణ్యా
స్పద మైనది సత్తెనపలి
గదిసినచో నెసగు నోర్వఁగలుపురి చలువో?

వ. ఇట్లు ముక్త్యాల రాజ్యలక్ష్మీమహేశ్వరుని శ్రీచంద్రమౌళినృపతిని
గన్న యుమామహేశ్వర వేంకటాద్రినృపతులలో నీ

శా. అన్నాదమ్ములలోన నే రధికులం చాడంగ భ్రాతృత్వసం
పన్నుల్ వారల మైత్రికిం బోరుపు గన్పట్టంగఁ బో దట్టులై
యున్నల్ వారల నేత్రముల్ సుతులుగా నొప్పారిరో నాఁగ ను
త్పన్నుల్ నల్వురు జ్యేష్ఠపుత్రకుఁడు ముక్త్యాలాపురం బేలఁగన్

వ. ఈ చంద్రమౌళిభూపతి కిద్దఱు భార్యలు; మొదటిభార్య శ్రీ యేర్ల
గడ్డమల్లికార్జునప్రసాదధాత్రీశ్వరుని కుమార్తె వేంకట దుర్గాంబా
దేవి

క. ఈ వేంకట దుర్గాంబిక
శైవశరీరార్ధమైన జననివిధానన్
సేవించెఁ జంద్రమౌళి ధ
రావల్లభుఁ జంద్రమౌళి ప్రాణముగాఁగన్

వ. రెండవభార్య ముత్తనపల్లి నివాసి శ్రీ శాకమూరి వేంకటాద్రినాయని
ప్రథమతనూజ కనకవల్లీదేవి

శా. లీలాదేవకియైన యీ కనకవల్లీదేవియే నవ్య ము
క్త్యాలుం బ్రోవులు పోసినట్లనిన సంతానంబు శ్రీరామగో
పాలాఖ్యున్ యువరాజుఁగాంచె నతఁడే పాలించు నీనాటి ము
క్త్యాలాలక్ష్మిని దండ్రిచే సుకృతిసంతానంబు నేలించుచున్

గీ. రమ్యమూర్తియు మఱియును రమ్యగుణుఁడు
రమ్యహాసుఁడు రమ్యమర్యాదుఁడైన
రామగోపాలకృష్ణుని రాజబాల
కైరవాప్తుని గనినట్టి కనకవల్లి

సీ. ఈ యమ్మ యొఱిగిన యెన్నివ్రతంబులో
యమర నిత్యోద్యాపనములు సేయు
నీమె క్షమావార్ధి యెంతలోఁతో సేవ
కావళి యట్టడు గందలేరు
ఈ రాణి దగు చేయి యెంత చల్లో! సిరి
యగు నామె కను పడినంత మేర

నీమె దయాగుణ మెంతటి మస్సృణమో
సేవకుల్ బంధుల చెలువుగాంచఁ
గెలనఁ బ్రవహించుచున్నట్టి కృష్ణవేణి
యొక్క వర్షర్తువున మాత్ర మొప్పఁగాని
యాఱుఋతువుల యందున నార్ద్రహృదయ
నిండి కనకవల్లీదేవి నిండుకుండ

వ. ఈ కనకవల్లీ చంద్రమౌళీశ్వర ప్రసాదరాజదంపతుల గర్భంబుపండిన శ్రీ రాజరామ గోపాలకృష్ణమహేశ్వర ప్రసాదు నర్ధాంగియైన రాజ్యలక్ష్మీదేవి

గీ. చల్లపల్లి ప్రభువు సత్కీర్తనియుండు
సంకినీడ్ప్రసాదు నాత్మజాత
యేర్లగడ్డవారి యిల్లామెపుట్టిల్లు
పొలతి సుగుణములకుఁ బుట్టినిల్లు

సీ. పెద్దరాణి యదెంత ప్రియముగా మాటాడు
పిన్నరాణి యదెంత ప్రియముఁబలుకు
పెద్దరాణి యొసంగుఁ బేర్మి నే మడిగిన
పిన్నరాణి యొసంగుఁ బేర్మి నడుగ
పెద్దరాణికి మేము బిడ్డ లట్టుందుగు
పిన్నరాణికి మేము బిడ్డలమును
పెద్దరాణి తనంతఁ బిలచిపెట్టును మాకుఁ
బిన్నరాణి తనంతఁ బిలచిపెట్టు
కోరి యే రాణి కా రాణిఁ గూర్చి చెప్ప
చుందు రా యత్తకోడండ్ర యురుగుణాళి
మాటమాటకు ముత్యాల కోటలోన
బరమసంతుష్ట మైనట్టి పరిజనంబు

మ. యువరాజ్ఞీ యువరాజు లిద్దఱును బూలో పూలు లేనవ్వులై
యువరాజ్ఞీ యువరాజు లిద్దఱును దావో తావి క్రొంబ్రేమలై
ప్రవహాత్సంస్మృతి రుక్మిణీయదుకులస్వాముల్ రతీమన్మథుల్
శివులై ముక్తిపురేందిరాప్రకటరాశీభూతపుణ్యాకృతుల్

గీ. పృథుతరశ్రీసమూహము పేరుచేత
రాణవెలయుటయే కాదు రాజ్యలక్ష్మి
పృథుతరశ్రీసమూహము పెద్దబుద్ధిఁ
బ్రబలుటన యీమె ముత్యాలరాజ్యలక్ష్మి

క. తను నత్తగారు మెచ్చును
దను మెచ్చును మామగారు తద్గుణసంప
త్కని రాజ్యలక్ష్మి కోడ
ళ్ళన నిట్లుండవలెనని యుదాహరణముగా

మ. అది చిత్రంబగు రాజ్యలక్ష్మి గుణమర్యాదావిశేషంబులన్
సదయంబైన హృదంతరంబు మధురస్వాదుప్రియవ్యాహృతుల్
పదికిఁ ముప్పది యీవి యివ్వి సహజంబా? లేక భర్త్రాగ్నుకూ
ల్యదశత్సద్గుణరాజియా? సుపరిషద్వ్యాఖ్యారహస్యంబులై

వ. ఈ చిన్నారి దంపతులకు ముద్దైన కంటె ముద్దైనబిడ్డ చూడానంద
రామగోపాలకృష్ణచంద్రకుమారప్రసాదుండు కలిగె. ఈచిట్టిదొర

గీ. ఇపుడె తండ్రిఁబోలు నీ చిట్టిదొర తాను
విరియఁ బుట్టగానె పరిమళించు
నిపుడె తాతఁ బోలు, నీ చిట్టిదొర తాను
గనిఁ గలట్టి మణియుఁ గాంతిఁ జిమ్ము

ఉ. ఈ కుదురెల్ల రామకథ నెంతయుఁ బేర్మిని విన్న పుణ్యగం
గాకమనీయమజ్జనసుఖంబులు నైహికభోగభాగ్యముల్
నాకనిరంతభోగము లనంతములం గనుచుండ్రుగాక గా
ధాకృతి రామభారతకథల్ వినఁజాలిన చంద్రమౌళియున్

గీ. తన గుడికి గోపురమ్ము సంధానపఱచె
మఱియు గుడిమీఁద శిఖర మ్మమర్చిపెట్టె
నిచ్చెఁ బైడి మైమఱువు, మఱేమి తీపొ
సాకక త్రయీగిరిన్నృహరి చంద్రమౌళి

వ. ఈచంద్రమౌళీశ్వరప్రసాదధాత్రీశ్వరుని తమ్ముండ్రు శ్రీవేంకటాద్రి
తనూజులు దుర్గాసదాశివప్రసాదును గౌరీపర్వతమహాదేవ రాఘూ
ఘను, అందు దుర్గాసదాశివప్రసాదు

క. పోపూరున కధిపతియును
దీపితజాతీయవాది ధృత్యుత్సాహ
ప్రాపితగైర్వాణ్యాంధ్రీ
శ్రీపారుఁ డశేషనిశితశేముషి తలఁపన్

క. నిండైనమనిసి భాషా
పాండితి కలవాఁడు పెద్దపాయామనసున్
దండిగఁ గృష్ణాజిల్లా
నిండిన గౌరవముగల మనీషియు పొలుచున్

వ. మఱియు గారీపర్వత మహాదేవతాకూరు

గీ. కపట మెఱుఁగనట్టి కందనగాయయు
కందు లెఱుఁగనట్టి కంటిచూపు
నెట్టివేళనైన యింత కన్బొమముడి
యెఱుఁగనట్టి మోము నెసఁగువాఁడు

ఆ. తగ జయంతిపురము తన యేలుబడిగాఁగ
గ్రమముఖత తెలుపఁ గమ్మదనము
పోలి యన్నకొడుకు ముక్త్యాలయువరాజు
కూడియుండు నీడుజోడుగాఁగ

వ. ఈ వంశమును జెప్పచు వదలిపెట్టరాని దొర శ్రీ చల్లపల్లి ప్రభువు యార్లగడ్డ శివరామకృష్ణప్రసాదు బహదూరుజమీందారు గారు ఉమామహేశ్వరప్రసాదుగారి మరియొక దౌహిత్రుఁడు

గీ. కమ్మకులమునకును గన్నాకు మంచిత
నమ్ము రూపుగొన్న నవ్యమూర్తి
రాజనీతివేత్త ప్రథిత కృష్ణాబోర్డు
నధిపుఁ డిత్తఁడె యెన్నియైనసార్లు

క. మాయూరిలోపలను మా
మా! యన్నా! యంచు వరుసలై యుందుము మే
మా యచటి కమ్మవారును
మా యదియును గమ్మటూరు మఱిమఱి తలఁపన్

క. కొల్లిపర సూరయాఖ్యుఁడు
వ్యాల్లీసుఁడు కమ్మవార యీమత్కృవితా
వల్లీప్రథమదశాసం
పల్లీలాపోషకుండు పరమసఖుండున్

గీ. మఱియుఁ గమ్మవంశ మహినేత వినుకలి
దారిగా నిర్దిష్ట ప్రచార మబ్బ
నాదుకావ్యమునకు నవబాలచంద్రమ
శ్చూడభక్తిభావసుభగమునకు

మ. కలిలో దైవము లేఁడు భూసురు లనంగా ద్వేషమైపోయె నీ
తెలుఁగున్ నాట మఱీ విచిత్రమయి పౌండ్రబూని ముక్త్యాల తే
డులు బద్ధాదరులైరి నాఁడు మఱి నేఁడున్ సంప్రదాయంపుఁబో
కలకున్ వారికి విన్చి రామకథ యీ కాలుష్యముం ద్రోఁచెదన్

వ. ఇట్లు మద్వంశసంభూతుఁడైన యీ చంద్రమౌళీశ్వరవరప్రసాద
ధాత్రీపతి శ్రోతఁగా మచ్చిత్తగత వేదాంతవాసనాపారిజాతప్రసవ
ములు దక్షిణదేశస్థ కుర్తాలముసిద్ధేశ్వరీ పీఠాధిపతులు జగద్గురు శ్రీ
విమలానంద భారతీస్వామియుఁ గర్తపురీ నివాసులు శ్రీ శృంగేరీ
విరూపాక్షపీఠాధిపతులు జగద్గురు శ్రీ కల్యాణానంద భారతీ
మహంతాచార్యులవారును సాక్షాద్బ్రహ్మములుగా భావించి

క. శ్రీనందమూరు నిలయా!
ప్రాణాంతర్దీపికా! కృపాపరతంత్రా!
నానానిగమశిఖోగ్ర
జ్ఞానాకృతి! భక్తజనవశా! విశ్వేశా!

బాలకాండము

ఇష్టిఖండము

కథా ప్రారంభము

సీ. ఆత్మ నిత్య మ్మకాలాద్యవచ్ఛిన్నమ్ము
సచ్చిదానందసంపచ్చయమ్ము
అద్వితీయ మ్మేక మపరిణామ ప్రాప్త
మపరిమేయ మ్మది యచ్చ తెలివి
అట్టి జ్ఞానముతోడ నైకకాలికముగా
నాదిమునుల్ గల రా ప్రభువులు
యోగనిద్రాముద్ర నూని తామే యదై
యదియ తామై యుందు రమృతకళలు
ఆత్మతో నాది మునులెట్టు లవనితోడ
నాదినృపు లైకకాలికులై చరింత్రు
ఆనృపులయందు నిక్ష్వాకు వంబుజాప్తు
మనుమఁ డొప్పు వైవస్వతమనువుకొడుకు

శా. ఆయైక్ష్వాకులు కోసలంబులు నయోధ్యాపట్టణాస్థానిగా
భూయోధర్మ వివర్ధమాన విభవస్ఫూర్తిన్ గృతత్రేతలన్
శ్రీమ్నాయోపాసన కంఠహార తరళ స్థానీయులై యేలి రా
గ్నేయంబైన మహస్సుతో శ్రుతివిధానిర్ణీతధర్మంబుతో

క. ఆ రాజు లొక్క రొక్కరు
నారాయణమూర్తు లుగ్రనారాచపథ
స్వారాజ్యస్ఫారావన
వీరకళాకేళి ధర్మ వితరణ పటువుల్

సీ. అందఱ తండ్రులు నలధర్మకాములు
తనతండ్రి యేకకాంతారతుండు
అందఱ తల్లులు నవనిరాట్కన్యలు
తనతల్లి యప్సరోజనవతంస
మందఱ బిడ్డలు నధికధర్మాత్ములు
తనబిడ్డ ప్రత్యక్షవనజనేత్రుఁ
డందఱ భాగ్యమ్ము లతినాకములు తన
దగు భాగ్య మఖిలలోకాతిశాయి
తనకడుపు విష్ణుఁ బండించుకొనుటచేత
మునిజగన్నుత కశ్యపు మొదలియుద్ది
దశరథుం డొప్పు నైక్ష్వాకుధరణిపతుల
లోనఁ దన పూర్వు లందఱలోన మిగిలి

ఉ. ఆరయ నెందఱేని కల రాఘన కంగన లందు మూఁడు రిం
పారిన ప్రేయసుల్ గుణగణాఢ్యలు కోసలరాజపుత్త్రి దే
వేరి సుమిత్ర శాంతగుణపేటిక కేకయరాజకన్య హే
లారతి డాగురేకుల తళ త్తళ కాటుక రాజుకంటికిన్

సీ. కౌసల్య ముక్తికాంతాసమానాకార
నలి సుమిత్ర యుపాసనాస్వరూప
విజయరమాకార వినయాంబుధి సుమిత్ర
కైకేయి మధుసామగానమూర్తి
కౌసల్య నవశరత్కాల మందాకిని
సితపుండరీకంబు శ్రీసుమిత్ర
మందారపుష్పంబు మహిళామణి సుమిత్ర
కైకేయి నునునల్లకల్వపూవు
ధర్మకామంబు లీరెంట దశరథుండు
ముగురు భార్యలందును రసమూర్తులందు
నమృతసౌఖ్యానుభూతి, నధ్యయనసుఖము
ర్థభోగసుఖమ్ము స్థింపఁగనియె

చ. ధరణిని న్యాయమార్గమునఁ దన్పుచు షష్టిసహస్రవర్షముల్
పరమసుఖంబులంది నరపాలుఁడు ధర్మ గృహీతకామినీ
పరమసుఖంబులంది నరపాలుఁడు శత్రునిబర్హణక్రియా
పరమసుఖంబులంది నరపాలుఁడు తృప్తిని గాంచఁ డింతయున్

చ. సితతరకాంత్యుషఃప్రభల చేరువఁ జీరఁగ నల్లచిర్మొగిల్
గతి వికసత్సితాంబుజముఖంబున శైవలవల్లి పోలికన్
సతుల మొగంబులం దొక విషాదపురేఖను గాంచి ధారణీ
పతి యిదియేమియం చడుగఁ బట్టఁడు తానును దీనవక్త్రుఁడై

ఉ. నాలుగు కంధులన్ నడుమ నాటిన స్వీయజయప్రభాపతా
కాలలితంపుఁ జాలనము తెమ్మెపతి గుండియకున్ సుఖంబు తేఁ
జాలదు వేదనీత్యుపనిషత్సకలాగమపారవేది భూ
పాలుని గుండియన్ నిలువఁబట్ట దతృప్తి యొకండు దట్టమై

మ. అసివాళ్ళేగుచు ధారణీపతి యయోధ్యావీధి నేవర్ణపున్
శిశువైనం గనిపించినన్ నిలచి వీక్షించున్ హసించున్ గృపా
వశుఁడై వానిని దీసి యెత్తికొని యే భక్ష్యమ్ములో తెచ్చి యి
చ్చు, సమాశ్వాసన సేయు నంతటన పుచ్చున్ దీర్ఘనిశ్వాసమున్

సీ. అంగళ్ళలోనఁ గ్రయ్యంబులై యుడిన శి
శుశ్రేణి యాటవస్తువులు చూచి
ఏరైనఁగొని యింటికేగుచో దారిలోఁ
దోతెంచు నుయ్యేలతొట్లు గాంచి
చిత్రపటంబులన్ జిన్నిపిల్లలు నవ్వు
చున్నట్లు వ్రాసిన యొఱపులరసి
ఎందైనఁ బసిపిల్ల లేడ్చుచున్నట్లు వి
న్పించినఁ జెవియొగ్గి విని చలించి
తనమనోవాంఛ యెల్ల సంతానమయము
గాఁగ నజధారణీపతికన్నకొడుకు
అవని రాజ్యైకకార్యముల మధ్యమునఁగూడఁ
దన్నె విస్మృతిఁ గని పరధ్యాన మందు

గీ. రాజపూరుషామాత్యతనూజు లెవ్వ
రైనఁ దంద్రులతో సభ కరుగుదెంచి
నపుడు పతి రాజకార్యము లప్టపెట్టి
వారితోఁగూడి కాలయాపనము చేయు

ఉ. భూపతి కోర్కి వ్యక్తమయి పొల్చినయప్పటినుండి ధార్మికుల్
లోపలివాంఛలన్ బలుకులో వెలయింతురు స్ఫూర్తిఁ గల్గఁ బృ
థ్వీపతి వారిపైఁగలుగు ప్రేమము పుత్త్రసమీహఁ జేసి వే
యై పదివేలునై యమితమయ్యె నుదాత్తరతిప్రగల్భమై

చ. మహిపతి పుత్త్రవాంఛయుఁ గ్రమక్రమ వర్ధితమై సమస్త భూ
వహనము మంత్రులం దిడి సభాముఖమే కనకున్న వారలున్
దహతహ పొంది సర్వవసుధాపతి సౌఖ్యమునందఁజేయు స
న్నహనము పేర్చి తారొకదినంబునఁ గూడిరి యోజసేయఁగన్

వ. ధృష్టి జయంతుఁడు విజయుఁడు సిద్ధార్థు డర్థసాధకుఁ డశోకుఁడు మంత్రపాలుఁడు సుమంత్రుఁ డను నెనమండ్రురు మంత్రులు గూడి తమలోఁ దాము రాజుదైన్యంబు వాపు తెన్నుఁగానక యది యెల్ల తమ దోషమని భావించుచుండ వారిలో సుమంత్రుఁ డిట్లనియె

సీ. మీరు మంత్రజ్ఞులు మీరింగితజ్ఞులు
ప్రియహితరతులు ధాత్రిపతికెపుడు
మీరు యశస్వులు మీరనురక్తులు
రాజకృత్యములందుఁ దేజుకలరు
మీరు పండితులును హ్రీరమ్యులు కుశలు
లనురక్తి లోక్కరియం దొకళ్లు
నీతిమంతులు మహనీయతేంద్రియులు బహు
శ్రుతులు శ్రీమంతులు శుద్ధమతులు
మీరలు మహాత్ములరు త్రయీపారవేదు
లన్నమాటకు వెనుకాడ రమితవిక్ర
మాన్వితులును తేజఃక్షమాయశములు కల
రనృతమాడరు క్రోధకామార్థు లగుచు

వ. ఇట్టి మీయందొకండు దోసంబు కల్గునే ? మీ గుణగ్రామంబులు
గణనసేయఁ బెక్కులు కలవు

ఉ. నవ్వుచుఁగాని పల్కరు మనంబుల నీసును బెంప రెంత దా
దవ్వుల వార్తయుం సువిదితంబగు మీయెడఁ జారచక్షుషుల్
చివ్వల లేని కీరు కుడిచేతులు సౌహృదవార్ధు లెంతగాఁ
ద్రవ్వీన నంతగా వెలికిరావొ భవద్గుణరత్నసంతతుల్

చ. బలమును గోశముం జెడక పట్టుదు రెంతయుఁ బ్రాప్తకాలదం
డులు రిపుఁడైన నిష్కలుషు నొవ్వఁగఁజేయరు శౌచవంతులం
దలపయిఁ బెట్టుకొంద్రు వసుధాదివిపన్నరసాలవంశ్యులం
గలఁపక కోశవృద్ధికగు కార్యములం నిపుణుల్ ప్రియంవదుల్

వ. ఏతాదృశగుణగణాన్వితులరైన మీరు పాలించుటంజేసి యుత్తర
కోసలమ్ములు సుభిక్షమ్ములై యున్నయవి. లేనికిఁ బుత్రసంతానంబు
లేమి మీ దోసంబగునే యనిన వారలు నతనితో నిట్లనిరి

చ. ప్రథితయశుల్ జలేజహితవంశపు జేండ్లకు నీవు నచ్చు సా
రథివి నృపుండు నిన్ననుజరాణను జూచు సమస్తశాస్త్ర నీ
రధివి భవద్బలంబునన రాజు బెడందలు వాపనెంచు ధీ
రధిమణపొల్చు మాకిపుడు రా! యొక త్రోవను జూపవే యింకం

క. నీకు సుమంత్రుండను పే
రే కలిగె సుమంత్రితధీధురీజన్యగిరీ !
నీ కెఱుఁగరాని త్రోవలు
మా కెఱుఁగగరావు చూడుమా మంత్రిహారీ!

వ. రాజు శోకంబార్చుట నీపని నీచూచు రాజకార్యంబులు చూచుట
మాలో నర్థసాధకునిపని యని ప్రియవాదాజ్ఞాపూర్వకంబుగఁ
దక్కిన యమాత్యులు పలికిన

ద్రుతవిలంబితము.

మదిసుమంత్రుఁడు మంత్రులమాట కొ
ప్పుదల పూనునొ పూనఁడొ యన్నటుల్
వదన మింతగ వంచి యనంతరం
బిదియ మీఁదగు నిష్టమగునైనచో

అశ్వగతి

పోయెదనంచు వచించి విభుం గన నశ్వము పైఁ
బోయె సుమంత్రుఁడు మంత్రులు పొందిరి సంతసముం
శ్రీయుతవాజిమహాశ్మగరిష్ఠసుసౌధముపై
తన్మయుపతీసుమనోహరు గాంచె సుమంత్రుఁ డొగిన్

మ. తనరాకన్ దెలియంగరాకయ పరధ్యానంబుగా నున్న రా
జును వేఁజేతులు కట్టుకొం చెదురుగాఁ జూపై సమీపించి ని
ల్చిన భూమీపతి కొంతసేపటికిఁ జూచెన్; జూచుచున్ నిన్ సుమం
త్రునిగా నెంతు, సుమంత్రుఁడే యని తలంతున్ నీవు నిక్కంబుగాన్

వ. ఈ యర్ధరాత్రంబున నేలవచ్చితివన సుమంత్రుం డిట్లనియె

చ. రఘువులనాటనుండియు సరఃప్రభవాప్తుని వంశభూపతుల్
మఘువుని యుద్ధముల్ సనఁగ మారథమెక్కిరి బాహుదర్ప సా
రఘనులు మీకహో తరతరంబుల బంటులమేము మీరు దా
నఘనులు నేది కావలసినన్ జనుదెంతుము మిమ్ముఁజూడఁగన్

క. అని మంత్రివలుక భూపతి
యును నీకొక్కండు వలయునో యది యడుగన్
నను వలెనో? నీ వలసిన
దనుక నెదురు చూడమికి స్వతంత్రత లేదే?

క. నీకేది వలయునో యది
కైకొమ్మన నాకు నేమి కావలయును మీ
రీ కరణి దిగులు పొందుచు
మాకు దిగులు కలుగసేత మానఁగవలయున్

శా. నిద్రాహారములెల్ల మాని యిదిగో నీ మంత్రులున్ గాఢశు
క్శుద్రూసంభవదష్టులై మెలికలుంగాఁజుట్టుకొంచుంద్రు నన్
భద్రా! పొమ్మని పంచి రీయెడకు నన్ బాలింపవే నీవా య
త్యుద్రాత్ముండవు యాజ్ఞికుండవు నిదా శోకంబు నీబోటికిన్

వ. అనిపలికిన విని తేడాసనంబున మసలి మరల వంగి కూర్చుండి కపో
లమ్ము కేలనూది యుస్సురని నేత్రంబుల బాష్పంబు లురలి మంత్రీ!
యని పిలిచి

సీ. ఇడి పొత్తుకల భార్య నడికట్టుతో వచ్చి
యందీయఁ బసిపాప నందుకొనఁగ
చిటికతోఁ బల్కరించినఁ దొట్టిలో బిడ్డ
బోసినవ్వులచిట్టిహాసు మఱుగ
ర్రా బాబు నీవిట్లురా యని నవ్వుచుఁ
జేసాచ మార్నవ్వు శ్రీలకుబుక
గృహముఁ జేరినయంతనే కాళ్ళకడ్డమ్ము
వచ్చి మోకాళ్ళులఁ బ్రాక నుబ్బ
తతసుకృతమేమిచేయు దంపతులు ధాత్రి
నోచుకొందురో నేనింత నోచలేదు
అల్ల కౌసల్య నోచలేదా సుమిత్ర
నోచలేదు కైకేయియు నోచలేదు

ఉ. పువ్వులు దిండ్లు మంచములు పుత్తడిబొమ్మలు నింద్రనీలముల్
గ్రువ్విన కుడ్యలుల్ జిలుకకొయ్యలు మారకతంబు లన్నియుల్
నివ్వటిలుల్ నిరంత మవినిందితభోగము లింటిలోపలల్
దివ్వియలే దివే మనుమతించెదు చీకటి ముద్ద లన్నియుల్

ఉ. ఓరగఁ బుణ్యలోకము లటుండఁ బ్రజార్థముకానియట్టి భా
ర్యారతి చూడఁ బాశవము కన్నను హీనము సంతులేని సం
సారము సేఁత ధర్మపరిసంగతి మాలిన రాజ్యపాలనం
బారయ ద్రవ్యకామమలినాత్ములు సేయుదు రిట్టి పాపముల్

ఉ. నా మును చన్నజేంగ్లు నలినప్రియబంధుని కోవ దీపమా
లామహితోజ్జ్వలచ్ఛలదిలాపతిసంతతి వెల్గఁజేసి రే
నో! ముదుసళ్ళ యందఱ తిలోదకహారిని నన్నుఁ జూడుమా
నా మొగమందు వ్రేలెడిని నాపితృదేవత లాస్యదైన్యముల్

సీ. ఆత్మజుఁ డన్న తీయదనం బెఱుంగని
చిత్తంబు ఊరూపు చేదుకట్టె
ప్రియసుతుఁ డన్న జాబిల్లిఁ జూడని కన్ను
లవి యప్రసన్నతాంధ్యంపు గూళ్ళు

కొడుకన్న చిన్నారి పడవ చేరని వాని
బ్రదుకు రఘురాఘూమరుత్ప్రిశయవీధి
కొమరుఁడన్ పుణ్యకర్మముఁ గాంచ నేరని
కట్టడి పున్నరకంపుఁ ద్రోవ
తనయుఁడన్న సూక్ష్మతత్త్వం బెఱుంగని
జీవి మాయలోనఁ జిక్కుకొన్న
యనదపుర్వు వాని నైహికాముష్మికం
బులు నశించు దారి వెలుఁగు లేక

వ. అని యనుచున్న రాజునకు సుమంత్రుండు

గీ. జనపతీ! సుహృత్తులో బంధుజనులో యిద్ది
చేతితోఁ దీసివేసెడు సేగి కాదు
దైవ మనుకూలమైనప్డు తమకుఁగూడఁ
గొడుకు గలుగును నేనెఱుంగుదును దీని

ఉ. ధారుణి యెల్లయుం దిరుగుఁ దాను సతారము సూర్యమండలా
ధారము గాఁగఁ జక్రదరధారి సకుండలమూర్తి జ్యోతియా
సూరుఁడు వోల్చు నత్షిపురుషుండు తదంతరవర్తి మీకులా
ధార మతండు సూర్యకులధామము వెల్తురు లేక క్రుగ్గునే!

సీ. ఐక్ష్వాకునృపులు త్రయ్యర్థ నిర్ణయ విధా
మీమాంసలకును న్యాయమేడితములు
కాకుత్స్థరాజు లాగమ మహావిజ్ఞాన
శక్తి కథ్యాహారసముదయములు
రాఘవుల్ ధర్మచరణ చారణ వివేక
నిధికిఁ బౌనఃపున్య నియతమతులు
మాంధాతృవంశభూమండలేశులు పరం
జ్యోతిరంతర్భావశుద్ధమతులు
తమకతంబునఁ ద్రేత కృతయుగంబు వోలె
నాత్మఖట్వాంబు దీధితి నూలుకొల్పు
ద్వాపరము కొంత గడచునప్పటి కథాళి
త్రవ్వెద విదేల దశరథరాజమౌళి

చ. పుడమిని ధర్మపుం గొఱఁత పుట్టని యన్ని దినాలు మీఁదు వం
గడమునఁ జేటులేదు; మొలకల్ గలుగన్ బెనువృక్షరాజి య
య్యెడు ఘనశాఖికాంచలగృహీతదిశాంతములై ద్విజాళి గూ
ళ్లిడుకొని గొంతులెత్తి వెలయించు నుషోమధురార్ద్రగానముల్

శా. నీరాజ్యంబున ధర్మపుంగొఱఁతగానీ యోవృథాశోకి! పృ
థ్వీరాజ్యప్రియకేకి! వేయి దివిటీల్ వేయించినన్ లేదు నీ
దోరగ్రస్థితచాపదండ మటులే తూణీరమట్లే సుషు
ప్త్యారంభంబును బొందుచుండ నిటు ధర్మారంభముల్ పొల్చెడున్

క. నాతోఁ రా! చేప యయో
ధ్యాతీర్థము సేసివత్తు మట ధర్మి! భవ
చ్చేతము చేసిన పున్నెము
గోత్రమ్ముల నెత్తికోనగున్ నరపాలా!

క. తొలితేండ్లే యేలుబడిఁ గో
సలములు మీఁ యేలుబడిని జను నొఱపులతో
వెలసినవా? నాకు మాత్రము
నలువుగ మున్నిట్టులుండెనా? యనిపించున్

వ. అన్న మంత్రిమాటలకు రాజు కించిదధరవిస్తారమాత్రగోచరంబైన చిఱునవ్వుతోఁ జాలు చాలు నోయి సుమంత్ర! మంత్రులే తమ పాలనంబ తామ పొగడికో లెత్తుకొందు రట్లైన నెల్లియ యయోధ్య చూచివత్త మని యతనిని వీడ్కొలిపి తానును సుఖనిద్రం గనియె. సుమంత్రుఁడును హృదయాహ్లాదసూచివదనారవిందవికాసుఁడై తన యింటికరిగి సుఖనిద్రం బొంది మఱునాఁడు ప్రొద్దుపొడుపువేళకు రథ మ్మాయితంబుసేసి రాజద్వారంబున నిలిపి లోనికిం జని

గీ. అవనిపతిఁ జూచి మ్రొక్కి తే రాయితంబు
చేసి తెచ్చితి నన మందహాసమొకఁడు
విని యనుమతించినట్టి సూచనగఁ జేసి
వెడలెఁ బౌరదర్శనయోగ్యవేషుఁడగుచు

వ. ఇట్లరదమెక్కి పంద్రెండుయోజనంబుల పొడవును మూడు యోజ
నంబుల వెడల్పునుం గల యయోధ్యావీథు లేగునపుడు

సీ. అసలు చక్కఁగఁ దీర్చిరా వీథు లవనిపుం
డరుదెంచె నని యుబ్బి విరిసెనొక్కొ
అస లట్లె యుండునా యాత్రోవ కలయంపి
చల్లి పూల్ముత్యముల్ సల్లిరొక్కొ
రాచబాటలను దోరణకవాటము లట్లె
మెలఁగునా క్రొత్త నిర్మించి రొక్కొ
అటునిటు సౌధమ్ము లసలున్నతంబులా
పృథ్వీశుఁ గని యట్టె పెరిగెనొక్కొ
మున్నె ఱేఁగి నట్టివియుఁ గ్రొత్తవన్నె లొప్ప
నవనిపతి గుండె కచ్చెరు వావహింపఁ
బతి ముదంపడె నిత్య మాపగిది నుంటఁ
దెలిసి తనరాక ప్రజలకుఁ దెలియరామి

సీ. ముందుఁ జూచిన యంత్రములు నాయుధంబులు
కొని యేగుచున్న శిల్పినికరములు
కుడిప్రక్కఁ జూచినఁ గడఁగు మాగధ సూత
వందిజనమ్ము కైవారములును
నెడమప్రక్కను జూడ నిందుకళాతనూ
స్ఫీత వారాంగనా గీతికలును
వెనుకఁ జూచినఁ గన్నులను గొట్టు నట్టాల
కధ్వజాగ్రశతఘ్ని కాచయములు
క్రిక్కిఱియకుండ ప్రతిమేడ ప్రక్కలందుఁ
బ్రసవితోద్యానములు నారామవణము లొప్ప
నొడయునికి శాత్రవులకె యయోధ్య గాక
యోధ్యపరపురిశోభ కయోధ్యయయ్యె

రధోద్ధతము.

ఱేని సంతస మెఱింగి సూతుఁడున్
దోన వాజులను దూఁకఁ జేయఁగన్

బూనికర్ ఖదను పోవఁగా రథా
స్థాని రాజు మెయిసాగ నూగుచున్

ఉ. అంతట నింక నొక్క పథమై రథ మేగ నమస్కరించు సా
మంతులు రాజసంఘములు మచ్చుల సావడులున్ మహానగ
ర్భాంతులు కూర్చు రత్నములరాసులయంగడు లన్యభాషలన్
వింతగఁబల్కు వర్తకులు వేలకువే ల్గనిపించి రచ్చటన్

సీ. అతిభక్తి బలికర్మ లాచరింతు రొకంట
ధృతి రచ్చసావళ్లఁ దీర్తు రొకఁట
శాలితండులముల మేలిమందురొకంట
నిక్షురసంబు లందిత్తురొకఁట
నొకఁట మహారథప్రకరమ్ము విహరింతు
రొక్కంట యోధుల నుత్సహింత్రు
ఒకఁట దుందుభిమృదంగకములు ప్రమోగింతు
రొకఁట వీణానాద మొలుకుచుంద్రు
ఎవనిఁ జూచిన నారాజ్యమెల్లఁ దనది
యన్నటుల నుత్సహింతు రందున్న ప్రజలు
దూరమున రాజుఁ జూచినతోఁ గరములు
కట్టుకొని వంచి తల భక్తివెట్టుచుంద్రు

చ. రథము పురీబహిఃపరిధి రాఁగను దోలె సుమంత్రుఁ డచ్చటన్
బృథులవియత్స్పృచుంబిశిఖరిన్ బటుదుర్గపుగోడఁ జూచి నీ
రధివలెనా నగడ్తఁగని రాజభటుల్ బురుజుల్ గమించి బా
ణధులును యంత్రముల్ గొని రణస్థులుగా నిలుచున్కిఁ జూచుచున్

వ. అంతఁ దున్నతటి సుమంత్రుండు

సీ. స్వర్గ మన్గొవు వెన్ జను త్వత్పురీవృష
గళమున ప్రేలాడు గంగడోలు
ప్రళయకాలమున వైవస్వతమనువు చే
మిగిలిన తొలిచోటిమీనుముల్లు
మనువంశ్యపతుల ధర్మపు స్వాతిచినుకైన
ముక్త కయోధ్యకు శుక్తి డిప్ప

త్రేతగా జాతెడు కృతపురుషుండు కాల్
నిలువఁద్రొక్కిన మిట్టనేలకొడుపు
ఊర్ధ్వలోకపుఁ బ్రాకారాల మొలుగకుండ
గట్టితాకంబముగ నిల్పినట్టి పోటి
పార్థివేంద్ర! యయోధ్యావప్రంపుగోడ
యీ పురీజయలక్ష్మికి నినుపతోడుగు

సీ. సరయూనదీకన్య సత్తీర్థ మను భక్తి
భూప్రదక్షిణముగాఁ బోయె నిచట
గాధేయదృష్టమంత్రాధీనతం జేసి
వరుణుఁడు తొల్ప్రేమ వంగె నిచట
నా భగీరథుని రాజ్యపునేల యని జాలి
మందాకినీదేవి మలఁగె నిచట
సాగరుల్ ద్రవ్వ రసాతలవాహినుల్
బుగ్గలు బుగ్గలై పొడిచె నిచట
నట్టి యీ వారి రిపులలోఁ బుట్టు పరిఖ
యైన దుష్కీర్తి శత్రులతోన ద్రుంచు
నీ ప్రతాపంబుపేర్మి మన్నించుకొంచుఁ
గడఁగి నీ రాజధానిని గౌఁగిలించె

వ. అని వచింప నతని ధర్మానుబంధ్యద్భుతోత్ప్రేక్షలకు రాజు సంతో
షించుచున్నంత

మ. కమలశ్రీ తన దిమ్మబొడ్డు లలమంగా సూర్యరశ్మల్ వికా
సముఁబొందెన్ వెన్నుద్రిప్పి రేకుగమి యా తమ్మిపాలు కోటన్ హజా
రమునన్ దుందుభినిస్వనంబు పటహారావంబు వీణాధ్వనుల్
క్రమమొప్పన్ వినుపింప నంతిపురిఁ జేరన్ దోలి రశ్వంబులన్

క. మిగిలిన దినమెల్లను తేఁ
డు గనగ సంతోషమునఁ గథుం గల మొగమొ
ప్పఁగ నున్నఁజూచి మంత్రులు
పొగడిరి బళియని సుమంత్రు బుద్ధికుశలతన్

వ. ఆ మఱునాఁడు సుమంత్రుండు తేరెక్కించి రాజును మఱల బయలు దేరఁదీసి

చ. మఱి యరదంబు బ్రాహ్మణుల మాడువు లుండిన రథ్యఁబోవ నం
దఱు నటు స్రగ్వులున్ మకుటధారులు కుండలులున్ ముదాననుల్
వెఱతలఁ వేది కర్మకృతిఁ బేర్చెడువారలు వేదపారకుల్
గుఱిచెడకుండ నేత్రములకున్ నడుమన్ దిలకించు వారలున్

చ. కనఁబడి రంతటన్ రథము క్షత్రియు లుండినపేట నేగుచో
ధనువులు చేతఁబూని ముఖతామరసంబుల వేదఘోష లిం
పొనరఁగ క్షత్త్రబ్రాహ్మణమహానిధు లొప్పఁగఁ దోఁచి రందఱున్
గనఁ గన నొక్కఁడొక్కఁడునుగా ననలుండును నింద్రుఁడున్ బలెన్

వ. అంత సూతుఁడు

క. గణగణమని కేతన కిం
కిణు లులియఁగ రథముఁ దోలెఁ గేళీప్రచల
ద్వినమితకంధరగుంజ
ద్ధ్వనజాప్తతురంగవజ్జవంబుల హారులన్

వ. తోలి యేన్గుకొట్టంబులం దరిసి చూపి

గజవిలసితము.

చీఁకటు లివ్వికావు జిలుఁగు తళుకు జిగి
దంతాకృతి గానరావు యసలు నలుపుటిరుల్
గాక నగాళికావు కదలవు మెదలవు
ముం దీ కరిరాజి లేద యిటు గునగున కదుపన్

సీ. దిగిభముల్ సకుటుంబముగ నిందు వచ్చెనో
వసుధ మీ మోయుట భార ముడిగి
అరులదుర్యశము లిం దరిగెనో మీ ఖడ్గ
ముద్ర దంతవ్యాజమున వహించి
మీ కంటిబొమముళ్ళు సాకారముగ వచ్చి
కదుములు గట్టి యీ కరణిఁ జనునో
న్యాస ముంచెనో యింద్రుఁ డసురుల భయముచే
మీపురిఁ దన మణుల్ రూపుమార్చి

యనఁగ ధరణీవరాహా! నీదైనబలము
కథము లందున్నమాట యోర్వకయ ఘీంకృ
తిప్రచండతిరస్కృతిక్షిప్రగమన
రేఖఁ బొల్చెడు మత్తకరివ్రతతులు

వ. అని మావటీంద్రుడును నేనికలు కట్టివేయు దద్దడంబులయు; వానికి వేళకు మేపు నాహారంబులయు; నాయా మత్తేభముల యలవాట్లు పాలించుటలయు వర్తమానంబులు పరీక్షించి

ఆ. తొలఁగి రథము మఱలఁ దోలె హేషామధు
ధైవతస్వరంబు తవులఁ జెవికి
గళముఁ లెత్తి తాము గంధర్వ నిచయమ్ము
లాలపింతురా యటన్న యెడకు

శరనిధిఫేనరమ్యములు కొన్ని చైత్రవనబాలపత్రరుచిభా
స్వరతనునైగనిగ్యములు కొన్ని చాంద్రమసబాలరేఖఁగ ముఖా
గ్రరుచిరచిహ్నము ల్గలిగి కొన్ని కంధరలు పైకి నెత్తి పృథివీ
శ్వరగురుదర్ప మేఁచునవి కొన్ని జాతిహయరత్నము ల్గనఁబడెన్

వ. వానినిగూడఁ బరామర్శించి రాజును మంత్రియు నిండ్లకేగుచుండ రా జిట్లనియె

చ. ఉఱియవు నాకుఁ బైపయిని యొప్పులు చూపి సమస్తధాత్రియం
దొఱలుట లేమి చెప్పెద వహో! జను లెంతగ నున్న నంతలో
నొఱపులు సేసికొంద్రు తిన నున్నదొ లేదొ మఱప్పు నప్పులో
కఱవులొ కష్టమో తెలియఁగావలె నీ పయిచూపు లేటికిన్

క. అనినంత నవ్వెనఁగ నా
ననమున నుఱకుండి మఱుదినంబున తేనిం
గనుగొని బాములు లేములు
వినిపింపఁగ జనుల భేరివేయించె నొగిన్

సీ. ఎవఁ డపహృష్టుఁడొ వాఁడు నెవఁ డతుష్టుఁడొ వాఁడు
నేరు తుష్టాదనుల్ కారొ వారు
ధనములు కూడఁబెట్టనివారు నకుటుంబు
లర్థంబు సిద్ధింపనట్టివారు

గోవులు ధాన్యముల్ గుఱ్ఱముల్ లేనివా
రధికకాములు నపేతాభరణులు
దీనులు వ్యాధిబాధితులును క్షిప్తచి
త్తులు నకాలమృతబంధువులు నైన
జనులు దశరథభూపాలసన్నిధి కరు
దెంచి రేని భూపతి సేగిఁదీర్చఁగలఁడు
రండు రండోయి జనులు రారాపు లొలుఁగ
నిట్టె రండని భేరివేయించె మంత్రి

సీ. ఎవఁడు నృశంసుఁడో యెవఁ డవిద్వాంసుఁడో
యెవఁడు నాస్తికుఁడో శ్రీహీనుఁ డెవఁడో
యెవ్వఁడు లోభియో యెవ్వఁడు క్షుద్రుఁడో
సంకరుఁ డెవఁడో తస్కరుఁ డెవండో
బ్రాహ్మణులను వేదపాఠి కాఁ డెవ్వఁడో
ధర్మి కాఁడెవ్వఁ డదాత యెవఁడో
యెవఁ డాహితాగ్ని కాఁ డెవ్వఁడు యజ్వ కాఁ
డెవఁడు షడంగవేదీతరుండో

తమ కులాచారరీతులు తప్పినట్టి
వార లెవ్వగో వారిని వారిఁబట్టి
తేని యెదుటికిఁ బిలిపించి తే నిగూఢ
ముగను చారులకెల్లను ముదల వెట్టి

వ. అంత బహుదినంబులు చనియుఁ దన కిది లేదని తేని యెదుటి కొక్కఁడు రాఁడు. వీఁడు దురాచారుఁడని రాజభటు లొక్కని బ్రత్యక్ష పఱుపరు. దినములతోఁబాటు రాజు చింతయు వృద్ధిపొందుచుండె

చ. మఱల నమాత్యులెల్లరు సుమంత్రునిజూచి ధరాధినేత కీ
యఱమఱ పాయునే? శుభములందుదుమే? యల దైవ మింత సి
గ్గఱి పొనరించుచున్న కడగండ్లును దీరునె? నీవు పోయి క్ర
చ్చఱ నొక తెన్నుఁ జూడవలె జాగొనరింపకు మయ్య ధీనిధీ!

వ. అని వేగిరపెట్టి తోలినఁ దాను బయలుదేరినవేళ లగ్నముకట్టి శుభ గ్రహంబు లుచ్చస్థితినుంటఁ జూచి చింతావివశుండైన రాజుతో ఠ

క. తొలఁగవు ధర్మమునను గో
సలములు నీవును దొలంగఁజన వీ ధర్మం
బుల బలముచేసి మఱి పు
త్త్రులు గల్గుట చెడదు నీకు ధూతాఘమతీ!

క. ధారణినాయక! ముత్తెఱఁ
గారయ కర్మంబు సంచితాగాములు ధ
ర్మారంభమునన చెడియెడుఁ
బ్రారబ్ధముఁ గొంతకొంత పాపుకొనఁదగున్

శా. నిద్రాహారము లెల్ల మాని యిదిగో నీమంత్రులున్ గాఢశు
క్క-ద్రూసంభవదష్టులై మెలికలుంగాఁ జుట్టుకొంచుండ్రు సన్
భద్రా! పొమ్మని పంచి రిందు మఱలన్ బాలింపవే! నీవొ య
త్యుద్రాత్ముండవు యాజ్ఞికుండవు నిదా? శోకంబు నీకేటికిన్

చ. అనిన హఠాత్తుగా నొకమహాద్భుతభావము దోఁచినట్లు గ్ర
క్కునఁ దనయాననంబు విడి కుంచితనేత్రము లంత నంత సూ
ర్యనిభృతబాలలోలకిరణావళి విచ్చినయట్లు దీప్తమై
మనుజమహేంద్రుఁ డంతట సుమంత్రునిగాంచి సవేగభాషియై

ఉ. ఇంకను నీవహో యిచటనే నిలుచుంటి విదేమి? పోయి నా
యంకకు మంత్రులన్ బిలువు మల్ల వశిష్ఠుల వామదేవులన్
లెంక నృపుండు రమ్మనియె లెండని వేగమ కొంచురమ్ము నా
శంకలు పోయె జేనికిని సంతతిగల్గు భయంబు లేదికన్

వ. అనుచున్న జేని యుత్సాహంబు చూచి సుమంత్రుఁడు సంతోషియై మంత్రులఁ బురోహితులఁ బిల్వ నేగ దశరథుండు సోద్వేగియై యంతిపురంబు వొచ్చి గల్లంబు హల్లకపాణి నూది బాష్పంబు లురలఁ గూర్చున్న కౌసల్యాదేవిని జబ్బలుపూని లేపి నిలుచుండఁ బెట్టి కన్నులఁ గన్నులుంచి

సీ. వనజాక్షి! నీవింక వనరఁగఁ బోకువే
నావంకఁ జూడవే నలినవదన!
యమృతాంశుముఖమండలా! దుఃఖ మేటికే
కష్టముల్ దొలఁగెనే కంజనేత్ర!

హరిణాక్షి! మనబాము లన్నియుఁ దీరెనే
బెడదలు తొలఁగెనే బిసరుహాక్షి!
మత్స్యపుచ్ఛాభిరామవిలోచనాంచల!
సుకృతముల్ పండెనే ముకురవదన!
క్రీడ హయమేధ మన్న నాఁగేటికొఱ్ఱు
లాగి పాపంపు బెట్టపొలాలు దున్ని
దివిజతర్పణ మన్న బోదియలు ద్రవ్వి
మంచిసుతు లను శాలి పండించినైతు

ఉ. నీకనులంచులందు మలినీభవదార్తి నవాంజనాచ్ఛరే
ఖాకమనీయతన్ గనెడుఁగాక సుసంతతి కల్గునంచు తే
వే కద యశ్వమేధక్రతు వింతటఁ బూర్తియగున్ మఱింతటన్
నీకడుపున్ ఫలించు రమణీ! రమణీయమణీఘృణీతతుల్

క. అని సమ్మోదవిచలిత చ
రణనీరజయుగ్ముఁడై ధరాపతి పరిష
జ్జనసామంతామాత్యకృ
తనమస్కృతి సింహపీఠిఁ దాఁ గొలువున్నన్

క. అధిగతయాథాతథ్యుఁడు
సుధామయహృదంతరప్రశుద్ధజ్యోతి
ర్మధనజనితఫేనాంచల
విధావదననీరజప్రవిస్ఫురితుండున్

శా. చేతోరాజితనిశ్చలాత్మమయసచ్చిద్వ్యగ్రనిష్ఠాపరం
జ్యోతీరూపుఁడు భ్రూవిలగ్నపటుతేజోగాఢలజ్జానమత్
స్ఫీతాంభోజనియోనికేశవపదాక్షీణప్రభావుండు వి
ద్యోతత్త్వాఖిలపుంస్వరూపుఁడు సరద్ద్రాఘిష్ఠరోచిష్ణుఁడున్

చ. తొణికెడుకోప మేఁచి తనతో వివదించిన గాధిసూతి యే
మునివృషభేంద్రు కంటికొన ముంగిట నెత్తినిజేఱఁ దేను జా
లని బిగువుల్ సడల్చి యవలన్ వనజాసనుమాట చాల కా
ఘనుఁ డనుదాఁక బ్రహ్మఋషి కాఁడొ యతండు వశిష్ఠమౌని తాన్

సీ. పరమభర్తృవ్రతాపావిత్ర్యపేటిక
జనులయాయువుఁ దెల్పు మినుకుచుక్క
సప్తర్షిమండలాస్థానికాదీపిక
యతివరూపముఁ గొన్న యచ్చవెలుఁగు
ఏనస్సపంకకర్బురీనీరకతకంబు
నీలువాంద్రుర తల మేలిపువ్వు
మూర్తిమద్వేదసమూహతత్త్వశ్రేణి
ముగురుతల్లుల మీఁద మిగులు తెలివి
యంగనాజన్మచారితార్థ్యాచరణము
నవయవంబులు గన్న పుణ్యముల ప్రోవ
రుంధతీదేవి యే మునీంద్రుని గృహంబు
వెలుఁగు వచ్చె వశిష్ఠుఁ డా వెలుఁగు వెలుఁగు

చ. సరగున వెంట మానిపరిషత్ప్రథమాసనయోగ్యుఁ డుగ్రసు
స్థిరమతి వామదేవుఁ డరుదెంచెను లేచి సభాసదుల్ ధరా
వరుఁడును మంత్రులున్ మునులుఁ బాద్యము లర్ఘ్యము లిచ్చి తన్పి త
త్పరమపుటాజ్ఞఁ గైకొని సభాగతవేదు లలంకరించుచున్

గీ. అంత జాబాలి వచ్చె సుయజ్ఞుఁ డరుగు
దెంచెఁ గాశ్యపముని యరుదెంచె నంత
రాజునకు నాప్తు లా మునిరాజులకును
నొగి సమర్ఘ్యము లిచ్చి కూర్చుండఁబెట్టి

చ. ధరణితలంబునందుఁ బ్రభుతన్ వెలయించిన వొక్కసారిగా
గురుతరగోనిధానములు కోమలకాంతులు దీప్రముల్ దివా
కరకిరణంబులున్ మనువుగా మొదలైన కులంబు జ్యోతిరు
ద్ధురమతులైన మీ వెలుఁగుతో వెలిగించిరి ధాత్రి మానవుల్

చ. ఇనకరసంతతిప్రతతి కించుక సాగని లోప మున్నదే?
మనుకులసంతతిప్రతతి మాయెడ సాగని లోపభీతి క
ల్గినది భవత్తపోబలము కేవలరక్షగ నున్న మాకులం
బున ననుఁబట్టి లోపమని పుట్టఁగఁజేయకుఁ డంజలించెదన్

క. పుత్త్రార్థ మశ్వమేధము
సత్త్రం బొనరింతుఁ గల్పసరణిఁ బటుతరా
మిత్త్రాఘక్షతి గలుగఁగఁ
బుత్త్రులఁ గలిగింతు వంశమున్ వెలిగింతున్

ఉ. ఊఁదిన యోగనిష్ఠులయి యుర్వికి మీరలు మూలకంబముల్
పాదులు పెట్టినట్లు నిలువంబడి రంతన మీఁదునాజ్ఞలన్
గాదని యల్లబ్రహ్మయును గాలిడ లేఁడు దయాప్రసార రే
ఖాదృతిఁ జూడుఁడీ క్రతువు సాంతము సేయుఁడి యాప్తబుద్ధులై

చ. తతమహిమంపుఁ బ్రోవయిన తాత! వశిష్ఠ! సమాదరింపు దే
వతలకు బ్రహ్మవోలె మనువంశపు ఱేండ్లకు నీవుగా పురో
హితుఁడవు మున్ దిలీపునకు నిచ్చిన నందినివోని యీమహా
క్రతుఫల మిచ్చి నాకుఁ బ్రసరన్మనువంశముగాఁగఁ జూడవే

క. చేతోజార్ద్రాతులు వి
ద్యాతరుణీప్రాణనాథు లావిర్భూత
జ్యోతిష్కులైన మీదు మ
హాతపములు మాకు నిప్పు డండగ నిలుచున్

క. అహిమకరద్యుతిసంతతి
దహదాత్మజ్యోతిరుగ్రధామనిధులు భ్రూ
విహరదమృత లేఖులు మీ
మహిమజలధు లిట్టె పొంగి మము రక్షించున్

క. సర్గపురాకాలజగ
న్నిర్గమనప్రాక్సనామనీషాంతస్సం,
సర్గకరణపృథుసంక
ల్పార్గళములు లేని వెలుఁగు లవి రక్షించున్

శా. అంచుం బల్కెడి ధారణీశ్వరుని ధర్మాధీనచేతంబు వే
ద్యాంచద్వస్తువినిర్ణయోగ్రధిషణాతాత్పర్యమున్ సమ్మదో
దంచత్పూరము నింప నాత్మలను గాఢాహ్లాదులై యేమియున్
మించన్ లేదు ప్రజన్ ఘటించెదవు సుమిత్త్రా! నీవునున్ భూమిపా!

ఆ. అయిన నశ్వమేధ మాచరింపుము శుభ
ప్రాప్తిహేతుభూత మశ్వమేధ
మదియు వేయిపుత్రు లందించు ఫలమిచ్చు
నట్టె యొక్కసుతుఁడు పుట్టఁడెట్లు?

వ. అని తక్కిన ఋషు లనుచుండ నారంజోతిప్రియజ్యోతి

ఉ. నాయన! యశ్వమేధము నొనర్పు గరిష్ఠ సుమంత్రకృష్టి నా
రాయణుఁ డెచ్చెదర్ హవిసు నందగ నాపయి నీయదృష్టరే
ఖాయతిఁ బుత్రుఁడుర్ గలుఁగుగా పసితల్లియుఁ గోసలేంద్రక
న్యాయువతీశిరోమణి మహాసుకృతంబుల పంట పండుగా

వ. అంచు నేత్రమధ్యభాగార్ధోన్మీలనంబును నేత్రాంతవిస్తారతయుఁ గా
ఫాలభాగంబు తేజంబుపుంజంబుగా సమాధిగతుఁ డైనట్లు తోఁచిన

క. పతి సంభ్రమచకితుఁడు ముని
పతి పాదములందు వ్రాలి బాష్పాసార
ప్లుతిఁ దాత! తాత! నీవా
క్కు తిరుగనేర దది యంతకుర్ బటువగుటర్

క. నీ వన్నమాట యజధర
ణీవిభుఁడే బ్రదికియుండెనే విని తా నే
మావాఁడో? యిందుమతీ
దేవియు నాపసిదినాల దివిఁ జేరెడిదో!

గీ. గుమ్ముగాఁబడి పాదయుగమ్ము వదలి
పోవని యిలేశు మెల్లన లేవఁదీసి
మునిజగత్పతి మైత్రావరుణి ధరాప
తిం గవుంగిలించి యెద హత్తించుకొనియె

ఉ. చూచెడివారి కెల్లఁ బతి సొంపుగ నర్వదివేలయేండ్లవృ
ద్ధై చనువాఁడుగూడఁ బడుచైై పసివాఁడుగనై కనంబడెర్
రాచిన వెల్గుప్రోవు మునిరాజుకడర్ బతి చిన్నిదివ్వె యా
చూచినవారు చూచ్చి రిరుజోతుల యెక్కువతక్కువల్ సరిర్ ౧౧౧

క. మునిపతియును జనపతి పూ
నిన గాదిలికౌఁగిలింత నిడుపులయిన యా
మునిపతి జనపతి గడ్డము
లను బడి ప్రమదాశ్రుతతి తళాతళ మెఱసెన్

క. కడమమునులెల్లఁ గన్నులు
తుడుచుకొనుచు రాజుఁగాంచి తురగము వదలం
బడుఁగాక సిద్ధపఱుపుఁడు
జడనుపడకయుండ సర్వసంభారమ్ముల్

మ. కలికిన్ వేసిన బండకొయ్యలవలెన్ గన్పట్టు వేలక్షకో
టులుగాఁగన్ సరయూర్ఘురోత్తరపుటొడ్డుంబట్టి యూపంబు లా
తొలినాళ్ళన్ భవదీయవంశమణిభూతుల్ భూపతుల్ యజ్ఞక
ర్మలు గావించిన శాసనంబులయి యో క్ష్మానాథచూడామణీ!

ఉ. అచ్చట యజ్ఞభూమి కనువైన ప్రదేశము నీదుమంత్రులం
బుచ్చుము. పుణ్యపుందలఁపు పుట్టినయప్పుడె కార్యరూపమం
దచ్చుపడంగఁజేయవలె నాపయి నేదొ వికల్పమందినన్
లొచ్చగు హెచ్చగున్ దలఁపులోఁ బనిదీర్చుట యత్తమంబగున్

వ. అని మును లనుచున్నంత రాజు మంత్రులం దిలకించిన

సీ. ధృష్టికి దృష్టిలో దృష్టి లేదాయెను
గనులు పట్టవు జయంతుని గనంగ
నానందజనితదర్పాంధుఁడు విజయుండు
సిద్ధార్థకుఁడు రససిద్ధయోగి
యర్థసాధకుఁడు ముక్తార్థప్రయత్నుండు
తా నశోకుం డశోకాననుండు
మంత్రపాలుఁడు సర్వమంత్రనిర్ముక్తుండు
మఱి సుమంత్రుండె సుమంత్రుఁడయ్యెఁ
బార్థివేశుఁడు సర్వసంభారములను
గూర్చుఁడీ! పుష్పకుంకుమాభ్యర్చితమ్ము
సర్వలక్షణోపేత మశ్వమును వదలు
డా! మునీంద్రులయాజ్ఞల ననుమతించి ౧౧౮

చ. సరయువు నుత్తరంపుదటిఁ జక్కఁగఁ దీరిచి యజ్ఞభూమిగా
విరచనసేయుఁ డెల్ల పృథివిన్ సమమౌనటు లెత్తుపల్లముల్
సరిపడఁజేయుఁడీ! చదునుసల్పుఁడి! దిమ్మిసల్పన్ మదించి భా
స్వరమృదుశాద్వలంబు గల పచ్చని పెళ్ళలు కప్పఁ డెల్లచో

ఉ. అల్పముగాని యత్నమున నన్నియు సిద్ధము సేయుఁడీ! యథా
కల్పముగాఁగ శాంతులును గావలె శ్రద్ధ వహింపుడీ! క్రుధా
జల్పులు బ్రహ్మరాక్షసులు శాస్త్రవిదుల్ తఱివేచి ఛిద్రముల్
తల్పులుఁబోలెఁ జొచ్చుకొని తత్ఫలమున్ హరియింతు రెంతయున్

క. అపరాధము పుట్టఁగరా
దపరాధిని గర్తఁ జంపు యజ్ఞపురుషుఁ డె
ల్లపనుల యందున మీరలు
నిపుణులు మత్సర్వకార్యనియతులు మీరల్

క. అని విశ్వాసము సంభా
వనయును దీపింపఁ బలుకు వసుధేశునియం
దున ద్విగుణీకృతభక్తిపి
శునవక్త్రు లమాత్యు లగుచుఁ జూచుచు నిలువన్

చ. నరపతి మాటలన్ విని మనంబుల హర్షములంది రాజుచే
విరచితపూజులై చనిరి విశ్వనుతుల్ మునిరాజు లంతఁ బృ
థ్వీరమణుఁ డెల్లమంత్రిసమితిం గని యిట్లనిపల్కె లోచనాం
బురుహయుగంబు రేకు లఱమూత వడన్ జెఱునవ్వు వెన్నెలన్

గీ. వెదుకఁబోయినతీవ దవిలెను గాలి
కందు రపు డేమి సేయుదు రల్లతీవఁ
ద్రెంచి తెచ్చి యౌషధము వండించుకొనుటె
మిగిలినది భిషగ్రత్నముల్ మీరుసూడ

వ. అని యెల్ల సభాసదుల వీడ్కొలిపి

ఉ. ఇంచుక దూరమయ్యె రథ మెక్కి సుకేతనకింకిణీక్వణా
భ్యంచితరావముల్ దనదు నాగమనంబు నెఱుంగఁజేయఁ దే
రంచున దూఁకెఁ గోసలధరాధిపకన్యక మేడముందు వ
స్త్రాంచలపాళి రివ్వుమన నంగలతోఁ జనె మేడలోనికిన్ ౧౨౪

మ. కని కౌసల్యను నీవు వింటివటవే కళ్యాణి! నారాయణుఁ
దనమంత్రంబు బలంబుపేర్మిఁ బిలుచుఁ దానై వశిష్ఠుండు నా
పొనరించుఁ హయమేధమందు హవిసుఁ బొందంగ నీపేరు చె
ప్పెను నీదౌకడుపుఁ ఫలించునని చెప్పెఁ దాత సంత్రాతమై

ఉ. కన్నుల నత్తరుల్ బుగులు కాటుకఁ బెట్టుము పైడిచీర తె
న్నెన్నియొ పెట్టెఁదీసి ధరియింపుము నచ్చినవాని నెల్లఁ గ్రొం
జెన్నుల భూషణాలిఁ గయిసేయుము పుత్రహవిఃప్రదానవే
ళ న్నినుఁ జూడఁగా నదితిలాగున శ్రీహరి యెంచఁగా వలెఁ

క. ఇపు డేమఱకుము హరి లో
భ పెట్టవలయు మనకడుపుపంట కతనిరా
క పదింతలు ఫల మిచ్చెడు
సుపరీక్షితమార్గమెల్లఁ జూడఁగవలయుఁ

చ. అను పతిమాటలం దనిసి యాయమ వెన్నుఁడు వచ్చునేని యా
మునిపతి తెచ్చునేని నవభూషలుఁ జీరలు దాల్చి యెంత వె
న్నుని దనియింతు నాదగు కనుంగొన లొత్తిన బత్తిఁ జూచి మ
న్ననఁ బొనరింపఁగా వలె సనాతనుఁ డాద్యుఁ డటంచుఁ బల్కఁగన్

క. ఎఱుఁగనిదానవా నీకుం
గఱదలు సెప్పంగ ననుచుఁ గదలి యిలేశుం
డఱిముఱి సుమిత్రమేడకు
నెఱకలు కట్టుకొనినట్టు లేగె నడచుచుఁ

ఉ. ఓసి సుమిత్ర! నాయెడద నూహ జనించిన దశ్వమేధయా
గానమకర్మచే సుతుల నందెద నంచును మానులెల్ల నే
బాసని రద్భుతంబు ఫలవంతము యాగ మటంచుఁ జెప్పిరిఁ
గోసలధారణీశ్వరుని కూఁతునకుఁ సుతలాభ మంచునుఁ

క. నీకును బుత్రులు కలిగెద
రాకాంక్షల వెంటఁ బడియె యరుగును ఫలముల్
నాకడుపు సర్వవిధముల
వేకాయలు గాయఁ జూడవే నిపుణమతీ! ౧౩౨

గీ. దీక్షఁగైకొని వ్రతయుక్తి ధృతమనోవి
నిశ్చయాత్మవు సుతుకోర్కి నెగడెదేని
ఫలముఁ గందువు పొలములో వాన యొక్క
చెక్కఁగుఱిసి వేఱొకచెక్కఁ జుక్కపడదె!

చ. అనిన సుమిత్రయున్ బ్రహసితానన పట్టపురాణి కక్కఱున్
దనయుఁడు గల్గు టొక్కటియు నాకును గల్గుట యొక్కటా? భవ
త్తనయుఁడు నీదు భార్యలకుఁ దాఁ దనయుండె యగున్ గదా యటై
నను నిను మెచ్చఁజేయఁగను నాకును సంతతిఁ గోరెదన్ బ్రభూ!

చ. కనుకని తా సుమిత్ర చిబుకంబును గల్లము నల్లఁ దాకి ధా
రుణిపతి కేకయాత్మజ గరుత్మదుదారమణిప్రవాళసా
ధనికర మేగి యోసి వనితాజనతామణి! యశ్వమేధమున్
బొనరుప నిశ్చయించితిన పుత్త్రులు గల్గఁగ పున్నె మేచఁగన్

క. మాను లనుమతించిరి దీ
క్షానిధివై వ్రతముఁబూనఁ జను నీకన నా
తో నేమగు నా కోసల
భూనాయకసుతకు మొదటఁ బుట్టఁగవలయున్

ఉ. అవ్వనితాశిరోమణికి నాత్మజుఁ డుండిన దివ్వె వెంబడిన్
దివ్వియగాఁగ మీకులముదీధితి వెల్గు ననంగ రాజు లే
నవ్వున నౌనులెమ్ము మునినాథులు నిర్ణయముం బొనర్చినా
రవ్విషయంబు నీవును సుతార్థిని వౌటను దీక్షయొప్పగున్

ఆ. ఎన్నితరువు లున్న నన్నియుఁ గాయంగఁ
బూటఁ బూట వేచుఁ దోఁటమాలి
కడుపు నీదికూడఁ గాచిన నాగుండె
యటమటించు టాగి హర్షమొందు

వ. అని తేఁడరిగిన నా ముప్వురు గృహీతదీక్షాస్ఫురితతనూవల్లికలై
యంతఃపురంబులు వెల్గించిరి

శా. సౌధాగ్రంబున నెక్కి తేఁడు సరయూస్వచ్ఛాపగాపూరభూ
పాథోవల్గదుదారచంద్రకిరణప్రౌఢప్రభావీచిధా ౧౪౦

రాధోరణ్యుపనీతసద్రజతనీరప్రత్నకాంత్యుగ్రసం
బాధశ్రీపరితర్పితాత్ముఁడయి శోభాదర్శనైకాగ్రతన్

సీ. క్రతుయత్న మెంతదూరము వచ్చెనో చూడ
వెల్లేన్గు వజ్రి పంపించెనో కా
యజ్ఞాగతునకు నారాయణునకు ము న్గ
దలి పాంచజన్యంబు తరలెనో కా
యాగఫలంబైన యమృతకుంభము మింటఁ
దెరలి ప్రాగ్దిశ బయల్దేరెనో కా
మైత్రావరుణి ప్రేమమంజులాశీర్వాద
వల్లిక తలపూవు వదలెనో కా
యష్టతనువుల హోత్రి యైనట్టి తనువు
తోడి రుద్రసంరంభవిభూతి చెదరి
ముందునకుఁ దూఁగెనో యన నిందుబింబ
మల్లఁ బ్రాచి బారెడుపైని హాసులొలికె

క. తనుఁగాంచి పొంగు భూపతి
మును నిలువఁగఁ జంద్రముండు మూర్తిఁగొని వ
చ్చెనొ యనఁగ సుమంత్రుఁడు ని
ల్చెను భూపతియెదుర శ్వేతసిచయధరుండై

క. తన వెలుఁగు లెల్లమును నా
తని కులపతి యిచ్చునట్టి తళుకెగదా యం
చని చంద్రుఁ డతని ముందట
చనుదెంచె ననంగ మంత్రి సవినయుఁ డయ్యెన్

చంద్రకళ.
మున్ను విన్నది దేవరహస్యంబున్ దమకున్ వినిపింపఁగా
నెన్నొ స్వార్థ తలంచితిగానీ యేను వచింపనె లేదు నేఁ
డెన్నఁ జెప్పకయున్న ఫలం బొక్కింతయు లేదు ధరాధిపా!
మున్ను దేవయుగంబున వింటిన్ భూప! భవత్సుత హేతువున్

క. అని చంద్రకళలు విరిసిన
వనఁ బల్కిన మంత్రిఁగని రహస్యంబా? ౧౪౫

న్నను మఱుఁగుపెట్టి యిన్నా
ళ్ళును దాఁచితి వేటికీ ప్రలోభము మంత్రీ!

ఉ. ఎయ్యది యొప్పు దాఁచవలె నెయ్యది యొప్పు వచింపఁగావలెన్
గయ్యాలు కోయు టెందొ? యధికంబుగ నొండులు పేర్చు టెందొ? నీ
వయ్యమరాపగంబలె మహాప్రభుబుద్ధివి దాని జెప్పుమా
య య్యతనంబు సేయుదము సాద్భుతమంత్రవినిర్ణయాకృతీ!

క. అను జేని ప్రశ్రయంబున
కును గొంచెము కదలి రాజగోపాలక! నా
వినినది చనినది యొకటియ
చనినది నీ వెఱుఁగుదువును జారులవలనన్

ఉ. అంగము లేలు భూమిపతి యాత్తసుహృన్మతి రోమపాదుఁ డే
లంగలయూళ్లు బెట్టయి యిలాపతి ధర్మగతిన్ వ్యతిక్రమ
మ్మొం గలుగంగ వర్షములు పుట్టకయుండిన యంత సంగముల్
చెంగలులై చెడెన్ జినుకు చిక్కిన పాపమునందుఁ బోవకే

సీ. మాగాని పరశురామప్రీతి యైనట్లు
మొలకనారులె యొజ్జతలలు వేసె
మెట్టచాలుల విత్తు పెట్టకమున్నె చు
మ్మలుచుట్టి మలమల మాడిపోయె
ఊటలూరెడి సెలయేటి మేల్వారవలు
నెండిన బుగ్గలై యింకిపోయె
బావులలో నీరు వట్టి పూడికఁదీయ
మున్ను పుట్టిన జల మిన్నుపట్టె
పాడియావుల చన్నులు పట్ట నెత్రు
ధార లోడిన జనులు హాహారవముల
రాజు మొగసాల నిలచి మొఱ్ఱ లిడినంత
విభుఁడు నేడ్చుచు వారిఁ జేవిసరి పంపి

క. హితులను మంత్రులను బురో
హితులను గనుఁగొంచు మీర లీ బెడదయు నే ౧౫౦

గతిఁ బాయవచ్చుఁ జెప్పక
మతి నిలువదు నాకు నింతమంది వగలచే

క. ఒకచోటఁ గుఱుపు మం దిం
కొకచో నన్నట్లు పాప ముర్వీపతిదిక్
వికృతపుబాములు ప్రజలవి
యకటా ! యీబాము లెట్లు లపహృతము లగున్

వ. అని పురోహితులం జూచి

క. మీరలు శ్రుతధర్మములు లో
కారాధ్యులు నాత్తధర్మ లఖిలఘునజగ
చ్చారిత్ర వేదు లీశ్వరు
లీరాజ్యమ్మునకు మీర లే గతి నాకున్

శా. ఆయెంబో యొకజీఱ చిర్మోగిలు రా దాకాశవీధిన్ బరి
స్ఫాయ త్తీవ్రకరోష్మచేఁ బగిలి భూభాగమ్ము బీటుల్ వడెన్
నా యీ భూప్రజ కేమిసెప్పుదు నవంధ్య మ్మెా యనావృష్టి కే
ప్రాయశ్చిత్తమొ చెప్పుఁడీ యదియు శీఘ్ర మ్మెను గావించెదన్

గీ. అని ప్రలాపించు రాజు నూరార్చి ద్విజులు
త్రోవ యొక్కటె కల దది దుర్ఘటంబు
నేము పూర్వమె చెప్పఁబోయెదము గాని
చేయఁగ నసాధ్య మని దానిఁ జెప్ప లేదు

వ. మహాతపస్వియగు కాశ్యపునకు విభాండకుండు పుట్టె; నవ్విభాండకు
నకు ఋశ్యశృంగుండను కుమారుండు కలిగె; ఆ ఋశ్యశృంగుండు
విభాండకుని కన్నులకు వెన్నెలవత్తి; తండ్రి యాయన నట్లు పెంచె

చ. అతనికి లోకమే తెలియ దగ్నియుఁ దండ్రియు నిద్ద రే జగ
మ్మతనికి బ్రహ్మచర్య మిపుడైనను నట్లె ద్విధాగతిప్రసా
రితముగఁ బొల్చు నవ్వనిఁ జరించును మూరపుఁడోఁట పోఁడు లో
భితమతి కాఁడు స్త్రీ పురుషభేదము కూడ నెఱుంగఁ డింతయున్

క. మూఁడవమానిసి నెఱుఁగఁడు
నాఁడుది యెన నేమొ యెఱుఁగఁ డంతకుమున్నే

పోఁడిమి వనిఁ జని తెచ్చిన
కాఁడలు సమిధలును బండ్లఁ గాయలె యెఱుఁగున్

సీ. తండ్రికన్నను ముందుఁ దానె మేల్కని యగ్ని
హోత్రమ్ము సరిచూచి యుమకఁ బెట్టు
తండ్రికన్నను సముద్యద్ఘోష మేపార
నర్ధ్చలును ఋక్కు లనువదించు
తండ్రికన్నను సమాహితశ్రద్ధమై యుష
ర్బుధున కర్పొహవిర్బుధ్నము * లిడు
తండ్రికన్నను నిశ్చితజ్ఞానదృఢబుద్ధిఁ
బితృసమర్చాధురాప్రీతిఁ గాంచు
నతఁడు పుంరూపబ్రహ్మచర్యంబు శ్రద్ధ
ప్రోవు నెల్లప్రాయశ్చిత్తరూప మతఁడు
వాని నాషాఢమేఘము వోనివాని
నిటకుఁ దెచ్చితివే ననావృష్టి తొలఁగు

క. నీతనయ శాంత నొసఁగు మ
యా తబిసికిఁ గదలఁ డిచట నాతం డెన్నా
ళ్లేతావునందు నుండునొ
యాతావున నీతిబాధ యనిలేదు నృపా!

ఉ. ఆ జనకుండు పుత్త్రవిరహంబు సహింపఁడు ఋశ్యశృంగు నే
యోజను దెత్తువో! యతని యున్నవనంబులు దవ్వు నేర్పుతో
రాజ! విభాండకున్ మొఱఁగి రావలెఁ దేవలెఁ గుఱ్ఱమౌని ను
ర్వీజన తాపనోదన గరిష్ఠకళా ప్రతిభాస్వరూపునిన్

వ. అని పురోహితులు విన్నవింప రోమపాదుండు మంత్రులతో విచారించి యదికాదని యిదికాదని పెక్కునాలోచనలు త్రోసి పుచ్చి దారితోఁచక

మ. ఎడఁదన్ భీతులు పొంది మౌనిఁ గొనిరా నెవ్వండు ముందంజ వే
యఁడు; నే బోవను నేను బోవ ననుచున్ హా! హా! యనావృష్టిచేఁ

---

* హవిర్బుధ్నములు = హవిస్సులైన దుంపలు

జెడియర్ మృత్యువు వద్ద నుండియు మునిం జేర్ఱ భయంబంట హా
త్తెడు నేత్రంబులర్ఱ బొరల్ జనులబుద్ధి మాయ యల్లేకదా!

వ. అట్టిసమయంబున రాజునకు వింజామరలు వీచు కుసుమశరకోదండ లస్తకమధ్యలు తత్కార్ముక భ్రూయుగలు తజ్జ్యాతనూలతలు నలువురు వారయువతులు వీచుచున్న చేతు లడ్డముగా నొడ్డుకొని యొకళ్లొకళ్లు కన్గిలుపుకొని వారిలో నొక్కగడుసరి రాజుతో నిట్లనియె

ప్రియంవద.

దివిషదీశ్వరుఁడు తేప మానుల్ఱ
గవురుగప్పుచు పొగల్ వెలార్పఁగా
నవు దపస్సుల మహాగ్ని రేగఁగా
నవుర! యచ్చరల నంపునంటగా

పణవము.

త్వన్మానాథుల్ మఱి మముఁ బంపింపర్ఱ
మానీంద్రుర్ఱ గొని మమతం దెత్తుర్ఱ
తేనుంజాలక ధృతి నే రానే
రా నీ పట్టణరమ సిగ్గిల్ఱ

వ. ప్రభువులు తాంబూలంబు దయసేయించినచో నీ నా చెలిమికత్తెలతోఁ గూడి యిప్పుడే బయలుదేరుచుంటి నన

ఆ. పతియు నచ్చెరువడి వారితో మునిశాప
భీతి మీకు లేదొ భీతహారిణ
నేత్రలార! యన లవిత్రముల్ వోని చూ
పులు నిగుడ్చి మందముగ హసింప

ఉ. నాతుల గుండెనిబ్బరము నచ్చి ధరాపతి పంపె బండ్లపై
నా తలిరాకుబోండ్ల మునిద్దైన తపోవనిఁ జేర వారల్ఱ
తాతినిగూడ మాదు మెయితావు గగుర్పొడిపించు నిట్టటే
చేతము గల్గువారి నిఁకఁ జెప్పు మటంచును గువ్వకోలుగా

క. నవ్వుచుఁ ద్రుళ్ళుచు నోసీ!
నవ్వెక్కువ నీకు మానినాథుఁ డెటేఁగిన్ఱ ౧౨౦

చవ్వాలగుఁ దియ్యఁదనములు
పువ్విలుకానికి నిఁకొక్క ములికియుఁ దఱుఁగున్

మ. కెరలున్ మాని యటందుఁ గిలెజెఁగిరన్ గీడెంచి మేలెంచు మం
దురు కోపంబున నోసి మిమ్ము నెవ రిందున్ బంపినారన్న భూ
వరునిన్ జెప్పకు డేమెవచ్చితి మనన్ బాడౌనో బీడౌనో భూ
వరు చూడాసితకేశమున్ గదల కొప్పంగావలెన్ భామినుల్

వ. అని విభాండకుని యాశ్రమంబున కుల్లయగు ప్రదేశంబున బండ్లు
దిగి యందు విడిసి

క. మునియాశ్రమంబు దగ్గరఁ
జనరా దమ్మౌనికొటుకు చనరాఁడఁట ద
వ్వాన కంచు ద్విజులు పలికిరి
మునితనయుని జూచుటకును మోసంబయ్యెన్

వ. ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు ఋశ్యశృంగుఁడు తనతండ్రి తపోవనిఁ జాల
దవ్వు చనినవేళ యదృచ్ఛాగమనంబున దదధిష్ఠితకాంతారాభి
ముఖుండై వచ్చుటఁజూచి వారంద ఱోసియోసి! యని యం
దొకర్తుక వీణయు నొక్కతె మృదంగంబును నొకతుక తాళంబులుఁ
బూని మ్రోయింప నాయకురాలు గొంతెత్తి నాట పున్నాగ
యారభి శ్రీ వరాళిరాగంబులు క్రమంబున నెత్తి కృతులు వర్ణం
బులు పాడినంత

సీ. తన గొంతులోన నూఁగు నినాదము లపూర్వ
నినదితంబులు వచ్చి నిట్టవాడిచి
తన గుండెలోన డాఁగిన మెత్తనగు చోట్లు
భావరూపము లంది పైకి వచ్చి
తన సృష్టిలోన నుండిన క్రొత్తమాధుర్య
సీమలు క్రేళ్లుగాఁ జెంగలించి
తనయాత్మఁ దా నెఱుంగని యొక్క యానంద
పరిధి రేఖాస్వయంవ్యక్తి కలిగి. ౧౭౫

కనుఁగొలుకులందుఁ గన్నీళ్లు గార్చి మై గ
గుర్పొడువఁ దన దేహ మా క్రొత్తబిగువు
లెచటఁ దెచ్చెనో యని కను లింతలుగను
విచ్చి చూచుచు మునికుట్టి బిగువు చెడియె

క. అంతట నవ్వోలఁదుక లై
కాంతిక కేళీక ళారహస్యార్ధనవా
త్యంతధ్వనిమద్గీతా
సంతానము భరతశాస్త్రసరణిం బాడన్

సీ. రాగానుసారి భావాగణ్యగీతిచే
నర్థానుగుణ్యహస్తాప్తిచేత
హస్తానుకారి నేత్రాపాంగరోచిచే
లక్ష్యానుగాస్యచాలనముచేత
వదనానుకారి గ్రీవాభేదపటిమచే
గ్రీవానుగాంగసంశ్లిష్టిచేత
నంగలాఘవకృతోత్తుంగభంగీనృత్య
కేళ్యనుసారిభంగిమలచేత

గీ. నాటుపొంగులు తరఁగపూ లంబురోచు
లూఁగిసలు మధు రేఖలు నొదిగి వెనుక
కరుగుటలు ముందువచ్చుట లైన నాలు
గంబుధులవోలె వారు నృత్యంబుసేయ

చ. విని విని చూచి చూచి కనువేడుకు తీరఁగ వారిఁజేరి మె
ల్లన నవి మీఁకుటీరము లలంకృతు లే వనసీమ కయ్యెడన్
గనులు చెవుల్ సుతర్పితముగా నొనరించిరి క్రొత్తశాస్త్రముల్
కని విని నేనెఱుంగ నవలన్ వచియింపరు నాకుఁ దంద్రులున్

చ. అని యడుగుల్ స్పృశించి యలనల్లనఁ గౌఁగిలిఁబూని యంతఁ జి
క్కఁసి యొక స్పర్శ-యేచి తనుకంపము పుట్టి యొడల్ బిరాన జి
ల్లనఁ దెలియంగరానిసుఖ మంది యిదేమగు మానులో భవ
త్తనువులు దాఁకఁ జల్లనగుదానికి నెట్టితపంబుఁ జేసిరో ౧౮౦

సీ. మీశిరస్సులజడల్ మేలుగా నునుపుగా
నట్టె ముప్పేటగాఁ బుట్టెనొక్కొ
మీసలు గడ్డముల్ మీ ముఖచిబుకగ
ల్లముల మెలఁగనే మెలంగవొక్కొ
నాకు మొగాన నున్నది యొక్క-కొమ్ము ఆ
మ్ముల మీకు జంటలై పుట్టెనొక్కొ
యెపుడు సర్వాంగాసవపు నిష్ఠచేతనే
పిఱుఁదులు మీకింత పెఱిఁగెనొక్కొ
యనుచు వారల జడలంటు నాననములు
తడుము నురములు తాఁకు ముట్టెడును బిఱుఁదు
లట్లు సేసియు నచ్చోటి కసమశరుఁడు
తొఁగిచూడఁడు ముని ఋశ్యశృంగువంక

శా. భూపశ్రేష్ఠుని కూఁతు పెన్మి టనుచున్ బూజింతుఁ రమ్మాని నా
రూపాజీవలు నాత్మలన్ మునికుమారుం డవ్వారారోహలన్
మీ పర్ణాంగణశాల దూర మొ? ననున్ మీ వెంటఁ గొంపోదురో?-
మీ పుణ్యాశ్రమహోమకర్మలు గనన్ మేలౌను నాగుండెకున్

క. అన వారలు మా యాశ్రమ
మున నన్నియుఁ గనకసౌధములు గల వనఁగాఁ
గనక మనఁగ నేమన భూ
షణములు చూపించి దాని సంగతిఁ దెలుపన్

శా. ఐనం దప్పకవత్తుఁ జూచుటకు మీవౌ నాశ్రమంబుల్ తరుల్
గానీ పండ్లునుగాని యందు నిటులేగా యుండు నన్నం దరుల్
వీనిం బోలియ యుండుఁగాని ఫలముల్ వే ఱవ్వి నీవుం దినం
గానౌ నున్నవి కొన్ని మాకడ నటం చా వ్వారముఖ్యాంగనల్

ఉ. లడ్డు జిలేబు లిచ్చిన బలాఢ్యయని లడ్డులు నన్యబర్హి వౌ
గ్రుడ్లని చూచుచున్ దొడిమఁ ద్రుంచుట తోఁచదు మూతిలేని వీ
బుడ్లనుచున్ జిలేబులను బూని విచిత్రపు టిప్పపూవులౌ
యొడ్లకు మీదు నాశ్రమఫలోన్నతి కల్గునె యంచు మెచ్చుచున్

శా. వహ్వా యంచు జిలేబి లడ్డులను నాస్వాదించి యానందమై
జిహ్వాతర్పణమై పురే యనుచు మీ చిత్రాశ్రమస్థానిలో
బహ్వానందము లింక నెన్నికలవో వత్సా నిజం బేను న
న్నాహ్వానించుట కేదియైనఁ గలదా? యభ్యంతరం బన్న హో

ఉ. అచ్చపలేఢణల్ భరతునాగమ మెల్లఁ బ్రయోగవైఖరిం
దెచ్చినవార లాట నట నేర్చిన బ్రాహ్మణసంప్రదాయముల్
గ్రుచ్చినమాట లేర్చి తమరుం జనుదెంతురొ యాతిథేయ మం
దిచ్చెద మింతకన్న వలెనే చరితార్థుల మమ్ముఁ జేయఁగన్

క. ఆ యే డీ యేడుతరాల్
మాయురె! తరియించు మూడుమంటలు నెగడున్
మా యాశ్రమహోమగవీ
పాయసములు చారితార్థ్యఫణితి వహించున్

వ. అనినంత ఋశ్యశృంగుఁడు తనతండ్రి యుటజంబుఁ జేరు వేళ యైన
దని గ్రహించి

గీ. ఇంతసేపును మీక్రొత్త లేను మఱగి
రండు మాపర్ణశాలకు రండటంచుఁ
బిలువనేలేదు క్షమియింప వలయు రండు
పోద మిపుడు మా యాశ్రమమ్మునకు మీరు

చ. అటు కనుపించు కానుగుల యాదెస మల్లిన నుల్ల యుండు మా
యుటజము తండ్రిగారు మఱియున్ బ్రియమారఁగ నర్ఘ్యపాద్యసం
ఘటనముఁ జేసి మెత్తు రదిగాకయుఁ బెంపుడులేటికూన యొ
క్కటి కల దద్దియున్ బదయుగంబులు నాకు గళంబు సాఁచుచున్

క. మఱి దర్భలు నేఁ ద్రుంచెడు
తఱి నదియును గొఱికిపెట్టుఁ దాతలు దానిన్
జిఱుతుకఁ దెచ్చిరి యదియును
పఱికలు నాచేత నొసఁగవలెఁ దాఁ దీసఁగాన్

వ. దానినిగూడఁ జూడవచ్చు రండనిన నా చకితనేత్రలు

ఉ. మిమ్ములఁబట్టి నిల్చితిమి మేమును బోవలె మాకుఁ బ్రత్యవా
యమ్ములు పుట్టు తత్క్షణమ యార్చవలెన్ జని మీదు నాతిథేఁగార

యమ్మలు మాకు వచ్చె భవదాగమనార్థమ యుండుమందురా
మమ్మల నిందె యెల్లి యన మంచిది మంచి దటంచు నాతఁడున్

క. చని దినము దినము నారే
యును వారలఁగూర్చి యూహ లూహించుచుఁ బ్రా
ద్దున లేచి యగ్నిహోత్రము
లను సేసినఁ దండ్రి వనములం బడి చనినన్

ఉ. వచ్చునొ రాఁడొ! యందునికి భద్రమొ భద్రముకాదొ? యొక్కచో
వచ్చిన వృద్ధమౌని తమపాట్లవి యేమగునంచు ముండ్లపై
నిచ్చలు గూరుచున్నటుల నెవ్వగఁ బొందెడివారిఁ జేరఁగా
వచ్చెను ఋశ్యశృంగుఁడు నబద్ధపుదోసము గల్గకుండఁగా

గీ. పోదమా యన్నఁ బోదము పోదమంచుఁ
గదలి శకటంబుపైని సంగములు సేరి
యచట రాజాజ్ఞ నుత్తమహయయుగంబుఁ
బూనిచిన రథంబున రాజధానిఁ జేర

ఉ. ఆరథ మేగుత్రోవ జలదావళి మింట వినీలకాంతిమా
లారుచిరాతపత్రపరిలంబినియై రథనేమినిస్వన
స్ఫోరకహేతువై యుఱుముచున్ వెనుకన్ దెసలన్ బ్రపాతధా
రారమణీయవాఃకణధురాపరితర్పితదేశమై చనెన్

చ. అదివర కేమియుం దెలియఁ డామున్ని చూచుచుఁ జూచుచుండియే
మది నెఱిఁగెన్ సమస్తమును మానినులున్ బురుషుల్ పురావళుల్
సదనములున్ బొలంబులును సాగులు పంటలు కర్షకుల్ నవాం
బుదములు ధర్మముల్ సహజబోద్ధలు నిశ్చలతత్త్వమానసుల్

ఉ. వర్షముతోడ నొక్కపరి వచ్చిన మానిని రోమపాదుఁడున్
శీర్షక మా పదాబ్జములఁ జేరిచి రాజ్యము నీది నీవు రా
హర్షము వర్షమున్ గలిగెనయ్య! మదాత్మజ నిత్తు ఋశ్యశృం
గర్షికి నీకటంచుఁ దనకన్నియ శాంతను బిల్చి చూపఁగన్

శా. లజ్జాముగ్ధముఖారవిందఁ గని యా లావణ్యపాథోధిఁ దా
నజ్జామాతయు లజ్జయొత్తిడి మొగం బల్లంత వాల్పన్ బురే! ౨౦౧

మజ్జారే! పురికిన్ వనంబునకు నీమాత్రంబు భేదం బటం
చజ్జల్ప్రోవులు వారముఖ్యులు సురంటంటించి గెంటించుచున్

వ. పరిహాసంబులు సేయువేళ వారిర్వురకు రాజు వివాహంబు సేసెఁ; శాంతరుష్యశృంగులకుఁ బుత్రసంతానంబుఁ గలిగె; నిది మున్ను దేవ యుగంబున సనత్కుమారుఁడు ఋషులతోఁ జెప్పనెడ నేను విన్న సంగతి, ఈ కథఁజెప్పి యా మహర్షిసత్తముండు శంసామార్గమున ఋశ్యశృంగుఁడు మీకు నల్లుఁ డగుననియు వాని మహత్త్వమునఁ బ్రాంశుతనులు వీర్యవంతులు నగుసుతులు నీకుఁ గలుగుదు రనియుఁ జెప్పె

క. ముని ఋశ్యశృంగు నిచటికిఁ
గొనిరావలెఁ గ్రతువు సేసికొనుటకు మున్నే
మనుజాధిప! వనజాధిప
ఘనవంశమణీ! త్రియీశిఖాబుద్ధిధునీ!

వ. అని మంత్రి విన్నవించినంత

సీ. ఒనర బోర్కాడించి యుయ్యేలతొట్టెలోఁ
బండఁబెట్టిన పసిపాపవోలె
వీధులంబడి తిర్గి బూదియ మైఁ జల్లు
కొని పర్వులంబెట్టు కుఱ్ఱవోలె
నన్నమ్ముఁ దించు మోమంతయుఁ బెరుగన్న
మును జేసికొన్నట్టి బొట్టెవోలెఁ
జిట్టి! తలంటిపోసెద నన్న నందక
తొలఁగి పర్వులువెట్టు నులిపివోలె
వెల్లదుస్తులు కట్టించి వీధులన్ షి
కారు పంపిన రాజకుమారువోలె
మింట నడుచుక్కి జాబిల్లి మేదినీశు
నేత్రములకును జలువఁ బండించిపోసె

చంద్రిక.
కువలయమణ్ణి చిట్టికోర్కులన్ దవిలి శిశిరమూర్తిఁదాల్చి పె
ల్లివము చిలుక మింటికెక్కి నన్ సవియుఁ జెలఁగ నొప్పెఁ జంద్రికల్

చంద్రరేఖ
భూమీభృన్మౌళికాంతుల్ భూషామణిశ్రేణి వెల్గన్
శ్రీమత్కాంతిప్రసారక్షీరోదరత్నప్రవాళో
ద్దామాంశుల్ రాజసౌధప్రాఘిష్ఠగాంగేయకుంభ
గ్రామంబుల్ వెల్గుప్రోవుల్ గాఁ జంద్రరేఖల్ చలించెన్

సీ. చంద్రబింబం బని యంద్రుగానీ వియ
ద్వల్లిఁ గాచిన * చంద్రబాలకాయ
ప్రాలేయకరుఁ డన్న పలుకె కానీ మింటి
గట్టు ‡ నైలావాలుకంబుపండు
సోముఁ డంటయె కాని యామినీశ్రకచక్ర
త్తంబైన † సోమవల్కంబు చెక్క
యమృతాంశుఁ డనుటయే యాకాశకాత్రికో
ద్యానభూషణ ♦ మమృతాఫలంబు
ఏకదేశవర్ణవ్యత్యయైకశస్య
మాత్రవర్ణలోపాగమవ్యాకృతిఁ గొని
పేరు మారెను వీని కన్ బృథ్విపతికి
మంత్రి చిఱునవ్వు నవ్వుచు మాఱుపలికె

వ. మున్ను సనత్కుమారుండు ఋశ్యశృంగుం డధ్వర్యుండుగా నీయశ్వ
మేధంబు పుత్త్రఫలప్రాప్తిహేతు వనియె

శా. హ్రీశ్యామాక్షుఁడు నల్లుమాని యిటు నీయింటన్ వసింపన్ సురల్
వశ్యుల్ గా నయి కోసలంబు బహుకృత్వఃప్రాప్తసస్యం బగున్
శ్రీశ్యామాంబుదమాలికాతతులతోఁ జేరున్ భవద్దేహముల్
భశ్యచోష్యకము పూర్ణవాంఛలుఁగ భూపా! పుత్త్రసంతానమున్

క. భూతరుణీహృదయేశుఁడు
తాత వశిష్ఠులకుఁ దెల్పి తాతముదలతో
వేతరలి పోద మెల్లియ
ప్రాతఃకాలమున మీరు రాణులు మేమున్ ౨౧౧

---

*చంద్రబాల=పెద్దఏలకులు, ‡ఏలావాలుకము=నూగుదోస; †సోమవల్కము=
తెలిచండ్ర, ♦ అమృత = ఉసిరిక,

ఆ. అనుచు మంత్రితోడ నరిగి యష్టే వశి
ష్ఠులకుఁ దెల్పఁగాఁ గడుఁ ముదంబుఁ
బొంది వారు తండ్రి! పో! ఋశ్యశృంగుండు
చిన్నిసుకర * పాల జున్నుగడ్డ

వ. అని వశిష్ఠు లనుమతిం జూపిన

ఉ. ఆ మఱుప్రొద్దుటం బయనమై ధరణీశుఁ డమాత్యులుఁ సతుల్
గ్రామణులుఁ రథంబులు తురంగములుఁ గజపాళితో నయో
ధ్యామహనీయపట్టణము దాఁటి స్వపాలితకోసలంబులఁ
భూమిప్రజల్ ప్రమోదమును బొంది యొసంగిన కాన్క లందుచుఁ

శా. [1]ప్రేష్ఠమ్ముల్ ప్రజమోములం గనుచుఁ దత్ప్రేమఁ గుబాళింప [2]బృం
దిష్ఠమ్ముల్ పొలముల్ గనుంగొనుచు [3]సాధిష్ఠంబులై యుంట బం
హిష్ఠమ్మె చను త్రోవ వేగిరముగా నేగఁ సుమంత్రుండు [4]క్షే
పిష్ఠాశ్వంబులఁదోలఁ గోసలములుఁ వెన్కై ప్రయాణించుచుఁ

సీ. కలవింక చాష కంక శశాద నోలూక
మాకలి కారండవాకులములు
పుష్కరాహ్వ రథాంగ భుజగభు క్కీర వ
నప్రియ కూజితన ర్తితములు
వ్యాఘ్ర హర్యక్ష మృగాదన సబరో
మాచ్ఛభల్ల శివా పృకార్దితములు
పృషత రురు న్యంకు కృష్ణశారై ణశం
బర శశ చమరప్రవల్గితములు
నైన యడవులు గల యద్రు లందునందు
ముగురు భార్యలకును భయమోదములను
గూర్చుచుండఁగ నరిగె నా క్షోణిపుండు
చను చమాత్యు లా యా విశేషములఁ దెలుప.

ఉ. ద్రోణులమీఁద దాఁటిరి నదుల్ చులుకీకృతవారిరాశియా
మానియు యామ్యదిగ్గగనమండలలక్ష్మి మొగంబు వెల్గుచు ౨౧౨

*సుకర = సాధువైనయావు. 1 ప్రేష్ఠము=మిక్కిలి ప్రియము, 2 బృందిష్ఠము=మనోహరము, 3 సాధిష్ఠము = పదిలమైనది, 4 క్షేపిష్ఠము=మిక్కిలి వేగముకలది.

క్కై నెఱచిల్లగింజ యసలారిన గందము వోలెఁ బంకసం
తానము లోపలన్ విఱిచినన్ దెలిజగ్గుల గుమ్మునీళ్లలన్

క. చని యంగదేశములు చే
రినఁ జారులు రోమపాదపృథ్వీపతి కా
యనరాకఁ దెలియఁజేసిరి
మును రఘుపతి రాజధాని ముందై చనఁగన్

మ. ఋషిలోకప్రథమావతారుఁడు జగచ్ఛ్రేణీనిరంతోగ్రక
ల్మషసంక్షాళనహేతుసంతతతపోమాహాత్మ్యపుంజప్రభా
సుషమామూర్తి వశిష్ఠుఁడే నృపగృహస్థున్ గొల్చియుండున్ ననున్
హృషితుండై కనవచ్చునంట సము లేరీ? నాకు ధాత్రీశులన్

చ. ప్రశమితసర్వకాముఁ డిటు భావనసేయుచు రోమపాదుఁ డా
దశరథభూమినేతకును దా నెదురేగ సఋశ్యశృంగుఁడై
మసలి సభార్యుఁడై తనకుమార్తెను శాంతను గూడఁ గొంచు వా
రు సనిన వీరు చన్న యిరుత్రోవలు మేల్మరియాదకోవలై

చ. దశరథరాజు కొమ్మజడదారికిఁ బాదయుగంబునందు ము
న్నె శిరసుఁజేర్చి నాకయిన నేస్తము గావున రోమపాదుఁ డీ
రు సగము నాకు నల్లురది త్రోపువడున్ మునిరాజు లాట నీ
శిశిరదృగంతముల్ దనుపుఁ జెందుత మాయెడఁగూడ నో మునీ!

క. అని శాంతఁజూచి తల్లీ!
నినుఁ గడుపునఁ గాంచినాఁడ నే ననుకొన నా
మనసున ధైర్యం బానదు
తొనుకునొ దత్తాపహరణదోషం బనుచున్

చ. అని యనుచున్న యా దశరథావనినాథుని పాదయుగ్మమున్
గొనఁ జను రోమపాదు నిదిగో యని కంట నదల్చి కౌఁగిటన్
గొని రఘురాజమౌళి మనకుంగల తొల్తటిజన్మమైత్రి యిం
దనుక దొసంగుఁ బొంద దనినన్ దొర లిద్దఱు బాష్పనేత్రులై

శా. ఆకాంతల్ గలచక్కఁ గన్గొనఁగ నత్యాశ్చర్య మొప్పంగ శాం
తా కౌసల్యలు రెండువల్లికల యందం బొప్పఁ గాఁగిండ్లలోఁ ౨౨౮

జేకొనై యొకరొక్కరిన్ విడువ రా చేకల్పులున్ మందహా
సాకారంబులుఁ బ్రశ్నయోక్తులు రహస్యంబుల్ గడున్ జిత్రమై

ఉ. అంతట నందఱుం గలసి యంతిపురిం జని యొక్కరొక్కరిన్
సంతస మందఁజేయ సరసంబుగఁ బల్కుచుఁ బ్రేమగర్భిత
స్వాంతము వెల్లడించుచుఁ బ్రియంబు లెటింగిన కాన్కలిచ్చుచున్
వంతులు తీర్చుకొం చొకరివంక నొకళ్లు రసార్ద్రమూర్తులై

ఉ. తూరుపు రేక లారకయ తోఁటల సామివికాసిసూనముల్
చేరల నగ్నిహోత్రములు సేయఁగ రాఘవరాజవహాళికిన్
గూరిమిఁ దెచ్చి యిచ్చు ననుగున్ సుత శాంత శిరఃపరిష్క్రియా
శ్రీరతి కన్న నా రఘుధరిత్రిపు నగ్నులె పెద్దసేయుచున్

చ. తన నగ లెల్ల శాంతమెయిఁ దాల్చి నిరాభరణాభిరామమో
హనతనుమూర్తియై ముదము నందును గోసలరాజకన్య శాం
తను గృహకేళిబర్హిపరిణామతనూలతఁ గాంచి యామె పో
యినయెడ లెల్లఁ గన్ను లొలయించు నవోత్సుకతానమార్ద్రిముల్

సీ. కౌసల్యయొడిలోనఁ గాని కూర్చుండదు
జడ సుమిత్రయె కాని ముడువరాదు
కైకేయితోఁగాని కైలాగుఁ బూనదు
వారితోఁగాని నవ్వంగరాదు
తనసుతున్ గౌసల్యగనుక ముద్దాడని
చ్చు సుమిత్ర గనుక గ్రచ్చుకొననిచ్చు
కైకేయిగనుక చిక్కని ముంగురులు పాయ
గాఁ దీయఁగా నిచ్చుఁ గరుదులాడి
శాంత కీ రీతి వారితో జగము వారి
తో సకలముగా రోమపాదుండు చూచి
తల్లి చూచి హృదంతరుత్ఫుల్లమోద
జలధులై యొక్కవారము జరిగె నిట్లు

చ. దశరథబుశ్యశృంగులును దాము పరస్పరమున్ బ్రియానులా
పసుఖముఁ బొందుచున్ మునికిఁ బార్థివసత్తముఁ డర్చ సేయుచున్

దశరథనేతకుఁ మునియుఁ దా మృదుగౌరవ మాచరించుచుఁ
గొన కొకరొక్క రాంతరనిగూఢసమార్ద్రమనస్కు లౌటయుఁ

వ. ఇట్లు సప్తాష్టదివసంబు లుండి దశరథుం డొక్కనాఁడు రోమపాదునిం
గని

ఉ. మిత్రయశోనిధీ! తురగమేధము సేయ వశిష్ఠులాజ్ఞ చేఁ
బుత్త్రులు లేని కారణము పొంటెఁ దలంచితి ఋశ్యశృంగు లా
సత్త్రము సాగఁజేయ ఫలసంగతి శీఘ్రమ కల్గునంచు నీ
మైత్రిఫలం బొసంగు మని మానిని యాచనసేయ వచ్చితిన్

శా. నావెంటన్ దయచేసి పంపఁగదె శాంతన్ ఋశ్యశృంగున్ క్రతు
శ్రీవేళన్ గబురంపెదన్ వెడలిరారే నీవు నీమంత్రులున్
నివాల్లభ్యము నీదు నంతిపురియున్ నీ వప్పు డేతెంచి నీ
వే వీక్షింతువు ఋశ్యశృంగులను నం దేరీతిగాఁ జూతునో

వ. అనిన రోమపాదుం డిట్లనియె

క. దైవము రక్షించియొ మఱి
దైవము రక్షింపకయొ కదా పర్యాయమై
తా వచ్చె ఋశ్యశృంగుఁడు
నీవచ్చుటకూడ దైవనియతియ కాదే

క. నీకూఁతు రగుటను న్మను
నా కూఁతురె శాంత? మాని నా కల్లుఁడు ముం
దీ కొంచియమ్ము గౌరవ
మే కొండంతగ వచింతువేలయ్య నృపా!

వ. మఱి ఋశ్యశృంగుఁడో!

శా. శ్రీస్యందాననుఁడై వశిష్ఠులని పేరే చెప్పినన్ గౌరవ
భ్రశ్యత్కేశనిబంధనమ్ము గురుత్రాసంసన్నివీతంబుగా
వశ్యుండై చనుదెంచు వెంటఁబడి నేఁ బంపించు టేమున్నదో
హాస్యంబాగద నీవు నర్థివయి నేనా! దాత నో మిత్రమా!

వ. నాయాజ్ఞ యేమున్నది? కొంచుఁబొమ్మనిన దశరథుండు పరమ
ప్రీతుండై

క. సుఖమో దుఃఖమొ జన్మము
ముఖస్తుతులు గావు నిన్నుఁ బోలు నమృతుఁడై
సఖుఁ డొక్కఁ డున్న నీదృశ
మఖంబు లోకవేయి యశ్రమంబుగ నెగ్గున్

క. అని ఋశ్యశృంగుతోఁ జె
ప్పిన నాయన రోమపాదపృథ్వీపతియా
జ్ఞను శాంతయుఁ దాను నయో
ధ్యను జేరఁగ బయలుదేరి రాసమయమునన్

శా. రథ్యాసంతతి కమ్మగంబురల ధారావారి సంసిక్తమై
పథ్యానందథు వొప్ప ముత్తెములకోవల్ జిల్గులా ముగ్గులై
వీథ్యంతమ్ములు ద్వారతోరణపటీవిస్తారశోభాఢ్యులై
విధ్యాశీర్ముఖభూసురప్రణుతమై వెల్గెన్ బురం బంతటన్

శా. ప్రాంతస్విన్నవిలోచనుల్ దశరథప్రస్థానవేళన్ నృపుల్
సంతోషంబును దుఃఖ మొప్పఁగఁ బరిష్వంగంబులం బట్టుచున్
గాంతల్ వీడఁగలేక యొక్కొకరు నక్కా! సెల్లి! యజ్ఞార్థ మే
తెంతున్ దప్పకవత్తుగా యనుచుఁ బ్రీతిస్నిగ్ధలై పల్కుచున్

శా. శ్రీపూర్ణానన శాంతతోఁ గలసి తోఁచెన్ ఋశ్యశృంగుండు ముం
దై పర్వొత్తు రథంబుపై దశరథుం డావెన్కఁ బోగా నుషః
శ్రీ పద్మాస్యలు రాణు లొక్కొకరు వారిన్ వీరు వీర్వారి నే
దో పల్కుడుచుఁ జాల వెన్కఁబడి యెట్లో సాగిపో నంతటన్

శా. అంగమ్ముల్ సనుదెంచువేళఁ బదినాళ్లయ్యెన్ బ్రయాణంబు వా
రంగమ్ముల్ విడి యిల్లుసేరుటకు నాల్గయ్యెన్ దినంబుల్ హ్రదుల్
హొంగారంగ నయోధ్యలోని ప్రజ లాభూపాలుఁ డేతెంచు వే
ళం గేహంబులు వీథులున్ గొలుప హేలాసక్తలాధూపముల్

శా. త్వన్నాథుండు సుఖంబుగా వినియె శంఖస్వానముల్ దుందుభి
ధ్వానంబుల్ పటహస్వనంబులు సముద్రప్రౌఢకల్లోలమా
లానృత్యంబులుఁ గాఁగఁ బట్టణప్రజల్ మానిన్ విలోకింప భ
క్త్యానమ్రుల్ సనుదెంచి రత్నీయుగశోణాఘాతబాష్పాంబువుల్ ౨౮౫

శా. సౌధాగ్రంబులు దేహళుల్ నతగవాక్షంబుల్ తటిచ్ఛ్రేణిసం
బాధం బేచినరీతి సుందరతనూవల్లీమతల్లీలస
న్మాధుర్శ్రీమృదుమూర్తులై వెలయు వామాదీప్తు లేపారెఁ ద
ద్వీథీతోరణమాలికాతతులఁ దద్వీక్షాప్రభల్ గూర్పఁగన్

ఉ. మానిని గాంచవచ్చి రను మాటయె లేదు లతాంగు లెల్లరున్
మానిని శాంతఁ గాంచి మునిమాటయె విస్మృతిఁబొంది దాని యం
దానికి దానియొద్దికకు దానియదృష్టపు రేఖకున్ దిదృ
క్షానిధులై నిరంతము ప్రశంసలు సేసి రుదాత్తవాక్కులై

మత్తకోకిల.

ఎంత చక్కని చీరఁ గట్టిన దెంతసొమ్ములు క్రొత్తవిన్
వింతలున్ మెయిఁ దాల్చికొన్నది విశ్వమోహనమూర్తియై
యెంతభాగ్యము భర్తతో రథ మెక్కి ముందటిబండిపై
నింతగౌరవ మొప్ప నేగుట యేలతాంగులు నోతురే?

వ. అని పౌరవనితలు మెచ్చుకొనుమాటలు వించు వారిపలుకుల కుబ్బి ఋశ్యశృంగునివంకఁ జూచి తలవంచుచుఁ జిఱునవ్వువెన్నెలలతో శాంతాదేవి ముదం బందుచుండ నరదంబులు రాజసౌధంబులఁ జేరిన రాణులెల్ల నంతఃపురప్రవేశమ్ము సేసినఁ దక్కిన రాజస్త్రీలందఱు శాంతచుట్టును మూఁగి

సీ. పడఁతి మీపిత రోమపాదులు సేమమా?
కుశలమా? మీతల్లి కోర్కివల్లి
యెండలోఁ బడివచ్చి తింక స్నానముచేసి
విశ్రాంతిఁ గైకొనవే కుమారి!
యెన్నాళ్లు లైనదే యీవు రాఘవకుల
మ్మును వీడి చని యోసి ముద్దుబిడ్డ!
కడు స్రుక్కితివి లేచి కడఁగి భుజింపవే
మా మెంతవాడెనే ముద్దుగుమ్మ!

అల్లపసినాఁడు నీవు భాగ్యాలరాశి
వనుచు ఋషిధర్మపత్ని వౌదంచు నెఱుఁగఁ ౨౪౦

జాలమైతిమె యో పూతచరిత! యేమి
భాగ్యమే నీది గౌరవయోగ్యరాల!

గీ. అని యనేకవిధంబుల నాదరించి
యంప శాంత పుట్టింటి రెట్టింపుసుఖము
భర్తతోఁగూడి యనుభవింపంగనయ్యె
మునిని గూడిన తరువాత మొదటిసారి

క. కౌసల్య వచ్చి తల్లీ!
నీ సుఖమే మొదట పైనినే నాసుఖమం
చా శాంత కేమివలయునొ
యాశాంతములందు నున్న నవి తెప్పించున్

క. అమృతపు నవ్వులు నవ్వుచు
సుమిత్ర శాంతకును సర్వశోభలు సేయున్
క్రమమున మునికిని శాంతకు
నమర్చి గదు లెల్లఁ గేకయాత్మజ పొంగున్

వ. అంత

సీ. ఎట్టినొ నేత్రమ్ము లిష్టివేళానల
ధూమసంతానమ్ము తూఁటినట్లు
ఆకులు తినుట దీక్షాకాలభోజన
నియమతీవ్రతచేత నెగడినట్లు
చివురాకు ముక్కునఁ జిమ్ముట జుహువుచేఁ
బాత్రాదికమ్ములు పట్టినట్లు
పంచమస్వరము స్తోభలు చక్కఁగాఁ జాఁచి
సామగానమ్ములు సదివినట్లు
రేకలీఁకల నలుపు ధరించినట్టి
నియమవస్త్రమాలిన్యంబు నెఱయునట్లు
సప్తతంతుమహాకార్యసమయమందుఁ
గర్త వోలికఁ గోకిల కానుపించె

సీ. ప్రతి రసాలకుజంబుఁ బచ్చిపిందెలతోడ
నెల మసలినకాంత వలెనె తోఁచె
ప్రతి నిస్వనద్బంభరము యజ్ఞదక్షిణ
కై యేగు బ్రాహ్మణునల్లె తోఁచె
ప్రతి మల్లెపూవు సవప్రేష్మహావిరర్ధ
సుగృహీతలాజల చొప్పు దోఁచె
ప్రతి చిన్నిపూఁదోఁట పలితదోహదధూప
ముల యజ్ఞవాటిక వలెనె తోఁచె
మాధవుఁడు సవప్రీతుఁ డన్మాట కలిమి
నెల్లరీతుల సాగింప నేమొ యనఁగఁ
దాను దద్ధితరూపమాధవుఁడు వచ్చె
దీప్తమఖయోగ్యనిర్వ్వర్ప దిష్టమూర్తి

సీ. దశరధరాజు శాంతర్ష్యశృంగులకును
దగ వత్సరాదిపండుగయుఁ గూడ
జలకమ్ము లాడించి సన్నమామిడిపిందె
ముక్కలతో వేఁపపూఁతఁ బెట్టి
సన్నబంగరు జరీ చిన్ని పీతాంబరం
బులు గట్టఁ బెట్టి జోళ్ళులు ప్రియాన
వజ్ర గోమేధిక వైదూర్య మరకత
స్వచ్ఛకాంతులగు భూషణము లిచ్చి
మునికి నర్ఘ్యపాద్యంబు లిమ్ముగ ఘటించి
షడ్రసోపేత దివ్యభోజనము పెట్టి
సుప్రసన్నుని మునిరాజుఁ జూచి భక్తి
వినమితశిరస్కుఁడై సమీపించి మఱియు

ఉ. అచ్చట రోమపాదుని గృహంబుల సౌఖ్యము లందుచుండ నేఁ
దెచ్చితి మిమ్ము మీ యనుమతింబడి నైనను మీకు నిందు నే
పొచ్చెము లేక యున్నదియె భూదివిషన్మణి! మీకు శాంతకుఁ
నచ్చిక నెల్లవారలు ఁపొనర్తురె మీవగు నాజ్ఞ లన్నియుఁ ౨౪౦

క. నీవన్నమాట ప్రతిదియు
సేవకు లందఱును లెక్క సేయుదురు గదా?
నీవిచ్చు చనవు గౌరవ
భావన సేయుచు నెడందఁ బాటింతురుగా?

క. ఏరును చూపుల మాటల
ధోరణి నడతను మలంగు ద్రుతి నీయందున్
గౌరవము సడల నీయరు
గా! రమణులు నిన్ను నిన్నుఁగాఁ జూతురుగా!

వ. అని యడిగిన దశరథునకు ఋశ్యశృంగుఁ డిట్లనియె

క. నీ యంతిపురమునందున
నాయెడ గౌరవము సడలునా? నన్నును నీ
వో యధికమో యనంగా
వేయువిధంబులుగ గౌరవింత్రు నృపాలా!

క. అల రోమపాదు గేహం
బులకన్నను నిచటె నాకు మోద మధికమై
వెలసెడు శాంతయు మీ యిం
డ్లుల నచ్చట కన్నఁ బ్రేమ నూల్కొలుపు సుమీ!

క. ఋణపఱచుచుంటివిని న
న్నును నీదెస జన్నమింకనున్ మొదలిడ వే
మి నృపా! సంభారమ్ములు
పోసరింపుము వదలు గుఱ్ఱమును వేగముగన్

క. అను ఋశ్యశృంగుఁ గనుఁగొని
వినమ్రమమాళి యయి భక్తి వెట్టిన దోసిం
టను రాజు నశ్వమేధం
బున నాధ్వర్యవము నీవ పూనఁగ వలయున్

గీ. యాజకత్వము సేయఁ బుత్త్రార్థి నగుచు
నిను వరించుచునుంటి మనీషిలోక
మాళిరత్నమ! యనిన నమ్మౌనిరాజు
ప్రీతుఁడై దాని నంగీకరించి యనియె

శా. సంభారమ్ములు కూర్పఁ బంపు నృప! యశ్వంబుల్ సహస్రిజ్వాల
ద్గంభీరోజ్జ్వలసైన్యయుక్తముగ వేగం బంపుమా! సన్మహా
త్వాంభోరాశి వశిష్ఠదేవునకు నీవై పోయి శీఘ్రంబుగా
దంభాపేతముగాఁగఁ జెప్పవలె నధ్వర్యుండు నే నౌటకున్

క. ఆపైని నేను జెప్పెద
నా పుంజ్యోతిస్స్వరూపు ననుమతి సర్వ
వ్యాపారంబుల నిర్వి
ఘ్నోపాయపథంబుఁ జూపు నుఱియ యగుఁగదా!

చ. అనవుడు మానిలోకగురువైన వశిష్ఠునితోడ నంతయున్
ముని పతి పైని మానియును బోయి వచింప వశిష్ఠుఁ డెంతయే
నిని నిది యుక్త మింకఁ జేసనీ! తురగం బనుకొన్నదాది యిం
దనుకనె యొక్కయేఁడు సనె నాయన! వేగిర పొందుమం చనన్

శా. రాజుల్ శీఘ్రముగా సుమంత్రు నటకున్ రావించి వేగంబ యి
చ్చో జాబాలిని గశ్యపున్ మన సుయజ్ఞున్ వామదేవున్ మహా
తేజోరాసులఁ బిల్వఁబంపవలె ఋత్విక్శ్రేణి నన్యుల్ ద్విజుల్
భ్రాజిష్ణుల్ సనుదేరఁగావలయుఁ బిల్వంబంపుమా! వెంటనే

క. తానె సుమంత్రుఁడు చని యా
నానాభూసురులఁ బిల్చినన్ వారరుదే
భూనాథుఁ డెల్లవారి న
నూనంబుగ గౌరవించి నుతిపూర్వముగన్

చ. కొడుకుల కోసమై దిగులుగొన్న మనస్సునకున్ సుఖంబులే
దెడపక యశ్వమేధసవ మే నొనరింపఁగఁ బిల్వఁబంచితిన్
గొడుకులు గల్గుకోసమయి కోవిదరత్నము ఋశ్యశృంగులున్
గడపఁగ జన్నమున్ సుతులఁ గాంతును మీ దయకల్మి చేతనే

మ. అని ప్రార్థించిన తేనికిన్ ముదితులై యావారలెల్లన్ సెబా
సని నీకున్ సుతు లుద్భవించెదరు రాజా! నల్వు రుద్దామశౌ
ర్యనితాంతప్రతిభుల్ గుణాంబుధులు సూర్యప్రౌఢతేజుల్ తనం
తన నీ కీ మతి మెప్పుకల్గె నపుడే త్వద్వాంఛలున్ దీరెడిన్ ౨౭౩

ఆ. ధర్మబుద్ధి మఱి వృథాపోవ దెప్పుడు
అశ్వమేధయజనమందు నీదు
మనసు దవిలె నపుడె మానవనాయక!
నీకు సుతులకలిమి నిశ్చయంబు

వ. అని ఋశ్యశృంగపురోగంతలు వశిష్ఠప్రముఖు లాశీఃపూర్వకానుజ్ఞ
లిచ్చిన

శా. ప్రమదముచే భుజద్వయము పట్టుక తేఁడు నమాత్యులఁ గురూ
త్తము లనుమాట వింటిరికదా! యిఁకఁ దక్కిన యెల్లయైన కా
ర్యములును మీవి జన్నమునకైన ప్రయత్నము లెల్ల మీర వే
గమునఁ బొనర్పఁగావలయుఁ గాలము లేదను నింకఁ జూడుఁడీ

మ. యయువుఁ బుచ్చుఁడి యుత్తమోత్తమము సోపాధ్యాయముల్ సద్ధిర
ణ్మయభూపానవసజ్జనాప్రణుతసంపద్ద్రవ్యముల్ వెంబడిన్
రయమేపారు సహస్రితోఁ జనఁగ శస్త్రాజీవులన్ సంయుగ
క్రియలన్ బూర్వము రాటుదేలిన భటశ్రేణిన్ నియోగింపుఁడీ

చ. ఒకనిముసంబు జాగు తగ దుండిన మీ రిట నున్నయట్లుగా
సకలము గూర్పఁగావలె వెసన్ సరయూత్తరభూమి యజ్ఞవా
టికి ననువుం బొనర్పుఁడు ఘటింపుఁడు యజ్ఞగృహంబు లల్లయా
జ్ఞికులును దత్ప్రమాణములు చెప్పినయట్లన గట్టఁబంపుఁడీ

క. ఏవరునఁ జెప్పఁబడువో
యావరునను శాస్త్రసమితు లాడిన యట్టుల్
గావింపవలయు శాంతులు
గావించుటె కాదు హెచ్చుగాఁ జేయవలెన్

క. ఇది సర్వరాజులును జే
యుదు మన శక్యంబుగాద యొకయపరాధం
బాదవినఁ గష్టము ఛిద్రము
వెదకెదరు సుశాస్త్రవిదులు ద్విజరక్షస్సుల్

ఆ. క్రతువు చెడిన యజ్ఞకర్తయు నశియించు
గ్రతువు చెడకయుండఁ గడపవలయుఁ
గార్యరచనయందుఁ గంజాతయోనులుఁ
గంజలోచనులును గారె మీరు

క. అని మంత్రుల నియమించిన
మనుజాధిపధర్మబుద్ధిమహిమలు గని బ్రా
హ్మణులు పతిఁ బొగడి యాతని
యనుజ్ఞఁగొని తిరిగి వార లరిగిరి యిండ్లన్

ఉ. సాంగ్రహణేష్టితో మొదలు సల్పి తురంగవిసర్జనాంత మె
ల్లం గ్రమ మొప్పఁ జేయుఁ డవలన్ మనకింతయు వీలు చిక్క దం
చుం గ్రతుభార మెల్ల మతిశుద్ధులు మంత్రుల కప్పఁజెప్పి వా
రిం గ్రమమొప్ప గౌరవధురీణుల గౌరవపూర్వకంబుగాన్

ఆ. వీడుకొలిపి రాజు వేశ్మముల్ సొచ్చిన
మంత్రులెల్ల తను నియంత్రితములు
కార్యములను సేయఁ గడఁగిరి మధువేళఁ
దేనెకొఱకుఁ దిరుగు తేఁటులట్లు

క. జన్నముకొఱకై యంతకు
మున్నే యిడినట్టి యామముల యిట్టికలున్
సున్నము వేలును బుట్లును
గ్రన్నన వచ్చిపడెఁ గ్రతుధరావీథికకున్

సీ. నాల్గుశాఖల బ్రాహ్మణశ్రేణి బ్రహ్మచ
తుర్ముఖంబులవోలెఁ దోనవచ్చి
రఖిలకర్మాంతికు లధికప్రవీణులౌ
శిల్పకారులును వచ్చిరి సవార్థ
మైన స్రుక్స్రువముల నఖిలలక్షణయుక్త
ములు యూపముల్ సేయఁగలుగు వర్ధ
కులును వచ్చిరి రాజకుంభకారులు ఖన
కులు గణకశ్రేణి గూడ వచ్చె
భరతమానివేదపారంగతుల్ నట
నర్తకులును వచ్చినారు సామ
వేదవాదనప్రవీణవీణాహస్తు
లైన ద్విజులు వచ్చి రమృతనిధులు

చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచె నిదంచిత చంచరీకసం
చరణ పదార్పితప్రసవ సంచయ సంచిత మాధుబిందుని
ర్ఝరములు బుగ్గలై యుబుక శాఖలఁ గోకిలకాకలీమధు
స్వరసరణిప్రవల్గితదిశామధుకుల్యలు పాయలై చనన్

చ. దశరథరాజు భక్తివినతంబగు మౌళి వశిష్ఠుఁ గాంచి శా
స్త్రసరణిఁ దత్పదాబ్జముల సర్వసమర్చలు సేసి తాత! మీ
రు సకలయజ్ఞకార్యమధురూపులు సర్వవిదుల్ క్రతుక్రియా
నిశితమతిప్రధర్ మనుమనిర్ దయచూడుఁడు సర్వరీతులన్

చ. పొరి పొరి నాదెసన్ గరఁగిపోదువు మిత్రునివోలెఁ జూతు వ
చ్చురముగ నన్ను మాకు గురుమూర్తివి నీ మొదలం గమించిపో
వరు తొలిరాఘవుల్ క్రతువుపట్టున విఘ్నము పుట్టకుండ నీ
బరు వఖిలంబు మోయుము కృపామతి! నిన్విడి త్రోవయున్న దే?

ఉ. ఆర్యుఁడ వప్రమేయమహిమాన్వితమూర్తివి నైనయట్టి నీ
ధైర్యముగాక నే సవనతత్పరుఁ డౌదునె? నీవ యీ మహా
కార్యము సేయుచుంటి వని కైజత మోడ్చి నమస్కరింప ధీ
ధుర్యుఁడు మౌనిరాజు క్రతుధూర్వహుఁ డయ్యె నరేంద్రు ప్రీతికై

మ. నరనాథావసథంబు లెల్ల ముని యాజ్ఞాపించె శోభానిరం
తరసందీప్తులు గల్గఁజేయఁగ నయోధ్యాపట్టణస్థుల్ ధరా
సురగేహంబు లలంకృతంబులు బుభుక్షుప్రాపితానేకభా
సురభక్ష్యాన్నరసంబులై నిరతమున్ శోభిల్లు నట్లుండఁగా

చ. పురిఁ బెఱయిండ్లకెల్లఁ బ్రతిపూఁటయు రాజమహానసంబునుం
డి రుచిరభక్ష్యభోజ్యకమనీయరసాన్నములన్ దలిర్చు ప
క్వైరములు బుట్టలున్ బ్రమదలీలను బంపఁగ మౌని యాజ్ఞ యి
చ్చె రససమృద్ధియున్ రుచియుఁ జేసిన పాకము లెల్లఁ జిమ్మగా

ఉ. పల్లెలనుండి యజ్ఞమని వచ్చినవారికి నెల్లవేళలన్
బిల్లయు మేఁకయంచనక పెట్టవలెన్ సకలాన్నభక్ష్యముల్
కొల్లలుగాఁగనై విసువుకొంటయుఁ గోపముపై విదల్చుటల్
సెల్లఁగరాద యెవ్వరయి సేరిన నన్నము పెట్టి వేళలన్ ౨౯౩

మ. క్రతుకార్యంబుల వ్యగ్రులైన పురుషుల్ కర్మాంతికుల్ శిల్పు లు
న్నతులై వచ్చిన భక్ష్యముల్ మృదురసాన్నంబుల్ సదా త్రేఁచున
ట్లు తినంగాఁ గొనిపోవఁగా నొసఁగ నే లోపంబు లేకుండఁ ద
న్మతి కెక్కన్ ధన మిచ్చి పంప ముని యాజ్ఞాపించెఁ దీవ్రంబుగా

క. మతి రాజాజ్ఞకు నైనను
వ్యతిక్రమము కల్గునేమొ యఖిలజనమన
స్తతి నియమించెను నమ్ముని
పతి మాటకుఁ గట్టువడియెఁ బతి గేహమ్ముల్

క. ముని గీసిన గీఁతను దా
టను జాలఁడు రాజె యేమిటన్ దొలఁగి చనన్
జనమున కగు? మునిపతి చే
సిన యాజ్ఞారేఖ దీపశిఖయై వెలిగెన్

ఉ. శర్మవిధాత మానిబలశాస్త్ర సుమంత్రుని బిల్చి ధాత్రిలో
ధార్మికులైన ఱేండ్లను ముదంబున యజ్ఞము చూడఁ బిల్వ మం
తర్ముఖులైన బ్రాహ్మణుల ధర్మపథిం జను క్షత్రియావలిన్
ధర్మ్మల వైశ్యశూద్రుల ననంతసహస్రముఁ బిల్వఁ బంపుమా

క. ఈ దేశ మ్మో కుల మను
భేదమ్ములు లేకయుండ వివిధజనములున్
మోదము పొందగ సత్కా
రాదరములు కలుగఁ జూడుమా శ్రద్ధ మెయిన్

ఉ. ఆ చిరకాలబంధువు నహర్పతిశిష్యునిశిష్యుఁడున్ ద్రయీ
శ్రీ చివురొత్తి రక్తిఁగొను సీమ విదేహము లేలుజోతి ధ
ర్మాచరణంబు మేల్పొలమునౌ జనకున్ బిలువంగ నౌను నీ
వే చని పిల్చుటొప్పు మఱి యేరినొ పంపుట యొప్పునే యటన్

క. బృహదారణ్యోపనిష
ద్వ్యాహరద్వేదాంతపురుషు విపిధప్రశయ
ప్రహరహ్మృతదహారవిద్యా
ముహురాహరణప్రవీణపుంజ్యోతిస్సున్ 300

చ. ప్రళయపయోధివీచి బడబాశిఖిఘాతము పొంగి ధాత్రి నీ
ళ్ళల మునిగించుచో జలధి లోఁగొనఁజాలని మట్టిముద్ద య
వ్వల నొకఁడుండు నిత్యమగు పత్తన మా యవనీశు సాదృతిన్
బిలువుము మానవేంద్రుప్రియమిత్రము స్నిగ్ధుని గాశికాపతిన్

చ. అమృతులు యోగ్యులున్ దశరథావనినాథునిమామగారు బా
వమఱఁది యిద్దఱున్ బిలువఁబంపుము కాదు మఱీవె పోయి పి
ల్వుము తగఁ గేకయాధిపుఁడు పుత్త్రుఁడు బంధుసముద్రులౌటఁ గొం
చె మదియు దూరమే యయినఁ జెచ్చెరఁ బిల్చుట యుక్తమే యగున్

ఉ. క్ష్మాపతి యాత్మలో నొదుపు సంగతి యంగధరాధినేత శాం
తాపితృపాదుఁడున్ మిగులధర్మి గుణాంబుధి రోమపాదధా
త్రీపతి యజ్ఞవేళ కరుదేరుట ముఖ్యము ఋశ్యశృంగుఁ డా
భూపతియల్లువాఁడు మఖమున్ నడిపించెడివాఁడ యాటచే

చ. నిభృతుఁడు దాశరాజు గుహునిన్ బిలువన్ వలె రాజ్యవర్తక
ప్రభు వతఁ డంతెగాక గుణవంతుఁడు నిష్కలుషుండు నీవు ధీ
విభవుఁడవౌటఁ జెప్పెదఁ బవిత్రము లూహలు కాక యా యెదన్
ప్రభవముకాని సంస్కృతికిఁ బట్టతఁ డాతని నీవె పిల్వుమీ

శా. ఏలాగైకబురంపెదో తెలియ భూభృన్మిత్రమా పక్షిరా
జాలంబున్ బొనరింప దేవతలకై యస్మన్నృపుం డేగినన్
మేలై సాయపడెన్ జటాయు విచటన్ మేల్కోరు నాతండు నీ
వేలా పిల్తువొ దక్షిణాపథమునం దెందో వసించుంగదా!

వ. ప్రాచీనులైన సింధుసౌవీరులు సౌరాష్ట్రులు దాక్షిణాత్యులు నైన
పార్థివులను బిలిపింపుము

చ. మృదువులు ప్రేమపాత్రులగు మేదినిరాజులఁ బిల్వుమన్న నొ
ప్పిదమగువారి నయ్యెడలు ప్రెగ్గడ పంపి తనంత నేగె భూ
మిదయితు లేరిఁ దా నరిగి మెత్తనిగౌరవ మిచ్చి పిల్వనౌ
నో దనకుఁ గల్గు బంధుగులనో చెలికాండ్రనో పోయి పిల్వఁగాన్

గీ. పనులు సేయంగ నియమింపఁబడిన కర్మ
కారు లరుదెంచి భూపాలకద్విజాళి ౩౦౮

గృహము లన్నియుఁ దగ నలంకృతములుగను
జేసినామని మానితోఁ జెప్పవచ్చి

సీ. బీటువిచ్చినచోట్లు బిగియించి యిటియించి
పెకలినచోట్ల నిట్టిక లమర్చి
పెళ్ళువిచ్చినచోట్లఁ బెట్టి జాసున్నంబు
పైమెఱుంగులు గిలాబాలు చేసి
రంగులువేసి చిత్రములు వ్రాయింపించి
యిడుపులు శోభనాకృతులు చేసి
పందిళ్ళు పాకలు పచ్చనితోరణా
లన్నియు సిద్ధమ్ము లాచరించి
యెల్లవర్గంబులకును బ్రత్యేకముగను
విడిదులను బావులును దొడ్లు వేఱుపఱచి
యన్నియేర్పాట్లు చేసితిమయ్య మాని
వృషభ! భవదాజ్ఞఁబడి యని విన్నవింప

క. తపసి స్వయమ్ముగఁ జని యె
ల్లపనులు మేలయిన నేఁతలం గని మెచ్చెన్
నిపుణులగు కర్మకారుల
కుపద లొసఁగి పంపె దినము లొగిఁ జన్నంతన్

చ. ఉపదలుగాగ నేనుఁగులు నుగ్గులులున్ నెఱిగోవగోడిగల్
కపురము గంబురల్ పునుగు గందము మేలగుకుల్ జగాహారం
గుపసిఁడిక్రొన్నగల్ తళుకుబోకలతో దుముదార్లు జేండ్లు జ
న్నపుఁదఱి కేగుదెంచిరి చనన్ మును బంట్లును వెన్క బందుగుల్

చ. తెఱపి యొకింత లేదు నృపతిప్రతతుల్ చనుదెంచుచుండఁ బె
ద్దఱికము సేసి పూజలిడఁ దాను వశిష్ఠునకున్ నృపాలకుల్
పిఱుద నొసంగు గాన్కలన్ని బెట్టెల కెత్తఁగ నేన్గుగుఱ్ఱముల్
గుఱుతిడుకో సుమంత్రునకుఁ గొట్టములందునఁ గట్టఁ బంపుచున్

చ. ఉడుకులయంచులన్ జలము లుబ్బి తరంగల నొత్తుచున్ సము
ద్రుఁడు బడబాగ్నివోలె సరితూఁగి యయోధ్య సమస్తరాజులన్ ౩౧౩

గడుపున దాచెఁ దద్భలముఖంబులు హద్దుల కొత్తి తత్ప్రభల్
మడగకయుండ స్వీయమహిమల్ పెనుకాల్వలుగాగ నూఁగఁగన్

ఆ. పాలకడలితనయ పద్మ పెండిలివేళ
నఖిలజలధిరాజు లరుగుదెంచి
యతనిలోనఁ గలసినట్లుగఁ బరరాజ
బలము లవి యయోధ్యఁ గలసిపోయె

సీ. చని యెంతప్రొద్దువేళను దల్పు దట్టినఁ
జిటుకలో వచ్చి తీసెదరు తలుపు
మంచితీర్థమ్మును గొంచెమిత్తురె యన్నఁ
దియ్యని మజ్జిగఁ దెచ్చియిత్తు
రరుగుల నిదురింతు మన్నచోఁ దాము ని
ద్రించు మంచముఁ బ్రక్క తెచ్చియిత్తు
రప్ప! పిల్లకు వేళతప్పు భోజనమున
కన వండిపెట్టుదు రప్పుడపుడె
ఆ పురంబునఁ బురుషులు నంగనలును
దమ ధరాపతి యజ్ఞవిధానవేళఁ
దామె గేస్తులై వచ్చునందఱును దమకె
యతిథు లన్నట్లు గౌరవ మాచరింత్రు

ఉ. అంత వశిష్ఠులున్ దశరథావనినాథుని గాంచి యత్న మొ
క్కింత కొంతంత లేదు ధరణీశులు నీకును నైనవారు నీ
యంతిక మేగుదెంచిరి యథాజ్ఞముగాఁగ భవత్ప్రజాళి వ
ర్తింతురు వెంటనే బయలుదేరుము పావనయజ్ఞవాటికిన్

చ. ఉరువడిఁ గానవచ్చె సరయూనదికిన్ మొనమొన్న వట్టి బం
గరుబయలైన యుత్తరపుగట్టున నేఁడు విచిత్రచిత్రసుం
దరతరయజ్ఞసౌధము లనంతము లాత్తరమాప్రగల్భముల్
పురుడు తలంపుతో నగుచుఁ బుట్టినవో యనఁగా నిలేశ్వరా! ౩౧౮

సీ. పిఱుదివియనిమగల్ గుఱికాండ్రు నాల్గువం
దలమంది రాజపుత్రికులు సూతు
లును గ్రామణులు క్షత్తలును సంగ్రహీతలు
రక్షించినట్టి తురంగమమ్ము
సనుదెంచెఁ బదునొకండు నెలలకును మున్నె
యట రథకారగృహంబునందుఁ
దెచ్చి బద్ధాంఘ్రుల ధృతులు నాలుఁగు వేల్చి
నారు పురోహితుల్ సూరిమణులు
యయువు మేధీయశాలికాభ్యంతరమునఁ
దెచ్చి యాశ్వత్థవ్రజము బంధించినార
లోయి పుణ్యోదయా! పురుహూతసమమ
తిప్రభావ! యిప్పుడ బయద్దేరవలయు

క. అదె ఋశ్యశృంగుఁడును నీ
సదనము కేతెంచుచుండె జన్నమునకు ని
న్నిదె కొనిపో నతని మొగము
తుదలను నుత్సాహదీప్తి తొణికిసలాడన్

క. అనినంత ఋశ్యశృంగుఁడు
సనుదెంచి ధరాధినాథ! సర్వము సిద్ధం
బినవంశవనధిచింతా
మణి! మణికల్పితసహస్రమండన! యనినన్

ఉ. ఆస్యమునందు భక్తి తొలుకాడఁగ ఫాల్గునమాసమం దమా
వాస్యయు నాట సూర్యభగనానుఁడు దోఁచిన శన్యుషస్సునన్
గాశ్యపిభర్త యజ్ఞపరికల్పితవాటిఁ బురోవశిష్ఠుఁడై
ఋశ్యవిషాణమాని వివరింపఁగ యజ్ఞవిధాన మేగినన్

ఆ. మునిని ఋశ్యశృంగు ముందిడుకొని వశి
ష్ఠాదిమునులు రమ్యయజ్ఞవాటి
గతులు ద్విజులు యజ్ఞకర్మ మారంభించి
రాగమముల నుక్తమైనయట్లు

శా. శంసామార్గవిధాత లార్జవనిధుల్ సాధుల్ త్రయీన్యాయమీ
మాంసావేత్తలు కల్పసూత్రవదనుల్ తత్కర్మదేవతల్ కృష్ణవ
ర్త్మాంశుల్ యాజకులై ధరిత్రిపుని యజ్ఞారంభముల్ దీర్పఁగా
శంసామార్గ మతిక్రమించె మఖదీక్షాకాలసాన్నాయ్యముల్

పంచచామరము.

మొదల్ దినంబు లేదు మూఁడు మూఁడు వైశ్వదేవముల్
• పదంపడిన్ మహాగమంబు పల్కినట్టి హోమముల్
పదింబదిం బొనర్చి కల్పవాగ్వ్యతిక్రమంబు లే
క దాంతులై చరించి రెల్ల తత్క్రతుప్రవేశయాజకుల్

శా. ధీమన్ముఖ్యులు ఋత్విజుల్ ప్రభువులై దీపించి 'నాసగ్స్థితే
సోమేఽధ్వర్యు'రితిప్రపంచితమహాసూత్రార్థముల్ దాటకే
మా మా యంచు ననేకవింశతులు హోమంబుల్ విధింజేసి రా
హోమాంతమ్మున వేల్చి రెల్ల హవి సింపొందఁగఁ బూర్ణాహుతిన్

ఉ. ఆపయి యాజకుల్ క్రతుమహాగమవేత్తలు ద్వాదశప్రవ
ర్గోపసదంబులన్ సలిపి రొప్పుగఁ దా రుపదేశశాస్త్రమా
ర్గాపతితంబులై వెలయునట్టివి పై నతిదేశతఃపరి
ప్రాపితమైన కర్మలును నన్నియుఁ జేసిరి వ్యగ్రబుద్ధులై

క. తవిలి ద్విజావళి ప్రాత
స్సవనము మాధ్యందినంబు సాయంసవనం
బు విశేషవిధుల్ సలిపి వి
ధివదాచరణంబులన్ నుతించిరి సోమున్

సీ. ప్రాతస్సవనమందుఁ బ్రభు నింద్రుఁగుఱిచి సో
మాంశంబు నిచ్చిరి యా ద్విజాళి
హరివంతుఁడని వాని కర్పించి ధానము
లంతఁ బూషణ్వంతుఁ డని కరంభ
మరసి సరస్వంతుఁ డని పరివాపమ్ము
వాసవుం డని పురోడాశ మిచ్చి
మిత్రావరుణులంచు మృదుపయస్య నొసంగి
యింద్రు నుద్దేశించి యెల్ల నొసఁగి

యొక పయస్య వినా పురుహూతునకు నొ
సంగి మాధ్యందిన తృతీయసవనములను
ఋత్విజులు చుట్టుఁజేరి యర్చించి బిట్టు
స్తోత్రములఁ దృప్తుఁజేసిరి సోమరాజు

ఆ. బ్రహ్మ దక్షిణమునఁ బశ్చిమ మ్మధ్వర్యుఁ
డుత్తరమున హోతయును దొలిదెస
నుదితముఖుఁడు నిలచి యుద్గాత ఆల ఆ
రూపు సోమదేవు ఋత్విగాగరు

శా. గీర్వాతుర్యవిదగ్రగణ్యులు మతిక్రీడాప్రమాణుల్ వచో
నైశ్చల్యప్రథమావతారులు ద్విజుల్ నానామహాయజ్ఞకా
ర్యాశ్చర్యక్రమమాణులై నడుపఁ బ్రత్యాదేశముల్ లేక ప్రా
యశ్చిత్తేష్టి యటన్నపల్కు వినరా దా రాజు జన్నంబునన్

క. అహుతం బని స్ఖలితం బని
యహరారంభావసానయజ్ఞాహుతి మం
త్రహతాదుచ్చారణములఁ
బ్రహరింపదు మంత్ర మొకఁడె బ్రహ్మగతిఁజనున్

గీ. ఋక్కులు యజుస్సులును సామ లొక్కఁడొకఁడు
నిక్కి దేవతలును బోలె నివ్వటిల్లె
నసిమహోచండముగ నుదాత్తానుదాత్త
ములును స్వరితముల్ తీక్ష్ణతామూర్తు లయ్యె

ఉ. జన్నము సాగినన్ని దివసంబులు నిల్చినచోట నిల్వకే
చన్నప్రజల్ బడల్వడరు సంతస మింత కొఅంత పొంద రా
పన్నులుకారు నాఁకలిపిపాసల డయ్యరు మాకలంబడన్
స్విన్నులుకారు బందుగుల వీడి చరింపరు తప్పిపోవరున్

ఉ. సుందరయజ్ఞవాటి వెనుచోఁట్పునఁ దీరిచి దిద్ది వేయు మేల్
పందిరులందు సోలుపుల బంతులు తీరిచి నాథవంతులున్
దిందు రనాథవంతులును దిందురు గట్టునఁ ద్రేఁచి త్రేఁచి గో
విందలు కొట్టుచున్ జిఱుతబిడ్డల పొట్టలనిండఁ గుక్కుచున్ ౩౩౮

ఉ. విస్తరిమీఁద వంగఁబడ వేయక మానెదరేమొ సూదకుల్
విస్తరిపైని వంగుటకు వెన్నును వంగదు పొట్ట వంగదున్
హస్తము లడ్డముంచినను నాగక వడ్డనఁ జేతు రన్నియున్
గస్తిగ నట్లె తిందు రవుఁగాదనలేక క్రతుప్రసాదముల్

సీ. ఇపుడె గుండిగ దింపి యిగురఁబెట్టితిఁ బొడి
పొళ్ళాడు నీ యన్నమును దినుండు
పూర్ణమ్ము లేకుండఁ బునుకులుగా వేసి
తిఖి కరకరలాడు తినుఁడు వీని
గాలుచునున్నది కాఁబోలు శ్రీరాన్న
మిదె దొన్నెలను దెచ్చియిత్తు నుండుఁ
డిది గడ్డపెరుగు మీరింకఁ గొంచెము వేసి
కొనవలెఁ జలువసేయును గదండి
యనుచు బతిమాలి బతిమాలి యవనినాథ
సూదకులు కొల్లలుగఁ దెచ్చి చూఱయీయ
నన్నమున నాదరంబునఁ దిన్నకడుపు
వెన్ను నెడదలు నుబ్బిపోయెదరు జనులు

సీ. అన్నంపురాసులు చిన్ని తోమాలెల
కై సన్నజాజులు పోసినట్లు
సన్న ఖర్జూరపుఁ జాపలపై నూప
రాసులు గంధమ్ము తీసినట్లు
ఎఱ్ఱవాగుగను వేయించి నప్పడములు
పునుఁగు కుంకుమ కుప్పవోసినట్లు
వంగపండుల పేళ్ళ వరుగు చోష్యపు గుబా
ళింపు లత్తరులు నొల్కించినట్లు
రాఘవుల యిలువేల్పు శ్రీరంగనాథ
ప్రభువు పవళింపుసేవకై భద్రపఱచి
నట్టి సంభార మనఁగ మహానసంబు
ద్రవ్యముల్ పొల్చె దశరథక్రతువువేళ

క. పాకము రమ్యము నాదర
పాక మ్మది రమ్యతరము ప్రాక్సుకృతపరీ
పాకమ్ము రమ్యతమ మని
వాకుల కందని పొగడ్త పట్టుదురు జనుల్

క. హోమములు లేని తెఱపిని
భూమీపతి చెవులఁ దవుల మోదము పొందన్
గ్రామీణులు నాగరకులు
భూమీంద్రులుఁ బొగడుచుండ భోజనవసతుల్

క. క్షితిసురు లందఱు నగ్న్యా
హితులు నధీతత్రయీత్రయీశిఖులును వా
క్పతురులు షడంగవేత్తలు
శతానుచరు లొక్కఁడొకఁడు స్రగ్వి మకుటియున్

శా. అర్చిర్హోమము లేనివేళ వసుధాధ్యక్షుండు షట్ఛాస్త్రవా
క్చర్చాప్రౌఢవిపశ్చిద్గ్రణులచే శాస్త్రార్థముల్ వించు హో
మార్చల్ సేయుచుఁ గ్లిష్టఘట్టములు స్పష్టార్థంబుగా వాగ్వివా
దార్చిష్మంతులఁ బండితోత్తముల వాక్యార్థంబు సేయించెడున్

ఉ. మైథిలుఁడైన బ్రాహ్మణుఁడు మానవనాథుని ముం దొకండు వీ
ణాధరుఁడై సరస్వతియొ నారదుఁడో యన సామగానపున్
మాధునదంబులన్ బఱప మత్తిలు తేంట్లన హోమధూమముల్
ప్రోధము లెత్తి వైణికుని మోమును గన్నులఁ గప్పె నంతటన్

ఉ. అంబుజనేత్ర యోర్తు భరతాగమసూత్రరహఃప్రయోక్త్రియై
యంబుజనేత్రు వామనుకథాంశముఁ బాడుచు యజ్ఞకర్మముల్
గ్రొంబువులైన హస్తములకోసలఁ జూపిన ఋత్విగావళుల్
శంబరవైరితాత, యని చానఁ బొగడ్తలు పట్టి రెంతయున్

ఉ. అంతట నొక్కనాఁడు గగనుదంచలచంచలమారుతచ్ఛటా
తాంతమహాగ్నియై వియదుదారగతిన్ జనుదెంచి రమ్య ప
ర్యాంతములైన నీడగమి యార జటాయువు గాఢనేమిను
ద్భ్రాంతిఁ జరింప మింట వసుధాపతి తాఁ దలయెత్తి చూచుచున్

శా. ఎన్నన్ నీవు జటాయువా? సఖుఁడ! రా! యెన్నాళ్ళ కెన్నాళ్లకీ
నన్నున్ లోనఁ దలంచినావు కబు రందం జేసిరా నీకునున్
మిన్నున్ డిగ్గుము నీవు వచ్చితివి నా మేధంబు సాఫల్య మం
దు న్నీకున్ గబురంపుటన్ దగు సుమంత్రుండున్ సుమంత్రుండుగా

క. అన డిగిన పక్షిరాజున
కును ఱెక్కలు నిమిరి చుంచుకొస చాది నినున్
నినుఁ గంటిని స్నేహావధి
నని ఫలముల నారగింప నందిచ్చు తఱిన్

ఉ. నాకమునందు యుద్ధముల నాడఁగఁబోయెడు రాజుతోడ మై
త్రీకలనన్ వహింతు రెవరే ననియందున దీర్ఘపక్షచం
చూకృతదారణాత్తరిపుశష్కుఁడు నీతఁడు మిత్రుఁడౌట లే
దేకద యబ్బురం బని వహించిరి యబ్బురముల్ సభాసదుల్

గీ. పక్షిరా జారగించుచోఁ బార్థివుండు
తాత! నీచెల్మి యొకయెత్తు దైవతాధి
నాథుచెల్మియు నొకయెత్తు నా కటన్న
ఱెక్కతుద లార్చి యసుగ్త్తి పక్కితేఁడు

ఉ. నే నొకపక్షిమాత్రుఁడను నీవఖిలేశుఁడ విట్లు నన్నుఁ బ్రే
మానతబుద్ధిఁ గాంతువు ధరాధిప! నీవన నాదుమైత్రికిన్
గానను హద్దు నీ విటుల గౌరవమాడినయంతఁ బొంగి నా
లోనన నేను గ్రొమ్మనసులోఁ బులకించుచు నుంటి మిత్రమా!

ఉ. ఈ మిషపెట్టి వచ్చితిని యెంతటి కెంతటి కెంతదూర మీ
భూమి నినున్ గనుంగొనఁగఁ బుత్త్రిలు గల్గుదురయ్య నీకు నే
నా మునికూనలన్ గనుదునా? కనుఁగొన్నను గుర్తుపట్టువా
రే? మఱి నీకుమారు లని యించుక చంచువు వాల్చి నవ్వుచున్

క. తన పక్షాంచలమారుత
మున ఱేనికి వీవఁ జాలు పో! నీవా? నా
కును వీతు వంచు దశరథ
మనుజేశ్వరుఁ డతని వీచె మలువసనమునన్ ౩౫౧

గీ. ఉండుమని యెంత బలవంతమో పౌనర్భ
రాజు మీా మానవులకు నారాక యొకఁడె
వ్రేఁగు నిలచుట కాదని వెడలె నతఁడు
రాజునకును గన్నిళ్ళపర్యంత మయ్యె

ఆ. పోవుచున్న పక్షిపుంగవుతో నేగి
యజ్ఞవాటిదాఁక నవనిపతియుఁ
బట్టణమ్ము దాఁకఁ బంపె సుమంత్రుండు
నెగిరి యేగె నంత ఖగకళతారి

క. యూపోచ్ఛ్రయకాలంబును
బ్రాపించిన వర్ధకులును వచ్చిరి పక్ష

లై పరిధృతనూత్నవస్త్రులై శుభముఖులై

ఉ. చిత్రికఁబెట్టి మక్కిడకఁ జేవమెఱుంగులు నున్నుదేర సా
ర్వత్రికమైన శ్లక్ష్ణతయుఁ బైనికిరీటము మూల లెన్మిదిన్
సత్రపతాకలో యన నెసంగెడు యూపము లిర్వదొక్కటిన్
బాత్రములన్ దృఢంబులను వర్ధకులున్ గొని తెచ్చిరిం బడిన్

పద్మనాభము.

యూపంబు లొక్కొక్కడే యిర్వదిన్నాల్గ
హో! యంగుళంబుల్ దలిర్పన్ దిదృక్షా
శ్రీపొంగి యధ్వర్యుముఖ్యుల్ ముదంబంది
చిత్తంబులన్ శాస్త్ర మారీతి దేగా
నీ పర్ణ లీయూఱు నీయూఱు బైల్వంబు
లీ యూఱునున్ ఖాదిరంబుల్ మఱొండీ
యూపంబు శ్లేష్మాతకంబౌ సటీ రెండ
హో! దేవదారుల్ సరే లెక్కవచ్చెన్

క. అని యూపోచ్ఛ్రయ కర్శ్మం
బునకుం గడఁగిరి సమర్థములు మంత్రములన్
మునికల్పులు బుత్విజులును
మనుపరులై పొల్చు తోఁటమాలులపోలెన్

గీ. మొదట శ్లేష్మాతకము పాతి పిదప దాని
కిరుదెసల దేవదారువు లిట్టునటుల
మూళ్ళుగా మోదుగులును మూరేళ్ళ ఖదిర
లోలయ ఖాదిరపాలాశములను బాతి

క. అమరిచిరి మెడములను యూ
పము యూపము నడుమ షణ్ణవత్యంగుళముల్
సుమమాలాకుంకుమగం
ధములను వస్త్రముల శోభితంబులు గాఁగన్

క. సుమమాలాకుంకుమగం
ధములను వస్త్రముల శోభితములై తగు యూ
పము లేడు నేడు సప్త
ర్షిమండలమహస్సులై విశిష్టతఁ దాల్చెన్

ఆ. కూడి శుల్బకర్మకుశలులౌ బ్రాహ్మణుల్
సూరిమణులు శుల్బసూత్రవిహిత
మైనయట్లు చేసి రగ్నిసంధానమ్ము
నిట్టికల ప్రమాణ మెఱిఁగి తెచ్చి

గీ. ఱెక్కలును బుచ్ఛమును బ్రసరించి శిరము
వాంచి నిలచిన గరుడినా వహ్నులాఱు
ప్రతిదిశమ్ము సహస్రహిరణ్యశకల
ప్రోక్షితమ్ములు జ్వలియించె భూపశిఖులు

స్రగ్ధర.
నానాదైవత్యముల్ పన్నగములు ఖగముల్ నాకరాజాదిదేవ
శ్రేణిప్రీత్యర్థమై కూర్చిరి ద్విజులు పశుశ్రేణులన్ రమ్యయూప
శ్రేణిన్ మేధీయమై పొల్చిన తురగము రాజిల్ల యాదోమహార
ణ్యానీసంభూతముల్ గ్రామ్యములునుదఱు చైయాగమోక్తంబుగాఁగన్

శా. ఊరుం బల్లెల నుండు జంతువితతిన్ యూపంబులన్ గట్టి నా
రారోకంబులకున్ బిగించిరి సమస్తారణ్యముల్ దీప్తయా
పారూఢంబులు మూఁడువందలు పశుల్ యజ్ఞాత్తమా సంఖ్య శా
స్త్రారబ్ధం బౌక మైదువందలును దా నాపైని బందొమ్మిదిన్ ౩౬౪

ఆ. నేలఁ ద్రాకిపోయి నిలువనిపశువులు
పన్నగాదు లెల్లఁ బంజరముల
బద్ధమయ్యె దీప్తపటుమంత్రకృషశా
మిత్రవేళఁ దురగమేధవేళ

క. ఆరణ్యములను జంపరు
సూరెలయిన యగ్నిశిఖలఁ జూపింతురు చు
ట్టూరం ద్రిప్పుచు విడిచిరి
సూరిమణులు ఋత్విజులు విశుద్ధజ్యోతుల్

తన్వి.
ఆపయి రాజాంగనలును మహిషుల్ హారితనూలతలును విలసిల్లన్
యూపసమీపావని మృతపశులం దోపికతో గుమిఁగొని పరిచర్యం
జూపి శిరోజంబులు కుడిదెసలం జోపి ముడింగొన నెడమను వ్రేలన్
దాఘుచుహస్తంబులఁగుడితోడలన్ దారిదియే మధువుమధువటంచున్

తన్వి.
ఈపగిదిన్ దొమ్మిదితడవలు వారేగి మఱిన్ వెనుదిరిగిరి నట్లే
యూపసమీపావని మృతపశులం దోపికతో గుమిఁగొని పరిచర్యం
జూపి శిరోజంబు లెడమదెసలం జోపి ముడింగొన వలపల వ్రేలన్
దాపుచుహస్తంబులెడమతోడలన్ దారిదియేమధువుమధువటంచున్

క. మూఁడు పసిఁడిసూదులతో
వాఁడిమొనలు వెనుకఁజొఱఁగఁ బశువుల బొమ్ముల్
తూఁడులుగాఁ గాడించిరి
పోఁడిమి నసిపథము లొప్ప భూమిపుకాంతల్

ఆ. ధర్మకామ్యచేత దశరథరాట్పట్ట
మహిషి శవ మటన్న మాట లేక
నిభృతిఁ బ్రాణములను నియమించి కుత్సలే
కలరేయిఁ గడపె హయముతోడ

వ. ఆ దేవితోపాటు తక్కిన రాజాంగనలు నిద్రించి రంత మఱు
నాఁటి కల్యవేళ ౩౭౧

భుజంగవిజృంభితము.

సాధ్వీచూడారత్నం బాకో
సలపతిసుతఁ బెజిజలజాతనేత్రల బ్రహ్మాహో
త్రధ్వర్యూద్గాతల్ వే హస్తా
హరణమునఁ దెమలిచిరి యల్లభోగిని హోత తా
నధ్వర్యుండున్ బాలాకల్యన్
హసదు వనఁగను దగనియట్టి యాపరివృత్తిఁ ద
త్రధ్వాన్జాస్యన్ దా నుద్గా
తయును సతులఁ బతులు కరంబు లూనినయట్లుగా

క. వారివెల లొసఁగి తిరిగి ధ
రారమణుఁడు పుచ్చుకొనియె రామామణులన్
వారివెలయంచు నిచ్చెను
బేరున కా పేరులందు వెల యున్నదియే?

క. ఆ యశ్వారాడ్వపాస్థా
నీయంబయినట్టి తేజనిని నధ్వర్యుం
డాయతిప్రయోగకుశలుం
డై యగ్నులయందు వేల్చి యమరిచి వండెన్

శా. ప్రాణస్పృష్టములౌటఁ బాపములు తత్ప్రాణంబులం బట్టి యా
ఘ్రాణించెన్ ధరణీతలేంద్రుఁడు వపాగంధంబుఁ దద్గంధ క
ల్యాణశ్రీపరిసర్పణోద్ధతులముం దల్లాడి ప్రమగ్గెన్ వధ
క్షోణిన్ దీసిన యీఁకలై చెడు కురుంజు ల్వోలె జీర్ణాఘముల్

క. తక్కిన తురగాంగమ్ములు
ముక్క మిఁగులకుండ హోమముం జేసిరి ఋ
త్విక్కు లవనీంద్రుపాపము
చక్కలమై వడియమై పిసల్లై చెడఁగన్

ఆ. ఇతరయజ్ఞహవిసు లెల్లను బ్లక్షశా
ఖాంతరముల నునిచి యశ్వమేధ
హవిసు వైతసంబునం దుంచి మూన్నాళ్ళ
హోమములను జేసి రుర్వీసురులు

వ. ప్రథమదివసంబునఁ ద్రివృత్పంచదశ సప్తదశైకవింశస్తోమంబులు ద్వితీయదివసంబున నుక్థ్యమును నతిరాత్రంబుఁ దృతీయదివసంబునను బొనరించి యనంతరకాలంబున శాస్త్రాంతరవిహితంబులైన జ్యోతిష్టోమ మ్మాయుషియు నతిరాత్రంబులు నభిజి ద్విశ్వజి దప్తోర్యామ మహాక్రతువులును గావించి యశ్వమేధంబు సాంగంబుగాఁ బూర్తిఁ గావించి నంత

గీ. అలప్రజాపతి సృష్టించినపుడె సర్వ
ధాత్రిదక్షిణ మశ్వమేధమ్ము చేసె
స్వకులసంవర్ధకుఁడును నైక్ష్వాకువంశ
శశియు నిచ్చెను సర్వరసాతలంబు

ఆ. ప్రాచి హోత కిచ్చెఁ బశ్చిమ మ్మధ్వర్యు
నకు నొసంగె దక్షిణంబు బ్రహ్మ
కొసఁగె నుత్తరంబు నుద్గాతకును రాజు
తిరిగి యిత్తు రన్న తెలివిమాలి

ఉ. దక్షిణగాఁగ సర్వవసుధాతల మిచ్చెను బర్వ దింపిన
ట్లక్షుల నప్పళించి భుజ మల్లన నూర్పున నెత్తి దించె స
ర్వక్షితిభారధూర్వహాభవక్లమబుద్ధి ధరాతలేశ్వరుం
డా క్షణమందు సౌఖ్యనివహోత్తశరీరలఘుత్వభావనన్

శా. ఇన్నాళ్ళీ ధర మోసి మోసి బరువయ్యెన్ విశ్వవిజ్ఞానసం
పన్నాళీకభవుల్ భవత్కరములన్ భద్రమ్ముగా నుంచి త
ర్కోన్నేయాచ్ఛపథాధ్వనీనుఁ డగు న న్నో భూసురగ్రామణుల్
మన్నింపం దగు నెప్పుడో తెలిసి సంప్రాప్తించె నీనాఁటికిన్

క. అని యుత్తరీయమును గ
ట్టినదోవతితోడ వడివడిం జను సరసా
లునిత్రోవ కడ్డమై బ్రా
హ్మణు లిదియేమయ్య భూభుజా! భూమకృపా!

చ. తెలిసిన హోమముల్ విధులు దీ క్షహవిస్సులు యజ్ఞవేదికా
దులకొలతల్ ప్రవలిబులును స్తోమము లన్నియు మానిపించి యా

తెలియని కయ్యముల్ జనుల దిద్దుటలుం బెఱజేండ్లు లెత్తు నె
త్తుల కెదురెత్తు లెత్తుటలతోఁ గికురింతువె మమ్ము ధాత్రిపా!

చ. స్మృతికిని దెచ్చుకో తురగమేధము సేయుట యయ్యె నీ కహో
సుతులను గోరి సర్వరిపుసూదన! ధాత్రిభరంబు మాన్చుకో
మతిఁ దలపోసికా దవనిమండల మింతయు నీవయిన్ భవ
త్సుతుఁ డొకఁ డుండి యేలవలెనూ! పెఱవారికి జోక్య మున్నదే?

ఉ. మేదిని యెల్లయుం దొలుత మీది సుమారపుఁజెక్కడెల్ల నా
యా దొర లేల నిచ్చిరి ధరాధిప! యుత్తరకోసలంబులే
మీదగు నేల్బడిం నిలిపి మీ తొలిఱేడులు మీరు ధర్మసం
క్షోదము లేక పైయదుపుఁ జూచుచు నుండిరి సర్వధాత్రిపై

క. మీ రక్తనాళముల నం
భోరుహమిత్రుని సమగ్రములు తేజములుం
ధారావాహికగాఁ జనుఁ
బ్రారూఢములై పరంపరాప్రాప్తములై

క. కొడుకు వదలి పున్నరకము
చెడదే! యదియేమి ముక్తిఁ జేరంగట్టం
గడఁగెదవో? యే యఘములు
కడిగెదవో? యిట్రిత్రోవఁ గంటే? వింటే?

చ. ఇనునిమహస్సు నెత్తురుల నేఁచెడు పుత్రుని ధాత్రి కిచ్చి నీ
వనమున కేగుటో? మొదలివస్తువుఁ గన్బొమలందు నాగుటో?
పౌనరుపఁగావలెం గొనుము భూమి సమస్తము మాకు నేటికిం
జనద మిదే యటంచు మృగచర్మములుం బుడిచెంబు లూనుచుం

క. తారును బ్రాహ్మణులు బయ
ల్దేరిన భూపతియు భూమిదేవుల రం[illegible]
ధారణిసురలారా! నా
ప్రారబ్ధము మీర మీర పాపఁగవలయుం ౩౯౦

క. అని మగుడించిన నా బ్రా
హ్మణులును నీధాత్రి యేల నయ్యా! మా కో
మనుజవిభూ! దృప్తభుజా!
ధనుర్జ్యానిర్గతపృషత్కదారితశత్రూ!

ఉ. ఇత్తు నటన్నఁ బ్రేమ కలదేని నృపా! మణు లిత్తువున్ బసిం
డిత్తువు పాలు పూటకును నిద్దము పిండెడి తొట్టు లిత్తువున్
మెత్తువు నింక నీ తురగమేధము లన్నిట మాకె యార్త్విజం
బిత్తువు దానవీర! వనమేగిన నిత్తువొ పుచ్చుకొందుమో?

మ. అను ఋత్విక్కుల పల్కులం దొడువు మేలై రాజు నప్పాటులుం
దనియన్ రత్నములన్ మణుల్ పసిఁడిముద్దల్ పందవేల్గోవు లుం
డిన మందల్పది యిచ్చి పైఁ బసిఁడినాణెంబుల్ పదాకోట్లు ని
చ్చెను నద్దానికి నాల్గురెట్లగుచు నిచ్చెన్ వెండినాణెంబులన్

చ. కొమరుమిగుల్ మణిప్రతతి గోవులుఁ బైడియు వెండియున్ వశి
ష్ఠమునికి ఋశ్యశృంగున కొసంగిరి వారును గొంచుఁబోయి తా
రమరఁగ ఋత్విగాళి పదునార్గురకున్ బదునాఱు భాగముల్
సమముగఁ జేసి యిచ్చినఁ బ్రశంసలు జేసిరి మానులన్ ద్విజుల్

క. ఇతరులు శ్రుతిస్మృతివిదుల్.
క్షితిసురులకు రాజొసఁగె బసిఁడి నాణెమ్ములన్
మతిఁ దనియఁ గోటి యీగతి
శతక్రతువు గూడఁ జేయఁజాలఁడు నాఁగన్

గీ. ఒక్కపరదేశి నిరుపేద యుర్వీసురుఁడు
కూడి యెకిమీనితోఁ దనగోడు చెప్పఁ
గదలునన వచ్చి తనకు మున్గా మురారి
కరఁగి పతి తీసి యొసఁగె ముంగామురారి

ఉ. దీటుగఁ బూరిపాక మణిదీపిక పెట్టినయట్లు కంకణం
బేటి కొసంగెనో నృపుఁడు నేటికిఁ దాను గ్రహించెనో యెదం
గాటపుదైన్య మొప్ప నవుఁగాదన లేక చనన్ ద్విజుండు ద
ద్ధాటక మిచ్చి పైకొనియె నద్ది సుమంత్రుఁడు ద్వారవీథికన్ ౩౯౨

క. జలనిధి పొంగినదో యన
నలలు నలలు గాఁగ భూసురాశీర్వాదం
బుల రవము చెలఁగె ధాత్రీ
తలపతి గృహతతులు శ్రీనిధానంబులుగాన్

ఉ. సాధుజనైకకంటకనిశాచరకంఠకఠారమూర్తి మా
యాధవుఁ డంజనాద్రిశిఖరాంచలచిక్కణకాంతిమత్తనూ
సాధుమనోజ్ఞమూర్తి త్రిదశప్రభుబంధవిమోచనుండు భూ
మీధవ! త్వత్పురావనసమిద్ధమహానిధియై తలిర్చుతన్

ఉ. ఊనిన మేనిపైఁ బొడుపు లొత్తక మెత్తని క్రిందిపొట్ట పైఁ
గా నొనరించి శ్రీవిభుని కాయము కందనియట్లు చూచు మేల్
పానుపు శేషభోగి నరపాలక! నీదగు భారమంతయున్
దానయి మోచుఁగాక నవతామరసేక్షణభక్తశేఖరా!

మ. అడుగుందమ్ముల శంఖచిహ్నములు దా మంటంగఁ బాణోళ్ళ వ్రే
ల్మిడిఁ బాదూపహచిహ్నముల్ దనువుఁ దాల్చెన్ బాంచజన్యంబు తై
వడి సేవింప ననంగ నే ప్రభువు పంపన్ దక్షిణావర్త మొ
ప్పెడు తేజమ్మది నీ కులంబునను గల్పించున్ యశోదీప్తులన్

క. నిఘ్నము జగ మఖిలము గళ
దఘ్నము దైతేయుభకును దర్పితమదశ
త్రుఘ్నము సుదర్శనము పా
పఘ్నముగా నీయెడన్ గృపంగను భూపా!

క. పతియు వినమ్రశిరస్కుఁడు
క్షితిసురవాగర్థములను జింతించుచుఁ గం
పితదేహయష్టి యాచును
గృతార్థుఁడఁ గృతార్థుఁడ నని కేలు మొగిడ్చెన్

క. ఒకదినుసుది సుఖదుఃఖము
లకు మఱి యాశానిరాశలకు నడిమియొకా
నొకభావముచేఁ బతి గుం
డె కదలి కనుగొనకొలంకు నిండె జలముచేన్

ఉ. శ్రీనిధి నాకసౌధశిఖరిజ్వలితావనినీయమానసో
పానపరంపరాభినవపద్ధతి పావనిదవార్చి య
జ్ఞానతమైన దీప్తఫల మంది ధరాపతి మోదవాహినీ
స్నానము చేసినట్లు తనుసంగతముత్పులకల్ వహించుచున్

ఉ. శృంగమునిన్ సిరన్ గయి ధరించి నృపాలకుఁ డశ్వమేధమున్
సాంగముగా నొనర్చి ఫలసంగతిఁ దెచ్చిన నీ ఋణంబుఁ దీ
ర్పంగలనయ్య? యింకఁ గులవర్ధనహోమము లేమి సేతువో
యంగము ప్రాణ మెల్ల భవదర్పణమున్ బొనరించితిన్ మునీ!

గీ. నాపయిని నీకుఁ బ్రేమ యున్నదియొ లేదొ
సాగిపోనీ కనీస మస్మత్కుమారి
శాంతకును దమ్ముఁడంచుఁ బ్రాసంగువిత్తు
నొకని గనిపింపనీవె మహానిధాన!

క. అనినంత ఋశ్యశృంగుఁడు
తనయులు గలిగెదరు నీకు ధాత్రీతలనా
థ! నలువు రం దొక్కఁడు సూ
ర్యునకున్ సూర్యుఁడు వెలుంగునో మీకులముల్

ఉ. అంచునె ధ్యానమగ్నుఁడయి యమ్ముని యించుక లబ్ధసంజ్ఞుఁడై
ప్రాంచదథర్వవాక్చిరములం దుదితం బయినట్టి రీతిఁ గా
వించెద బుత్త్రికామ మను వేల్మి యటంచును వేల్పుఁజొచ్చెఁ గుం
డాంచల మగ్ని నాలుకల నాని పొడై వెలియారిపోవఁగన్

సీ. కాంతులు దెసలందుఁ గదలించినట్లుగా
పీరులు కత్తుల వేసినట్లు
రోసాన ఝుంఝులు దూసిచన్నట్లుగా
వెలుఁగులు నావిర్భవించినట్లు
కృష్ణరక్తచ్ఛవుల్ క్రేవల వెలయించి
పటహస్వనంబులఁ బ్రజ్వలించి
హార్యక్షలోమవర్ణాభిరామంబులై
క్షితిధరాగ్రోపలోత్సేధములయి

పులులు నాల్కలు సాచినట్టులుగ సాగి
తీక్ష్ణసూర్యాంశువహ్నులు దిమ్మరించి
మానియు నథర్వవేదోక్తమంత్రపటిమ
వహ్ని వేల్చుచోఁ బావకజ్వాల లెగసె

క. పరితోజ్వాలామాలల
హిరణ్యరేతసుఁడు చిటిలి యింధనము శిఖా
భరజిహ్వ చీలి మిన్నులు
పురపుర లేలిహ్యమానములుగా మండన్

క. రాజు ముని యొక్కగొంతున
భ్రాజిష్ణువులైన దీప్తపటుమంత్రములన్
తేజోమయు దమునిని ను
త్తేజితమతులై ధృతిన్ నుతించిరి నుతులన్

అష్టమూర్తి.
అగ్నాయిప్రియతమున్ ని
న్నమితభక్తిప్రపత్తిన్ హవణు పొల్చిన శ్రద్ధా
మగ్నంబౌ హృదయచేతోఁ
మలినమార్గంబునన్ భూమహావిరర్పణకార్యం
బగ్నిప్రథాదులును గర్తల్
హదనునం జేసి బర్హి! యమృతబుక్తతిఁ బాడన్
భుగ్నజ్వాలల వియదాభ
ము లోరయం ప్రాకి బర్హిర్ముఖుల కిత్తు హవిస్సులీ

అష్టమూర్తి.
ఋక్సామాకృతి యజుర్మూ
ర్తిని మహాథర్వవాసున్ గృతసుహవ్యతురంగున్
వాక్సమ్యక్చరదుదాత్త
స్వరితమార్గప్రవిష్టున్ బటుహవిఃప్రియచిత్తున్
దిక్సీమాంతనిబిడజ్యో
తిని బృహద్భాను నిన్నుం దెలిసి స్తోత్ర మొనర్పన్
ద్రాక్సంపాదితములౌఁ ద్రై
దశజగత్సౌఖ్యముల్ నిర్దళనమందు నఘంబుల్ ౪౧౪

పంచచామరము

నమో నమో హవిఃప్రియాయ నాకవాసినాం ముఖా
య మామకీనభక్తితర్పితాత్మనే సురప్రభూ
త్తమాయ కర్మమూర్తయే విదారితాశ్రితార్తయే
నమః కృపీటయోనయే ధనంజయాయ బర్హిషే

క. నీమూర్తి ఋక్కులు యజు
స్సామంబు లధర్వములు నుషర్బుధ! యూర్ధ్వ
శ్రీమహితలోకసంతతి
సోమించును నీకతాన శోచిష్కేశా!

ఆ. శుష్మ! నీవు కరుణఁ జూచుటచేఁ గర్మ
వితతు లెల్ల సాగు వీతిహోత్ర!
నీదు కరుణ వెలయ నెగడెడి జగములు
బర్హి! నీవు కలిమిఁ బ్రభులు సురలు

వ. అని స్తోత్రంబులు పట్టుచుండ నమ్మహాగ్నులనుండి మహాప్రభమ్ము మహావీర్యమ్ము మహాబలమ్ము కృష్ణరక్తాంబరధరమ్ము రక్తాస్యమ్ము దుందుభిస్వనమ్ము స్నిగ్ధహర్యక్షతనుజశ్మశ్రు ప్రవర మూర్ధజమ్ము శుభలక్షణభూషితమ్ము దివ్యాభరణభూషితమ్ము శైలశృంగసముత్సేధమ్ము దృప్తశార్దూలవిక్రమమ్ము దివాకరసమాకారమ్ము దీప్తానల శిఖోపమం బయిన యొక మహాభూత మ్మావిర్భవించిన

క. భూతలపతి భయవిహ్వల
చేతస్కుఁడు వాక్కురాక చేరల కన్నుల్
భీతిమెయి వికచశతప
త్రాతతవిస్తృతములై మహాకృతిఁ జూచెన్

ఉ. ఆగతి నున్న రాజుఁగని యా వెలుఁగోయి నృపాల! నన్నిహా
భ్యాగతునిం బ్రజాపతిసమాగతుఁ గాఁగ నెఱుంగు మన్న రా
జాగతసంజ్ఞుఁడై ద్రుతకృతాంజలియై 'భగవన్ నమోఽస్తు తే
స్వాగత' మేమినే నొనరుపం గల నీ కెఱిగింపు మం చనన్ ౭౨౦

ఉ. అప్పురుషుండు చేతఁ గొనినట్టిది మేల్మిపసిండిచొక్కపుం
గొప్పెర దీప్తపాయసము కూరిచినట్టిది వెండిమూఁతతో
నొప్పెడునట్టిదిన్ దనదు నుగ్మలినాఁ బ్రియమైనయట్టిదిన్
దప్పక చూచి సర్వవసుధాపతితో నిటు పల్కె నంతటన్

క. నీ యర్చాప్రభవిష్ణుత
తుష్టయోషాహృదయనాథ ! సంతోషితమై
యా యమరవితతి పొల్చెడు
నీ యర్చాఫలము లెల్ల నిండించుటకున్

మ. అమృతజ్యోతిరుపేత మియ్యది నృపాలా! అద్యగోదోహప
క్వము సంతానకరం బనామయము పర్వాన్నంబు ప్రాప్తించె ను
త్తముఁడా! భార్యల కిమ్ము దీనిని యదర్థంబై యజింతో తద
ర్థము ప్రాప్తించెడు నారగింపు మనుమీ ధాత్రీశ! నీ భార్యలన్

క. అని ప్రాజాపత్యపురుషుఁ
డును జేఁగొప్పెర నొసంగుఁడున్ బతియు మొగం
బున వినయ మొప్పఁ దలఁతోఁ
బ్రణామ మొనరించి కొనుచుఁ బాయసపాత్రన్

చ. అనుకనుకొంచుఁ గేల్మొగిచి యద్భుతమున్ బ్రియదర్శనంబుఁ దృ
ప్తనయనవీథికాంజనము తత్పురుషాకృతికిన్ బునఃపునః
ప్రణతులు సేసి సంతసము పట్టనిమేనఁ బునఃపునఃప్రద
క్షిణములు సేసి స్తంభమును జెందె నిలంబడి యట్లె చూచుచున్

క. అంతట నవ్వేలుఁగు దిశా
క్రాంతమ్మై యగ్నికంబెఁ గాంతమ్మై దుః
ఖాంతమ్మై సర్వసుఖ
ప్రాంతమ్మై సర్వదృగ్ధురాపటు వయ్యెన్

క. అత్యగ్నికమ్ము ప్రాజా
పత్యపురుషదీప్తి కనులుపట్టకయ లయా
దిత్యశతకోటిదీప్తి
స్తుత్యమ్మై జనుల కనుల నూదులు పొడిచెన్ ౪౨౭

ఆ. కనులు మూఁతపడవు కాంచనేరవు బహి
రంతరమ్ము లోకసమాధి నిద్ర
గ్రుడ్డితనము కాక కుల్యాంబువుల మున్గి
కనులు తెఱచినట్లు కానవయ్యె

వ. అంత

సీ. ముదిపృదాకువుసెజ్జ మునులు జోదిళ్లీయ
హాళిమైఁ గూర్కు సుమాళి యొకఁడు
ప్రామిన్కుచిట్టచివళ్లలో నసురుల
దోరించునట్టి కటారి యొకఁడు
ప్రామట్టిక్రీనీడఁ బారమ్ము ముసలులో
మునులచేఁ జదివించు పోఱఁడొకఁడు
పాలవెల్లికరళ్ళపై వెలికింతలై
కాలివ్రేల్చికెడు కందొకండు
పసిమియై గాలికిని రాలిపడిన యొక్క
నలుసు నివ్వరిముల్లైన వెలుఁగొకండు
స్థూలమై వచ్చి వచ్చి తా సూక్ష్మమగుచు
జనపతికరస్థ మగు పాయసమునఁ జొచ్చె

సీ. అసురకన్యాకంఠహారమంగళసూత్ర
సూత్రకర్తనకేళి సురియవాటు
దనుజవాపీకేళివనసర్వతోభద్ర
భద్రతాహానువుపైఁ బావకోడు
బర్హిర్ముఖాళిసంపత్తివృద్ధ్యాజీవ
జీవమ్ముగాకృష్టి జిగురుఁగండె
మునిధర్మకర్మనిర్మూలనోత్త్యపకంఠ
కంఠదేశములకుఁ గాని దిగులు
నూరిలోకైకకంటకాసురనీతాన
ప్రాణములపైకి నెత్తిన పాముపడఁగ
యగు మహాజ్యోతి యొక్కఁడంతంత వచ్చి
జనపతికరస్థ మగు పాయసమునఁ జొచ్చె

ఖండాంతము

గీ. శివ! భవత్తనుపూజనమై తవులుఁగాక
బాలకాండేష్టి యిది చంద్రమౌళినృపతి
వినియె నెది సత్యకవివల్ల విశ్వనాథ
పార్వతీశోభనాద్రిగర్భంబు వలన

చ. తొలిచదువుల్ నినుం దెలియు త్రోవలు చెప్పనుజాలవందురే
మలిచదువుల్ ఫలించునటె? మానని తర్కము పెంచిపెంచి చం
చలతమమైన బుద్ధి మతిశాలితయం చనుకోను గాక! ని
శ్చలతమమైన నీదు పదసారసభక్తి నొసంగవే శివా!

మందాక్రాంత.
గౌరీపాదాంబురుహవినమత్కాంతలాక్షానురక్తా!
పారావారోన్మథనజనితప్రౌఢకాకోలభక్తా!
శారజ్యోత్స్న మృదుశశిశిశుస్వచ్ఛచూడాగ్రముక్తా!
సారప్రోద్యజ్జగదవననిష్ణాతగంగాభిషిక్తా! 434

అవతారఖండము

క. శ్రీవల్గువారిసారథు
నీవేణ్యక్షీణవస్త్రవణీతతిరీటా !
జైవాతృకమంజుకిరీ
టా ! వినవే ! భక్తజనమహోఘచపేటా !

సీ. తనకొప్పు దనుజకామినుల దాపటిచెంప
కును రాచుకొను ముంతకొప్పులందుఁ
దన త్రాఁడు దితిజకాంతల దిస్సఱొమ్ములఁ
దనుకొప్పు పుస్తెలత్రాఁడులందుఁ
దనదైననడుము దైత్యకులాంగనాస్పష్ట
నాభిపల్వలములౌ నడుములందుఁ
దనలక్ష్య మసురనందనవధూనిత్రపా
సంధాననర్మలక్ష్యంబులందు
మూర్తిమన్మత్సరత్వముల్ మొనసియుండు
నే మహాకార్ముకంబున స్వామి చేతఁ
దెరల నింద్రావరజుఁ డరుదెంచె స్వభువు
పతిక్రతుహావిస్సులోఁ దన వంతుకొఱకు

సీ. కౌమోదకీనందకసుదర్శనాయుధ
మ్ములు పనిదీర్చును ముందెపోయి
చీటికి మాటికి శ్రీవరారోహని
విష్టచిత్తుఁడు తన్నుఁ బిల్వఁబోఁడు
అల్పదానవులు ము న్నర్థించినట్టి వ
రంబులు తనదాఁకఁ బ్రాఁకలేదు
తానన్న నితరాయుధములు చాలని యవ
సరముల కగు మహాసత్త్వశాలి

మించిపోయిన రోష్టు కల్పించె నెవఁడు
స్వామి కని యల్లెత్రాట పంచనిది కూడ
ఖంగు ఖంగున మ్రోఁగుచుఁ గదలివచ్చె
స్వామిభుజలంబమానమై శార్ఙ్గధనువు

సీ. నాభిసంస్థములు ప్రాణము లింక నాడునే
యల్పదైత్యులకు దీర్ఘాయువులకు
గళసీమలకుఁ బైని గంతముల్ నిలుచునే
చండాసురులకుఁ బాషండులకును
ఒకఁ డొక్కఁ డూఁది బాహువు లింకఁ జెలఁగునే
విద్యాశరులకు దోర్వీర్యులకును
స్వఃకామినులఁ జెఱపట్టుటల్ సాగునే
చెడిపెరక్కసుల కశృంఖలులకు
ప్రభుమహాయుధమూలవిరాట్టు కదలి
కూడి విజయేందిరోగ్రభ్రూకుటి యనంగ
విధృతమై లస్తకంబున వెడలివచ్చె
స్వామిభుజలంబమానమై శార్ఙ్గధనువు

చ. తన బహుకల్పనిత్యమగు తాపసిరూపున వచ్చియున్న శా
ర్ఙ్గిని తొలివెల్గుబొడ్డు బదరీవనిలో ముదిచెట్టుక్రింది ప
చ్చనివెలుఁగొచు వచ్చుటను శార్ఙ్గధనుశ్చటులోగ్రశృంగగుం
ఫనములు లేనిచో గుఱుతుపట్టియయుండరు సర్వదేవతల్

ఉ. వచ్చిన శౌరి దేవతలు వాఁగులు చుట్టి ప్రదక్షిణించి నీ
పచ్చనివెల్గు మా నయనవారిజకేసరదీప్తి ఱొమ్ముపై
మచ్చ చరన్మధువ్రతము మాహృదయేశ్వర! కెంపుగంబమా
చిచ్చుఱవిల్లు తేనియలు జిమ్మన లేచిన ధారయుఁ ప్రభూ!

సీ. ఓయి హృషీకేశ! దోయిలింతుము నీకు
శార్ఙ్గధనూరాజ! స్వాగతంబు
అనిరుద్ధ! నీకుఁ బాదాభివందనములు
హరివింటిమన్నీఁడ! యంజలి యిది

సంకర్షణా! సమర్చలు నమస్సులు నీకుఁ
గార్మ్యకోత్తమ! నీకుఁ గైమొగుడ్పు
మధుసూదనా! నీకు మంత్రపుష్పము లివ్వి
యద్భుతధనువ! జోహారు నీకు
ఎన్న డెఱుఁగని దర్శనం బిచ్చినారు
తొలిమునిబుజమ్ముపై నొప్పె తొలిధనుస్సు
తొలిమహాసుకృతంబులు తోఁచినట్లు
మరకతశలాక యిది యిద్ది మణిశలాక

సీ. యాగసంరక్షదీక్షాగురుమూర్తి యీ
తొలిబ్రహ్మచారి యుద్ధురత వచ్చె
మునిరూపమంది ఈ మొదటివేలుపుదిట్ట
వైకుంఠరాజ్యమ్ము వదలివచ్చె
ఈశ్రీశమూర్తి యాదృతశివాకృతి మాని
వరమహాలంకారి యరుగుదెంచె
ధర్మంబునే చంకతాళిగాఁ గొని స్వామి
యెడఁద మహాలక్ష్మి విడుపుఁగాంచె
శ్రీవికుంఠమహానగరీమరకత
నిభృతకుడ్యాంశువులఁ దననీడఁ జూచి
యిప్పు డీ స్వామి తన్నుఁ దా నెఱుఁగఁగలఁడొ
యెఱుఁగఁజాలఁడొ యనురూప మెసక మెసఁగె

సీ. అసురమారీకేళిపిశునమై యేపారెఁ
గర్తృక్రియలు రెండుఁ గలసినట్లు
అభయహస్తప్రదానాకృతిం జనె ధను
స్సధికహస్తమువోలె నందగించి
బ్రాహ్మణక్షత్రధర్మపరస్పరాశ్రయ
శ్రమ మొప్పె మునిభుజాగతధనుస్సు
సంకల్పసహితభాస్వత్సచ్చిదానంద
మధుబోధకళ వోలె మలఁగె మూరి

హరిధనుఃఖండసహితమ్మై యవనికి డిగె
నవశబలరోచి ప్రాగ్గగనంపుముక్క
యని సహస్రధా దివిషత్సహస్రముల న
వీనసుతిసహస్రంబు లావిర్భవించె

ఉ. దేవత లట్లు సర్వజగతీపతి వారిజనాభు స్తోత్రసం
భావన చేసి చేసి తమబాధలు జ్ఞప్తికి వచ్చి దైన్యదు
ర్భివికలాత్ములై త్రిజగతీపతిఁ గాంచిరి బాష్పనేత్రులై
తీవలు పూలుఁగా ద్విజగతీపతిమైఁ ద్విసహస్రనేత్రముల్

క. త్రిసహస్రనేత్రములలో
ని సిలుగు లెస రెక్క రెండునేత్రములందుఁ
మసల దివిషదీశుఁడు సా
రసగర్భునివంకఁ బొంగురాఁ గనుగొనియెన్

క. తల కదల లేదు కన్నులు
చలింప లే దమరపతికి జలజాసనుఁ డా
వెలుఁగు లోలయు దారులలోఁ
దెలిసెను దొలిమునికిఁ దెలుప దేవతలిడుమల్

గీ. జలజనాభుని నాభిదేశంబుఁ జూచి
కేల్మోగిడ్చి విధాతృండు కేశవుని ము
ఖంబుఁ జూచి దేవతలముఖంబులు గని
యింద్రుఁ గాంచుచు మునితోడ నిట్టులనియె

క. ప్రభు నన్నుఁ జెప్పుమనెదరు
ఋభువులు దశకంధరాధరీకృత తేజో
విభవులు దినదినగండము
విభు! నూఱేండ్లాయు వయ్యె వీరల బ్రదుకుల్

చ. వరము లొసంగకుండినఁ దపస్సులు చేయరు చేసి రేని గా
పురుషులకుఁ వరా లొసఁగఁబోమని చెప్పఁగలేదు దానఁ గా
పురుషులయందు వానిఫలముల్ విపరీతములౌఁ దపస్సులుఁ
వరములు దైత్యు లీ వరుస స్వర్గసముచ్ఛ్రయశ్రీచ్ఛతా ప్రియాగశ

గీ. అనఁ దురాషాట్టు కలిపించుకొని తపములు
చేయవచ్చును వరములు నీయవచ్చు
నీ యనదరక్కసుల కది యెంత సేప
టికిని స్వర్గముపైఁ జూపలే యనంత!

ఉ. ఇప్పుడటంచుఁ గాదుగద యెప్పటికిన్ స్మృతినుండిపోద నా
కుప్పెనగాలి కూడిపడెనో యన స్వర్గపురీకవాటముల్
త్రుప్పుగఁ జేతికత్తిపిడితోఁ బెడత్రోసి సుధర్మఁ జొచ్చి వాఁ
డప్పుడు చేసినట్టిదగు నల్లరి చూడవలెన్ త్రివిక్రమా!

ఉ. రేపులు మాపులున్ శివునినృత్యముఁ జూచిన తెల్వియంతయున్
జూపుచు నిల్చు నా వెగటుచొక్కులునున్ సురలోకనాథప
త్నీ! పదిమోములన్ బదిరకంబుల నవ్వులుఁ గాంచి నాకహో!
కోపమురాదు నవ్వు నొనఁగూడదు వింతమృగాకృతిన్ జనన్

చ. అపుడపుడే క్షుధాపరిధినై పదిమూపులు క్రుంగునట్లు వ
జ్రపుఁబిడికట్టిచే వికటచంక్రమణంబులఁ జావమోది చొ
క్కపుఁబస దించియుండెదను గాని వరంబులుఁ జేతిలావు సం
ద్రపుఁబొలిమేరలై పయికిరాఁజను పొంగుల నడ్డుకట్టెడిన్

ఉ. ఎవ్వరికాలిగోటికి సహింపరు సామ్యము రాక్షసాంగనల్
గ్రొవ్వున నట్టి యచ్చరలఁ గొంచుఁజనన్ దనయూడిగంబుకై
జివ్వన లాగు ప్రాణములు శ్రీప్రమదామణితోడఁబుట్టువుల్
త్రెవ్వినసంపదన్ బొలసుదిండులయిండులఁ గాంతివాయఁగన్

ఉ. ఆ నరమాంసభోక్తలు నహా! యొక నాగరకంపుజాతియై
హానికి నంట్లుత్రొక్కుట యటంచును బెట్టి యదేమొగాని సం
తానపుఁజెట్లునున్ విఱిచినారు మఱిన్ దిన మేఁతయైనను
లేనిది బక్కచిక్కినదిలే తెఱగంటుల గిడ్డితల్లియున్

ఉ. అన్నిటికేమిగాని వనజాక్ష! వరంబు లొసంగె వేధ యు
త్సన్నులు పెద్దరాక్షసు లజయ్యులె యాటకు నోర్తు వారిలోఁ
జిన్నయు వచ్చి నా నొసటఁ బెట్టునటే యడిదంబు మొన్ననో
నిన్ననో త్రాఁగెనుల్ తెఱచెనే మఱి వాఁడును నింద్రజిత్తటే! ౨౨

ఉ. ఈ మహి యేరుపడ్డ మొద లెందఱు లే రసురుల్ మతేమి వీ
డే మొనలా! పురానముచివృత్తులకన్నను వెల్గఁబెట్టెనా?
ఆ ముసు గల్గువారన మహాభుజదర్పితశౌర్యవృత్తు లీ
గ్రామణియో ప్రతిష్ఠకయికాదు జయించుట సంపదాప్తికై

సీ. మయశిల్పభాక్సుధర్మామహానటశిలా
ప్రతిమలు లంకకుఁ బయనమయ్యె
హరినీలకృతము లైనట్టి నీ ప్రతిమలు
చెవులును ముక్కులుఁ జెక్కఁబడియె
వెల్లేన్గు మునుకలువెట్టు జాహ్నవి మడు
గులు చేపలను బట్టు గుంటలయ్యె
అమ్మ పూజాగృహ మ్మసురసైన్యము ధూమ
పానమ్ము సేసెడు కోనయయ్యె
ఒక్కనాఁడు మాన్మథోత్సవాకృతు లచ్చ
రలను గాంచినంత రామ! రామ!
వెడలుచుండు నాకు వేయియు రెండు క
న్నీటిబొట్లు నిముసనిముసమునకు

ఉ. త్రుంచినపూలతో లతలతోఁ గళవాసిన నందనంబు పో
నెంచము మాటదక్క దటులేగిన నైనను మాదుమాట య
ట్లుంచు తపఃప్రభావగళితోర్మ్ములు మానులు పోయినన్ సరే
వంచన వెక్కిరింపుఁ బడి వచ్చినఁజాలును ప్రాణముండినన్

ఉ. ఎమ్ములు కానిపింపఁ దొలియెమ్ములు నేపులు కొల్లవోవఁగాఁ
గొమ్ములు తిర్గ నయ్యసురకోటిదయన్ సురలోకభోగపు
మ్మమ్మరమంతయున్ వదలిపోయియుఁ బేరునయందు మాఁదులో
కమ్ములరాజటన్నది యొకండె త్యజించదు శార్ఙ్గభీకరా!

శా. ఏచేతుల్ భవదగ్రజాతుఁడయి నే నెత్తన్ బలిశ్రాంతిపోఁ
బ్రాచీనామరలోకనాయకు త్రుటత్పాదంబులం దప్పుడున్
దోఁచుంబో యవియే కరంబులయి నీతోఁబాటుగా యజ్ఞవే
ళాచంచద్ధవి నందుకొమ్మ నెదొ వేళాకోళమో శ్రీహరీ!   ౨౭

క. ఈచేత యజ్ఞభాగము
నాచేతను గాదు కొనఁగ నా తమ్ముఁడ నీ
వా చెనటి రక్కసుతలల్
రాచెద నని మాటయిమ్ము రాజీవాక్షా!

వ. లేకున్న నేను యజ్ఞభాగమ్మ గ్రహించుట లేదన

శా. అద్దేవుఁ సురనాథు నగ్నియనె దేవా! సర్వహోమంబు ని
న్నుద్దేశించియ చేయఁగాఁబడును నీ వోహో! హవిర్భాగముల్
వద్దన్నఁ మఱి యేరికిం గలుగునో నా యందు వేల్వంగ ని
న్నుద్దేశింపఁగఁ గేశవుండఋనఁ దా నొందుఁ హవిర్భాగముల్

ఉ. ఇత్తురొకో హవిస్సులు మహీసురు లింకను దైత్యకోటికిఁ
మెత్తురొకో ఋగర్థములు మెల్చి పిశాచుల శ్రౌతసూత్రముల్
క్రొత్తలు పుట్టునో మఱియుఁ గ్రొత్తలు పుట్టకయున్నె ధర్మముల్
తుత్తుమురైన వానియెదఁ దోఁచదుగా కది యింత తోఁచినఁ

ఉ ఇయ్యొకయూహ పుట్టునని యియ్యది పుట్టదటంచు నున్న దే!
యయ్యసురేశ్వరేశుని హృదంతరమందున వాఁడు వాఁడుగా
దయ్యెను పద్మనాభుని ప్రధానపుమూర్తిని సూర్యదేవునిఁ
గొయ్యతనంబుమైఁ బనులకుఁ నియమింపఁగ నేను లెక్కయే!

సీ. అతనిగేహము లేమి యాపురంబున నెల్ల
నధమ సేవకుఁడయ్యె నగ్ని యనఁగఁ
జమురు వత్తియు లేక జ్వలియింపవలె దివ్వె
తెలిబూదితో మండవలయుఁ బ్రొయ్యి
యొగి దయవచ్చిన నొకతడికట్టె యం
టింతు రంటింపరు పంతగాండ్రు
రాఁజుదునో నేను రాఁజనో తడికట్టెఁ
దడికట్టెయును లేక తప్పనపుడు
మరల నందునఁ దక్కువ మండుటయును
వనట నెక్కువ మండుట పనికిరాదు
మనసుతోడ నా యంత, నే మండవలయు
నంతలోనె నా యెంత నే నారవలయు

క. నా శోకఁడే ధైర్యము పతి
లోకేశుఁడు తిగ్మరోచి లోకువ కాఁగా
నాకేమి దిగులు? పోనీ
లే! కానిమ్మని యొకండె వృత్రధ్వంసీ!

ఉ. అంతట దక్షిణేశుఁ డను నంబుజనాభ! విచిత్రమైన వృ
త్తాంతము నాది నేను యముఁ డౌటయు నాకు యముండు రావణుం
డింతకు దక్షిణేశుఁడను నేనొ దశాస్యుఁడొ చెప్పలేను ప్రా
ణాంతకమా నిరర్థకదిశాధిపతిత్వము లేల మా కిటన్

శా. ప్రాచీనామరులందు నే పురుగుఁ జెప్పన్ జూడఁగా రాక చా
నే చారా దొక వేళఁ జచ్చినను బోనే పోవఁగా రాదు మే
మా చోటీశ్వరలోక మేగెదరు వా రాహా! పరిభ్రష్టధ
ర్మాచారుల్ బహుపాపకర్మనిరతుల్ ప్రారబ్ధహింసాకృతుల్

క. అది కాదుగాని రావణు
మొదలిబిరుసు లెల్ల దించెఁబో యర్జునుఁ డా
యదరిపడిపోవు టెంతయు
నది యెప్పటి కపుడె క్రొత్త యంభోజాక్షా!

గీ. అన నిఋతి యంతదూర మేలయ్య యే యు
మేశుతో నుట్టికట్టి యూరేగు నితఁడు
అతఁడె తనగిరి నితఁ డెత్తినపుడు కాలి
బొటనవ్రే లొక్కఁగాఁ గనుల్ మిటకరించె

క. అన వాయుదేవుఁ డిట్లనెఁ
దనచంకను నిఱికి యింద్రతనయుఁడు వీనిన్
వనధుల నేడిట మునుఁగన్
దనయూపిరి యాడమికిని నను దండించెన్

క. నే నైదువిధము లందన్
బ్రాణుల దేహంబులందు మసలుదునుగదా!
దానవులమ్మె నెచట నే
నేనో నేనే యెఱుంగనేరను శౌరీ! ౪౦

ఉ. ఊపిరి యాడకుండఁ దినుచుందురు త్రావుచునుందు రంతఁ దా
నై పృథివీపదార్థము దయర్ దన సూక్ష్మతరాణుమధ్యవీ
థీపథమం దొసంగి వెలితిర్ జొఱనిచ్చును నన్ను లేనిచో
నూపిరి యాడకుండుట ప్రభూ! దనుజాళికి నాకొ చెప్పవే!

సీ. సౌధాంతరాంతరస్థలి నేను వీవఁగా
వలెఁ జల్లఁగా వీవవలయు నందుఁ
గడలియొడ్డునఁ జల్లఁగా వీవఁగారాదు
వలసిన స్తంభింపవలయు నేను
నన్ను గుంఫింతురు నవయంత్రముల వని
రాల్పూవతెవులు నా రాపిడంచు
మైరేయపానోష్ణమానినీముఖవాయు
వులు తావివలయు శీతలత వలయు

దానవులకడఁ గత్తెరలోని పోఁక
చందమగు నేను ప్రాణాలు జవుకుజవుకు
గాఁగఁ దప్పించుకొని తిరుగంగ నొదుఁ
గాక నా కొక్కచో నుండగా వలంతె?

క. మధుసూదన! నేను నుష
ర్బుధుఁడును దేవతల మనుట పోయి పదార్థ
ప్రథ మిగిలినాము జ్ఞానాం
బుధిఁ దర్కము ముదురుపాకమునఁ బడి యచటన్

క. ఇటు వేదములను జదివెద
రటుల బృహస్పతిమతంబు నగ్గింతురు నొ
క్కట వారిఁ బట్టవచ్చునె
చిటారుకొ మ్మెక్కినారు శ్రీదర్పితులై

శా. ఆ సిద్ధాంతము లేమిచెప్పుదు హరీ! యన్యాంగనాకర్షణ
వ్యాసంగోక్తుల వారు నూత్నఋషులై యాయామునుల్ నిల్చు వ
న్యాసీమల్ చని రెచ్చిపోదురు స్మృతిన్యాయాదిగ్రంథముల్
రాసుల్ తంపటవెట్టి మానులఁ బత్రగ్రాహులన్ దాఁచుచున్ రసి

క. వలదనినవారు పెండిలి
వలదని తా మాడకుండ వదలుదురో బి
డ్డలఁ గన మానుదురో వా
రలనుం బెంచరొ తమంత రక్షస్సులుగా !

మధ్యాక్కర.
ఒకనాఁడు గౌతము నాశ్రమోద్యాన మొనరంగఁ గాల్చి
ఒకనాఁ డగస్త్యహోమార్చి యుష్ఫని యూఁది చల్లార్చి
ఒకనాఁడు గాధేయు వహ్ని యుముకలో నుమిసి నెత్తురులు
మకిలియా నెఱచియు నించి మత్తిలి మంద్రు రాక్షసులు

గీ. తల్లి చెవులను ద్రెంచెడు దట్టునకును
బిన్నతల్లిచెవుల్ సన్నబీరపూలు
అక్కట కుబేరునకు మొదల్ దిక్కు లేదు
ఇంక మామాట యనవలెనే ముకుంద!

ఉ. వాఁ డఖిలాశలన్ మెలఁగువాఁడయి యీశ్వరు నేమరించి క్రొ
వ్వాఁడితనంబు పేర్చి తన పత్తనవీథిక నిల్పి నల్దిశల్
మూఁడగఁజేయు నంత నయిమూలలు మాడఁగఁజేయుఁ గేశవా!
నేఁడని మెల్లియుం చసుర నేర్చినదానికి నంతమున్నదే ?

మ. అఖిలప్రాణిశరీరదేశములయం దానాభిమూర్ధంబు నే
నఖిలేశా ! చరియింతుఁగాన దనుజోహల్ నన్నుఁబోలన్ జతు
ర్ముఖుఁడున్ నేరఁ డెఱుంగ నయ్యవి క్రియారూపంబులం దాల్చెనా
నఖఘాతంబులఁ దేలిపోవును జగన్నాశంబు సర్వేశ్వరా !

మ. అనిశన్ బ్రహ్మయు నే నెఱుంగుదును గాదా వాయుభట్టారకా!
నను నిందించెదు నేనుగాని దనుసంతానంబు మీమాళిన
ర్తనరేఖావిధురాత్ము లౌటకును జింతం గూరనో? తత్తప
స్సున కే నీయనుబో వరంబు లనఁగాఁ జూ డింత పీలున్నదే?

చ. నిజమున కొక్కమాట నళినీదళనాభ! సురాళి యింక నా
ప్రజ వానరించు దుండగపురాపిడు లోర్వఁగ లేరు తండ్రి! యాఁ
బ్రజవనతద్వ్యథాధ్వగ ముపాయ మొకం డది సన్నిధత్తమై
యజితు లనంగనౌ నసురులందున నిల్చె వరంబువేళనే

ఉ. ఆతఁడు కీశరాజ్యవిభవాతిశయంబునఁ బ్రాణగొడ్డముల్
సేఁతలు సేసెడిన్ వెదకుఁ జివ్వలె నిచ్చలు పైని దానవుం
డాతనికోడె నిప్పు డతఁడై చనుదెంచి సమాశ్రయించినన్
జేత ముదాత్తభావమదశీలముమై దనుజున్ గ్రహించెదున్

గీ. వాలి చెప్పుసేఁతలలోనివారు కీశ
యూథపతులందఱును నిప్పు డుఱుకు మూఱుకు
మంచు పారి దించి పైని సాయంబు సేయ
లేక కైమోడ్పు వెట్టిన లేదు ఫలము

మ. అరికంఠాంతరనాళశైవలగజం బంభోజపత్రాక్షుఁ డా
శరులన్ దానొకత్రోవ యేటికి? యథేష్టంబై విదారించు లా
వరి వా రౌదురు కారు దానవపతిప్రాణంబులన్ దోఁడు దా
గరలేకుండనె సాఁగఁగొట్టుతనువున్ గైకొంట యుక్తంబగున్

శా. శోచిష్కేశుఁడు మీరుచెప్పిన మహాసూక్తుల్ యథార్థంబులౌ
నాచార్యా! యయినన్ మఱొండు గల దాయైంద్రుండు సుగ్రీవునిన్
ద్రోచెన్ రాజ్యమునుండి వాలి సెడినన్ దోడౌను సుగ్రీవుఁ డో
హో! చండాద్భుతశీలి వాలి కితఁ డీడో యందురే నైనవో

ఉ. ఆవల నేస్తమై భటుఁడునై దుముదారును మంత్రి యౌచు సు
గ్రీవుని గొల్చియుండుఁగద కేసరిక్షేత్రము పండు పంటయౌ
పావని యాతఁ డొక్కరుఁడు పట్టఁగఁబగ్గము లేని జోదు శౌ
ర్యావధి కోటియూథపతు లాతని కొక్కనికిన్ సమానమే?

క. ఒకవంద వాలి మేఘ
ప్రకరములకుఁ బవనుఁడైన పవనసుతుఁడు త
ప్పక మనలఁ జేరు దానవ
నికారమున బ్రహ్మచర్యనిష్ఠుఁడు ప్రభువై

ధూమతము.
ఆఁక లేకయ యపాంపతి నైనను దాఁటున్
దోఁకచిచ్చునఁగ రక్కసితుంగ దహించున్
వీఁక యీదృశము లోకము వీరుల కెల్లన్
జోఁక యీతనికి నంజనసూనున కెందున్

క. ఆ కపిపరమేశ్వరుఁ డ
 స్తోకమనీషాపయోధి శుద్ధమతి నవ
 వ్యాకరణవేత్త మోక్షా
 శ్లోకాన్వేషణుఁ డధీతిచూడామణియున్.

క. పవనునకుఁ గిన్క కలుగునె
 యవని నెవరికైన సుతుల యతిశాయిత్వం
 బు వినఁగ మోదమ తండ్రిని
 బవను నుఱఁడు హనుమ వేగపటిమలయందున్.

ఉ. పావని వైనతేయుఁడు జవంబున మూర్తిని మేరుపర్వతం
 బావళియా తదున్ముఖులెయై రణమాడుదు రే సపత్నులం
 చావలఁ బ్రాణ మాసపడనైనది కాదొ! త్రివేళలన్ మద
 ర్చావిధిబుద్ధి యా హనుమ సత్త్వము తేజము నే నెఱుంగుదున్.

క. వాలిదశకంఠు లాతని
 జాలరెటులఁ దిరుగఁదీయ క్షత్త్రకిశోర
 శ్రీలలితాచ్యుతమూర్తిని
 నేలా యెఱుఁగఁడు తపస్వి హృత్కమలమునన్.

చ. హనుమను నగ్నిదేవుఁ డిటు లాడుచునుండఁగ నాదిమానినే
 త్రనిబిడకాంతులుం బయికిరా నఱగన్నుల నప్పళించు స్వా
 మి నిభృతవక్షమం దురల మెత్తనిభూతి మలంచి యూర్పు బి
 గ్గన నిఱియంగఁబట్టి పయికావిని లాగు నురోవృతంబుగన్.

మ. అన నింద్రుం డను నాంజనేయుఁడు సరే యా కీశులున్ బద్మలో
 చను సేవింపకపోవ రందఱు సురాంశప్రోద్భవుల్ గాన, బు
 ద్ధిని వక్రత్వము పొంద రీ గురుని వర్ధిష్ణ్వంశమా తారుఁడున్
 మనపక్షంబునఁ జేరు సౌరగురుసామాన్యాత్తధీశక్తియున్.

వ. అంత వరుణుం డిట్లనియె ధనదునికుమారుఁడు శ్రీమంతుఁడు గంధ
 మాదనుఁడును విశ్వకర్మసుతుండు శిల్పవిద్యాపారంగతుఁడు నళుఁ
 డును బావకునితనూభవుండు సుమ్మసదృశప్రభుఁడు యశస్తేజో
 వీర్యాతిరిక్తసర్వకీశుండు శ్రీమంతుండైన నీలుండును నశ్వినుల

పుత్త్రిలు సౌందర్యద్రవిణవంతులు మైందద్వివిదులును అర్జున్యుని
యంశజుండు మహాబలుండు శరభుండును మనపక్షంబువార యనిన
నింద్రుండు

క. నీకొడుకు సుషేణుని మఱి
కైకొనవేలా యతండు గంధకరికరా
స్తోకభుజాదళితపరా
నీకిని యాతఁడును మనలనే వరియించుక్

ఉ. ఇంకను నప్రమేయబలు లెందఱొ కీశపతుల్ గలారు వా
రంకకు రారు వాలికి నమాంకృతిశాలులు వారిఁజేసి యా
తంకము కల్గుటక్ జనపదస్థులు రక్కసు లంతనంతలోఁ
బొంకము తగ్గి యొడ్డుకొనిపోదురు ఘర్షణదుష్టవేళలక్

సీ. మేరుమందరపర్వతోరువపుష్మంతు
లిచ్ఛానురూపరూపాచ్ఛబలులు
హర్యక్షశార్దూలహారిదర్పోచ్చండు
లుపలపాదపకృతయోధనులును
దంష్ట్రానఖాయుధుల్ దారుణాస్త్రవిశార
దులును యుద్ధాభిలాషులును ఘనులు
తమ జనికృద్దేవతారూపవేషప
రాక్రమసాదృశ్యరంజితాకృ
తులు మహావానరులు నసంఖ్యులు గలారు
ఒక్కఁడొక్కఁడు నెదురైన రక్కసలను
ముక్కలుగఁ జేసి డొక్కలు వ్రక్కలించి
విఱిచి ప్రోవులు పెట్టి కవ్వించుఁ బెఱల

సీ. కదలింతురు నగేంద్రఘనమూలగండముల్
భేదింతురు పురాణవృక్షవితతి
క్షోభపెట్టెదరు నకూపారవార్నాభిఁ
జీల్చివేయుదురును క్షితితలంబు
దుమికెద రుద్భ్రమోత్తుంగపాథోరాశిఁ
జొత్తు రాకాశంపుఁ జూరులందు

పట్టుదు రంభోదపటలి బాహాకృష్టి
గ్రుద్దిచంపుదురు దిక్కుంభివితతి

ఆ దళద్ద్రుస్థలీసింహనాదములకు
భ్రమితమై నేలఁబడు విహంగములగములు
ప్లవగనాథులు స్వప్రతాపప్రతాపి
తార్చిరుద్దామ తేజోమహోపఘనులు

క. వాలి యినసుతుఁడు నళుఁడును
నీలుఁడు హనుమంతుఁడును ననీకినిపతు లు
ద్వేలచరు లఖిలగోలాం
గూలోత్తము లైదుగురను గొలుతురు భటులై

గీ. వాలి రాజును మఱి యువరాజు నినకు
మారుఁడును దక్కుముప్వురు మంత్రు లయ్యె
వాలి సుగ్రీవుఁ దఱుముటవలన నూఱు
లక్ష లగు కీశసేన చీలంగఁబడియె

ఉ. కొందఱు ఋష్యమూకధరకూటము లందున నన్యభూమిభృ
త్కందరపాళిఁ గొందఱు సుఖంబున నుండ్రు వలీముఖుల్ గుహా
ళిందచరన్మృగేంద్రదళేలలీద్విపవన్యలులాయమర్దనా
స్కందిత రేచితోరుపదఘట్టనచండమహాట్టహాసులై

ఉ. వీరలుగాక విస్మయత వేల్పులపెద్దయు నావులించు ధా
టీరభసంపుబిడ్డఁడు కడిందిమగండు త్రివిక్రమప్రభా
వారభటీప్రభాషణహ మప్పుడు మ్రోసెను ఋక్షవాహినీ
ఘోరుఁడు జాంబవంతుఁడును గూడియవచ్చుఁ బ్లవంగసైన్యమున్

క. ఇటు హనుమ జాంబవంతుం
డటు నిద్దరు నిద్ద రొక్కపై దితిజచమూ
ఘటల మృగరాజులటు నిఱ
కటపెట్టుదు రొరసి యొరసి కదిసి యిరుదెసల్

ఉ. ఈ చమువుల్ చమూపతులు నేటికినాఁజను శౌరివిక్రమం
బీ చమువుల్ చమూపతులు నేచిన రాచిన మాచికాయగాఁ
బూచిన నాల్కపూఁతవలెఁ బుప్పొడి రాలి హరింత్రు దానవుల్
కాచవిచిత్రగోళములు గాక స్వయంప్రభ కల్గునే యటన్

క. ఇందున శంకాపంకం
బిందుపగింజంత లేద యీశ్వర! భూభృ
న్మందిరము నీదు శైశవ
సౌందర్యపు వెలుఁగుగాఁ బ్రసాదింపఁగదే!

ఉ. అందఱు నిద్రఁబోవునపు డాత్మపతీ! చనుదెంచి వంతులుం
బొందుచు నెత్తుకొందుమును ముద్దిడుకొందుము మా మొదల్ సిరుల్
జెందియు నక్కటా! వినతిచే సరిపోయిన దెన్నొయేండ్లు నీ
యందము కన్నులుల్ దనువు నాస్యము ముద్దిడ నోచుకొంటిమే?

క. ఇపు డెంచిన దానవుఁడున్
గృపఁగలవాఁడే విచిత్ర కేళీశిశువా
వపువుఁగల నిన్నుఁ గన్నులఁ
గపురారతిధూమ్య గాఁగఁ గ్రచ్చుకొనమటే!

క. అనినంత ననంతాద్భుత
నినాదములు విబుధకంఠనిస్స్రుతి మిన్నుల్
చనినంతఁ దనంతాకా
శనదీభంగోర్మిలాస్యసంపద గలిగెన్

క. సితపుండరీకకన్యక
యతనుజ్యావల్లిరవము నాస్వాదింపన్
జతలేక విడులు గతి వి
స్తృతిఁ బొందెను శార్ఙ్గదృష్టి శ్రీపతియక్షుల్

క. కేశవునికనులు లీలా
శైశవమాధుర్య నిభృతశాంతచ్ఛవులై
కోసల శోణచ్ఛవిను
త్పేశలములు గాగ విధి పవిత్రాత్ముండై

శా. ప్రాణాయామముఁ బూని యంతట నమోవాకంబు లర్పించి గీ
ర్వాణుల్ జోతలు పెట్టుచున్ నిలువ నోపద్మాక్ష! యోశౌరి! యో
వేణీభూతసమస్తబుద్ధివిభవా! విష్ణూ! స్వయంభూ! జగ
చ్ఛ్రేణీభూతనవాంకురాదినవతాశ్రీమంజుబీజాకృతీ!

సీ. అశ్వమేధంబు నీ వా పుత్రకామేష్టి
నీ వధ్వరంబులు నీవ తండ్రి!
యగ్నిహోత్రంబున నావిర్భవించిన
సాద ప్రజాపతిపురుషుండ వీవ
పాయసంబును నీవ పాయసంబందుఁ బ్ర
విష్టమౌ తొలినాఁటివెలుఁగ వీవ
దశరథరాజుకాంతల మువ్వురకును గ
ర్భంబులం దుండు పిండంబ వీవ
రంగురంగుల నడచెడి రాజ వీవ
పంక్తికంధరకంధరాపాటనప్ర
చండచండాంశుచంద్రనిస్తంద్రనేత్ర
ముగ్ధలోకాభిరామరాముఁడవు నీవ

క. అర్ధంబున నొకప్రభువై
యర్ధార్ధంబున నొకండు నా యర్ధము రెం
డర్ధముల నిద్దఱై చన
సార్ధం బగుచున్న పాయసమునకుఁ బ్రణతుల్

ఉ. మళ్ళినయుంగతోఁ గొలకమారిన నిన్ను విరించి యెంచునో?
పాళ్ళుగఁ బంచి వేల్పుపడవాళ్ళు తలంతురొ? యంచు గుండెపై
వ్రేళ్ళుల రాచి బొడ్డు సవరించిన నన్నుఁ దలంచు నీకుఁ గై
కోళ్ళులు కేలుమోడుపులు కోసలరాట్సుతచంటిబిడ్డకున్

చ. శిశువులు సర్వసృష్టిగతజీవసమూహము నాకు నీకు నే
శిశువను నట్టి నిన్ శిశువుఁజేయు వికుంఠరమావిజేతకున్
దశరథభూమినేతకు సుతక్రతుహోతకుఁ దాతతాతకున్
బ్రశమితదుఃఖభూతతతిపక్షమునన్ గయిమోడ్పుఁ బెట్టెదన్ ౧౦౧

మ. అనినన్ శ్రీహరికంఠనిర్గతములై యంభోదగర్జాభముల్
ధ్వను లుద్ఘాతములయ్యె మూఁడుదశలన్ స్వర్వాయువుల్ భూమి డి
గ్గినవై వారితపంక్తికంధరములై క్రీడాత్తసౌఖ్యంబులై
చను నా శార్ఙ్గభుజంగ మా దశల బుస్సల్ కొట్టునా మ్రోయఁగన్

మధ్యాక్కర.
దశరథధాత్రీశగర్భధాత్రి నందనుఁడనై పుట్టి
దశకంధరుని కంఠనాళదళనకృత్యంబునన్ బేర్చి
దశసహస్రాబ్దముల్ ధరణి ధర్మసంధానంబుఁ జేసి
ప్రశమితాసురుఁడనై మీఁదు బాములు బాయంగఁజేతు

మధ్యాక్కర.
అసలైన రక్కసుల్ పేర్చి యధికసురాళి మ్రందింప
వెస పిన్నరక్కసుల్ పిన్నపిన్నలౌ వేల్పులమీఁదఁ
బ్రసరింతు తమబాహుపటిమ వార్వీరిఁ బై చిన్నయెల్లఁ
గసిదీర మర్దింతు దైత్యకంఠసంఘాతంబు లురల

క. ఇదె యభయహస్త మని శ్రీ
సుదతీమసృణాధరంబుసొంపులు మీఱన్
బదనగుహస్తము నెత్తెను
త్రిదశుల యాశాపతాకదీధితి పోలన్

క. ఒకగాలిపెల్లి రివ్వనఁ
జకితమ్మై వచ్చితాఁకి శార్ఙ్గము శంఖ
ప్రకటితతాడనబాధా
ధికసంధ్వానము వెలార్చి దిక్కులు నింపెన్

గీ. అమరకోటి ముఖాంతమ్ము లరుణకాంతి
మెదలి యాకాశమెల్లఁ గిర్మీరితముగ
నందనము మఱలఁ జిగిర్చినదన నెఱుపు
నలుపు రంగులుగా దోరణాలు కట్టె

క. దేవముఖగళితసంస్తుతి
రావము లెసఁగన్ దశరథరాజాగ్ని శిఖా
రావము "లగ్ని ముఖా వై
దేవా"యను తెలివి గలుగఁ దృప్తత నెసఁగన్

క. పరితోజ్వాలామాలల
హిరణ్యరేతసుఁడు చిటిలి యింధనము శిఖా
భరజిహ్వా చీలి మిన్నులు
పురపుర లేలిహ్యమానములుగా మొఱసెన్

చ. క్రమముగ దేవతావళిముఖస్తుతి సన్నగిలంగ నగ్నిసం
భ్రమరవముల్ మలంగెను సురల్ దిశ లేగిన నాల్గుదిక్కులన్
సిమసిమలాడుకొంచు విరిసెన్ శిఖ లంతన చొచ్చె నగ్ని న
శ్రమమున నాగ్నిమూర్తిగఁ బ్రజాపతిపూరుషుఁ డుగ్రరోచియై

చ. జనపతి హస్తమందునఁ బ్రజాపతిపూరుషుఁ డుంచెఁ బాయసం
బును నలపూరుషోజ్జ్వలసమున్నతతేజముఁ జేసి యెల్లభూ
జనుల విలోచనంబులును జాలవు చూడఁగ నల్లసందుఁ గ
న్గొని చొఱఁబాఱెఁ గేశవుఁడునన్ బతిచేఁగల పాయసంబునన్

సీ. ప్రామిన్కుగమిఁ బంటఁబట్టి నీళ్ళలఁ ద్రవ్వ
కొనిపోవు నసుర వెన్కొనిన మీను
శరధిలో మున్న మంథర మాడఁ బైడిప్పఁ
గుదురుచేసిన చిన్ని కూర్మరాజు
హేమాక్షుఁ డను తుంగ నెగచి ముట్టెయును బా
తాళంబు గ్రుమ్మిన దట్టుపోత్రి
స్తంభంబున సకలాంతర్యామితకు సాక్ష్య
ముగఁ జీల్చి వెలలిన మృగవిభుండు
విఱిచి పెరిగించుఁ దననేర్పు వెలయ క్షత్ర
జాతిఁ బోకార్చి వెలయింపఁ జాలుటకును
బరశుధనువులతో మూర్తిపట్టు వెలుఁగు
జనపతికరస్థ మగు పాయసమునఁ జొచ్చె ౧౧౨

సీ. క్షీరాబ్ధితరఁగలో శ్రీపయోధరములో
తొలిపాముపానులోఁ దూఁగుశయ్య
చలువవెన్నెలచాలొ మలయునెండలవాలొ
యగ్గిమంటలడాలొ నిగ్గుచూపు
ప్రామిన్కులచివళ్లొ బహుళసృష్టిమొదళ్లొ
యచ్చతెల్వికరళ్లొ యసలుమూర్తి
తెఱఁగంటుపాళికో దితిజాళిమోళికో
వట్టిన కేళికో వచ్చునటన

ఇల్లు వైకుంఠమందొ మౌనీంద్రహృదయ
మందొ తనదహరాకాశమందొ యైన
చిత్తు నానందమును మించు సత్తొకండు
జనపతికరస్థ మగు పాయసమునఁ జొచ్చె

ఆ. అంత నెల్లజనుల కనిమిషత్వము పోయి
మానవత్వ మల్ల మగిడినట్లు
ఱెప్పలార్చి చూడఁ గొప్పెర చేనొప్పు
రాజొకండె తోఁచెఁ దేజ్రపోవు

చ. మసలని భూమినేత ముఖమండలమం దొక నూత్నదీధితి
ప్రసరణ మొప్ప నాయన కరంబున నొప్పెడు దేవదత్తపా
యసము వెలుంగువాక లెదురై దరికొత్తెనొ పుత్త్రివాంఛయన్
గొసలను దేరి లేఁజివురు గొన్నదొ మాధవచిహ్న మొప్పఁగన్

క. క్రమమున భూమీపతి వద
నమండలము హర్షకాంతి ననలుకొని సభా
కమలసువికాసితరణి సు
షమామనోజ్ఞాంశుభాకషంబుగఁ బొలిచెన్

క. సంతోసపు మధుకుల్యా
సంతానము వెనుకనొత్తి చనుదెంచు తరం
గాంతరపరితోషితమై
యంతఃపురమెల్ల వెల్లువయ్యెఁ దబకలై ౧౧౭

ఉ. వెన్నెలతీవ లల్లుకొని పెట్టిన పందిరినాఁగఁ గార్తికో
త్పన్నసుధాంశుదీధితులు పన్నిన ముగ్గులునాఁగఁ గ్రొంబువుల్
కన్నులువిచ్చి లేసరసి కాచిన వెల్గులునా నరేంద్రునిం
డ్లన్నియు హర్షరశ్మిపట మల్లె వెలుంగులు గ్రుమ్మరించుచున్

గీ. చెఱువులోఁ బూలు చేతులఁ జిమ్ముకొంచుఁ
గడకుఁ జేరంగఁజను నీఁతగాఁడువోలె
నెదురయిన నవ్వు మొగముల యాయకటమున
రాజు నీఁదుచు నంతిపురంబుఁ జేరె

క. అంతఃపురమున భూపతి
సంతసమున నెదురువచ్చు శాంతకుఁ బ్రేమ
స్వాంతకుఁ గనత్కనన్నె
ప్రాంతకుఁ దలతోఁడ మ్రొక్కనట్లుగ మ్రొక్కెన్

శా. అమ్మా! నీ వొకదైవమై వెలసినా వస్మద్గృహమ్మందు నీ
వమ్మానిన్ గొని వెంటవచ్చితివి పుత్త్రావాప్తికై నా కటం
చు మ్మోదమ్మునెసంగఁ బట్టమహిషిం జూపొంద నీ విద్దికై
కొమ్మా! పాయసమంచు నర్ధ మొసఁగెన్ క్షోణీశ్వరుం డామెకున్

క. ఏయించుక యెడమైనను
బాయసముననుండి హరియుఁ బరువెత్తునో నా
నాయమ దీక్షావ్రతనిధి
పాయసమును బ్రేమమిగుల భక్షించె వెసన్

క. ప్రాశనసేసెడు త్వరలోఁ
గౌసల్యాధరము జారఁగాఁ బాయసమున్
గాసంతఁ దుడుచుకొనఁగను
నాసుంతయుఁ దినఁగఁ దల్లి యనుమానించెన్

ఉ. అంతట రాజు శాంతమృదుహాసముఁ జేసెను శాంతఁ గాంచుచున్
శాంతయు మందహాసరుచిసంపదఁ జూపెను రాజుఁ గాంచుచున్
ప్రాంతచరత్త్రిపాలవవిరాజితలోచనవారిజాత శ్రీ
కాంతవిభాసి నవ్వొసఁగఁ గాంచె మహాసతి తండ్రిమాఁతులన్ ౧౨౮

ఉ. నవ్వుచు నేగె రాజు లలనామణియైన సుమిత్రమేడకున్
బువ్వులరారుబోఁడిఁ గనఁబోవక చేఁగలపాయసంబునం
దవ్వరవర్ణినీమణికి నర్ధము వేఁడుగ నేర్పఱించి జా
జవ్వన నూఁగుచి త్తమున సాగెను కేకయరాజపుత్రికై

క. అలచేఁ గలిగినదానన్
జలజాయతనేత్ర కొసఁగె సగము నిలేశుం
డలఘుతరగాఢనిష్ఠా
ప్రలుబ్ధకైకేయి తినియెఁ బాయస మంతన్

క. మగిడి చనుదెంచి కనుగొని
జగతీపతియున్ సుమిత్రఁ జానా! నీకై
సగముంచితినే యదియును
మిగిలినయదియున్ భుజింపుమీ యని యొసఁగన్

ఆ. పట్టమహిషి గౌరవప్రేమభాజన
మొదట నక్కగారు పిదప నేను
నారగింపవలయు ననఁ బతి యాయమ
మున్నె యారగించెనన్న నామె

శా. కౌసల్యాతనుజాతుఁడైన ప్రభువున్ గారామున్మిత్రంబుగా
నై సేవించెడువాఁడు నాకడుపునం దావిర్భవింపంగ నే
నాసింతున్ భవదీయసత్కరుణచే నంచున్ మహాభక్తితోఁ
బ్రాశించెన్ బరిధూతకల్మష సుమిత్రాదేవి తద్భాగముల్

ఉ. ముప్పురు తిన్న వైఖరులు మూఁడువిధంబులుగాఁగ నొప్పఁ దా
నవ్వసుధేశుఁ డూర్పులొలయన్ క్రతువీధికి నేగుదెంచినన్
బువ్వులు నక్షతల్ గలిపిపోసి మహాగ్నుల వేల్మి సాంతమై
నివ్వటిలంగఁ జేసెను మునిప్రవరుం డఖిలార్థవేదియై

ఉ. ఆ నరనాథుఁడున్ మునివరాజ్ఞ మొయిన్ సహసాసమాప్త దీ
క్షానియముండునై స్వగృహసంతతినేగె సభార్యుఁడై ద్విజుల్
మానులు సేవకావళియు మంత్రులు నాపయి యజ్ఞవాటికా
స్థానముఁ జక్కఁజూచి వెలుచన్ గృహమేగి రపేతభారులై ౧౩౮

చ. జనకుఁడు రోమపాదుఁడును సాధులు కేకయరాజు పుత్త్రిఁడుర్
మునిపతి ఋశ్యశృంగుఁడును భూపతిగేహము లేగి రల్లవా
రిని బరిచారకుల్ మతిధురీణతమైఁ బరిచర్యలన్ వినూ
తనముగవచ్చువారల విధమ్ములనఁ దన్పిరి ప్రత్యహమ్ములన్

క. జనకుఁడు ప్రతిదినమును దాఁ
జనెద ననఁగ రాజు రేపు చనవచ్చు ననున్
దినదినము రోమపాదుఁడుఁ
జనెద నన్ రాజు నేఁడె చనవలెనె యనున్

ఉ. వారలు పోదుమంచు నరపాలునితో ననునట్టిపూట ధా
త్రీరమణుండు క్రొత్తసవరించు నపూర్వములైన భోగముల్
వారును రెండునాళ్లు నరపాలునితో నన రిట్లు రోజులున్
వారము లేగ వారు పడవాళ్లను బంపిరి సైన్యయుక్తులన్

మ. యజ్ఞానంతరవేళ రాజు నిలువేల్పౌ రంగనాథున్ బ్రథా
నజ్ఞానాకృతిఁ బూజలొప్ప రఘురాణ్ణానాగృహారామకృ
ద్యజ్ఞశ్రేణులఁ దర్పితుల్ సలిపె నంతన్ బేరుపేరొప్ప లో
కజ్ఞుం డా పతి పేరటాం డ్రనుచు జోఁకన్ గొల్చి మాత్రాదులన్

క. ఏదో యేదో పేరున
భూదయితుఁడు గేహములను బూజాపర్వో
త్పాదన మొనర్చి పోనీ
లే దెవ్వరి నొక్కనెల లలిన్ బందుగులన్

ఉ. అంతట గుప్పుమన్నవి ధరాధిపుగేహములందు ముప్వురున్
గాంతలకున్ నెలల్ మసలు కమ్మనివార్తలు నోటనోట నొ
క్కింత యొడమ్ము పోకముడు లెప్పుడు పొందునొ యంచుఁ జూచు న
క్కాంతముఖాబ్జయా రజకకాంతవచస్సు లుపజ్ఞలై చనన్

క. గర్భపరిరక్షణాశా
నిర్భరులై పుంసవనము నృపసతులకుఁ బ్రా
దుర్భూతగర్భచిహ్నల
కార్భటు లెసఁగంగ సలిపి రంతిపురములన్ ౧౩౮

చ. అరువదివేలయేండ్లపయి నవ్వు డదెప్పుడొ పూలతాఁకుచే
మరణమునొందె నిందుమతి మానవనాథుల యిండ్లు శోకసం
భరితములైన కావి నెడఁబాయవు నాఁటికి నేఁడు రాఘవే
శ్వరగృహముల్ సమూర్జదురరీకృతశోభములై జ్వలించెడున్

ఉ. ఒక్కఁడు కొండనెక్కె మఱియొక్కఁడు నేనుఁగునెక్కె మంత్రులం
దొక్కతె కొండనెక్కె మఱియొక్కతె యేనుఁగునెక్కెఁ బ్రేష్యులం
దొక్కరు నొక్కరున్ గలసి యూరక నవ్వుచుఁ బోవుచుండ్రు రే
దిక్కున మానిసుల్ వసుమతీపతి లోపల నున్నయట్లుగా

క. తా నేగుదునని చెప్పఁగ
నైనన్ జనకుండు వచ్చి యంతర్జ్యోతిః
స్థానమున దృష్టినిలుపుట
తో నిలఁబడ దశరథుండు తోడ్తో నగుచున్

ఉ. మీరలు బ్రహ్మవేత్తలు క్షమింపుడు నాదెస గర్భలేశర
తూరతి మిమ్ము నాపితి సుపర్బుధనిత్యుని నేఁడు పంపెదన్
మీరలు వచ్చి నా తురగమేధము బ్రహ్మపరంబు సేసిరం
చారనిబత్తిమై వినతు లంజలులున్ సలిపెన్ బ్రియంబునన్

ఉ. బ్రాహ్మవిధిన్ సమర్ఘ్యమును బాద్యము లిచ్చి సుదోహనక్రియా
జిహ్మను నల్లకుట్టి నొకచిత్తడిలేఁగటియావు నిచ్చి పై
బ్రాహ్మముగాఁగ వార్చి నెఱబంగరుచీరలు కట్టనిచ్చుచున్
బ్రాహ్మముహూర్తవేళ నృపుఁ బంచెఁ బురాతనచిత్కళాకృతిన్

మ. జనకుం బాసిన నొవ్వు దీర్చి మృదుచర్చన్ రోమపాదుండు వ
చ్చినవా రింద వసింప నేమిచెదునో చిత్తంబునంజూడు! భూ
జనులన్ రాజ్యము మంత్రులం దునిచి నీ జన్నంబు చూడంగ వ
చ్చిన మే మింద వసించినన్ జెడవొకో శ్రీయున్ బ్రజారాజ్యమున్

క. నీ వనుమతించి యొసఁగినఁ
బోవఁగ నేనున్ దలంతు భూమీధవ! యీ
మా వచ్చుట నేఁడైనదొ
రావలవదె మఱలఁ బుత్త్రరత్నముఁ జూడన్ ౧౮౫

వ. అంత దశరథరాజు మఱుమాటాడమి యనుకూలింప మఱునాఁడు
శాంతఋష్యశృంగులతో రోమపాదుండు సామాత్యబంధుపరివా
రుండై ప్రయాణంబు గట్టిన

ఆ. సెలవుగొన్నవాఁడు సెలవుగొన్నట్లుగా
నెసఁగె రాజు ఋశ్యశృంగునొద్దఁ
గౌఁగిలించు నామె కౌఁగిలించినయట్లె
చనియెఁ బట్టమహిషి శాంతయొద్ద

ఆ. దాసి చంకనున్న తనయుఁడు నెగఁ బ్రాకుఁ
దల్లికొఱకుఁ దల్లి తండ్రికిచ్చుఁ
దండ్రి తల్లికిచ్చుఁ దల్లి దాసికొసంగు
సంభ్రమించి రిట్లు శాంతయు ముని

శా. అమ్మా! తమ్ముఁడు పుట్టినప్పుడు సుమంత్రారూఢమౌ మేల్శతాం
గమ్మున్ బంపెద నీవు నీపతియు రాఁగా మాట నీవిచ్చి నా
వమ్మాటల్ మఱువంగఁబోకు మునికాంతా! యంచుఁ గేళీరహ
స్యమ్మున్ గోసలరాజకన్య పలికెన్ శాంతామహాదేవితో

ఉ. కానుక లెత్తు బండ్లు మునుగాఁ జనె వెన్కను వీరు కూడి పోఁ
గా నిలుఁడంచు వారు నల కాలువదాఁకని మెట్టదాఁకనం
చా నిలుచున్న నక్కడ కంపి సరే మగుడంగలార మం
చూనిన ప్రేమభారమున నూర్పిడి యెంతయు దవ్వు చేరుచున్

గీ. ఎట్టకేలకు మగిడిరి పృథ్వీపతియుఁ
బట్టమహిషియుఁ జూతు రా బాటవెంటఁ
బోయెడు రథాలపై నుండి మునియు శాంత
యుత్తలంబునఁ జూతు రయోధ్యవంక

పంచచామరము.

సుమిత్ర రాజుతో నిదేమి చోద్యమో యసుప్రియుం
డు మాని యెల్లకాల మిందునున్ వసించునా యనున్
సుమిత్ర రాణితో నిదేమి చోద్యమమ్మ! శాంత తా
ను మాని యెల్లకాల మిందునున్ వసించునా యనున్ ౧౪౨

గీ. అనుచుఁ దా దుఃఖపడుచు నూరార్చుచుండ
రథములుం జేరె నంతఃపురంబునకును
గాళ్ళు కడిగిరి కట్టఁబ్రనీళ్ళు త్రిప్పి
రంత నింతులు లేఁతచూలెంతలకును

క. కడచిన దినములతో నడ
జడనువడియె లేచుటయును శ్రమ యనిపించెన్
గడకన్నుల వెలుఁగు పొరలు
నడలెను జిఱుతిండి బలిసె జనపతి సతులన్

సీ. చీఁకటిలో నంతచెట్టుగాఁ దోలఁగిపో
యెద వేమిపుట్టనే యెమ్మెలాడి
నీచేతిలో నేదో దాచి యే మెఱుఁగని
యట్లుగాఁ బలికెదే హాసుకత్తె
మంపుగా నంత రెట్టింపయ్యెనే ఔమ్మ
ప్రొద్దుటిప్పటిలోనఁ బువ్వుబోడి
నీవుమాత్రము తక్కువా? వేఁకటిం గాంచి
తొకజాములోపల నుత్పలాక్షి

యనుచు రత్నస్థగితమైన యువనినాథ
సౌధముల మన్నదొరకు టసాధ్యమగుట
ముగురురాణులదాసీలు ప్రమచ్చిలించి
మట్టిబెడ్డలు తెచ్చుచు మఱుఁగుగొంద్రు.

సీ. వచ్చి తానంతలో వచ్చును మఱల భూ
నాథుండు కౌసల్యా సౌధములకు
నిచ్చి యల్లంతలో నిచ్చుఁ గానుకలు సుమి
త్రకు ధరిత్రీనాథుఁ డొకఁడొకండు
మెచ్చి యా మెచ్చులే మెచ్చి యింకొకరీతి
మెచ్చుఁ గైకేయి భూమీధవుండు
వచ్చినవాఁ డట్లె వచ్చిన ట్లుండు భూ
మీనాయకుండు సుమిత్రకడకు

నంతనంతట రాజకార్యములు చూచు
చుండి యుండియు యట్టులే యుఱక లేచి
ముగురు భార్యల నవసౌధముల గడపల
దాఁకఁ బోయి లోనికిఁబోక తాఁకి తిరుగు

గీ. ఎల్లవేళలఁ బతియొద్దనే మెలంగ
వలయు ననిపించు ముప్పురు భార్యలకును
బెతియుఁ దమసెజ్జ నుండిన వాంఛ లేని
వట్టికౌఁగిళ్ళ జబ్బుగాఁ బట్టికొంద్రు

ఉ. చిట్టుముట్టైన కోరుకలు చెప్పఁగ నేటికి తేనితో సిరుల్
తెట్టెలుకట్టువారు తమ తీర్చుకొనంగను లేరొకో? త్రపల్
జిట్టకముల్ ధరాపతికిఁ జెప్పనిరీతిగఁ జెప్పుచుందు రా
జెట్టె సమస్తప్రాణములు హద్దుగఁ దీర్చును వారికోర్కులన్

క. తొలిమోకిలింత లన్నియు
నెలలు గడచినంత తగ్గి నెఱదౌహృదముల్
తొలిపొంగులు నొందులు చెడి
నిలఁబడి తేరిన శరద్ధునీక్రమ మొప్పెన్

వ. అంత నాఱవ నెలయందు

క. సీమంతమ్ములు ముప్పురు
సీమంతినులకును సలుప క్షితిపతియును ని
స్సీమాంతమైన ప్రేముడి
శ్రీమంతుఁడు వారిపజ్జఁ జేరె నెలమితోన్

సీ. వర్షాసమారంభవైభవం బొలసినం
తఁ బయోధరాగ్రముల్ నల్లబారె
శరదృతుప్రారంభసమయాన నూత్నదీ
ధితిఁ బద్మముఖములు తెల్లవడియె
హేమంతహిమపాత మేచి యేచక మున్నె
యంభోజముఖములం దరుచి హెచ్చె
నిశ్శేషము శిశిరానేహ మరుగు దేర
గగనమధ్యమ్ములు కానిపించె

నొగిని వేసంగి వచ్చి పయోధరము ల
దృష్టముగఁ బయస్సులు సేకరించుకొనియెఁ
బక్షమున నెలల్ మసలఁ గన్పడునుగాని
ఋతువు మాత్రము చిహ్ననుమిత మనంగ

సీ. ఒకనాఁడు రోమపాదోర్వీధవుం డంపె
బంగరుచీరలుఁ బండ్లగంప
లొక్కనాఁటికి విదేహోర్వీభృతుం డంపెఁ
బట్టుచీరలు లడ్డు బండ్లకొలది
నొకనాఁడు కేకయోర్వీకళత్రుఁ డంపించె
నగలు నాణెములు సన్నవలిపములు
కౌసల్య కొక్కలేఖయు జరీచీరలుఁ
బ్రత్యేకముగఁ బంపె బడఁతి శాంత
స్వయముగాఁగ నరుంధతీసతియుఁ దెచ్చెఁ
గొడుకగు సుయజ్ఞమునిరాజు పడుగునేయఁ
దాను బేకమునేసిన తళుకుతొగరు
టంచువల్కలములుఁ బండ్లు నాదరమున

సీ. హరినీలమణికృతహారమ్ము లంపు నొ
క్కొక్కసామంతుఁ డొక్కొక్కనాఁడు
గారుత్మతంబులకై పురు లంపు నొ
క్కొకరాజబంధు వొక్కొక్కనాఁడు
సాగరోద్భవరత్నసమితు లంపించు నొ
క్కొకపెద్దశెట్టి యొక్కొక్కనాఁడు
యజ్ఞశేషమ్ము భూపాళిఁ బంపించు నొ
క్కొకసోమపీథి యొక్కొక్కనాఁడు
పురముపెద్దలు సతుల నంపుదురు రోజు
రోజు నూడిద లవ్వారారోహాలును ని
రంత మెరుదెంచి పట్టపురాణులకును
గర్భసంరక్షణోపాయకలనఁ జెప్ప

ఉ. వేదపురంధ్రులట్లు కని పెంచిన తల్లులు పండువగ్గుము
త్రైదువ లేగుదెంచి పరిహాసము ప్రేమయు గౌరవంబు ము
గ్గాదిలిమాటలన్ వరుసఁ గైక సుమిత్రను రాణిఁ బాళ్లగా
నాదలుతీర నాడుకొని యద్భుతశీలలు చూతు రెంతయున్

సీ. తా నదేమో పిచ్చితల్లి కౌసల్య యే
ప్రేమఁబోయిన నదే ప్రేమఁబోవు
శాంత పంపించిన సన్నజరీచీరఁ
బదునేడుదినము లాపగిదిఁ గట్టె
నెందఱు వలదన్న నిది శాంతచీరంచు
నది యుదికించును నదియ కట్టుఁ
దెలివి యరుంధతీదేవి వల్కల మీయ
నాపైని నది తాల్చె నదియ పనిగఁ
బదియునాల్గుదినంబు లాపగిదిఁ జూచి
కొట్టుపట్టిన వని దాచికొనియె దాసి
పట్టమహిషీమహాయోగపరిధులైన
చీర లాపైని దాల్పఁజేసినది దాసి

సీ. శ్రీరంగనాథపూజారాజితవ్రత
దినమును స్నానమాడును దలార
నెలకు మూన్నాళ్లు వానలమెద్దడిని మడి
చీర యారక తడిచీరఁగట్టు
యజ్ఞశేషము వశిష్ఠాశ్రమమ్మునుండి
తినదు సుయజ్ఞుండు తెచ్చుదాఁకఁ
బ్రాశించదును రంగపతి కారగింపైన
వార్త యంచెలమీఁద వచ్చుదాఁకఁ
బర్వదినములఁ జిఱుచాప పైని బండు
కొనును జూలాంద్రుఁరకు నివి కూడదనుచు
మొత్తుకొందురు దాసీలు ముసలివారు
వ్రతము భంగంబుచేయదు రాణిగారు

ఆ. అసలు పూర్వమే మహారాణినీడ సు
మిత్ర యిపుడు మఱియు మీఱిపోయె
నామె యేదితాల్చు నదితాల్చు నెదిచేయు
నామె తానుగూడ నదియచేయు

ఉ. ఇంతటినేమ మొప్పియును నిద్దఱురాణులు సంజవేళ కా
సంత శిరంబుదువ్వి కనుచాయలఁ గాటుకరేక దిద్ది సీ
మంతములన్ గుబుల్కొనెడు మంపుల కుంకుమబొట్టు తీర్ప సీ
మాంతములన్ జిగీషఁ జను నా నృపకాంతల మోహనాకృతుల్

క. ఆకృతి నొంటెకుఁ జెల్లెలు
కైకేయికి ముసలిదాది కలదొక్కతె తా
నేకాలము పతి యచటికిఁ
బోకుండిన దానితోడ మునుఁగును దేల్న్

సీ. నుదుటఁ గస్తురిబొట్టు చదురుగాఁ దీరిచి
ముసలిది వలదన్న మొగము తుడుచు
శ్రీరంగనాథుని సేవింప మడిఁగట్టి
మంథర వలదన్న మానివేయుఁ
గౌసల్యఁ గనఁబోవఁగా బండిఁ బిలిపించి
వగ్గు కాదన్నచోఁ బంపివేయుఁ
గోర్కె సింగారించుకొని పతిఁ గలయఁగా
దాది కిష్టము లేదొ తగ్గిపోవు
తల్లి నెఱుఁగని దోషమ్ము తగిలి కైక
కన్నతల్లిఁ జూడని మమకార మెల్ల
దన్నుఁ జేతులఁ బెంచిన దాదిమీఁద
నొలుకపోయును గుండెలో నులికిపడుచు

సీ. మడికట్టు వలదన్న మంథర మన్నించి
నాతి లోలో రంగనాథుఁ గొలుచు
దాదియొత్తిడి మహాధనచేలములు గట్టి
కాంత కాషాయముల్ కాంక్షసేయు ౧౭౩

ముసలి రత్నాసనమ్మను వీడ నీయమిఁ
బాదుకల్ తోడి పోవఁ బడఁతి యెంచు
నడివగ్గునదుపులు నగ మిష్టమై కాక
యతివ నే నిందుండ ననుచుఁ బలుకు

నెపుడొ మంథరమాటకు నెదురుతిరుగు
నొక్కొకప్పుడు మంథర కొదిగియుండు
నెంతగొడ్డమ్మలైన నాయింతియెడఁదఁ
బ్రభువు శ్రీరంగనాథుండు పాయకుండు

క. సరియైన పెంపకము లే
ని రాచసంతాన మెంత నెగ్గడితనమో?
గరువమ్ము పట్టుదలయో?
సరసమొ మంథరయు నేర్పెఁ జాన కఖిలముఁ

ఉ. ఆ వనితాసిరాపథములం దెసలారుటఁజేసి జన్మతోఁ
గేవలసత్త్వమూర్తి యగు కేకయనాథు నస్ఫ్రుక్ప్రవాహముల్
భావములోపలన్ దెలియఁబట్టనిచోటుల మూలసత్త్వగం
ధావలితంబులై పరిణతాకృతి భద్రములొఁ దదూహాలున్

క. ఇష్టాపతితము వర్ణము
నష్టాపద మంచుఁ బూవుటాడంబరముల్
దృష్టి నిముసమున కోకఁడు వి
శిష్టతఁ గైకేయి పట్టుచీరలు తాల్చున్

క. ఆ హరిణాక్షికి దౌహృద
దోహదములు ముసలి దాది తోడ్తోఁ జేయున్
దేహళి నిలువఁగ నీయదు
కాహళరావమును జెవులఁ గాడఁగనీదున్

ఉ. సంజలఁ బెద్దతల్లులు ముస ళ్ళరుదెంచినఁ జూచిపోవఁగా
రుంజును వృద్ధదాసి యొక రూక్షపుఁజూపున దాని నార్పి ము
గ్ధాంజనలోచనాంతమధురాకృతి దర్శన మిచ్చుఁ గైకయున్
గ్రొంజెలువారుకావి కనుగోనలు నాదరగౌరవంబులై ౧౭౭

ఉ. కాదని యెంతచెప్పినను గైక వినంబడనట్లు పెద్దము
త్తైదువ లేగ మంథరయుఁ దల్లి! యొకానొకకన్ను పన్ను బల్
చేదు లటంచు రక్షలను జేసి పదింబది దృష్టితీసెదుఁ
బూది నొసంటఁబెట్టుఁ గులపూజ్యవశిష్ఠుల యజ్ఞియం బొగిన్

గీ. పెద్దముత్తైదువయు నోర్తు పేర్మి ముగుర
భాగ్యరాసులఁ బొగడికల్ పట్టుచుండ
నృపకుటుంబవృద్ధాంగన లేమొ తల్లి
యాఱుతల లేరుపడనిం డటంద్రు తొలుత

క. చెంబెడు నీళ్ళను నగుచు సు
ఖంబున నా యింత గడచి గట్టెక్కినచో
నంబా! మీదీవనఁ బీ
తాంబరు రంగేశుఁ గొలుతు మందురు వృద్ధల్

వంశస్థము.
లతాంగు లానంద విలాసమూర్తులై
నితాంతగర్భంబులు నిక్కి ముందటన్
బతంగరాట్పంచువుభాతి శార్ఙ్గస
జ్యతాధురావైఖరి నద్భుతంబుగాన్

గీ. చిత్రభానుసంవత్సరశిశిర మేగి
యల స్వభానువసంతంబు నరుగుదెంచె
ముగురు రాణులు కాన్పేడు ముతుకఁ దాల్పఁ
దరులు చివురాకు సన్నముల్ తాల్పఁజొచ్చె

క. జరిగెను మహాయుగంబులు
నిరువదియెనిమిది తలంప నేడవమన్వం
తరము గడచు నీమాదిరి
నిరాళమగు శోభ గల్గెనే మధువేళన్

మధుమతి.
వగరుపిందెలతోఁ జిగురుటాకులతోఁ
దొగరువన్నెలతో మిగిలె మావితరుల్

హంసరుతము.

శ్రీ సంపాదితములై యభ్యాసం బొప్పఁగ సరోజా
వాసంబై మధురవంబై కూసెన్ మత్తకలహంసల్

భ్రమరవిలసితము.

మాకందోద్యత్సుమమధురఝరిణీసేకంబై త్రావి సివము లెసఁగన్
సాకూతం బొప్ప సరసనరఘానీకంబుల్ ఝమ్మని రొద లురలెన్

మత్తకోకిల.

మాధవాగమ మెల్ల లోచనమంజుశోణనవచ్ఛవిన్
సాధులై యెసఁగన్ బికీతతి శ్రావ్యమోహనగీతికా
మాధునిర్ఝరపాళిఁ జిమ్మఁగ మాధవుం డరుణాత్ముఁడై
సాధుధర్మము నెగ్గఁజేసెడి చాయఁ దోఁచిన దెల్లెడన్

గీ. భావి నష్టమసూర్యసావర్ణి మనువు
నంతరమున సప్తర్షిమహావినూత్న
మండలమహర్షి ఋశ్యశృంగుండు వచ్చెఁ
బురిటి కరుదెంచు శాంతతోఁ బొలతితోడ

గీ. తోణికిసల వశిష్ఠారుంధతులును ప్రేమ
లెసఁగ శాంతర్శ్యశృంగుల కెదురుపోవ
నిరుతబిసిజంట యెదురెదు రేగినారు
రెండు మన్వంతరము లెదు రేగినట్లు

ఉ. చైత్రము శుక్లపక్షమున సప్తమినాఁ డరుదెంచె శాంత తో
ర్యత్రికముల్ నినాదముల రాజమహాభవనాంగణోజ్జ్వల
ద్ధాత్రి మనోజ్ఞరావమృదుతాళలయానుగనృత్యదక్షాణు
శ్రీత్రముగాఁగ మోదలహరీబహురీతులు పిచ్చలించఁగాన్

మ. ముని శాంతన్ మునికాంతఁ గన్గొనియె సమ్మోదంబు శ్రీదంబుగాఁ
గని కౌసల్యయుఁ గూతు వౌదువు గదే కల్యాణి! యీనాఁటికా
కనరాఁగా ననుఁ దీరె నీ కను నుడిన్ గౌఁగింటఁదాల్చెన్ మునిం
ద్రునికాంతామణి రాణిగర్భమును జేదూయంగఁ గేల్మోడ్పఁగన్

క. శాంతయు నిట్లనె నీ గ
ర్భాంతర ముజ్జగిలనున్న యద్భుతశిశువుల్

గాంతును నే నెల్లుండియ
యింతకు మును వచ్చి యమ్మ! యేమనఁగలనే?

చ. రహి మును చెప్పె నాకు నుదరంబున నీకును నున్న సామి నీ
దహరములో వెలుంగు దిగెఁ దా నుదరమ్మున దాఁక నంచు మా
ని హరిని జూడవచ్చె నిను నేఁ గనవచ్చితి నేను జూతున
మ్మ హరిని నీవు చూతువు రమాహృదయేశ్వరు డింభ కేశవున్.

శా. హోహో! యేమి హొగడ్త లంచు విసరెన్ బుణ్యాత్మ కౌసల్య శాం
తాపాలీనవిలోచనన్ గలసి యంతన్ జేరి రంతఃపురం
బా పుణ్యాత్మలు కైక శాంత తలపై నానించు కైదమ్మి మే
ల్పాపున్ బోదు సుమిత్ర కాసుదతి వాలుంజూపులం దుండియే

క. క్రమమున ఖగోళమందున
నమరిన గ్రహరాజు లెల్ల నంతంత ససం
భ్రమ మేపారఁగఁ దా రు
త్తమరాశిస్థులుగఁ జన నతంద్రాళువులై

క. పరితస్స్వార్యము నేమి
త్వరావిధృతిఫల్గుఫల్గుతారాపథసా
దర మేదురగమనధురా
పురాణచంక్రమణ మొప్పఁ బోయిరి గ్రహముల్

సుందరి.

శాంతయు వచ్చినదన్న సంబరమందు రా
ట్కాంతలు సప్తమి యెంత గమ్మన పోయెనో?
యంతట నష్టమి వచ్చి యంతన చన్నదో?
యింత యెఱుంగరు శాంత యెంతటి తీపియో?

ప్రభాతము.

తుకతుకనై పడద్రోలి నేడుగుఱ్ఱా
ల కొడుపుముట్టియర్లన్ వెలారు నుత్సల్
చికిలివెలుంగులు చిమ్మెఁ బ్రాచి భాస్వ
త్ప్రకటితసారథిభాక శాంతకాంతుల్

సీ. ఏడుశంఖంబులు నెక్కటి న్యర్బుదం
బర్బుదంబులు నాల్గు నంత నెన్మి
దై నట్టికోట్లును నరువదియేడు ల
క్షలు వేలుపదునాల్గు శతములైదు
నిరువది రెండౌచు జరిగెను ద్యుగణమ్ము
సృష్ట్యాది మఱుదిన మీదినంబు
మార్తాండశోణబింబప్రౌఢసుషమాగ్ర
ధాళధళ్య మ్మింత దాఁటి లేవు
పూర్వ మిన్ని యుషఃకాలములను నేఁటి
నవమి యే పుణ్యకాలమో? తవిలి యీ స్వ
భాను వే నోము నోచెనో? యైన చైత్ర
శుక్లపక్షంబు లెంతటి శోభ గలవో?

ఆ. చిలుపవానజల్లు బిలబిలవచ్చిన
రాతినేలపైని రాజిలములు
పరువు లెత్తినట్లు ప్రాఁకాడె నినకాంతి
చికిలి మెఱుఁగుడాలు జీరువార

క. అంతట నంతఃపురమునఁ
గాంతలు గుమిగూడి బిట్టుగా గుసగుసలై
వింతలునాడ నృపు శ్రవః
ప్రాంతమ్ములఁ దవిలె గాఢవాంఛాంకురముల్

సీ. ఉఱక తొందరపడె నుర్వీకళత్రుండు
తొలివార్త విని యట్లె వెలఁదులకును
మంత్రసానులఁ బిల్చె మహిమహిళాపతి
తొలినొప్పు లనినంత తొయ్యలులకు
మంత్రజలము లిచ్చె మానవనాథుండు
దాంగనొప్పులు పోవ నంగనలకుఁ
బెట్టించెను విభూతిఁ బృథివీమహేశానుఁ
డెల్లరక్షలు గల్గ నింతులకును

సూర్యరథము వియత్తటీ సుందరాధ్వ
మందుఁ బరువులు వెట్టెడు నర్ధయామ
మల్ల యామము యామమ్ము నర్ధమును మ
హాప్రకృతి యెల్లఁ జంద్రునియందు నిలువ

గీ. ముగురు రాణులకును బ్రొద్దుపొడుచు వేళ
నొప్పు లుదయించె నిరువురినొప్పు లాగె
మఱి యథాపూర్వము సుమిత్ర మసలెఁ గోస
లావనీట్తనయాసపర్యాసమాధి

క. అడుగులు వేయించి రొగిన్
మడతిని గోసలతనూజ మంతరసానుల్
వడివడిగ నడిమిమింటికి
నడుగిడఁబో ద్వాదశాత్మ నరదపువాజుల్

సీ. కర్కాటకమున లగ్నమున స్వస్థానమం
దమృతాంశుఁ డుండె బద్ధాంజలి యయి
భాగ్యాధిపతిని దేవగురుఁ దన
నక్కునఁ జేర్చుచు నమృతరోచి
కర్మాధిపతియై ప్రకామ తేజోహేతు
వైన కుజుండు కర్మాధిపత్య
నిధి మకరమ్మున నిలచి లగ్నముఁ జూచు
రవిని గర్మస్థితు రాజుఁ జూచుఁ
దెలిసి షష్ఠాధిపతియైన దేవగురువు
శశిని లగ్నాధిపతిఁ గూడి జన్మలగ్న
మందు నివసించెఁ జరరాశియైన కటక
మందు సాగి పునర్వసు వంతమందు

క. రుద్రాంశుఁడైన సూర్యుఁడు
భద్రతఁ గర్మాధికారపదవీస్థితుఁడై
రౌద్రమున నుచ్చమేషో
న్నిద్రస్థితి వెలుఁగుచుండె నిష్పాకవోల్కన్ ౨౦౬

క. శ్రీమన్మాలాభారతి
గా మొదలగు యోగశతముగా గ్రహరాజుల్
స్వామి జననంబువేళకు
సోమించిరి దితిజహరణసూచకములుగాన్

సీ. గంగాళములనిండఁ గాఁచుచుండిరి నీళ్లు
లుడుకెత్తఁ బరిచారికోత్కరంబు
తమ సుభద్రస్థితి తప్పునో యని మింట
నుడుకెత్తుచుండె గ్రహోత్కరంబు
మెలకువగల్ల వేళ్ళు మలచుచు మంత్రసా
నులు పట్టినారు కోసలతనూజఁ
గదలక మెదలక గ్రహరాజు లందఱు
లల్లిఁ జుట్టినారు కోసలతనూజ
రవి మహారథసైంధవరాజఖురవి
ఘట్టితాకాశగోత్రభిద్గావసాధ
దేహళీటంకృతిం బలెఁ దెరలె మింట
నగరి మొరుసు మధ్యాహ్నఘంటారవములు

పద్మనాభము.
ఘంటారవం బట్లు శీర్షోదయం బిట్లు
గా నయ్యె లగ్నంబు నిష్కర్షగాఁగన్
ఝుంటీప్రసూనంబు లట్టుల్ గ్రహశ్రేణి
చెల్వొందెఁ దత్కాలసంభూతదేహిన్
వెంటన్ జగన్నాశనోద్యన్మహాదైత్య
విధ్వంసనక్రీడనారంభుఁ జేయన్
ఘంటాపథంబయ్యెఁ గన్పింపరాకుండ
ఔర్మినాథు గేహంబు దేవాళి కెల్లన్

అష్టమూర్తి.
ఋక్సామాకృతి యజుర్మూర్తిని మహా
ధర్వాసున్ గృతపతంగతురంగున్
వాక్సమ్యక్స్వరదుదాత్తస్వరితమా
ర్గప్రవిష్టున్ బటుహావిఃప్రియచిత్తున్.

దిక్సీమాంత నిబిడజ్యోతిని హృషీ
కేశు విష్ణుఁ ధృతధనుశ్శరహస్తుఁ
ద్రాక్సంతుష్టహృదయాబ్జాత కనెఁ గౌ
సల్య శౌరిఁ దళితదైత్యమహౌఘుఁ

సీ. ఐదుగ్రహము లుచ్చమై లోకనాయకుం
డావిర్భవించె ధర్మాధినేత
లగ్నమ్మునందున లగ్నాధిపతి తప
స్స్థానాధిపతియైన సౌరగురుని
సంబంధముండి పంచమకర్మపతిమహా
స్థితి కుజుచేత వీక్షింపఁబడఁగ
రుద్రాత్ముఁడైన సూర్యునిచేత మేషస్థు
చేతఁ గర్మస్థలస్థితునిచేత
దశమభావమ్ము బలయుతిఁ దనర బుధుఁడు
దీప్తగతిఁ దృతీయవ్యయాధిపతి కుంభ
మందు విపరీతఫలదుండు నలర దైత్య
విదళనోగ్రాంశుమూర్తి యావిర్భవించె

ఉ. కెవ్వున స్నిగ్ధమంథరము కేక వినంబడె మంత్రసానియుఁ
బువ్వును బోలెఁ జే శిశువుఁ బూనెను బట్టపురాణియుఁ గనుల్
నొవ్వగు మూఁతవిచ్చుచుఁ గనుంగొనె భాగ్యము నామె కన్నులుఁ
నవ్వెనొ జాలిపొందెనొ సనాతనమా మనుకాంతిఁ జిమ్మెనో!

క. అలసములగు చేతులఁ గో
సలరాట్సుత శిశువుఁ గొనఁగఁజూచెను నవ్వుల్
గిలకొట్టి మంత్రసానియు
వలదని చేసన్నఁజేసి బాలునిగిల్లెఁ

క. కెవ్వునఁ గేకలిడెఁ శిశు
వవ్వసుధానాథుమహిషి. ప్రాణములందుఁ
జివ్వుమనె మంత్రసానికి
నవ్వులుఁ బరిహాసములును నానావిధముల్

ఉ. మంతరసానితో నొకతె మానుము తప్పుడుదాన! పిల్లవాఁ
డెంతగ నేడ్చెనే యనిన నేడ్వఁడొ? యింకను వడ్లగింజము
ల్లంతటిసామి వచ్చె జగమంతయు నాఁగదొ యింక నంచుఁ గే
రింతలు నాడుచున్ బులకరించెను జూపులలో సమార్ద్రమై

చ. కలఁకయు మోదమున్ నయనకాంతుల వింతలుగాఁగ దేవినొ
ప్పులు మొదలైనయంత విడిపోవఁ డహో! పురుటిల్లు రాజు ముం
గిలిఁ జనుఁ జావడిన్ నడచు గెంటుపడున్ ముదిమంత్రసానిచే
వెలలును వచ్చుఁ దా మఱల వెల్లనితామరలైన కన్నులన్

చ. చుంచువుకల్గు నీకొడుకుఁ జూతువు కొంచెముగాఁగ నాఁగిర
మ్మంచును మంత్రసాని వసుధాధిపుఁ బంచెను సామి పుట్టుచోఁ
గొంచెములోని కొంచెమునకున్ జనుదెంచెను రాజు పట్టరా
కంచుల నుబ్బు తాల్మి కనులం దొక వింతరువార మేచఁగన్

క. చూపించెఁ గట్టికందును
భూపతికిని మంత్రసాని భూపతి యానం
దాపాంపతి చిఱుకన్నుల
నాపంచప్రాణములుగ నాస్వాదించెన్

క. నిసుఁగుఁ గనుగొంచుఁ గంచును
వసుధేశునికనులు రాణి వై పేగును రా
ణి సగము మూసినకన్నులు
వసుధేశుని కనులవంక వచ్చు మృదువులై

క. ఘోరతిమిపుచ్ఛతాడిత
మై రత్నాకరజలంబు లావర్తములై
తీరుబడి శాంతమౌ గతి
ధారణిపతిగుండె కొంత డడడడయాగెన్

క. విధిలేక వదలె నచ్చోటు
పృథివీపతి తోఁచ కరద మెక్కి నిజపురీ
పృథుబహిరుద్యానంబుల
రథమును దోలించె నెడఁద రాపిడికోలఁదిన్

క. నిసువును ప్రేమ యుఱికిచన
ముసరుచుఁ గను మంత్రసాని ముసలికనులలో
నిసువుంగను బట్టమహిషి
నిసువుఁగనదు శాంత కనులు నెఱిమూసికొనున్

క. ఇదియంతయు నొక నిముసపు
కదలిక జగదీశుపైని గలిసీళ్లులు చి
ల్కి దురుసు మంతరసానియు
గుదిలించెను శిశువు నేడ్పు గురుసులువారన్

క. తోరము కట్టిన కత్తిని
గోరణమున మంత్రసాని కోసెను బొడ్డున్
నీరజముకాడఁ జిదిమిన
నేరిమిని గలుక్కుమనె మనీషన్ విధియున్

ఉ. కోసిన బొడ్డుపై నదిమి గోర విభూతిని బోరుకాడ గం
గాసరిదంబుపాదయుగుఁ గంధిసుతాహృదయేశు స్వామినిం
జేసిరి బోరుకాడఁగను జేసిరి క్షీరసముద్రశాయి ము
క్తీశుఁడు ముక్తిగబ్బు విడియింపఁగ రానిసు వింపు లొందఁగన్

ఆ. గోధుమలనుబోసి గొంతుపుట్టుంజీరఁ
బఱిచి లోకనాథుఁ బండఁబెట్టె
గడ్డమీఁది చిన్నిబిడ్డ మాదంచును
గొఱివిఁ ద్రిప్పినారు గ్రుడ్డుచుట్టు

క. ఇప్పసికందు పెనుగొఱివిఁ
ద్రిప్పించును రాత్రిచరపురీగేహములన్
గప్పుల చుట్టున ననఁగాఁ
గప్పుం జిగు లెగసెఁ గొఱివి కప్పు పొగలలో

క. చిటపట సవ్వడి వినఁబడెఁ
గిటకిటనన్ బట్టమహిషి కిటికిదెసఁ గనన్
చిటికలు గుటికలు మెటికలు
పటపట చిటచిటని జల్లువాన కురిసెడున్

శా. వర్షస్వాంబులో? దేవతామకుటరాడ్వైడూర్యరత్నాంశులో?
హర్షస్వాంతసురాళిబాష్పతతియో? యానందలేశంబులో?
యార్షశ్రీనతదీపవర్తివిగళత్ప్రారంభతైలాంశలో?
ధర్షణ్యాశరకామినీనయనచింతాబాష్పసంతానమో?

మ. అవి పూవుల్ వడగల్లు లేజెరి యయోధ్యాపత్తనీబాలకుల్
నవతాశ్రీసితపుండరీకజలదానందోష్ణధారల్ నత
చ్ఛవులై ధారణినాథసౌధమణిరాజత్ప్రాంగణాంబుల్ మణుల్
పువులున్ వియ్యములందెఁ గాంతులు రవంబుల్ వెన్నెలై మందమై

క. చినుకులను దిస్సమొలతోఁ
జని చేతులు చాఁచుకొంచు జగ్గులనవ్వుల్
తనరఁగ శాంతాదేవీ
వనితామణికొడుకు వానవల్లప్పాడెన్

ఆ. శాంతకొడుకు వానసంబరమ్మునఁ దూఁగి
వానలోనఁ దిరుగు వచ్చి పురిటి
యింట శౌరిఁజూచు నింతలో వానలోఁ
దిరుగు మఱలఁ జొచ్చుఁ బురిటియిల్లు

క. తనచేతి కిమ్మనును స్వా
మిని నవ్వుచు మంత్రసాని మెటికల్ చిటికల్
చన విఱిచి యతనికణతలు
ననఁగా రాదయ్య దేవుఁ డని బెదరించున్

ఉ. ఓమిన ఋశ్యశృంగగురుయుక్తముగాఁ జని యక్కగారు శాం
తామధుమూర్తి ముంగురులునాఁ జను కర్కటిడెక్కలందు హే
లాముఖచంద్రముం డమరి లగ్నముగాఁగను జిట్టితమ్మునిన్
క్షేమపుఁబ్రోవుఁ గాంచి యొసఁగెన్ దొలిదీవన లల్లువెట్టుచున్

గీ. అంత వచ్చిన భూపతి కంగనలును
నదివఱ కెఱుంగనట్లుగా నంతనంతఁ
దొలఁగిపోదురు సిగ్గుపొందుదురు తక్కి
తారుదురు నవ్వుచుందు రందాలగనులు ౨౩౫

క. ధరణీపతి తన యంతః
పురమే యదియొక్క క్రొత్త పోడిమి నెఱపన్
దిరిగి తనకు బాల్యదశా
పరిణామము జరుగునట్లు ప్రమదం బందెన్

సీ. విరియఁబూఁచిన లేఁత వెన్నెలతీవల
పొదరుటూయెలలోన నొదిగినట్లు
తెలిపాలవెల్లి జగ్గులకరళ్ల సుమాళ
మెసఁగు జీబులలోన మసలినట్టు
లొకవేయిపున్నమ లొత్తుజిగటదేరు
చిక్కవెన్నెలవెన్నఁ జొక్కినట్లు
మెఱుపుఁదీవల నిట్టచెఱువు వెల్గులనీళ్లు
లోదెపనల మున్క లొలసినట్లు
నంతిపురమునయం దయోధ్యాపురంబు
నందుఁ బ్రతిజీవి కదలని యాననమున
నుఱికివచ్చు నానందరసోల్బణంబె
కాక చైతన్య మేదిన కరణి నొప్పె

మ. సెలయేఱైనను వేళపట్టుఁ జనఁగా జీమూతధారల్ మహో
పలముల్ సేరఁగ గండుఱా లురలి జీవద్వేణిఁ గట్టంగ ఘు
ల్లుఁ గాంతారము లేగఁగాఁ బెనుతటాకం బొందు చేరంగఁ గో
సలరాజాత్మజ చిన్నిబిడ్డఁగను టాశల్ సేరె విద్యుద్గతిన్

మ. ఎదురెక్కెన్ నవహర్షకుల్యలు ధరిత్రీశోజ్జ్వలత్పత్తనీ
పద మాశాంతము లందునుండి హితభూపాలోగ్రసామంతు లిం
పొదవం జేరఁగ వచ్చునట్టి యరదంబుల్ వాహినుల్గాఁగ న
ట్టిద రాట్పత్తనమోదవార్ధి యెగఁదట్టెన్ సంగమస్థానముల్

గీ. ప్రొద్దు వాటారిన దటంచుఁ బొద్దు గ్రుంకె
నంచు వెన్నెల లరుదెంచె నంచు నెవరొ
యనిన నెఱుఁగుటయే గాని యవనిపతికి
నించుకే దినగతి గోచరించ లేదు

చ. నెఱకళలందునర్ సగము నిండినఁ గ్రుమ్మిన యంకముద్రచే
మెఱుఁగులకందు నీలిపస మించినరాజు నృపాలునిండ్లలో
నెఱకళ లన్నియుర్ మిగిలి నిండిన కాంతల యాననంబులర్
గుఱుతిడనయ్యె నయ్యమృతగోళము దగ్గఱ నిందుకాంతులర్

గీ. రాజు పురుటింటిలోన నిద్రాసమాధి
గతుని హరిఁజూచు సౌధశేఖరనితంబ
గతుని హరిణాంకుఁ జూచు నా కాంతిగోళ
ముల విభేదంబు దెలియక మోసపోవు

గీ. రువ్వ నయనాభిరామచంద్రుండు వీఁడు
రువ్వ నయనాభిరామచంద్రుండు వాఁడు
మింట నితఁడు రే చన నస్తమించిగాని
యిరువురి విభేద మెఱుఁగడు ధరణిపతియు

ఉ. నిండిన కోర్కెచేత నవనీపతి లో నయనాభిరామచం
ద్రుం డనుకొంచుఁ బోవు నొకత్రోవున లో శతశోఽభిరామచం
ద్రుం డనుకొంచుఁ బోవు హృదిఁ ద్రొక్కిసలాడుచు నంత రామచం
ద్రుం డనుకొంచుఁ బోవు నెద నూర్పిడిసేయుచుఁ దూరుపెత్తుచుర్

శా. తా జన్మంబును జేయనెంచిన మొదల్ తారాడెఁ జంద్రుండు నీ
యోజర్ వచ్చెను నేటికిర్ దిరిగి యోహో! వాఁడె వీఁడయ్యెనో
రాజై స్వీయగృహమ్ములర్ వెలుఁగు నీ రాముండు చంద్రుండు తా
రాజై రాజునెడందరాజయి రసారాముండుగా వెల్గెడిర్

మ. మధుమాసంబున నల్పయామము త్రియామాత్రిత్రియామంబులుర్
బృథువుల్ తాము గతించికూడ మిగిలెర్ రేయామభాగంబు మో
దధునీసాగరసంగమమ్ముగఁ బ్రభాతప్రాయమై రేయి సం
గ్రథితానందరసాపగాపులినతీరం బయ్యె రాహుసౌధముల్

సీ. వెనుగాళ్ళపగ్గముల్ బిగువులు సడలంగ
మునుగాళ్ళు గాటికిఁ గొనలు తగుల
వెన్నువంగఁగ సాఁగి వీనులు టిక్కించి
పొలపొలవచ్చు వేఁబోక సన్న

వెలుఁగులఁ జలవంచి పెడ్రదిప్పి ముట్టియ
మా రేఁడుపిండెలమాద్రి కన్ను
గ్రుడ్డులు మిలమిలఁ గూరఁగా విచ్చి నా
సారంధ్రముల నుబ్బెసంగఁ జూచె

నుఱిమి యుఱిమి మానవోర్వీశ సేవాధు
రంధరంబు స్వస్తురంగమంబు
పొలసుదిండిమూఁకఁ గొలికిఁ దెచ్చిన
రాజునకును సౌరరాజుకాన్క

క. ఆసమయంబునఁ గ్రైకే
యీసౌధములందు దివ్వె లెసలారెఁ బునః
శ్రీసముపేతజ్వాలా
మాసరకాంతిచ్ఛటారమాజటిలములై

క. పరిచారికలును భూమీ
వరుతోఁ జెప్పంగఁ బర్వుపర్వునఁ జనఁ దొం
దర నీళ్ళుకాచుటకుఁ దొం
దరయును బడినంత లేదు తనయుఁడు కలిగెన్

సీ. మీనలగ్నమున జన్మించెను దనయుండు
శైవాలపిహితమౌ శంఖ మట్టి
యొకగ్రుడ్డు లగ్నమం దుండఁగా శుక్రుండు
మూడవరాణికి భూమిపాలు
ప్రియతమకాంతకుఁ బేర్చి పంచమము బు
ద్ధిస్థాన మమృతాంశు దేవగురుల
యునికి నిర్వాచియౌ నుదధివోని పరమ
శాంతస్వభావుండు జననమందె

రాజు పరువెత్తి చని కుమారకుని లోచ
నాభిరామమూర్తిని జూచు నంత బ్రమసె
బిగియు కళ్యాల సృక్వముల్ పగిలి సూర్య
రథతురంగముఖములు రక్తిదోఁచె

క. మందేహుల మూఁక దులుపు
టందున జాగయ్యెనేమొ యాదిత్యునకున్
సుందరి కైక సుతుఁగనుట
యందియు ప్రోఁతలుగ వార్తయై పురిఁ బ్రాకెన్

మ. దినరాజోదయకాలఫుల్లనలినీదీధిత్యనూనాస్యహృ
జ్జనితానందరసానుకూలగమనస్కంధోరులీలాచల
త్తనుమధ్యాభినవాభిరామ యగు వార్తాదేవి యూరేగె ధా
వనకాంచీమణిరత్నకింకిణికిణక్వాణప్రతిస్వానయై

చ. తనదెస రాజు సేయుఁ బ్రమదంబునఁ బట్టపురాణికన్న వ
ట్టిన తెగరాచరీవిఁ బ్రకటించెడు కైకయ రాణియైన భూ
జనులకు నంతలోన నలచానకుఁ బుత్త్రుఁడటన్న వార్తయున్
వినఁబడ రాజె పుట్టె ననిపించె బలాత్కృతబుద్ధి పెంపునన్

క. కౌసల్య కొడుకునంతటి
రాసుతుఁ డింకొకఁడు గలుగ రవితురగము ల
భ్యాసమ్మునఁ గర్కాటక
రాశి గలుగఁ బరువిడెన్ ద్వారాధూర్జరముల్

సీ. తనమేను చక్రసుందరముగాఁ జుట్టి స
హస్రఫణల్ సాఁచు నాదిభోగి
యంచుల ధాళధళ్యప్రాప్తదిశముతో
సుడియు వెల్లులపాదు చుట్టుకైదు
వంతస్థనారాయణాత్మప్రభాగోప
నవ్రతపాలన తీవ్రమూర్తి
యాకాశదక్షిణాయనదోషపరిహృతి
ధర్మోత్తరాధ్వసంధానశీలి

యగుచుఁ జనుదెంచి మింట మార్తాండమూర్తి
నిన్న నడిజాము పుట్టిన నిసువుఁజూడ
నెంతదూరము పెరిఁగెనో యేమొ యనఁగ
నిముస మనఁగను నిముసంబు నింగి నిలిచె

గీ. అంతన సుమిత్ర కుదయించె నాత్మజుండు
లేలిహానాధిపత్య మా శ్లేషయందు
నాశరాసుప్రచయ లేలిహాన మగుచుఁ
దనువుచేఁ బండువాగైన దబ్బపండు

చ. తనయుఁడుగల్గి నొప్పులును దగ్గవు రాణికి వ్రేళ్ళ నూఁది మె
ల్లనఁ గని మంత్రసాని కవలన్ గ్రహియించెను గుబ్బిసాడు రా
జునకును బాయసంబు మధుసూదను తేజము నాల్గు చేసి యి
చ్చిన తొలిజాడ తోఁచెఁ దనచిత్తమునన్ బ్రమదంబు పొంగఁగన్

గీ. ఇంకొక సుతుండు గలుగఁగ నింకఁ గొంత
సేపు పట్టునటంచును జెప్పె మంత్ర
సాని రాజును శిశువుఁ గౌసల్యకొడుకు
కైక కొడుకులతోఁ బోల్చి కరుదులాడు

ఉ. ఇద్దరు నీలిమైజిగులు నీయన పాండిమ పాయసంబునన్
గద్దఱిపాలలో మఱుఁగుఁగా పొకకొంతయుఁ గొంత లేఁతకా
పద్దిర మద్దికాయ లయినట్టి కనుంగవ భూమినేతకున్
బెద్దయు విస్మయంబు గనిపించును గోసలయందుఁ బ్రీతియై

ఉ. ఆపయి నెప్పుడో కలిగె నామెకు నింకొకపుత్రకుండు న
ష్టాపదకాంతి దేహుఁడు కడంక సుమిత్రయు రంగనాథపూ
జాపరమాంకమై తనబుజంబున జారెడు పట్టుతోరమున్
గోపనహేతువున్ మొదలిగుర్తుగఁ గట్టెను బెద్దబిడ్డకున్

ఉ. కోయనఁ గోటియై పసపు కుంకుమ గిన్నెలనిండ నూనె సీ
కాయయు సేవకీవితతి గంపలు బుట్టలుగాఁగనై యయో
ధ్యాయతనంబులన్ గడపయన్నది వీడక పంచిపెట్టె రా
త్రీయవినూత్ననూపురగతిధ్వని నంచలపిల్పుఁ బిల్చుచున్

గీ. రక్షచి ఱంపానఁ బెట్ట దోషాచరాళి
జెప్పునన్ దన్ను దితిజుల శిశువు లంతఁ
జాలుదు రటంచుఁ బురుటిండ్ల సాగనార
మట్టలును బ్రాఁత చెప్పులుఁ గట్టినారు

క. ఆగామిదైత్యదహన
ప్రాగల్భ్యవినోదలీల బాలెంతల శో
భాగృహముల఼ గుంపటిపాగ
సాగెను సనసన్నగా఼గ జాజ్జాలులుగా

సీ. దైతేయహరణవేళాతీవ్రతంబోలె
,నడికట్టు గట్టిరి నలిననేత్ర
లసురవార్తాపరీహరణంబు వోలిక఼
జెవి దూది఼బెట్టిరి శ్రీనిధాన
లసురదుష్కీర్తిమూలాంకురం బన఼గ఼ బం
డ్లకు఼ గప్పువెట్టిరి నలినముఖలు
దుష్టభావాత్తవైధుర్యంబు సూచిగా
ముసుగులు వేసిరి ముగ్ధదృశలు

పద్మనాభులీల బాలెంతరాండ్రు పా
లించినారు మూదలించినారు
హానున్నకులము చెడిన వెన్నెమ్మలను దాది
పిండు ధర్మరాశి బిడ్డకొఱకు

సీ. ఒకసారి చనుదెంచి యుర్వీకళత్రుండు
కౌసల్యపసికందు఼ గాంక్ష సేయు
నొకసారి తానేగి యుర్వీకళత్రుండు
కైకయీతనయుని గాంచిపోవు
నొకసారి కేమొ యింకొకసారి చని రాజు
సౌమిత్రులను గాంచి సంతసించు
నితరుల఼జూడని యెల్లవేళల దశ
రథరాజు నెడ఼ద న౹గసుతు఼ జూచు఼

గోసలాత్మజాతకొడుకు రాజునెడంద
వదలిపో఼దు చూపు ప్రిదిలిపో఼దు
ఉఱక ప్రిదిలిపోవునో యశుభాశంకి
రాజు ప్రేమ఼ గదలి రవ్వ పొందు ౩౬౪

క. రా జగ్నియందు వేల్వఁడు
రాజీవాక్షులును రంగరాట్పూజావి
భ్రాజిష్ణులు గారును ర
క్షోజేతయె రక్ష పదునొకొండు దినంబుల్

క. ఆ పదునొకొండు దినములు
భూపతినగరంబునందు భూదేవాగ్నుల్
శ్రీపతిదయామధురనే
త్రాపాంగజ్యోతిసుషమ లావర్జించెన్

మ. దినముం బూసిన యాముదం బొలసి జ్యోతిర్గర్భముల్ వండి వె
చ్చన కుమ్మించినయట్టి యాముదపుగింజల్వోలె నార్ద్రప్రభా
ఖను లాత్మీయగృహప్రదీపికలు రాడ్గర్భంబు లేపారెఁ జి
క్కని యానందపువెల్గు కన్నుమొద లెక్కంబట్ట భూనేతయున్

సీ. జననాయకుండు కౌసల్యాసుతుం గాంచుఁ
బ్రాణమ్ము లన్నియు బహిరపెట్టి
కాంతాపురంధ్రి కౌసల్యాసుతుం జూచుఁ
బ్రాణమ్ములను లోన భద్రపఱచి
సత్తపోనిధులు కౌసల్యాసుతుం గాంత్రు
ప్రాణమ్ములో బిడ్డపాల్లు వెట్టి
కౌసల్య తనయుని గాంచుఁ బ్రేమకొలంది
ప్రాణమ్ములను బిడ్డలోనఁ బెట్టి
యొక సుమంత్రుండు కను దేవయుగమునాఁటి
వార్త కన్నులయెదుటన మూర్తిగట్ట
నవనిపతికిని గగనమైనట్టి బిడ్డ
యఖిలజనముల కనులకు నమృతవర్తి

క. హేమంతము వెనుసనఁగా
శ్రీమంతములైన పంటచేలవిధమునన్
వే మించి పురుటిదినములు
సోమించిరి రాజసతులు సుతులును గాంతిన్ ౨౭౦

గీ. స్నానమాడిన బాలెంత చక్కదనము
పరిణయమునాటి యందమ్ము పాదరించు
రాజు శిశువులఁ గాంచునో! రాణుల ముఖ
దేహకాంతులు కాంచునో! తెలియలేదు

గీ. రంజితాధర తాంబూల రక్తిమంబు
చిఱునగవు తెల్లఁదనములోఁ జిటిలిపోవ
నెఱుపు విఱుగుచుఁ దెలినిగ్గు లెక్కు చంద్ర
బింబములవోలె సతులు కన్పించినారు

క. నెలపురుడు దాట దైనను
నిలాపతికిఁ బ్రాణ మాఁగనే లే దఱచే
తులఁ గొని పొత్తులలోఁ గా
సలేయు నిరవధికమోదసాగర మీఁదెఁ

గీ. ఆఱుగడియలలోఁ దల్లి యనుట తెలియు
నాఱునెలలకుఁ బైఁ దండ్రి యనుట తెలియు
ననుట నిజమే శిశువు రాజుహస్తమందు
నేడ్చి కౌసల్యచేతిలో నేడ్పు మానె

వ. ఆ పదునొకండవదినంబున వశిష్ఠర్శ్యశృంగులు పిల్లవాండ్రకు నామకరణంబులు సేయువేళ నయోధ్యాప్రజ లొడ్డువిరిగి వచ్చిరి. వశిష్ఠులు పుణ్యాహవాచనానంతరంబునఁ బళ్లెమ్మునిండ బియ్యమ్ము పోయించి కౌసల్యాతనయునిపే రనునంతలో మహారాజు బియ్యముపై నిరత్నాంగుళీయమ్మున రామ యని వ్రాసి చంద్రుఁడని వ్రాయకయ మున్న

గీ. సర్వదుఃఖహరమ్ము కౌసల్యపూర్వ
జన్మసంస్కృతి యోంకారసదృశమైన
తతమధురరామనామమ్ము ధాన్యలక్ష్మి
యుపహతనిచోళ మగు నెద హత్తుకొనియె

వ. వశిష్ఠులు రామచంద్రుం డనకముందు దశరథుండు రామచంద్రుం డని వ్రాసె. దశరథుండు వ్రాయకమున్న వశిష్ఠుల నోటినుండి రామచంద్రుం డని వచ్చె. ఆలస్యముగ వచ్చిన సుమంత్రుండు బియ్య

ములోఁ జూచి యక్షరమ్ములు సరిగాఁ గన్పింపక రామభద్రుం డని
చదివె

క. ఊరెల్ల రామభద్రుఁడు
ధారణి నేతకును ఋషికిఁ దల్లికి శిశువున్
శ్రీరామచంద్రుఁ డయ్యెను
దారక మయ్యెను సమస్తధరణీప్రజకున్

వ. అంతఁ గైకేయీసుతునకు భరతుండని సుమిత్రపెద్దబిడ్డ రంగనాథ
వ్రతంబుతో రంపుబిడ్డకు లక్ష్మణుండని చిన్నబిడ్డకు శత్రుఘ్నుండని
వశిష్ఠులు నామకరణంబు చేసిరి

చ. ఉరువడి మ్రోఁతవెట్టుచు నయోధ్యవియత్పథ మందు స్వాదుభా
స్వరము వినూతనాద్భుతము శబ్దగుణం బుదయించె భూప్రజల్
పరిపరి రామ రామ యన భద్రత క్షుద్రతరధ్వనుల్ తదు
ద్ధురమహిమప్రతారితవిఘాతములై చెడి యెత్తిగిల్లఁగన్

ఉ. అంతన కోసలేశసుతయాత్మజునామము నెల్లవారి ప్రా
ణాంతరవీధినుండి బయలై చనుదెంచిన యక్షరంబులై
యింతయు విస్మృతిన్ బడద యేరికిఁ దక్కినవారినామముల్
కొంత కెఱుంగఁగా నడుగుకొందురు వారిని వారు భూప్రజల్

సీ. ఆ చిత్ర మేమిటో? యాపురంబునయందుఁ
బ్రజలెల్లఁ బ్రశ్నోత్తరంబులందుఁ
బ్రశ్న యడుగఁబోయి రామచంద్రుం డంద్రు
బదులు చెప్పగ రామభద్రుఁ డందు
రే వస్తు వేనియు నెట నున్న దే యని
యడుగఁబోవుచు రాము నడుగుచుందు
రెచటికేఁ బోవుచు నెటకేగుచుంటి వం
చన రామభద్రుని గన నటంద్రు
మఱియు నల్లంతలోఫల మాటఁ ద్రిప్పు
కొంటయే గాని మొదలిపల్కులకు రామ
ముద్రగా నాడుదురు వేదములకు వేద
శేఖరంబుల కందని సిద్ధమతులు

మ. శ్రమపొందన్ క్షుధయున్ బిపాసయును దీరన్ గిష్టకార్యాంతవి
శ్రమమొందన్ నిదురింపఁ బంతుకొన నిద్రన్ మేలుకొన్నన్ వచో
గ్రిమభాగంబుల సర్వభూప్రజకుఁ దండ్రీ! రామచంద్రా! యట
న్న మహావాక్యమె గోచరించె సుమహానందంబు సంధించుచున్

గీ. వృక్షమా మున్నె యున్నది బీజనిర్గ
తంబయై గోచరించు నేత్రముల కెందు
అసలె రామమయం బయినట్టి జగము
నప్పుడే రామమయ మయినట్లు తోఁచె

గీ. సుకృతపరిణతిభేదంబు సువ్వె యొక్క
శిశువె గనిరి కౌసల్యయు క్షీరరాశి
పాలసంద్రపుఁదరఁగల పచ్చి యూర
దట్టి కౌసల్య మైపచ్చి యూరఁజొచ్చె

సీ. వెలికింతలై బోర్గిలఁ బడఁజాలక
కలశపాథోరాశి కమ్మతరఁగ
చినుకంచు మొగము వాచిన తొలిపసికందు
కౌసల్యయెడఁదలోఁ గరఁడు కరడు
లై పొంగులొలయు పయస్స్వాదునిర్జర
నిర్ఝరధారలు నిక్కి నిక్కి
చుబుకు చుబుక్కునఁ జుంచుమూతిని బెట్టి
యాబతీరఁగఁ ద్రావునట్టివేళఁ
గందు గుటక లుబ్బెడు పసిగళములోని
లేఁతనరముల చిటుకదలికలు చూచి
రాజుముఖమండలమున మూర్తంపుముదము
రాణిముఖమండలమున మూర్తంపుశాంతి

గీ. మొదట నోంకారమును వేదములుగఁ గల్ప
మును యుగంబులుగాఁ బాదములుగ ధర్మ
మజసుతుని మోదవారాశి యాత్మజులుగ
మొగిఁ జతుర్ధావిభక్తమై మొనలుసూపె

ఉ. సాధుజలప్రపూర్ణములు సంతతజీవధులైన యెల్ల పా
థోధులు నొక్కఁడయ్యె నొకత్రోవన క్షీరపయోధి పెద్ద ధా
త్రీధవు నాత్మవృత్త మిగిరించిన నల్వురిలోన స్వామి శో
భాధునియై ప్రమోదమధుభావనిధానముగా జ్వలించెడున్

క. త్రుత్తునకు శిశుచతుష్కము
పొత్తులలోఁ గొట్టుకొంద్రు పోరిఁ గాల్సేతుల్
గ్రొత్తలుగఁ బురామాత్స్యక
జిత్తనులై తిరుగఁబడిన చేఁపలవోలెన్

క. మూలదితిజభూతంబుల
గాలి దవిలి పోరువెట్టఁగా శిశువులు ద్వా
జ్వాలాజ్యోతిర్జ్వాగ్ర
ద్వేలలు కాపుండు దృష్టితీసిన యేకుల్

చ. ఒలికినయట్లుగాఁగ సరయూజల మెక్కి యయోధ్యబావులన్
జలములు చేతికందు నృపుచానలు చేఁద మొగం బెఱుంగరున్
నెలపురుడైననాఁడు రమణీత్రయ మూరక పేల నూతిలో
పల నల చేఁదవేసి రొకబారెడు బాలమృణాలబాహువుల్

క. ఆనాఁడు తొట్టెలో నిడి
మానవపతివంశబాలమార్తాండుని నా
నానారీమణు లూఁచిరి
యానతమృదుహాసరోచిరాస్యాంభోజల్

గీ. నోరు పెగలదటే నీకు నూరక తెగ
రాలిపోవుదు కూనరాగాలతోడ
బిఱ్ఱబిగిసెదు తొట్టెను బెట్టు స్వామి
నేలగాఁ బాడఁగా నొక్క జోలపాట

క. అనరమ్మ యొక్క పాటను
వనితామణు లెల్ల నిటను వాయనములకై
చనుదెంచిరో యెల్లరకును
నినుమడిఁ దాళాలు పడెనటే? నోళులకున్

గీ. నెల తిరుగలేదు మగనితో నీవు గలసి
యత్తగారిని దొలఁగించి పెత్తనమ్ము
నెత్తిపై కెత్తుకొంటివి నీరజాక్షి
నీకునుం జిక్కనగు పుచ్ఛడీకతనము !

క. అని యదలించుచు హేలగ
ననునయముం జేసికొంచు నంభోజాస్యల్
వినమితవదనలు పాడిరి
మనుజేశ్వరశిశువు గానమాధురి కొలయన్

క. జోజో కమలదళేక్షణ!
జోజో మృగరాజమధ్య! జోజో కృష్ణా!
శ్రీజేతృదిలీపాన్వయ
భూజానిలతాగ్రభాసిపూవా! జో జో!

తన్వి.
జో! కమలాచారువదనకమలాచూర్ణకపోలవికచనఖ జో జో!
జో! కరుణాపాంగకలితతరుణాజా*వినివారణమధునిధి జో జో!
జో! కృతనాకేశ్వరతతపృతనాజ్యోతిరమోఘకరణతను జో జో!
జో! కుటిలారాతిహారిణజటిలాచ్ఛేదనకార్ముకపటుకర! జో జో!

మంగళమహాశ్రీ.
పొత్తులను నందములు బొత్తు లిడినట్టు గొలపొత్తివలె నొత్తిగిలు జో జో!
గుత్తులుగఁ బ్రాకిచని కొత్తళము ప్రేలు సరిక్రొత్తలగు ద్రాక్షవగు సామీ!
చిత్తునకు సత్తునకుఁ జిత్తులగు బోకులగు జిత్తు లమరించఁగల సామీ!
ఒత్తిగిలి పండుకొను ముత్తకలియేడుపుల నొత్తుగను నెత్తకుము జో జో!

క. మొకరిశిశూ! మాంధాతృని
గకుత్స్థుని దిలీపరఘుల ఘనుఁడగు నజపృ
థ్వీశశ్రుతుని సుజ్యోతి
ర్మకరంబా! నిదురపొమ్ము! హో హో! జో జో!

వ. అంత నెలపురుడు పోయిన నేకాంతమున ౩౦౧

* అజాః = నరకప్రాప్తి.

క. కౌసల్యాశయ్యోపరిఁ
గౌసల్యాహస్తజలజకాండోపరి శ్రీ
కౌసల్యావత్సోపరిఁ
గౌసల్యాశిశువు రాజు కడుముద్దాడెన్

ఉ. హాసరి చైత్రపున్ దుదిని నారెడు మల్లెలమొగ్గలం బలెన్
రాసిగ రేకకట్టుకొను శ్రావణమాసపుఁ గేదఁగుల్ బలెన్
మాసరమైన కార్తికమాసములో వరివెన్నులంబలెన్
శ్రీసముపేతులై పెనుపుఁ జెందిరి రానిసువుల్ క్రమంబుగన్

గీ. వెలికిఁ గొనిపోకుఁడీ బిడ్డఁ బిట్టలారు
సంజవేళల నంచుఁ గౌసల్య పలుక
గరుడి వైకుంఠమున భయకంపితుండు
మడమలను ద్రొక్కుకొను ఱెక్క ముడుచుకొనుచు

గీ. బోర్లగిలఁ బడ నేర్చిన భూపుసుతులు
తలయుఁ గాళ్లెత్తు లిట్టె కిదల్చుచుండ
నీళ్ళ త్రవ్వక చన్న తాఁబేళ్ళ పోల్కి
శాంతకొడుకమ్మతోఁ గేకిసలుగఁ జెప్పు

చ. తనకును నిద్రలో దొరలి ధాత్రిపయిం బడ నేలపాప కొ
ట్టినదని రక్షసేసినఁ గడిందిగఁ గోసలరాజపుత్రి యే
మనుకొనెనో మహాప్రభువు నాత్మను దాను విదేహరాడ్ధనుః
పణమగు లక్ష్మియా పుడమిపాపకుఁ దాఁకిన మాటయొత్తిడిన్

మ. శిశువుల్ నాఁటికి నాఁడు దీపకళికాశ్రీ మాత్రమే కాక ము
గ్ధశనైర్దృష్టులఁ బల్కరించుజనులన్ గాంచంగ నవ్వంగనున్
కుశలత్వంబున నేర్చి గబ్బువెడలన్ గూర్చుండి రోంకారస
ర్వశఆద్యాకృతులై త్రిలింగవిషయవ్యాహారప్రాగ్లక్షులై

చ. నలువురు బిడ్డలన్ ధరణినాథుఁడు చిత్రము రామచంద్రుఁడన్
బిలువునఁ జేసియే పిలుచు బిడ్డలు మాత్రము రామచంద్రుఁగాఁ
బిలచిన రామచంద్రుఁడును బ్రీతిగఁ జూచును దక్కుమువ్వురున్
గిలకిల నవ్వుచుండు రిరుగేలు మొగిడ్చినయట్లు తట్టుచున్ ౩౦౮

మ. ఋభువుల్ వేగను లుంచి కాయఁగ ధరిత్రీభృన్మహస్సుల్ జగ
త్ప్రభువుల్ ప్రాఁకఁగ సాగి రంతట మహారక్షోఘ్నమంత్రంబులన్
శుభముల్ కూర్ప వశిష్ఠులున్ శిశువు లాశుప్రోజ్జ్వలత్పుష్టి నా
రభటిన్ విద్దెముసేసి రంగన లుపారల్ చప్పటుల్ కొట్టఁగన్

మ. అవురా! శ్రీరఘురామచంద్రుఁడు ప్రభుండై విద్దెముల్ సేయుచో
హావణించుఁ నిలుచున్నవైఖరిని ప్రత్యాలీఢపాదంబుతో
శ్రవణాంతానతముష్టియై త్రిజగతీరక్షాపతాకంబుగాఁ
బువు పుట్టంగనె దిక్కులం బరిమళింపుల్ పిక్కటిల్లుం గదా!

ఉ. ఓహరిసాహరిఁ సొగసు లూఁగఁగ విద్దెముసేయ సామి మా
లాహరితాంశువుల్ పొలయు లాగునఁ బచ్చలకంకణాలహ
స్తాహృతిఁ దల్లి దండ్రియును నంద వికుంఠపురీకవాటవీ
ధీహరినీలతోరణవిధిఁ జెలువారును రామచంద్రుఁడుఁ

గీ. రామచంద్రుని ప్రక్క నిద్రాసమాధి
రామచంద్రుని ప్రక్కఁ గేళీమహస్సు
వెలిగఁ బోరువెట్టు సుమిత్ర పెద్దకొడుకు
రంగనాథుని చికిలితోరంపువాఁడు

క. నెలనెలకు బిగియుచుండును
నెలనెలకును వదులుసేయు నెఱితోరంబుఁ
బులకితదేహ సుమిత్రయు
ను లక్ష్మణుని దండవంకనుం గనుఁగొంచుఁ

గీ. మొలచెడు చివుళ్ళకండూతి సెలవులఁ జన
నురుసు శ్రీరామచంద్రుండు నొక్కినంత
కందిగింజయ్యెఁ గోసలక్ష్మాతలేంద్రు
సుత జగన్నాథమా స్తనచూచుకంబు

క. తనచంక నెత్తుకొన నీ
యనిచో నేడ్చును సరే యటన్నను దా మో
యను జాలక ధరఁ బడవే
యును బిడ్డల శాంతకొడుకు నుఱక యెగుచుచుఁ ౩౧౪

మ. ధరణీనేత కుమారులన్ నలువురన్ దాఁ జూచుఁ దాఁ జూచు భా
రులన్ ముప్వురు రాణులన్ బిలుచుచున్ జూపించుఁ జూపించుఁ ద
త్కరపద్మంబుల నిచ్చి కన్ను లురలం గాంక్షించుఁ గాంక్షించుఁ జం
దిరు క్రొవ్వెన్నెలకుల్యలంబలె దెసల్ ద్రిప్పించి నవ్వించుచున్

క. బిడ్డల చేతులు మెడకును
నడ్డముగా వేసికొంచు నాస్యాస్యమ్మున్
గడ్డము గడ్డమ్మునుగా
బుడ్డికపోలము కపోలముగఁ బతి చొక్కున్

గీ. రామచంద్రుండు సర్వమూర్ధంబు చేతు
లొత్తి చూచును బూరుషు లెత్తికొనిన
లక్ష్మణుఁడు ముక్కులును జెవుల్ తడిమిచూచు
నెవ్వరే నంగనలు దన్ను నెత్తికొనిన

ఆ. తల్లిచంకనుండి తండ్రిపై కుఱుకును
దండ్రిచంకనుండి తల్లిపైకి
నుఱుకు నంతసేపు నూగిసల్ నవ్వులు
నిదియు రామునకును నేమొ యాట

చ. నడువఁగ నేర్చి రంత లలనల్ నడిపింపఁగ రామచంద్రులున్
గడుకొని యంగనల్ కరముఁ గైకొని మధ్యను బట్టువీడినన్
జడనుగ నవ్వుచున్ జని పసందుగ శ్రీరఘురామమూర్తి మూఁ
డడుగులు వేసి క్రిందఁబడు నట్టె త్రిలోకము లాఁచినట్టుగన్

గీ. ఎన్ని విశ్వంబులో రాఘవేశు లిండ్లు
మూఁడడుగు లెన్ని వేసిన మొగిడిరావు
ఈ జనుస్సునఁ గృచ్ఛ్రమై మొసఁగఁబోలు
నాకపతికైన దివ్యకార్యాచరణము

చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచె గరుత్కనకచ్ఛవిప్రభన్
గరుడి వియత్పథంబున సుఖంబుగ ఱెక్కలు సాఁచి పోయె మై
హరువునఁ బాంచజన్యములు హంసలు ముక్కులు మీఁటె నందక
స్ఫురదురుకాంతిపుంజములు పుట్టె దిశాభిహతాతపంబులన్ ౩౨౨

ఉ. దారుమయాల్పఖడ్గము లుదారనవారణవర్ణరమ్యముల్
శ్రీ రఘురామచంద్రునకుఁ జేతి కొసంగఁగ నాడుకో ముఖాం
భోరుహమందుఁ గోసలను బూంచుచుఁ గేళివిచిత్రఖడ్గధా
రారుచి కోఱ్ఱై వనవరాహముగా బెదరించుఁ గాంతలన్

చ. ఒకరుఁడు పూఁటచిన్న మఱియొక్కఁడు నొక్కఁడు రోజుచిన్న వా
రికిఁ దనయన్నగారగుట శ్రీ రఘురామునకున్ గడిందియై
చికిలిమెఱుంగు కంకణపుఁజేతులు వారిమెడల్ తగిల్చి యూ
రక కవుఁగింటికిం దిగిచి క్రచ్చుకొనున్ దొలివృద్ధువోలికన్

ఆ. ఒక్కసారిగాఁగ నుభయసంధ్యలు దక్షి
ణోత్తరములయందు నొదిగియున్న
నీలినీడ లొప్పు నింగివోలిక నల్వు
రన్నదమ్ము లాడు నవని తోఁచు

క. నలువురకుఁ గాలిగజ్జెలు
నలువురకున్ రత్నకంకణమ్ములు మెడలన్
నలువురకుం బులిగోరులు
నలువురు నానావిభూషణజ్వలితాంగుల్

మ. జగదీశుల్ హరినీలచిక్కణమణిస్తంభంబులం జుట్టి కే
ళిగ నన్యోన్యభుజావిలగ్నకరు లోలిం జెట్టపట్టాలుగా
నగుచుంబోఁ బ్రతిబింబముల్ పొలసి యింద్రశ్రీమహావేళలన్
దిగిభక్రీడగఁ బొల్చుఁ దా రనిమిషస్త్రీలై కనం గామినుల్

శా. చూడారత్నము కాళ్లగజ్జెలు కటీజూతిస్వనత్కింకిణుల్
వ్రీడాముగ్ధముఖారవిందము రదావిర్భూతహాసంబులున్
గ్రీడాకార్ముక మంసవీథికను వ్యాఘ్రీశ్రీనఖోద్భాసి వ
క్షోడంబాకృతి తల్లికై కరము సాఁచున్ రామచంద్రుం డొగిన్

శా. క్రీడాకార్ముక మల్లెత్రాటను భుజాకేళీవినిస్వానముల్
పేడెత్తించుచు నొక్కచేత జననీపీన స్తనం బందు నా
డాడం దాఁకుచు నొక్కచ న్గుడుచుచున్ హర్షిప్రమోదాఢ్యుఁడై
గోడిన్ నిల్వఁడు కూరుచుండఁడు దరాకూతాస్యకౌసల్యకున్

క. పాల్ద్రావు రామచంద్రుఁడు
పాల్ద్రావుచు రాఘవుండు పరువెత్తు మఱిఁ
పాల్ద్రావు వచ్చి యాతఁడు
పాల్ద్రావఁగఁ దల్లియెడఁద పాలకడలియా

సీ. నా తండ్రి రామచంద్రా! నన్నుఁగన్నట్టి
బంగారుతండ్రి! నా ప్రాణపదము!
మార్తాండకులదీపమా! దిలీపరఘుది
వ్యాన్వయజలధిశీతాంశురోచి!
అజమహారాజసుప్రజ! యయోధ్యామహా
పత్తనీప్రజ కంటిపాపవెలుఁగ!
రావయ్య నాకూన! రావయ్య నాతండ్రి!
రావయ్య నాబాబు! రావె! రావె!
యని దశరథుండు పిలువఁగా హరి సమస్త
మాతఁడే యైనయట్లుగా నడుగుదమ్మి
గజ్జియలు నందియలు గల్లుగల్లు రనఁగఁ
జనును నవ్వుచుఁ జేతులు చాఁచుకొంచు

ఉ. ఇక్కడనున్న రాముఁ డిపు డిక్కడ లేఁడని యింతలోన నే
దిక్కున కేగెనో యని మఱిఁ గుఘుసుళ్లుగ నాల్గుమూలలన్
ద్రొక్కిసలాడు తల్లికిని దోఁచును రాముఁడు వేల్పుటింటిలో
నిక్కడి విగ్రహంబ చట నిక్కడ నక్కడిదిఁ గ్రహించుచున్

ఉ. ఒక్కెడ నుండవేమిర శిశూ! యది యేమిటిరయ్య! సేఁత నీ
కక్కఱలేని దంచుఁ గలదా? యొకఁడే పనియైన రాఘవా!
యక్కడఁ బోవరాదు మడిరయ్య! ప్రభూ! ప్రభురంగనాథుఁ డీ
దిక్కున నుండె నీవు నరుదెమ్మిటకున్ బసితండ్రి! వేగమే

గీ. అని పిలువఁ గేకిసలు నవ్వు లాననాంత
మధురుచులు లోచనాంతశంపావిలాస
దీధితులు గాఁగ రాముఁ డేతెంచునంత
నమ్మకును గేకిసలె నవ్వు లాస్యరుచులు ౩౩౮

శా. తూనీఁగంబలెఁ బోయి నీళ్ళలను జిందుల్ జిమ్ముఁ జిల్కుల్ శిర
స్స్నానంబుల్ బుడిసిళ్ళుగాఁ గొను రఘుస్వామిన్ విలోకించి తం
డ్రీ! నారాయణ! యేమి మీపని యటం చేఁకారి కౌసల్య ర
త్నానూనం బగు పయ్యెదన్ దుడుచు యత్నానూనసాధ్వ్యన్ శిశున్

శా. తానో 'లాములు' తండ్రి పే రెవరయా? 'దాచాతమాలాలు' 'నా
లే! నా పే' రన 'నమ్మగాల'నఁగ నోలిం దల్లి 'కౌసల్య తం
డ్రీ!' నాగా ననఁబోయి రాక కనులన్ నీర్వెట్టఁ 'గౌసల్య నేఁ
గానే కానులె యమ్మనే 'యని ప్రభున్ గౌసల్య ముద్దాడెడిన్

ఉ. మువ్వురురాణు లొక్కొకరి ముద్దులబిడ్డలఁ జూడ నేగుచో
నవ్వుచు రాముఁడే యుఱికినన్ బినతల్లియుఁ గైక కౌఁగిటన్
గ్రువ్వఁకొనంగ నొక్కరొకరున్ విడనీయరు ప్రేమపట్టు తా
నెవ్వరు పిల్చినన్ బ్రభువె యేగఁడు కైకయి వద్ద నుండినన్

గీ. కాళ్లు వచ్చిన దాదిగాఁ గైకకొఱకుఁ
బరువులెత్తును శ్రీరామభద్రమూర్తి
నిద్ర మేల్కొన్నదిగ రామభద్రుకొఱకు
నంగలార్చుచుఁ జనుఁ గేకయాత్మజాత

ఉ. చేతుల రత్నముల్ మలఁచుఁ జిన్నిహారంగుల పట్టుబొందు లం
గీ తొడుగన్ గిశోరహరికిన్ గనిపించఁగరాక నీళ్ళలన్
జేతులఁ దట్టుచున్ బురదచేయును నూడఁగఁ దీయనీయఁ డో
తాత యటంచు లాలనకుఁ దార్చెడు గైకను దక్క నెవ్వరిన్

వ. శ్రీరామచంద్రుని వదలి కౌసల్య యుండలేదు; శ్రీరామభద్రుని వదలి కైకేయి యుండలేదు; శ్రీరఘుకులరత్నమ్ము వదలి లక్ష్మణుం డుండఁడు; రామలక్ష్మణు లున్న స్థలముననే సుమిత్రాదేవి యుండును

క. భరతుఁడును నతని వెనుజని
తిరిగెడు శత్రుఘ్నుఁ డనుమతింతురు తము మం
థర తీర్చు తీర్పులును వెఱ
పరిచారిక లరుగుడెంచి పాలించుటలున్

వ. మఱి కౌసల్యాగృహంబుల

ఉ. దాఁగుడుమూఁత లాడుదురు తాను నుగైకయు రామచంద్రు లె
చ్చోఁ గనిపింపకుండఁ జనుచో వెను వెంటనె పోవు లక్ష్మణుం
డాఁగఁగరాని వేగమున నందెలసవ్వడి మందగించుచున్
బోఁగల రాము కన్పడమి మూర్తము నోర్వని తల్లి కుందఁగన్

ఉ. ప్రాఁగుదితప్రభావమృదుభాస్వరహాసమనోజ్ఞమూర్తి య
ద్దాఁగమనప్రచాలితపదద్వయనూపురకింకిణీస్వనా
భోగవిచిత్రగోపనవిముగ్ధుఁడు రాముని పోయి నెల్లెడన్
శ్రీగమనక్రియాగుణవశీకృతప్రజ్వలితాంగి తోఁచెడున్

చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచె విరాజితరాజహంసముల్
గరువపురీవి పోయె నడకన్ గడకన్నుల కాంతులన్ వనాం
తరములు రాగరంజితపథంబులుగాఁ గలిపించెఁ గోకిలల్
మురువులుసూపె బాలవృషముల్ కనుగ్రుడ్డులు ప్రత్తికాయలై

ఉ. ప్రీతిగ దోవతిన్ మడచి పింజలువార ధరింపఁజేసి యం
గీ తొడుగన్ వలెన్ బయి లగించవలెన్ జలతారుపాగ తా
స్ఫీతవిలోచనాంతముల సేవకులన్ గను తీవితో దిదృ
క్షాతరళంబులౌ కనులఁ జాదును దమ్ముల రామచంద్రుఁడున్

గీ. నిభృతతీక్ష్ణప్రసన్నతల్ నిశ్చలతయుఁ
దనుకు శ్రీరామచంద్రుని కనులు చూడఁ
దెలియవచ్చెఁ బురాతిగ్మదీధితిప్ర
శస్తకులరాజనాకరక్షావిభూతి

సీ. తన తల్లి కందుబాటును మీఱి మేయు సా
హసముఁ జూపెడు బాలహంసవోలె
స్తన్యపానము వీడి చనువేళ నోంటి స
ల్లకితోఁటఁ జనెడు బాలకరివోలె
వేఁట నేర్పెడు తల్లి బాటఁ దోలంగి తా
నై దూఁకు బాలసింహంబువోలె
పుష్కలావర్తకంబులఁ ద్రెంచికొని మెట్ట
పొలము లేగెడు చిన్ని మొగిలు వోలె ౩౪౮

రామచంద్రుండు నడువగా రాఘవేశ
గృహములం బ్రతిబింబితాకృతులఁ బొలిచెఁ
బసి కకుత్స్థమాంధాతృల పసి దిలీప
రఘులశీవులు చివురులౌ రాచనడలు

క. ఒకనవ్వు నవ్వ రాముం
డొకకన్నును బెట్ట రాముఁ డొక నడ నడువన్
వికచనయనుఁడై దశరథుఁ
డకటా! యజు లుట్టిపడిర యని తను మఱచున్

చ. ఉత్తరకోసలంబులను నుత్తరశబ్దము దిక్పరంబు కా
దెత్తున కెత్తు గొప్పతనమే యని తా విన బల్కు సూర్యవం
శోత్తములైన వృద్ధుల ఛలోక్తులకున్ బయియెత్తు పుట్టె నం
చుత్తమురాలు కోసలనృపోద్భవ రామునియందఁ బల్కెడున్

గీ. తొడలపై రామచంద్రుని నిడుకొని నృపుఁ
డేడుగుఱ్ఱాల రథముపై నెల్లపురము
నరుగఁగ ననూరుయుతబాలతరణి పోడిచె
సౌధములు క్రమ్మిన యయోధ్యవీథులందు

సీ. ఎగఁబడి శ్రీరాము నే పూట కా పూటఁ
గనకున్నఁ బ్రాణముల్ చనెడి యా య
యోధ్యాపురీప్రజ లూరేగుచున్నట్టి
రాముని గనుగొంచు భ్రాంతి పొంది
దూరానఁ జనుదెంచు శ్రీరామచంద్రుని
జూచి పూర్వంబునఁ జూడనట్లు
దగ్గరగాఁ జన్న తరుణరాఘవమూర్తిఁ
జూచి తా మప్పుడే చూచినట్లు
దూరమై చన్న యరదంబుత్రోవఁ గాంచి
కూడి రాముని జూడనే చూడనట్లు
కనులచే వంచితులుగాఁ గళవళింత్రు
బహువిచిత్రజీవులు రామభద్రుఁగూర్చి

చ. ధనువులు పూని భూపతిపదంబులయం దెఱఁగంగ వచ్చు వీ
రనికరమున్ గనుంగొనుచు రాముఁడు వారల చేధనుస్సులం
గొని చిఱునవ్వులన్ ధనుసుకొప్పులు గూర్పఁగ నల్లెత్రాళ్ళు వం
చినవెస ఫెళ్ళుమంచన హాసింతురు వీరులు విండ్లతోఁబడిన్

గీ. రాముఁ డడుగంగ ధనువు నీరాదు ధనుసు
రాముఁ డడుగంగ నీకుండరాదు పెఱధ
రాపతిభుజావిమర్దనోగ్రంబు ధనువు
విఱిగిన విదేహులైనట్లు వీకు లెంత్రు

మ. తరుణాబ్జారుణలోచనున్ బ్రభువు నంతఃపత్తనీసేవకుల్
ధరణీనాథునిపుత్త్రి నెత్తుకొనఁ జిత్తంబందు వాంఛించుచుం
దురు శ్రీరాముని విప్పుకన్నులను దోడ్తోఁ గాంచి యుష్ణీషముల్
చరణాబ్జంబుల నుంచి భీతిని నమస్కారంబులన్ జేయుచున్

చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచెను మాధవుఁడున్ బ్రభుత్వవై
ఖరిని వనాంతముల్ బహుముఖంబులఁ బొందఁగ స్వీయముద్ర ని
ర్భరసుమనోఽభిరాముఁ డయి రాజిలె రాజితరాజకీరముల్
పరువులు పెట్టె నాత్మభువువారువముల్ హరిదుజ్జ్వలాంగముల్

శా. ఆజానేయము నెక్కి ప్రాతరుదితాభ్యాసంబులై నిత్యమున్
శ్రీజైత్రప్రథమానమూర్తి యయి రా శ్రీరామచంద్రుండు వీ
థీజాగ్రత్పురకామినీనయనదీధిత్యంశుమాలాచ్ఛటల్
రాజీవంబుల తోరణాల వరుసల్ రాజిల్లు నిర్వంకలన్

మ. వినిపించున్ బ్రతినాఁటఁ బ్రొద్దుట బహిర్వీథీపురోద్యానధా
త్రిని నభ్యాసము సేయుచో రఘుశిశుక్రీడాభుజాస్ఫాలఘ
ట్టనవిస్ఫారితశింజినీపటుధనుష్టాంకార భాంకారముల్
పునరాయాతపునఃప్రయాతఖగరాడ్భూజాగ్రఘీట్కారముల్

శా. మత్తాశ్వంబులపై మదేభములపై మన్నించి యెక్కించకుం
డెత్తుం బల్లవుఁ జోటులన్ రథము పోనీకుం డతం డెక్క జా
గ్రత్తం జూడు డటంచుఁ జెప్పెను ధరాకాంతుండు వీరాళితోఁ
హృత్తీవ్రత్వముఁజూపు రాముఁ డవియే యెక్కంగ వాంఛించుచున్

చ. నిలువక సజ్జితం బగుచు నేలపయిన్ ఖుర నాడుచుండి గం
తులిడుచు ముట్టెఁ గాల్నడుమ దూయుచు మానిసి నెక్కనీని ప్ర
జ్వలితహయంబు నొందు పరుషప్రతిభాఖని యొక్కఁ డెక్కలో
పల రఘురాముఁ డెక్కెను సవారును దీసె హయం బుదగ్రతన్

చ. నురుసులు గ్రక్కు కొంచును దనూరుహకూపము లెల్ల స్వేదముల్
తెర్లుచు రాయిడించి తెలితెట్టెలు గట్టుచుఁ దూఁగిపోవుచున్
మరలిన ~~~ రాముఁ గని మానవనాథునిబంట్ల ప్రాణముల్
తిరిగియ వచ్చె రాజునకుఁ దెల్పరు రామునిసేత యొక్కరున్

సీ. మాలిమిసేతకు మలఁగనిదానిని
శృంఖలాబద్ధమై చెలఁగుదాని
గళమున ద్రేలాడఁగట్టిన యినుపమే
కులకమ్మి రాపిళ్లకును విదీర్ణ
ఘీంకారనినదభయంకర మగుదాని
వన్యగంధేభంబు వఱలఁ జూచి
రాముండు తుండంబు రాఁబట్టి కుంభస్థ
లం బెక్కి యదలించి లంకె లూడ్చి
మెడగుదె సడల్చి వెలి నాల్గుకడలు త్రోలి
కొట్టమునకు మఱల్పఁగాఁ గుతిలపడుచు
మావటీం ద్రబ్రమందరు మనుజనాథు
వలని భయమున నెదలలోఁ గళవళించి

గీ. రామచంద్రుండు వదలు నారసముతోడ
లక్ష్మణుఁడు పర్వువెట్టును లక్ష్మణుండు
వదలు నమ్ముతోఁ బాటుగ బయలుదేరి
పరువునిడు మున్నుగా రామభద్రమూర్తి

క. రథచోదనదక్షతలోఁ
బ్రథమతఁ గైకొను పరీక్ష రాముం డొక సా
రథిగా లక్ష్మణుఁ డొక సా
రథిగా లీల యగుచు దశరథుఁ డొప్పికొనెన్ ౩౬౮

ఉ. ఒక్కఁడు బారుగాఁ గదలె నూఁగి రథాళి; రథాళి యేగుచో
నొక్కవిచిత్రవల్గనమహోద్ధతి దాశరథుల్ రథంబులన్
మిక్కిలిఁ దోలి రంతన నిమేషములో మునుమున్నుగా ధరన్
జెక్కినయట్లుగాఁగఁ బఱచెన్ హయముల్ రయతీవ్రమూర్తులై

మ. అథ ధారాగతులై యెగుళ్లను దిగుళ్లౌ నేలపైఁ బోవుచో
రథముల్ సుంతయు గ్రుద్దుకోవు హయముల్ శ్రాంతాకృతుల్గావు నే
రథియున్ స్వీయరథంబుఁ దప్పికొనిపోరా దట్లు పోఁజాలఁడున్
బ్రథముండై ఘురాముఁడేగఁ బిఱుదన్ రాజిల్లె సౌమిత్రియున్

సీ. ఈ పసికందుల యీ పసిచేతులు
ప్రగ్రహంబుల నెట్లు పట్టఁగలిగె
నీ పసిబాలుర యీ పసిమనసులు
నశ్వంబులను నెట్టు లదుపుపెట్టె
నీ పసిపాపల యీ పసిమేనులు
వేగభారం బెట్టు లాగఁగలిగె
నీ చిట్టిప్రభువుల యీ చిట్టిశక్తికి
నోగి రథశిక్ష యెట్లొదిగివచ్చె
నని భయం బందుటో లేక యబ్బ్రమందు
టో ముదంబందుటో డిందుటో తెలియక
రాజు మఱి రాజు మించిన రాజప్రజలు
నలిగిన యెడందలం దమనస్కులైరి

క. మొదలిబరువు ప్రిదులుటతో
నిది యద నని చెప్పి రశ్వవృత్తాంతంబున్
మదగజవృత్తాంతంబును
బెదరు వదలి రాజభటులు పృథివీపతికిన్

చ. నలువురు పుత్త్రులన్ ధరణినాథుఁడు తా మృగయావిహారవే
ళలఁ గొనిపోవ రాముఁడును లక్ష్మణుఁడున్ మదకుంభికుంభముల్
పులివివృతాస్యముల్ హరిసమూహసటల్ పెకలించి క్రొచ్చి యు
య్యెలలుగ నూగి కార్ముకము లెత్తరు నామిష మెత్త రుత్తముల్

సీ. చెంగలించెడు మహాసింహంబు సెలవులు
నిఱుచంక నిరువురు నిడియఁబట్టి
యెదురేగు మత్తకుంభీంద్రశుండాగ్రనా
సారంధ్రముల వ్రేళ్ళు సాఁచి చీల్చి
వెలికింతలుగఁ ద్రోఁచి పులి నొక్కఁడెక్కఁగా
గొంతుపై నొక్కఁడు గోళ్ళు ద్రుంచి
వృక్షమూలము పీటవెట్టి కూర్చుండిన
పందిముట్టియ బీటువాఱఁ దాచి
చిఱుతపులులకుఁ గన్నులు చిఱుతలువడ
మించులై వానిముందుఁ గుప్పించిదూఁకి
యల్పమృగముల నదలించి యలపుఁగొనరు
రామలక్ష్మణు లధికశౌర్యంపునిధులు

క. తనతల్లి మెత్తికొని త
న్నును ముద్దాడంగ వారునున్ వీరును రా
ముని లోకాద్భుతకర్మలు
వినిపింపఁగ నమ్మ దెన్ని విధములచేతన్

ఉ. అట్టివ యౌనె నీదు పనులంచు వచింపఁగఁ దల్లి రాముఁడున్
వట్టివ వారిపల్కులును బాలురు లోకమునందుఁ జేతురే
యిట్టి విచిత్రవార్తలను నీ పలుకుల్ విని తల్లి నవ్వ నా
బొట్టెయు నవ్వ నెల్ల ననబోదులు నవ్వుదు రొక్కయుమ్మడిన్

మ. ఒక లోకాద్భుతశౌర్యవృత్తమును దా నొప్పారఁగాఁ జేసి కై
కకుఁ గాన్పించుకొనున్ రఘూద్వహుఁడు నా కైకేయి యానందబా
ష్పకదంబంబులు గద్గదస్వరములున్ సంతోషకుల్యాతరం
గకడోలాగమనంబులున్ మురిపముల్ గాఁ జూచుచున్ జూచుచే

ద్విపద.
నా తండ్రికిని రంగనాథుండు రక్ష
నా తల్లికిని రంగనాథుండు రక్ష
మా బాబునకు ధర్మమహిమలు రక్ష
మా బుజ్జికిని మానిమహాసులు రక్ష

దేవి కౌసల్య పాతివ్రత్యరక్ష
శ్రీవశిష్ఠుల తపస్సేవధుల్ రక్ష
దశరథేశుల పూర్వతపసులు రక్ష
ప్రశమితాఖిలదైత్యభావంబు రక్ష

క. అని దృష్టి తీసిపోసెడు
నని వీపున నేలమన్ను నద్ది చమిరెడుఁగా
దన చంకకెత్తికొని రా
ముని కేల్మొడఁగ్రుచ్చి మోము మోమున నిడుచున్

సీ. ఎవరయా యా స్వాము లెవరికో యీ వంగ
డపుఁ దొలివెల్గు కప్రపునివాళి
యెవరయా యా దొర లెవరికో యాదిరా
జపవిత్రకీర్తి చొక్కపువయాళి
యెవరయా యారాజు లెవరికో నవకోస
లపృథివీలక్ష్మి బోగపుసుమాళి
యెవరయా యా తండ్రు లెవరికో చిన్నారి
వపువుడాల్కేళి నీలపుదువాళి

యని కవుంగిటఁ గ్రుచ్చుకో నాస్యమందు
ముద్దులిడుకోఁ గడుపుమీఁద మూర్ధ ముంచి
కిలకిలార నవ్వించుకోఁ గేకయాత్మ
జకును దెంపును దెలపియు జాగు లేవు

మ. ఉరువడి వృద్ధదాసి కనుచుండిన నూరక పల్కరించు; మం
థర కనకుండఁ జూచి రఘునాథునిఁ గైకయి ముద్దులాడు; సి
గ్గరి పిన్నతల్లిఁ జూచుటకుఁగా నటు లిట్టటుఁ జూచి పోవు మం
థర కనుచుండెనేని రఘునాథుఁడు కోపములోని నవ్వులన్

గీ. దొంగగాఁ బోయి రామచంద్రుఁడు సుమిత్ర
కనులు చేరల చేతులఁ గప్పుచుండు
నెదురుగా నిల్చి లక్ష్మణుఁ డెగచినవ్వఁ
దిగిచి క్రువ్వుఁ గవుంగిట దేవి సుతుల

చ. తన తొడ లెక్కి యాడెడు సుతద్వయ మొక్క విచిత్రకంఠహా
రనిభృతరత్నసీలమణిరాజితపార్శ్వము లట్టు కుండల
ప్రణిహితరత్నసీలమణిరాజితకాంతులునా నెసంగఁ జూ
చిన కనులన్ సుమిత్ర యెద చిమ్మనగ్రోవులఁ ద్రిమ్మరించెడున్

చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచె వినూత్నశిఖిప్రభాశిఖా
హ్వారణమువోలె నొప్పెఁ జివురాకుల తుట్టతుదల్ జగాజిగుల్
రురువులు లేతపచ్చికలు రోసెను సాగెను చాగచెట్టు గం
బుర లుమిసెన్ వనీశిలలు మోసిన కస్తురిలేళ్ళ పక్కముల్

సీ. చికిలిచుక్కలుగ నారికెడంబె పూచెనా ?
చిన్నారిమావి పూచినది తాను
సాలంకలుగఁ బారిజాతమే పూచెనా ?
చిరుమల్లెతీవ పూచినది తాను
నింతలింతలు నింబవృక్షమే పూచెనా ?
సిరిసన్నజాజి పూచినది తాను
పైడిగంటలు మెట్టప్రబ్బలే పూచెనా ?
చిన్నిగన్నేరు పూచినవి తాను

సల్లవిసెమొక్కయే పూచెనా? మనోజ్ఞ
ముగ్ధమధురోచిఁగల్హారములును బూచెఁ
దాను మాధవుఁ డరుదెంచు దారి యెల్ల
నవవికాసంబు జంటజంటలుగఁ బొలిచె

శా. తేజస్కాములకున్ వశిష్ఠు లుపనీతిన్ గామ్యసావిత్రి సు
శ్రీజాగ్రన్మతిశుద్ధి కల్గ నుపదేశించెన్ ద్విపర్యాయసం
ధ్యాజీవాతుమనోనిధానములు ప్రాణాయామపారీణతా
భ్రాజిష్ణుల్ శిశువుల్ సెలంగి రచలాంభఃపుండరీకాక్షులై

చ. రఘుపతియిండ్ల నుత్సవపరంపర సాగెను లేశలేశమై
యఘము లసల్ పిసళ్ళుఁ బరమాణువు లౌచు మొదళ్ళు ద్రుంగ బా
లఘనమనోజ్ఞవక్త్రిచపలాభ్రభువు రాముని గాంచి జల్లుగా
మఘవునికోర్కు లొప్పె మహిమండలభావగతుల్ సమార్ద్రిమై

సీ. నడినెత్తి నాఁబసియడుగుజుత్తులు చాఁగ
నారమేఖలలతో నల్లయవిసె
నార మౌంజిష్ఠవర్ణపుఁదుండ్లు చిఱుగూడ
కట్లతో రురుచర్మకలితమయిన
యుత్తరీయములతో యూపవక్రము లపీ
డితములు బెరడుతోడివి లలాట
పర్యంతము లగు నాశ్వత్థదండములతోఁ
గనులకాటుకలతోఁ గౌంకుమోర్ధ్వ
తిలకములతోడఁ జిఱుతబుగ్గల నవాంజ
నాంకములతోడ స్నిగ్ధపాదాంబుజముల
పసపుపారాణి నొప్పిరి వటువు లంత
వనజభవు పూర్వరంగసాధనము లట్లు

క. ముదితుండై 'భిక్షాం భవ
తి దేహి' యని తల్లి నడిగె దేవుఁడు రాముం
డు దయాస్రోతసి 'త్వంచ మ
మ దేహి' యని తల్లి రాము మఱి ముద్దాడెన్

క. రామునకుఁ దల్లి యిచ్చెను
హేమాభరణములు భిక్ష మిందునవకళా
శ్రీమన్మణిసంతతియును
ప్రేమవిభవభాగపాంగవీక్షాంశువులున్

క. క్రమముగ ప్రొక్కిన మువ్వురు
కుమారులకు వటువులకును గోసలసుత యి
చ్చె మురిపెములు ముద్దులు హే
మమహాభూషణవితానమణిపుంజములున్

క. క్రమమున ప్రొక్కిరి నలువురు
సుమిత్రకును రాజసుతులు సుదతీమణి వీ
రమరాయువులును బటుదో
ర్దమండదర్పు ల్బగుఁడంచు నాశీస్సిచ్చెన్ ౩౭౭

క. నవధర్మపరాయణుఁడై
భువి నేలు మటంచు రాము మొగి దీవించెన్
కవ శత్రుఘ్నుఁడు పుట్టుకఁ
గవ రాముఁడు జీవితమునఁ గమ్మనికొడుకున్

క. రాముఁడు మ్రొక్కెను గైకకుఁ
బ్రేమోల్బణమోదబాష్పవీచీధారా
గ్రామితదృగ్రేఖకు ధీ
రామోదప్రవిచలాంతరామోఘకుఁ దాన్

ఆ. కేకయాత్మజాత కేశవునకు భిక్ష
పెట్టె మణులు కుట్టి పట్టుదట్టి
పిడిని మరకతమ్ము తొడిగిన చురకత్తి
వజ్రపుంఖితమ్ము వాలుటమ్ము

చ. మొగమున నింతయై మురిసిపోయెను రాముఁడు కైక కన్నులం
దిగము మఱింత యింత యయి యేళ్లులు వాఱెఁ దదంతరంతర
స్థగితరఘూద్వహప్రవిలసచ్ఛిశుమూర్తి మఱింత యింతయై
జగములు పట్టరాని యొక సాహసదీర్ఘతనుత్వ మొప్పఁగన్

శా. తత్రత్యుల్ ఋషులెల్ల స్వీయమహిమల్ దాకొల్ప రాముండు గా
యత్రిన్ దా నధికారియై గురుని పాదాబ్జంబునం గుప్తమున్
ఛాత్రుండై మృదుపాణిపీడనమునన్ సంవాహనం బొప్పఁ దా
నై 'త్రయ్యర్థ మధీహి భో' యనుచు సంప్రార్థించె నేకాగ్రతన్

చ. గురువులలో గురుండు తనకుం గురు వౌటయె భాగ్యమో? నిరం
తరము సనాతనంబయిన తత్త్వము తా నగుటే విచిత్రమో?
గురువు వచించు విద్య తన కూడు విచిత్రమహోవచోమయ
స్ఫురణమొ? శబ్ద మిట్టె శ్రుతిఁ బొందిన రాముఁ డెఱుంగు సర్వమున్

గీ. పలుకుతోఁ దోఁచు శిక్షయు వ్యాకరణము
స్వరములోఁ దోచు నర్థప్రసన్నరీతి
గమనమే చెప్పు ఛందఃప్రకార మెల్ల
నల ప్రకాశించు నెల్లశాస్త్రార్థచయము

గీ. ప్రత్యహమ్ము నగ్నీంధనభైక్షచరణ
ములును నధ్యయనంబును దొలఁగఁబెట్టి
స్మృత్యుదితమైన బ్రహ్మచారివిధు లెల్ల
స్వామియందున వాచ్యదోషంబు లయ్యె

మ. చకితాశ్వుండయి రాముఁ డశ్వగజశిక్షాశాస్త్రమర్మాదు లూ
రక బోధింప గురుండు శ్రద్ధమెయి నేర్వం జూచుచున్నట్లుగా
మొకముం బెట్టు ధనుర్విచిత్రకలనంబుల్ శబ్దవేధుల్ విము
క్తకలంబంబులు సర్వమున్ దెలిసి చక్కన్ నేర్చుచున్నట్లుగాన్

మ. ఒకశాస్త్రంబున మర్మమంత మును దా నూహించెనో లేదొ దే
శికుఁ డా యింత వచింప రాముని కదిన్ జిత్తంబునన్ బూర్వకా
లికమై యొప్పును బ్రాప్తకాలమున నోలిన్ వృక్షముల్ వోలెఁ దా
వికిఁ బర్యంతముగాఁగ రాము నెదఁ బుష్పించున్ గళామర్మముల్

శా. మత్తేభంబులు రామచంద్రవదనాధ్మాతంబులై వచ్చును
ద్వృత్తధ్వానము లాలకించి బెదరున్ శ్రీరామచంద్రాననో
ద్యత్తారుణ్యవినూత్నగీతికలచే నాకృష్టమై వచ్చు లీ
లాత్తశ్రీరఘునాధవంశశిశుదివ్యధ్యానశిష్యాకృతుల్

మ. నిభృతాశ్వంబులు రామచంద్రమృదుపాణిస్పర్శచే వేగవ
ల్లభముల్ నాడులఁ జక్కలంతలయి హేలావాయువీచీప్రచా
రభృశప్రోద్గమనంబులన్ జనెడు ధారారేచితస్కందిత
ప్రభుసర్వాంగవిచిత్రరేఖలు సముద్రశ్రీశుభాకారముల్

మ. కనదక్షిప్రవిభాస్వరుండు నొగ లెక్కన్ డెక్కపైఁ గాలువె
ట్టినఁ జాలున్ రఘుమూర్తి రథ్యఖురధాటీఘట్టనోద్వేగకు
ట్టనధాత్రీవిలురత్పరాగసురఘుంటామార్గముల్ గాఁగఁ బో
వును గాకుత్స్థరథంబులున్ సురలమావుల్ లజ్జచేఁ గుందఁగన్

మ. పదులున్ ముప్పదులున్ శతంబులును వేల్ బాణంబు లెంతెంతలో
నొడుగున్ ముష్టికి నెంతలోనఁ జనెడున్ వ్యూహంబు లింతింతలో
నది పన్నించును మార్చు నింకొకఁడుగా నగ్రేసరుం డౌచు నే
పదమున్ దానయి కానవచ్చుఁ బృతనాభాగంబులం దెల్లెడన్ ౧౦౨

మ కడునేర్చెన్ రఘురామమూర్తి పటుఖడ్గక్రీడఁ గారించుటల్
పిడియున్ శత్రుకరాసులన్ బిడులచేఁ బీడించి వాల్ద్రొబ్బుటల్
నడుమన్ శత్రుకరాసులన్ నఱకుటల్ నర్తించుటల్; చూపి యొ
క్కెడ నింకొక్కెడఁ గొట్టుటల్ పొడుచుటల్ కేడించుటల్ రాచుటల్

మ. పరశుప్రోజ్జ్వలభిండివాలపరిఘప్రాసాసిసందీప్తతో
మరముఖ్యాయుధసంప్రయోగమున సామర్థ్యంబు నానార్థ ము
ద్ధరయోఁ జై నేర్చెను రామచంద్రుఁడు మృగేంద్రమం బోలె గర్జించినన్
కరిసంఘంబులు మొగ్గతిల్లఁబడు సంఘంబుల్ విదీర్ణంబులై

శా. ప్రీతిన్ రాముఁడు నేర్చినన్నియును నేర్చెన్ లక్ష్మణుం డాత్తబా
హాతీవ్రత్వము సూపువేళ నధికుం డాతండొ యీతండొగా
నేతృత్వంబునఁ దత్ప్రయోగముల శాంతిం బొల్చు నాకారమున్
జేతం బొప్పును రామచంద్రునకు; విక్షేపంబు సౌమిత్రికిన్

మ. తొడుగన్ వేయఁగఁ దీయఁగా భరతశత్రుఘ్నుల్ సమస్తంబునన్
వడితో నేర్చిరి రామలక్ష్మణులతో వర్గించి దూనంబుగా
నడిసంద్రంబులు నాల్గుగాఁ బ్రళయగంధాంభోదముల్ నాల్గుగా
విడివడ్డన్ రఘుబాలకుల్ నిలువ రే వీటన్ మహాశూరులున్

మ. తమరై రాఘవు లర్థశాస్త్రమును వార్తాశాస్త్రమున్ నేర్చి గా
తమముఖ్యర్షికృతస్మృతిప్రవిలసద్ధర్మంబులన్ నేర్చి రు
త్తమధీమంతులు కామసూత్రముల తాత్పర్యార్థముల్ నేర్చి సా
ధుమతుల్ పాఠము సేసినా రుపనిషత్తుల్ బ్రహ్మసూత్రస్యులై

మ. తమపూర్వుల్ రఘువంశరాజులచరిత్రల్ చిత్రముల్ వ్రాసి చి
త్తములన్ బొంగుదు రా నృపాత్మజులు ముత్తాతన్ దిలీపున్ వశి
ష్ఠమునీంద్రాశ్రమధేనుపాలనపు నిష్ఠన్ గొల్లవేషంబుతోఁ
దమితో నిందుమతీసమేతు నజున్ దాతన్ ద్రివేణీగతున్

మ. రయధీశాలి రఘూద్వహుండు మతిధారావేగసంసారి శు
క్లయజుస్సుల్ పఠియించుచుండి జనకక్ష్మానాథు నాస్థానమం
దయి సౌర్యుండగు యాజ్ఞవల్క్యకృతవాదాశ్చర్యముల్ భావనా
మయతం జూచుచు నందె యున్నటుల సంభావించుఁ జేతోగతిన్

మ. మనసై రాముఁడు మైథిలేయపరిషన్మధ్యంబునన్ యాజ్ఞవ
ల్క్యుని వాదాద్భుతమట్టియద్భుతము నాలోచించుఁ జేయంగఁ జే
సినచో నట్టిది మైథిలేయసభలోఁ జేయన్ వలెన్ వేదముల్
వినుతించున్ మిథిలాసభాగతమహావృత్తాంత మం చెంచుచున్

మ. ఘనులై వా రొకవిద్య నేర్చి మఱియొక్కం డేమొ నేర్వంగలే
దని చెప్పంగను నౌనె? యా వయసునం దాలాటప్రజ్ఞల్ గడిం
పను వీలౌనె యనంగ వీలగునె? సర్వజ్ఞంబునన్ సర్వకా
రణమా వెల్గును దేశకాలములు కార్యంబుల్ ప్రతారించునే?

మ. పదిరెండేడులు వచ్చినన్ రఘుసుతుల్ ప్రౌఢోగ్రదోర్దండులై
మదనాగాకృతులై మహాంసులయి శుంభజ్జృంభితోరస్కులై
యుదితోదగ్రమృగేంద్రమధ్యులయి రంభోరుప్రధావంతులై
సదయుల్ శౌర్యనిధుల్ వినూత్నరఘువంశస్వాములై యొప్పఁగన్

మ. పదిరెండేడులు సాఁగినన్ రఘుశిశుల్ ప్రారంభసాముఖ్యస
మ్ముదితోత్సాహపరంపరాపరిణతంబుల్ తేజముల్ ప్రోవులై
యొదుగం బేర్చిన మేనులన్ శిశిరవాయుప్రోన్నమన్నూతనాం
బుదముగ్ధాకృతులై చరించి రమృతంబుల్ దృష్టి వర్షించుచున్

మ. పదిరెండేడులు నిండినన్ రఘుసుతుల్ పర్వేందుబింబాననుల్
మదకుంభీనసరోషు లుజ్జ్వలితసింహప్రోజ్జ్వలుల్ పోయి నా
ల్గుదెసల్ రాజులనుండి కప్పములు గైకోసాగి రాశాంతవ
ల్గదుదారాత్మరథస్వనంబులు పతాకల్ భీతిఁ గల్పింపఁగన్

మ. చెలువుల్ చెల్మలు నుబ్బగా మఱల వచ్చెంబో వసంతంబు క్రొం
జిలమల్ చెల్మలఁ ఒండఁగా మఱలఁ దెచ్చెంబో వసంతంబు పి
చ్ఛిలముల్ తేనెలు కాల్వలై సొగసు హెచ్చెంబో వసంతంబు వె
న్నెల పంద్రెండగు రేకలన్ దగె హిమానీకాంతిబింబంబునన్

మ. కదలంగా మధుమాససన్నిహితశుక్లద్వాదశీచంద్రుఁడున్
జదలం జల్లనివెల్గులన్ మెదపె దోషాహారిదీప్తిన్ దటా
కదళత్కైరవవల్లరిన్ వెలలు మొగ్గన్ భావిసంపర్కసూ
చిదరస్పృక్కిరణోల్బణత్వవిభవశ్రీస్నిగ్ధముగ్ధాకృతిన్ ౪౧౬

మ. తలిరుంబ్రాయపు రాచవాండ్రు కృతగోదానవ్రతుల్ పంచచూ
డులు వాగ్వ్యాహృతిచండసంయతులు వ్యాటోపుల్ బహిస్సంధ్యులున్
దళితాశీవిషభుక్శిఖండసదుపానచ్ఛత్రులున్ ఛాత్రతా
కలనాతుష్టవశిష్ఠులున్ రఘుధరాకాంతార్భకుల్ పొల్చుచున్

మ. పటుబాహాపటుమూర్తి స్వామి ధనురభ్యాసంబు నిత్యంబు సే
యుటయున్ గైకయివచ్చి చూచుటయు 'నోహోతండ్రి! యాబాణమి
ట్టటు న్నట్టి' ట్లన్ని చిత్రమారములు లక్ష్యంబుల్ విదారింపఁ జె
ప్పుట చేయించుటయుఁ ముదంపడుటయుఁ బొల్చుఁ వనీవీథికిన్

మ. తన విల్లేగతిఁ బట్ట నమ్ము నెటు సంధానింపఁ గైకేయిశా
సనమే శాసన మా ప్రభూత్తమునకుఁ జక్కంగఁ గైకేయి 'విం
టిని నీ ప్రక్కఁగ నమ్మిటుల్ వదలుకొంటేఁ దాఁకు నం'దంచుఁ జె
ప్పును లక్ష్యంబును దాఁకు రాముఁడును నవ్వున్ నవ్వుఁ గైకేయియున్

మ. ఎలమిన్ దా నిది వేళపాళ యని లే దెల్లప్పుడున్ రామచం
ద్రులు తానున్ దన కార్ముకంబు వడిఁ జేరున్ గైకయీసౌధభూ
ములఁ దత్సౌధసమీపవృక్షనివహంబుల్ లక్ష్యముల్ దూయు లో
పల రా మంథర పోవ మంథర భయభ్రాంతిన్ సివా లాడఁగన్

శా. తా హాస్యాద్భుతశీలి రాముఁడు పృషత్కంబుల్ ప్రయోగించుచో
హాహాకారము లేచు మంథరను రాయన్ బాయఁగా నేయుఁ ద
ద్ధాహాకారము లెంతగా బలియునో హాస్యంబుఁ దానంతగా
బాహాస్ఫాలనమూర్తి చేయు రఘురాడ్బాలుండు గగ్గోలుగాన్

సీ. డొక్కబుజ్జవిధాన డోకుడుజుత్తుతో
డొల్లగుమ్మడివోలె డొల్లుకొంచు
గూనుతో మఱుగుజ్జు గునగునఁ బరువెత్తు
రాముండు నవ్వి పరాక్రమించుఁ
ద్రొక్కటపడి కైకతోఁ జెప్పికొను బోయి
ఘంథర రఘురాము మక్కళింపుఁ
గైకేయి నవ్వుఁ జిక్కని చొక్కపున్నవ్వు
మంథర కోపించు మాఁగి మాఁగి ౪౨౨

యొక్క నీయందె పరిహాస ముజ్జ్వలించు
రామభద్రుఁ డెంతటి తపోరాశి వంచు
నవ్వు కానట్లు మఱియును నవ్వినట్లు
చంచలించును జేతు లాడించి కైక

మ. సుడియన్ బ్రత్యణువున్ బ్రవేగధుత మాచుం బంచకల్యాణి సా
వడిలో నూరక కట్టివేసిన నసృగ్భాధోల్బణంబైన కై
వడి నిల్పోపక రామభద్రుఁడు ధనుర్వైదగ్ధ్యసాఫల్య మే
ర్పడు మార్గంబుల కోసమై వెదకు సౌత్రశ్రీ లహోలి స్తలన్. ౭౨౩

ఖం డాం త ము

గీ. శివ! భవన్మూర్తి పుల్కలై చెలఁగుగాత
మిద్ది యవతారఖండంబు నెద్ది వినను
మనసుపడియెను దాఁ జంద్రమౌళినృపతి
నా వలన సత్యకవివిశ్వనాథు వలన

చ. అరయఁగ నూహశక్తి తనయంతన తాను ఘటిల్లునో పురా
భరిత మనంతసంస్కృతిశుభంబునఁ జేకుఱుఁగాక యట్లు చే
కుఱిన శుభంబుతోడ నొనగూడిన పూర్వపుఁబున్నె మాదుకో
స్ఫురణ ఘటిల్లుఁ బావనవిశుద్ధము త్వద్గతభావ మాత్మభూ!

పంచచామరము.

శిరస్సురావళీసరిచ్ఛిచిస్థితిప్రశీతలా!
ధురాధరద్వియద్ధరిద్విధుస్థిరారసాతలా!
యురుప్రశాంతిమూలకంద! యోగిహృత్పరాయణా!
విరావసర్వలోకతుంద! శ్వేతపర్వతాయణా!

అహల్యా ఖండము

క. శ్రీకార్తికేయవినూత్నసు
మాకారకబాలచంద్రమఃకోటీరా!
యేకాంతభావరేఖా
శ్రీకోమలయోగిసాధుహృదయకుటీరా!

గీ. అర్ఘ్య మర్ఘ్య మర్ఘ్యమ్ము పాద్యమ్ము పాద్య
మవనిపతిఁ జెప్పఁబంపుఁడీ! యవనిపతికిఁ
జెప్పఁబంపుఁడి! ప్రభువు వశిష్ఠమునికిఁ
దెలియవలయు బ్రహ్మర్షికిఁ దెలియవలయు

సీ. కక్ష్యాంతరములఁ జక్కఁగఁ ద్రోవ వదలుఁడా!
ద్వారపాలకుల మొత్తములవారు
ఇరువంకలను బరాబరులుగా నిలువుఁడా!
చాలులై వెండిబెత్తాలవారు
రహిని గర్పూరనీరాజనం బెత్తుఁడా!
కంకణాంగుళీయ హెగ్గళ్ళవారు
వింజామరమ్ములు వీవుఁడా! వినయమ్ము
కందళింపఁగఁ గంచుకాలవారు

ఎవరయా? ప్రతీహారులా యెవరొగాని
యవనినాథునకును గబు రందవలయు
నింక నిచ్చటనే యుండిరేమి మీరు?
రాజఋషి బ్రహ్మఋషి గాధిరాజసుతులు

శా. అంతర్వంశికు లిట్లుగా గుడుసులై యంతంతఁ ద్రొక్కుళ్ళుగా
నింతంతం జని సౌవిదల్లకజనుల్ హెగ్గళ్ళు దౌవారికుల్
బంతుల్ దీరిచి కొల్వుఁగాఁ బనిచి భూపాలుఁ బ్రబోధింపఁగా
సంత్యపత్రన మేగి తెల్పఁగ నృపుం డావిర్భవద్భక్తియై

వ. ఒక్కనిమేషంబులోన జాబాలి కశ్యప సుయజ్ఞ వశిష్ఠు లరుగుదేర
దశరథుండు సపురోధసుఁడై విశ్వామిత్రున కెదురుపోయి

ఉ. దూరమునుండియే నగవుతో వినయంబును భక్తి తోఁచఁగా
దోరపుఁగంపమై యొసఁగు దోసిలితో సవిధంబుఁ జేరి గం
భీరతయుఁ బ్రసన్నతయు మించిన మౌనిముఖంబుఁ గాంచుచున్.
ధారణినేతయున్ విధివిధానముగా నిడె నర్ఘ్యపాద్యముల్

ఆ. అంత బయలుదేరె వింతగా వందిమా
గధకులంబు సుమముఖాళి నుండి
సంయమీడ్వశిష్ఠసంయతసంయుగా
హంయమునితపశ్శ్వభంయనుతులు

ఉ. నీ ఫణితుల్ విచిత్రములు నీయెదమెత్తన వేఱయా! ఘన
శ్శేఫుని ప్రాణరక్షణము చేసిన చేఁతయె చేఁత విఘ్నవే
శాఫడిత్రివేగజటిలత్వదుదారవచస్సు దుష్టధీ
శోషముఁ దీయు లేపనమునూ! బలసూదనసంస్తుతాకృతీ!

ఉ. మాసరమైన వేలుపుల మత్సరబుద్ధి యదెంత బుద్ధి? శీ
ర్షాసననిత్యయోగికిఁ ద్రిశంకున కింకొక వేల్పువీడు నీ
కోసలు దేరు కన్నుఁగవఁ గూడిన జాలియె మూర్తికట్టె నా
యాసముకాక యేల నెదురైరో జగమ్మున నీకు నెవ్వరేన్

వ. అని పొగడుచున్న మాగధులను సమందహాసశిరశ్చాలనమ్మున
వారించి రాజు ననామయం బడిగి రాష్ట్రకోశసుహృద్బంధుల
యందలి కుశలం బడిగి వశిష్ఠుల వంకఁ జూచిన

క. జ్యోతిర్గర్భములై తగు
నా తబిసుల కన్నుగవలు నాశ్లేషసప
ర్యాతరళాంశువులై శివ
తాతిస్ఫోరకము లయ్యె దర్శనపథముల్

వ. అంత విశ్వామిత్రుండు తక్కినఋషులను యథోచితంబుగ మన్నించి
యందఱను గలసి మందమందగమనంబుల రాజగృహంబులు
చొచ్చి యం దుపవిష్టులైన

క. ముని రాజుఁ గాంచి నీచే
ననుష్ఠితం బగుఁగదా మహామతి! దైవం
బును మానుషంబు నయి పొ
ల్చిన కర్మంబనుచు నవ్వ క్షితిపతి యనియెన్

క:. మానుషకర్మము మానఁగ
మానవదేహంబు చెడెనె? మానికులపతీ!
పూని పోఁక దైవికం బనఁ
గా నీ వచ్చుట కడింది కాదటవె ప్రభూ!

ఉ. అచ్చపుజాలిగుండె మొదలైన మహావిభవాచ్ఛమూర్తి నీ
వచ్చుట యూషరావనికి వర్షము వచ్చుట; పుట్టువేదకున్
బ్రోచ్చిన కొంద్రలోన నిధి కొట్టునఁ దాఁకుట; లుప్తబీజమై
లొచ్చునఁబడ్డ వంగడములో నిసు వొక్కఁడు తోఁచు టో ప్రభూ!

ఉ. ఈ జగమం దుదాహరణకేనియు నిన్ను వినా ఘటిల్లునే?
రాజఋషిత్వముల్ వదలి బ్రహ్మఋషిత్వముఁ గొన్న దీప్రమా
తేజపుఁబ్రోవు నీ యనుమతిం బడి యద్భుతముల్ ఘటిల్లెఁ జే
తోజితవేధ! నా గడపఁ ద్రొక్కినదే పదివేలయా జటీ!

శా. నీవై సేరుట నా గృహంబులు త్రివేణీసంగమస్నానపు
ణ్యావిర్భావము గల్గె నాయెడల గాయత్రీమహాదేవి శ్రీ
సావిత్రాకృతి ద్రష్టృభేదముగ సాక్షాత్కార మిప్పించె నే
లా వేదమ్ములు నాల్గు నాలుగుమొగాలం బాడిన ట్లయ్యెడిన్

ఉ. ఉంఛఋతాధ్వజీవనుల కో ప్రభు! మీకునుగాని కల్గునా
వాంఛలటంచుఁ గల్గినను వాంఛలు గల్గకమున్న వేచి శ్రీ
లాంఛను లాదితేయు లవిలంబనులై సమకూర్తు రెవ్విధిన్
సంఛితవాంఛ లియ్యెడకు సాఁగుట మా రఘువంశపుణ్యముల్

క. ఊరకయ వచ్చియుంకురు
కోరిక యొక్కండు నన్నుఁ గోర్కుఁడు నేనుం
దీరిచెద జన్మసఫలతఁ
గూరుచుకొన వచ్చినందుకున్ దీర్ఘమతుల్

క. ఇది యడుగవచ్చుఁ గాదని
మది నెంచకుఁ డేదియైన మామకపుణ్యా
స్పదము హసితాత్స్ఫురితము నీ
వదనంబుననుండి రానె వలయును స్వామీ!

ఆ. ఆర్చువాఁడ వీవ తీర్చువాఁడవు నీవ
నేను దీర్తు ననుట నీదు కరుణ
సర్వకర్తృకత్వసంపన్నిధాన మం
చెఱుకఁ గలిగియుండు టే కదయ్య

వ. అనుచున్న రాజుమాటలకు విశ్వామిత్రుండు సంతోషము పట్టరాక

క. రఘుకులమర్యాదార్హ్యము
నఘావదారణము నైనయటు లాడితి నీ
మఘువజ్జగదవనకళాఁ
జఘున్యతకు నీ యుదాత్తసంపదకుఁ దగున్

సీ. పాప మెన్నేండ్లకో పడయఁజాలవు సంతు
తుద కేమొ రత్నపుఁదునుక కలిగె
నే మునియాశ్రమ మ్మేగిన నీకుమా
రుని గూర్చియే చెప్పికొనుచున్నుంద్రు
పసివాని బొగడుట పాటిగా దైనను
నింతని నీభాగ్య మెట్లు చెప్ప
నా పనిఁ జెప్పెద నామైని ముందు నీ
సుతు రామభద్రుని జూడవల్లయుఁ
గబురుపంపు మనంగ భూకాంతుఁ డంత
రామభద్రుని బిలిపించె రామభద్రుఁ
డరుగుదెంచెను లక్ష్మణుం డరుగుదెంచె
నతని వెంబడి వినయంబు లతిశయిల్ల

ఉ. ఓయి రఘుప్రవృద్ధనయనోజ్జ్వలశీతమయూఖ! వారు గా
ధేయులునూ! వశిష్ఠులకుఁ దీటగు తేజపుఁబ్రోవు తత్పదా
బ్జాయతవందనంబుఫల మన్నది రెండవ స్వర్గసృష్టి దీ
ర్ఘాయతమంత్రలబ్ధవరుణాచ్ఛకృపావినికృత్తమృత్యువున్

వ. అని తండ్రి పలుక రామలక్ష్మణు లిరువురును గాధేయపాదాభి
వందనం బాచరించిన

క. రాముఁడు నమస్కరించుచు
నా మునిపాదములు తాఁకినంతటన తనూ
రోమాంధువు లానంద
శ్రీమత్పులకాంబుభంగధృతి ముని పొంగెన్

సీ. గాధేయుచూపులు కమలపత్రాభిరా
మములైన రామునేత్రములఁ గలియు
గాధేయుకన్నులు కదలి వశిష్ఠుల
స్తిమితనేత్రములను జేరఁబోవు
గాధేయుచూపులు కమనీయరామమే
ఘము మేన శంపాభ కాంతు లొలయు
గాధేయుకన్నులు కదలి వశిష్ఠ శం
పాలోచనైక్యభావంబు నందు
రామచంద్రుని మధురదర్శనములోన
నిరువురు మునీంద్రులును బ్రహ్మఋషిత గాధి
సుతునకు వశిష్ఠు లిచ్చిన శుభసమయము
నందుఁగన్నను నధికసౌహార్దు లైరి

క. ముని దృష్టి లోన మలఁచుచు
మనుజేశ్వరుఁ గని వశిష్ఠమౌనిం గని త
క్కినవారింగని యొకర్రొ
త్తనవ్వు నవ్వు చిటులనియె ధాత్రీపతితోన్

మ. ఎవరయ్యా! రఘురామచంద్రులకుఁ గానీ యస్త్రవిద్యాగురుల్
నవబాహాపటుదీర్ఘదండునకు నీ నా వద్ద శిష్యత్వ మొ
ప్పవలెన్ శ్రీరఘురాముబాహుపటిమల్ ప్రాశస్త్య మందన్వలెన్
విపృతంబుల్ మునికోటియజ్ఞతతి నిర్విఘ్నత్వ మొప్పన్వలెన్ ౩౦

చ. మొనసి భృశాశ్వదత్తములు మ్రొల్గుచునున్నవి నాకడన్ మహా
స్త్రనిభృతవిద్య లట్లె రఘురామునకై యవి యెల్ల నిచ్చెదన్
మనుజమహేంద్ర! పంపుము కుమారుని నా వెనువెంట; నూరకే
యనలము దాచుకొన్న ఫలమా? క్రతుయోగ్యము కావలెం జుమీ!

ఉ. చిత్తము చిత్తమంచు నృపశేఖరుఁ డానమదాస్యహాసుఁడై
యొత్తిగిలెన్ విషణ్ణతను; నొత్తిడిఁ జేసెను మౌని; రాజు లో
నుత్తలమందుచున్ బ్రభు! ప్రభూ! బ్రతుకంతయు వాచియున్న యీ
పొత్తులబిడ్డఁ బాయ నిలుపోపనయా! నిముసంబునేనియున్

ఉ. రాముఁడు నాకు స్నానమగు రాముఁడు నాకు జపంబు ధ్యానమున్
రాముఁడె యెల్ల నా బ్రతుకు రాముఁడు నన్నును గన్నతండ్రి యీ
రామువినా నిమేష మవురా మనఁజాలను గాదయేని నీ
రాముని వీడి యీ యఖిలరాజ్యము గాధిసుతా! గ్రహింపవే!

మ. వసుధేశుం డిటులన్నయంతటన విశ్వామిత్రు నాస్యోద్గతం
బసకృద్ధాసము చిళ్ళచిళ్ళలయి రాజాంతఃపురం బంతటన్
ముసరెన్ మౌనియు నిట్లు చెప్పె బళిరా! భూపాల! నీ వేదియై
న సరే యింతకుమున్న యిత్తునని యన్నావే కదా! దాతవై

క. నీ కొడుకును గైకొని చని
మా కాకలి యంచుఁ దిందుమా? పిచ్చినృపా!
మాకడఁ బ్రశస్త మస్త్ర
వ్యాకృతి కల దద్ది నేర్పి పంపెద మింతే!

ఉ. ఇమ్మగు విద్యనేర్పెదము నింకను నా కొక చిన్నమెత్తు కా
ర్యమ్మును జేసిపెట్టవలె నాపయిఁ బూవులలోనఁ బెట్టి కై
కొమ్మని నీ కుమారుఁ డిడుగో నని నీక యొసంగువార మా
పిమ్మట నీవుగా నతని వీడవలెన్ మఱి మాకు నేటికిన్

ఉ. నీచులు దైత్యజంతువు లనేకులు కారు మఱిన్ సుబాహుమా
రీచు లటంచు నిద్దఱు నసృక్పిశితంబుల నింపి యజ్ఞకా
ర్యాచరణంబు బద్ధమతులై సవవేదికఁ బాడుచేసి క
ట్టా! చెడఁజూత్తు రుగ్రవికటప్రకటావిలచిత్తవృత్తులై

ఆ. ఒక్కసిద్ధిఁ గోరి యొగి నెన్నిసార్లు నే
మొదలుపెట్టినాఁడ నది సవంబు
నెన్నిసార్లు వారలెరియించిరి సవంబుఁ
దుదకు విసుగుపుట్టి వదలినాఁడ

క. ఆ దేశమ్మె వదలితి
నా దైత్యులు వీర్యవంతు లద్భుతశక్తుల్
కాదని శోధింతు నన్నఁ
గా దా జన్నంబు కోపకలుషిత మగుటల్

క. అమరంగ నదిగాకయుఁ గో
పము వచ్చుట లేదు తొంటివలె నాకు నృపా!
కమలప్రసూకుమారుఁడు
ప్రమాణము వశిష్ఠమౌని వాక్కునయందున్

ఉ. ఈ జులపాలజుత్తుగల యీపసిబాలుని నే నెఱుంగుదున్
రాజ! యొసంగఁగావలయు రాముని నాకయి దైత్యలోకప్రా
ణాజిరబద్ధవీరుఁ డయినట్టి యముం డితఁ డా దితిప్రసూ
తాజిన మంత తా నొలుచు నద్భుతశౌర్యనిధాన మీతఁడున్

ఉ. దైత్యతనూవిదారణవిధానపటిష్ఠుఁడు రామమూర్తి దౌ
ర్గత్యము గల్గె దైత్యులకుఁ గాలము చేరువయయ్యె వారికిన్
సత్యపరాక్రముండు రఘుశాబకుఁ డేను నెఱుంగుదున్ దప
స్సినిత్యమృతాత్మదీధితి వశిష్ఠుఁ డెఱుంగును దక్కుమానులున్

శా. శ్రీరాస్యుం డగు తండ్రికిన్ బహువిధశ్రేయంబుఁ గూర్తున్ ద్రిలో
కీరారాజ దుదార కీర్తివిభవ క్రీడానిధిం జేయుదున్
మూరింబో మమకార మేమిఫలమో? భూపాల! దైత్యాసుబా
ధారీధోగ్రభుజాద్భుతున్ గొడుకు నంతఃపత్త్రనిన్ నిల్పినన్

చ. అది పదినాళ్ళయజ్ఞ మిఁక నాగుటకైనను వీలులేదు నీ
కుదురు త్రిలోకపారిషదకూటములందుఁ బ్రశస్తి కెక్కఁగా
మది కలదేనిఁ బంపుము కుమారు వశిష్ఠులఁ దక్కుమంత్రులతో
వ్వదల ఘటిల్లఁ జూచికొని పుచ్చుము భావిమహోవిధాతవై ౨౨

క. అని రామచంద్రుఁ గని నా
యన! నీ వియ్యోడన యుంటివా? పో! నీ త
మ్ముని గూడి యాడుకొనెదో?
జననీగేహముల కేగి సందర్శింతో?

వ. అనిన రామచంద్రుండు సెలవుఁగైకొని లక్ష్మణునితో నిష్క్రమించిన

క. ప్రాణములు లేచిపోయిన
మానవపతి కంతలోన మౌనివచస్సం
తానము శ్రవోగతంబులు
గా నించుక యూర్పుఁగొంచు క్ష్మాపతి యనియెన్

మ. పసివాఁడే పసివాఁడు రాఘవుఁడు నా ప్రాణంబులోఁ బ్రాణ మా
నిసువుం గాంచఁగఁ బడ్డ కష్టములు తండ్రీ! విస్మృతిం గాంచలే
నస లీ నాఁటికి నేను; నీ కరుణ కట్టా! యెంతదూరమ్ముగా
మసలున్? వచ్చెనో లేదొ రామునకు శంస్యమ్ముల్ పదార్వర్షముల్

ఉ. తా మమకారమే యనుము తక్కిన ముగ్గురొ కేత్తు వాఁడొకే
త్తో ముని! నాకు; వాని విడి యోర్వఁగఁజాలను గోసలేంద్రక
న్యామణి యోర్వ దెవ్వ రెటులైనను గైకయి యోర్వఁజాల దా
రాముఁడు లేని నాదు గృహరాజియుఁ జీఁకటికోణముల్ మునీ!

ఉ. లొట్టలు తల్లిక్రొంబొదుగులోఁ జిఱుముట్టియుఁ గ్రుమ్మ దూఁడనాఁ
జిట్టిని జేతఁబట్టికొని సింహఘటాలి నెదుర్వఁజూచె దీ
బొట్టెకు రామచంద్రునకు ముష్కరబుద్ధులు కూటయుద్ధులున్
దట్టులు నైన రక్కసల తంతుల కెక్కడి కెక్కడో మునీ!

శా. ఔ నే వచ్చెద యజ్ఞరక్షణకు నా యక్షౌహిణీపూర్ణ మా
సేనం దెచ్చెద యోధసంతతులు నా సేనాగ్రయాయుల్ ప్రచం
డానీకోగ్రులఁ దెచ్చెదన్ దనుజయుద్ధార్తిన్ ధనుష్పాణినై
ప్రాణమ్ముల్ గలవట్టుఁ బోరెద సవారక్ష్మాప్రతిజ్ఞాబ్ధినై

గీ. కాదు కూడ దటంచు రాఘవుని గొంచుఁ
బోవ నెంచెద వేని నో మునిమహేంద్ర!
పూని చతురంగయుక్తమౌ సేనతోడ
నన్ను నైతమ్ము రానీవె నాథమౌని!

ఉ. పువ్వులఁ గొట్టినన్ సొలసిపోయెడు రాముఁడు యుద్ధభూమిలో
నెవ్వఁడు? వాఁడు నేర్చినది యేమి మహాధనురస్త్రవిద్య ? యా
యెవ్వరు విఘ్నకృద్దితిజు లెవ్వనిపుత్త్రికు లేమివారు? నేఁ
జివ్వకు దూసి వారలను జెందుట కేమి యుపాయ మొప్పెడిన్

క. ఆతల నెఱింగి యోగ్య
స్థాతవ్యముగా బలంబు సమకూరిచి యా
నీతివ్యగుట వల్లయుఁ గదా
చేతోమర్మముగ నాకుఁ జెప్పఁగదె ప్రభూ !

వ. అనిన విశ్వామిత్రుం డిట్లనియె

భుజంగవిజృంభితము.

పౌలస్త్యప్రోద్భూతుం డా రా
వణుఁడు దితిజకులపతి బ్రహ్మదత్తవరంబులన్
త్రైలోక్యంబుల్ బాధించున్ భూ
తవితతి బెగడుకొనఁగ దైత్యసైన్యభయంకరుం
డాలోచింపన్ వాఁడే యజ్ఞా
యతననిరతకుపితుఁడు నాకరాజవిరోధి వాఁ
డాలంబంబై యజ్ఞధ్వంసం
బనుమతి సలిపెదరు దురాగ్రహోన్నతదర్పులై

వ. వాఁడు సాక్షాద్వైశ్రవణభ్రాత; వీ రిద్దరు మారీచసుబాహులు;
వానికి దగ్గరచుట్టములు

మ. అనినన్ రాజును నివ్వెఱం గనుచు; వాఁడా? వాఁడు భీతిప్రధా
వనయక్షాదికదేవయోనిపటుగీవాదేశనిష్టిప్తతే
జనని స్త్రింశుఁడు; వానిఁ దాఁకుటకు నేఁ జాలన్ మఱెవ్వండు చా
లును? వాఁడే మఱి మూఁడులోకములఁ జాలున్ జంపఁగా నోంపఁగా

ఆ. వాని కెదురు తీర్పవలదు శ్రీరాముని
నల్పభాగ్యు నన్ను నాదరింపు
నీవె గురువ వాదు నీవె దైవతమాదు
కుఱ్ఱవాఁడు సమిదకోవిదుండు

వ. ఆ సుందోపసుందుల కొడుకులు యమసదృశులు; నా కొడుకును

బంపించను; వారిలో నొక్కనితోనైన నా సైన్యములతో యుద్ధ
మాడ నేర్తునని రా జూరకుండిన

క. మానిభ్రూయుగమధ్యం
బానతధూమాసితప్రభాంశుకలితమై
లోని కుపితాగ్నిపిశునం
బై నరపతి కన్నుదోయి యటమటఁ బొందెన్

గీ. హద్దులో ఘూర్ణితంబులై యంబునిధులు
నాంతరాణుఘట్టితములై యద్రివితతి
యనలకించిదుల్బణముగా నాకసంబుఁ
బెరిగి వచ్చు పొంగులను నాపికొని తిరిగె

మ. అవునయ్యా! యవు నిత్తు నంటి మొద లీ యంతంబునం దీయనం
టివి; పోనీ! రఘువంశయోగ్యమగునో నీచేత! నీకున్ సుఖం
బవు నీ బంధులు నీవునున్ సుఖము పెల్లైయుండుఁ డేఁ బోదు మా
నవనాధా! సుఖమాతి నీకను బ్రతిజ్ఞాభంగపుణ్యాబ్ధికిన్

వ. అని విశ్వామిత్రుఁడు కుపితవిధురచలితాంగుఁడై సభాసదసంబు
వదలిపోయిన రాజు త్రొక్కటంపడుచు సుమంత్రుని గాంచి నీవు
పోయి యెటులైన మునిని బ్రసన్నుని గావించి తెమ్మని పంచిన
సుమంత్రుండు గాధేయు వెంటఁ జనియె; గాధేయుండు విధురగమ
నంబున నేగి ప్రథమకక్ష్యాంతరంబునఁ గూర్చుండిన మంత్రి పోయి
బద్ధాంజలియై యాయనయొద్ద నిలఁబడిన మాని పెడమోమైయుండె;
నిట సభలో

ఆ. పతి వశిష్ఠుఁ గాంచి ప్రాంజలియై యేమి
స్వామి! యేమి బెడద వచ్చిపడియె!
గాధిసుతుఁడు ప్రథమకక్ష్యాంతరముఁ గూడ
దాఁటిపోవకుండ దారిఁజూపు

క. వైకుంఠ మొత్తిగిలినను
వైకుంఠమె యొడ్డుకొనఁగవలయును మోహా
వ్యాకులితచిత్తు నన్నున్
గైకో సాకంగ నీకుఁగా కెవరికయా!

క. అనిన వశిష్ఠుం డిట్లను
మనుజాధిప! నీవు తొలుత మాటయొసఁగి తా
వెనుక వెనుకాడ నేటికి
నినకులమర్యాద యగునటే! యిది తాతా!

ఆ. మొదట నిత్తునంచుఁ బిదప నీకుండుట
యశ్వమేధయాగహతము సేత
మొదట వాపిఁ ద్రవ్వి పిదపఁ బూడ్పించుట
యీవు ధర్మమూర్తి విదియుఁ దగునె

మ. అకృతాస్త్రుండొ కృతాస్త్రుఁడో రఘుసుతుం డా గోత్రయా గాధిసూ
తికి శిష్యాకృతిఁ జేరిచూచుటకుఁ గాదే రాక్షసుల్ గాని, కౌ
శికుఁ డెవ్వండని? సర్వధర్మకలనాశ్రీమూర్తి; పుంజీభవ
త్ప్రకటామోఘతపస్సు; బుద్ధినిధి; వీర్యప్రస్ఫురజ్జ్యోతియున్

వ. తొల్లి యతండు రాజ్య మేలునప్పుడు భృశాశ్వుం డితనికి సర్వాస్త్రంబులు దయచేసె; భృశాశ్వునిభార్యలు దక్షప్రజాపతికూతుండ్రు జయయు సుప్రభయు ననువారు నైకరూపంబుల మహావీర్యంబుల దీప్తిమంతంబుల జయావహంబుల మహాస్త్రంబుల రక్షస్సైన్యవధార్థంబు గనిరి; విశ్వామిత్రుం డివియన్నియు నెఱుఁగు; మఱియు నపూర్వంబులు దర్శించుటయందును శక్తుండు

ఉ. ఆతఁడు నేర్చినస్త్రముల నన్యులు నేర్వరు; నీ కుమారకున్
బ్రీతి ననుగ్రహింప మదిఁ బేర్చి యతం డిటు వచ్చెఁగాని కా
దా తనయంతఁ దా సమదదానవసామజకుంభపాటన
వ్యాతతసింహమూర్తి యతఁడై యిట నేటికి వచ్చు భూమిపా!

చ. అనుచు వశిష్ఠు లాడ ముదితాంతరుదారసముజ్జ్వలత్తనూ
తనుతరమూర్తి భూమిపతి తాఁ గబురంపెను రాముని న్సల
క్ష్మణుని; వశిష్ఠమానికృతమంగళవంతుల మాతృపాదపూ
జనమధురాస్యచంద్రముల క్ష్మాపతి యిద్దఱ రెండుచేతులన్   ౭౨

ఉ. కైకొని మోదవీచిమృదుకంపనుఁడై తొలియేన్గుగుమ్మముల్
దాకొనియున్న కౌశికుని దగ్గరఁ జేతులు వీడి పుత్రులన్
మోకలఁ బ్రేమ మూర్ధములు మూర్కొని మానిని జూపఁగా సుష
శ్రీకమలాననుల్ మునిసి జేరిరి వారు వినమ్రదేహులై

సీ. సుంకులతో జులపాలజుత్తులవారలు
మూపుల నమ్ములపొదులవారు
ఎగుబుజంబుల వ్రేలనగు విండ్లవారలు
నడయాడు పరికాడునడలవారు
ఉడుముచర్మపు వ్రేలితొడుగులవారలు
ముడిచిన పిడిబాకునడుమువారు
కావిరంగుల గూడకట్టులవారలు
మొగముకుంకుమ నిల్వుబొట్లవారు
రఘుశిశులు గాధిసుతుని జేరంగఁబోవ
జలజలవిసల్లు పూలవానలును గురిసె
వేలుపులవీటి మద్దెలల్ వీగుదెంచె
సంకువుల బుంబు ములివులు సాగుదెంచె

క. వెనుదిరిగి చూడఁ డా ముని
చనఁజొచ్చెను వెంటవెంటఁ జనె రాముఁడు ల
క్ష్మణుతోడ నయోధ్యాబహి
ర్వనములు వెనుకఁబడె నిముసపాటున నంతన్

ఉ. స్కందవిశాఖు లిద్దఱును స్థాణుని వెంబడి నేగినట్లు శ్రీ
స్యందిముఖాశ్వినేయులును సారసగర్భుని వెంట నేగి న
ట్లుందపుఁబ్రోవులౌ దశరథాత్మజు లిద్దఱు గాధిసూతి వెం
టం దపనీయపాదవికటస్ఫురణంబుల నేగఁ జొచ్చినన్

క. వెనుకకుఁ దిరుగఁడు తఱుముచుఁ
జనును ద్వరాయానవిధృతిఁ జనుచో భూభృ
త్తనయుల్ త్రిశీర్ష భుజగగ
మనవల్గనసుందరసుషమామధుమూర్తుల్ ౭౭

క. వెనుకకుఁ దిరుఁగఁడు తఱుముచుఁ
జను ముని దాశరథు లాత్మసత్తేజస్సం
జనితసుషమాదశదిశా
కనత్ప్రభాక్షీరనిధి చకచ్చకితాంశుల్

క. వెనుకకుఁ దిరుగఁడు తఱుముచుఁ
జనియెడు మునిరాజు రాజశాబకము లురో
జనినవమాధురస్వాదాం
బునిపీతానిలతరంగమోహనమూర్తుల్

క. వెనుకకుఁ దిరుగక చనచనఁ
జనుదెంచెను సరయు వంత సరయూనదిద
క్షిణతీరము చేరిన నా
రనివేగమున వెనుదిరిగి; రామ! రఘుపతీ!

చ. అని ముని పిల్చి 'రామ' యను నక్షరముల్ చలితాధరంబునం
దునన కవుంగిలించుకొనునో యన మెల్లన నప్పళించి కై
కొనుము జలంబు మూర్తమును గొంచెములో నయిపోవుఁ బ్రాప్తవే
ళను గ్రహియింపర మ్మతిబలాబల లన్ జను రెండువిద్యలన్

ఉ. వీసరపోవ దంద మొకవెంట శ్రమంబు జ్వరంబుఁ దాఁక వు
గ్రాసురులున్ బ్రసుప్తుఁడవునైనఁ బ్రమత్తుఁడవైనఁ దాఁకలే
రీ సకలావకాశమున నెందును నెవ్వరు నీకుఁజాల రూ
ర్జాసువులైన మంత్రముల నందుము రెంటిని రెండు నందినన్

క. ఇవి తల్లులు సర్వజ్ఞా
నవిధానంబునను ద్రోవ నడచుచు వీనిన్
దవిలి జపించుచునుండినఁ
దవులవు నీ కాకలియును దప్పియు శిశువా!

క. తాతా! వీరిద్దరును వి
ధాతకుఁ గూతుంద్రు కీర్తిదాక్షిణ్యాజ్ఞా
నాతిశయబుద్ధివైభవ
రీతుల నీసాటిఁ గనఁడు పృథ్వి నెవండున్

క. గ్రహియింపు విద్యలను నీ
కహస్కరుఁడుకూడ నెదురునాఁడఁగ లేఁడీ
దహదాత్మమైన విద్యా
మహోవిధురు నిన్ను శక్యమా? పట్టంగన్

ఆ. వడిగ నంతఁ గాలు కడిగి శుద్ధాత్ముఁడై
యాచమించి రాముఁ డవి గ్రహించె
రాముఁడును గ్రహింప రాజైన మునిరాజు
రాముఁ గాంచెఁ గనుల రాణ తెలియ

ఆ. తరణికులుఁడు సన్నిధత్తవిద్యుం డౌచు
శక్తిమంతములగు సూక్తములను
సుహుతుఁడైన యగ్ని శోభతోఁ జెలువారె
శారదాంబుజాప్తసరణిఁ బోలిచె

శా. శుశ్రూషాపరముల్ రఘూద్వహులు తేజోరాశి గాధేయునిన్
ధీశ్రేయోనిధులై భజించిరి ప్రపత్తిన్ ముప్పొరున్ రాత్రియున్
రా శ్రీవాససువాసనాసుఖులు దూర్వాశయ్యలన్ నిద్రితుల్
విశ్రాంతిం గని రా విభావరియుఁ దన్పెన్ వారి సౌఖ్యాబ్ధియై

ఉ. మూర్తము దాటిపోవునని ముందుకు దూసుకవచ్చినాఁడ మిా
కార్తియుఁ గల్గనేమొ? పథమందున వెన్కకుఁజూచినన్ శుభా
వర్తము కాదటంచు వెనువ్రాలనటం చను మానిలాలనన్
వర్తితచేతులైన రఘునాథులు నిద్దురవోయి రంతటన్

చ. ఉరుతరవీచిలోలసరయూశిశిరాంబుసరజ్జలేజకే
సరభరరాజవాయుపరిషత్తులు కొల్వఁగ వచ్చుచున్ విభా
వరిసిరి చల్లచల్లఁగ దివాపతివంశ్యుఁడు రామచంద్రునన్
బరవశమై ప్రశాంతసుఖభావముఁ జూపె సుషుప్తిమిత్రమై

వ. అంత శర్వరి ప్రభాతప్రాయమైన దూర్వాసంస్తరశయానులఁ గాకు
త్స్థులను గాంచుచు విశ్వామిత్రుం డిట్లనియె

ప్రభాతము.

తొలివెలుఁగయ్యె నిదోయి! యోయి! యో కో
సలసుతసుప్రజ! సాధు రామచంద్రా!
తొలివెలుఁగయ్యె నిదోయి! కౌసలేయా!
మెలకువ వచ్చెనె మీకు రామభద్రా!

వ. లేచి దైవమైన యాహ్నికంబుఁ దీర్పుండనిఁ దల్లి పిలువుకన్నఁ బ్రేమార్ద్రము మృదువు నైన మునిమాటకు మేల్కని దాశరథులు నవ్వుచు లేచి స్నాతులుఁ గృతోదకులు నిర్వర్తితజపులుఁ గృతాహ్నికులు మునిపాదకృతనమస్కారులు సంహృష్టులునై గమనాభిముఖులైన

ఆ. నడచువేళ మౌనినాథుండు కొంతసే
పిరువురకును నడుమ నేగుచుండుఁ
గొంతసేపు ముందుకుం దూఁగి నడచును
గొంతసేపు వెనుకఁ గూడివచ్చు

క. ఇరువురకు నడుమఁ జనుచో
నిరువురి కేల్దమ్ము లంది యిట్టటు కదపున్
ఇరువురకు వెనుకఁ జనుచో
నిరువురి గమనముల శోభ నెంచుచు నుండున్

చ. కడువడి నేగఁగాఁ ద్రిపథగానదిఁ జేరిరి దానియొడ్డునన్
గడెముగ నేగఁగాఁ ద్రిపథగాసరయూశుభసంగమస్థలిన్
గడుకొని వేలు వర్షములుగా మునులుండిన పల్లెయొండు క
న్పడె రఘుపుత్త్రకుల్ ముదమునం గుశికాత్మజుఁ జూచి సస్పృహుల్

వ. ఇది యెవ్వరి పుణ్యాశ్రమంబిం దెవ రుందు రనిన విశ్వామిత్రుండు నవ్వుచు

చ. ననవిలుకాఁ డటంచు వినినారుకదయ్య; యనంగుఁ డాతఁడున్
మునుపు శరీరధారియె; ప్రభుండగు శంకరు మీఁద దాడివె
ట్టినఁ ద్రిభునేత్రకీల ప్రకటించిన మంటలు చూఱి చూడిపో
యినవి తదంగసంతతులు నెచ్చటి వచ్చట శీర్యమాణముల్ ౯౮

క. పరిణీతుండగు ప్రభు పయి
మరుద్గణప్రోద్బలమున మన్మథుఁ డరిగెన్
దురుసుదనముఫల మందెన్
బరమశివుని నియమవంతు బాధించుటచేన్

వ ఈ కథ జరిగినది యీ దేశంబునఁ బరమశివుఁ డిందే తపోవంతుం డయియుండె; నందుచేత నివి యంగదేశంబులయ్యె

క. ఈ యాశ్రమ మా యాశ్రమ
మీ యెడ ఋషికోటి నాఁడు నెవ్వరో వారే;
శ్రీయుతులు పాప మను పలు
కే యెఱుఁగరు నిత్యధర్మబుద్ధినిధానుల్

ఆ. రజని యిచటఁ గడపి రఘుకులమణిదీప!
పుణ్యవారిమధ్యభూమియందు
నేఁటి రేపు దాటి యేగెద మనఘసం
స్పర్శనం బదెంత ప్రాతి యనుము

క. కృతజపులము స్నాతులమును
హుతహవ్యుల మగుచుఁ బోవు టొప్పు నచటికిన్
మతిశుచుల మగుచు ననుచో
మతిఁ దెలిసిరి వీరిరాక మౌనులు తమలో

వ. తెలిసి ప్రత్యుత్థానంబుచేసి మున్ను విశ్వామిత్రునకుఁ బిదుంద రఘుశిశువులకు నతిథిక్రియ జరిపి సర్వర్షులును యథార్థముగ సంధ్య నుపాసించిరి

శా. ఆ రే యెల్లను గాధిసూతి పరిహాసాశ్చర్యభీరౌద్రశృం
గారస్థానములౌఁ గథానకముల న్గాకుత్స్థుల న్సమ్మదాం
భోరాశి న్మునుగంగఁజేసె శిశువుల్ ముగ్ధాత్ములై తత్కథా
ధారాయోగ్యముగాఁగ నుద్ధతిని దత్తద్భావముల్ పొందఁగన్

ఉ. నాలవజామున న్గునికినారు రఘూద్వహు లంతలో నుమః
కాలము పారిజాతసుమకాంతులతోడ జపాసుమప్రభా
జాలముతోడ గన్నెరులచాయలతో నవమల్లికాప్రసూ
నాలిమెఱుంగుతోఁ దిరిగినంతఁ బ్రభాతము వచ్చె స్వచ్ఛమై ౧౦౯

వ. కడచినరాత్రియే సరంగులకుఁ గబురంపించి సిద్ధముగా నున్న నావ వద్దకుఁ గృతాహ్నికుని గాధేయుని ఋషు లంద అనుసరించి సరాజ పుత్త్రంబుగా నావ నెక్కించి మార్గ మ్మరిష్టతాతిగాఁ జెప్పిన

క. ముని గాధిసూతి యా ఋషు
లను మఱి నిర్వ్యాజమ్మృదువుల్ బూజించెన్
ఘనవాస్తరంగమన్ భూ
మనీరవత్సాగ్రరంగమన్ దరియించెన్

చ. నది నడిపాయకున్ జనెను నావ మొదల్ మదబంభరధ్వనిన్
బిదపను మర్దళధ్వనిని బిట్టుగ నాపయి ఘూర్ణమాన మం
బుదమునుగాఁగ నొక్కధ్వని పుట్టిన వించునె రామలక్ష్మణుల్
నదిజల మింత చీలిన నినాదమె యియ్యది యంచుఁ బల్కినన్

గీ. ఎండఁబోసిన చేపల వెండిపోలను
లెండలో మండిపోయెడు నెమ్మోమైన
యా మొగువనున్న విస్తార మైనవారి
సరయువు దివౌకసాంబుల సంగమమ్ము

శా. కైలాసంబునయందు బ్రహ్మ మనసా కల్పించెఁ గాసార మొం
డేలా దానికిఁబేరు మానససరస్సే యంచు వచ్చెన్ దదు
ద్వేలాంబుల్ సరసప్రవాహములుగా విచ్చేసెఁ గాదే యయో
ధ్యాలంకారము లౌచుఁ జుట్టికొని గాథాంబుప్రవాహాంబులై

గీ. ఆ మహోవారి సరయువు నా సరయువు
గాంగవేగాంబువులతోడఁ గలియు నిచట
నా మహాధ్వని యద్దియే రామచంద్ర!
తోయశుభసంగమమునకు దోయిలింపు

వ. అనిన నన్నదమ్ము లిద్దఱును బుణ్యానదీద్వయసంగమమ్మునకు నమస్కరించి దక్షిణతీరంబుఁ జేరి

శా. పోఁబోఁగాఁ బథమెల్లనున్ బొదలునున్ భూజంబు లేపారుచున్
బోఁబోఁగాఁ బెనుచీకటై యడవియై పూరించె ఝిల్లీరవం
బాఁబోతుల్ బలెఁ జిక్కఁగా బలిసి యిట్టట్టడ్డమై త్రోవలో
రాఁబోఁగా మనుబిళ్ళు దూసిచనె ధారావేగసంపాతముల్ ౧౧౮

శా. చక్షుస్సుల్ పెనుచీఁకటిన్ మసకలై సంధ్యానభఃపృష్ఠిన్ వనీ
పక్షిశ్రేణివిరావ మేఁచినఁ జెవుల్ బాధిర్య మొప్పన్ దర
త్క్షుక్షోభంబులు వ్యాఘ్రగర్జనములున్ ఘోణీమృగేంద్రారవో
గ్రక్షుభ్యచ్ఛ్రవణేంద్రియం బగు మహాకాంతార మేపారినన్

ఉ. అంబరచుంబివృక్షనివహంబులు తిందుకబిల్వకీచకో
దుంబరదేవదారుకమృదుత్వగరిష్టముఖావనీజముల్
కంబువు లూదినట్లు పెనుగాలికి మ్రోసిన శేఖరంబులై
యెంబెరికమ్ముగాఁగఁ బథమెల్లను నిండిన మాంస మొప్పఁగన్

ఉ. రాముఁడు గాధిసూతిఁ గని రా నిది యెక్కడిమార్గమో? కదన్
స్వామి! యిదేమి కానన మనన్; ముని యిట్లను; వత్స! పూర్వ మీ
భూమి కరూశముల్ మలదముల్ జనవాసములైన దేశముల్
సామనసాభినిర్మితికి సాటువ గల్గిన శ్రీనిధానముల్

మ. వెనుకన్ వృత్రవధాఘ మూదికొన దేవేంద్రున్ క్షుధావిష్టుఁ డ
య్యెను దప్తుండయి బ్రహ్మహత్యఁబడి దేవేజ్యుల్ మహర్షుల్ మహేం
ద్రుని గుంభస్నపితుం బొనర్చిరి మలాధూతంబుగా నిర్మలుం
డును దేవేంద్రుఁడు నిష్కరూశుఁ డగుడున్ దూఁగాడి రాదిత్యులున్

చ. అల యమరేంద్రు దేహమల మంతయు నిచ్చట జారినన్ బ్రభుం
డలఘుతరప్రసన్నుఁడునునై మలదంబులునుం గరూశభూ
ము లని ప్రసిద్ధిఁ బొంద వరమున్ దయచేసెను వీనికిన్ దల
త్తలనయి సస్యముల్ జనపదంబులుఁ బొల్చె నిటన్ సమృద్ధముల్

చ. కృత మతికాల మిట్లు జరిగెన్ దుద నొక్కపు డొక్కయక్షి యా
హతమతి తాటకాభిధ సహస్రమదేభబలాభిరామ; మీ
కతిశయమైన భద్రమగునయ్య రఘూత్తములార ! సర్వదే
వతలును మీ ధనుస్సులను బాహువులన్ వసియింత్రు గావుతన్

క. అది రాక్షసి సుందునకున్
సుదతి యతఁడు మంచివాఁడెసూ! దానిసుతుం
డదయుఁడు మారీచుం డు
గ్రదోఃప్రతాపపతిథి పరిఘభుజుం డొప్పున్ ౧౨౧

గీ. ఊళ్ళపైఁబడి తినును వాఁడొకఁడు తల్లి
తాటకాకాలనిశి మలదములునుం గ
రూశములు ఘోరకాంతారరూక్షదేశ
ముగను జేసెను జనముల నెగచి యెగచి

శా. ఈదేశమ్ములు నింతయా నడవికా నెన్నేండ్లుపట్టున్ మృగేం
ద్రాదిక్రూరమృగంబు లిం దునికిగానై యుంట కెన్నేండ్లగున్
గాదే తాటక పీటవెట్టి యిచటన్ గాపై ప్రజాశ్రేణి వ్యా
పాదించెం జుమి యన్నియేండ్లులు ధనుర్బాహామహోగ్రాకృతీ !

క. మన దారిలోన నుండెను
దనుజ యచట యోజనార్ధ మాపయిఁ గొంచెం
బున దానిపడక పెడపెడఁ
జనుదు రసలుత్రోవ వదలి జనములు భీతిన్

క. గుదులుగను వనవరాహము
వెదుళ్ళు మేసినటు నమలి వేసెను జనమున్
వదలద యింకఁ గరూశమ
లదముల్ నైవేద్య మిడిన లాగయ్యె ననన్

మ. తులుచన్ రాముఁడు నల్పవీర్యులని విందున్ యక్షులన్ వేయియే
న్గుల కున్నంతబలంబు దాని కెటు కల్గున్ నాఁగ గాధేయు డి
ట్టులు చెప్పెన్ దొలుతన్ సుకేతుఁడనియుండున్ యక్షుఁడవ్వాఁడు పు
త్త్రిలు లేమిం దప మాచరింప విధి ప్రీతుం డిచ్చె నీ తాటకన్

చ. కొడుకును నీని యావెలితి కూడఁగ నింతబలం బొసంగె నీ
పడఁతికి నబ్జయోని తరువాతను ఝర్ఝరసుతుండు సుందుఁ డీ
పడఁతుకఁ బెండ్లియాడెఁ బయి వారికి వాఁడు జనించె నూళ్ళపై
బడితినువాఁడు కొణవత వచ్చెను వానికి శాపహేతువై

ఉ. ధీచణుఁడైన సుందుఁడు గతించిన లోనిబలంబు సుళ్లుగా
నేచినఁ దా నగస్త్యుపయి కేగెను జంపఁగఁ బుత్త్రుతోడ మా
రీచునితోడఁ దాటక గరిన్ భ్రుకుటిన్ దలవంచి యోరగాఁ
జూచు నగస్త్యుఁ డా వికృతఘోషులఁ బేర్చి శపించె నీగతిన్ ౧౨౦

చ. తరుణియు మౌనిశాపవశతన్ వికృతానన ఘూర్ణమానబం
ధురతరనేత్రగోళ మునితో భగవంతుఁ డగస్త్యుతోడి మ
త్సరమున నీ యగస్త్యచరితంబు శుభంబు పొలంబు బీడుగాఁ
బఱచెను గోవులున్ ద్విజులపాట్లకు నంతములేద యిచ్చటన్

క. తుదిమొదలు లేని విశసన
మిది యింకెన్నాళ్ళు జరుగు టేమోయి శిశూ!
యిది చదియఁగవలె నన్నన్
జదియంగావలయు నీదు చాపాగ్రమునన్

మ. అనినన్ రాముఁడు మీలితాక్షుఁడయి కట్టా! యాఁడుదానిన్ వధిం
పను నాచేతికి నమ్మ రాదనిన విశ్వామిత్రుఁ డా దోష ముం
డిన నా యందున నుండు ధర్మమగు సంధిం జూడు మల్లెంచ భూ
జను లిట్లే హతమారుచుండి రిటు లెంచన్ స్త్రీవధక్లేశమున్

వ. నృశంసుం డనృశంసుం డనక పాతకంబు సదోషం బనక సత్పురుషులు ప్రజారక్షణం బాచరింపవలయు నిది సనాతనంబైన రాజధర్మంబు; ఇది పరమాధర్మ్మరాలు; దీనింగూర్చి ధర్మవిచారణ లేదు; తొల్లి ధారణీదేవిఁ జంపబోవు మంథరను శక్రుండు వధించె; లోకం బనింద్రంబుఁ జేయనెంచిన భృగుపత్నిని వెన్నుండు సంహరించె; అధర్మసహితలైన స్త్రీలు తొల్లి మహాపురుషులచే వధింపనే బడిరి; ధర్మంబు మాకు వదలుము; నీప్రథమమార్గణదర్శనోత్సాహములము మాకుఁ గనువిందు సేయుము

ఉ. అల్ల భృశాశ్వునుండి సకలాస్త్రములున్ ననుఁ జేరె నస్త్రముల్
తల్లులు రెండునౌ నతిబలాబలలున్ నిను నన్నునుండి శ్రీ
వల్లులు చేరె నేను గురువన్ గురుదక్షిణ యిమ్ము తాటకా
భల్లము నాకు రాఘవనృపాలక గేహమణిప్రదీపికా!

మ. అనినన్ రాముఁడు దోయిలించి ప్రభువా! యిట్లే పౌనర్త్నన్ నినున్
నిను విద్యాగురు నేను గాదనుట లేనేలేదు; మాతంద్రులున్
ననుఁ బంపించెదు వేళ నీ వచనముల్ నానాత్రయీవాళివం
డనముల్ గాఁగ సమాదరింపు మని యన్నారున్ మహాఃపేటికా!

మ. ఇదె గో[బ్రాహ్మణరక్షకోసమయి యీ యీ దేశసౌభాగ్యసం
పదకై మద్గురుదక్షిణార్థమయి యీ పాపాత్మురాలౌ దాటకన్
జదియింతున్ జదియింతు నంచును ధనుర్జ్యావల్లి శబ్దించినన్
[హ్రాదసేతు[భమవారినిస్స్వనముగా నార్చెన్ దిశాసంతతుల్

ఉ. తల్లులితంబులైన నినదంబుల కవ్వనవాసు లెల్లఁ గం
పిల్లిరి తాటకా[శవణవీథిక దిర్దిరదిర్దిరై [కుధా
ఫుల్లతనూరుహాంధుపులఁ బుట్టిన మంటలతోడ లేచి జ్యా
వల్లిరవంబు దిక్కుఁబడి పర్వులు వెట్టుచు వచ్చె నుగ్రతన్

క. దాని వికృతంపు మోమును
దాని వికారమ్ము మేను దాఁ గని రాముం
డైనం దమ్ముని గని ల
చ్చీ! నీ వా యసురఁ జూచితే యని నగుచున్

క. దీనిం జూచుచె వదలున్
[బాణంబులు పిఱికిగుండెవాఁడైనన్ మఱిన్
దీని మఱి యోఁడుదానిని,
వానెతఁ జంపను నఱకెదఁ బాదకరములన్

మ. అనుచో బాహులు బిట్టు చాచికొని [క్రోధావిష్ట గర్జంతి రా
మునిపై దూఁకుచువచ్చెఁ దాటకయు హుంమూర్ఛాకృదు[గ్రస్వనా
ననుఁడై దండము నడ్డువెట్టి ముని యంతన్ స్వస్తియౌ రామల
క్ష్మణయుగ్మంబున కన్న నద్దనుజ మూర్ఛా[గస్తయై [కుంగుచున్

ఉ. అంతట లేచి కాళ్లలను హస్తములన్ బెనుదుమ్ము రేపి భూ
కాంతసుతద్వయాస్యములఁ గన్నులు గప్పి శిలాభిపాతవి
[కాంతిని జూపెఁ దాటకయు రాముఁడు కోపముఁ బొంది తచ్ఛిలా
వంతము వర్షమున్ నిశితబాణపరంపర [వక్కలింపఁగాన్

క. మఱలను జేతులు చాచుచు
దఱుముకొనుచు వచ్చుచున్న దానవిచేతుల్
నఱకెను రాముఁడు రోఁజుచు
జెఱభియుఁ దా నుగ్రబాధచే ధగ దొరలన్ ౧౪౧

చ. తెలతెలవారినన్ నికటదేశనివాసులు వచ్చి గుంపు గుం
పులుగ రఘూద్వహుల్ మునిని బ్రోవయి చూచుచు రామచంద్రు న
మ్మలపొది విల్లునుల్ బెరుకుఁబొందుచుఁ దాఁకుచుఁ దాఁకి కన్నులిం
తలుగను విచ్చి నవ్వుచు ముదంపడి నివ్వెఱయుల్ భజించుచో

గీ. తాటకాద్రోహపరిణాహత త్వ మెఱుఁగె
రామభద్రుఁడు కాంతారభూమి వదలి
చనిరి వా రంతట శకుంతసముదయంబు
సాధుమధురస్వనమ్ముల సాగనంప

చ. చన జలదేశ మొండయిన సన్ముని యంతటఁ దాటకావధం
బునకును బారితోషికము పొందు మొసంగెద రాఘవా! జలం
బును స్పృశియింపుమన్న రఘుమూర్తి స్పృశించెను నంత మౌని లో
చనములు కోటిసూర్యసదృశంబుగఁ దైజసమూర్తు లొప్పఁగా

వ. మహాదివ్యంబులైన దండచక్ర ధర్మచక్ర కాలచక్ర విష్ణుచక్రం
బులు నైంద్రవజ్రాస్త్రంబులు శైవంబైన శూలంబును బ్రహ్మశిరం
బును నైషీకంబును బ్రహ్మాస్త్రంబును మోదకీశిఖరీనామగదాద్వ
యంబు ధర్మకాలవారుణపాశంబులు శుష్కార్ద్రము లను నశనులుఁ
బైనాకనారాయణాస్త్రంబులు శిఖర మన్న యాగ్నేయాస్త్రంబును
బ్రథన మన్న వాయవ్యంబును హయశిరః క్రౌంచాస్త్రంబులును శక్తి
ద్వయంబును నసురులు ధరించు కంకాళ ముసల కాపాల కంకణా
స్త్రంబులును వైద్యాధరాస్త్రంబు నందకాసి గాంధర్వమానవ
ప్రస్వాపన ప్రశమన సౌరదర్పణ శోషణసంతాపనవిలాపనాస్త్రంబు
లును గందర్పదయితంబును దైవదుర్ధర్షమ్మునైన మదనంబును బైశాచ
దయితమ్మైన మోహనంబును సంవర్తదుర్ధర్షమౌసలమ్ములును
సత్యాస్త్రమ్మును మాయాధరమ్మును బరతేజోపకర్షకంబైన తేజః
ప్రభాస్త్రంబును శిశిరం బను సోమాస్త్రంబును సుదామనం బను
త్వష్టయస్త్రమ్మును భగుని దారణంబును శీతేషువును మానవాస్త్రం
బును గామరూపంబులు మహాబలంబులుఁ బరమోదారంబులు
తేజోమూర్తులై కన్నులయెదుటఁ దిరిగిన ౧౪౯

మ. ఇదె గోబ్రాహ్మణరక్షణోసమయి యా యీ దేశసౌభాగ్యసం
పదకై మద్గురుదక్షిణార్థమయి యీ పాపాత్మయాం దాటకన్
జదియింతున్ జదియింతు నంచును ధనుర్జ్యావల్లి శబ్దించినన్
హ్రదసేతుభ్రమవారినిస్వనముగా నార్చెన్ దిశాసంతతుల్

ఉ. తల్లులితంబులైన నినదంబుల కవ్వనవాసు లెల్లఁ గం
పిల్లిరి తాటకాశ్రవణవీథిక దిర్దిరదిర్దిరై క్రుధా
ఫుల్లతనూరుహాంధువులఁ బుట్టిన మంటలతోడ లేచి జ్యా
వల్లిరవంబు దిక్కుఁబడి పర్వులు వెట్టుచు వచ్చె నుగ్రతన్

క. దాని వికృతంపు మోమును
దాని వికారమ్ము మేను దాఁ గని రాముం
డైనం దమ్ముని గని ల
చ్చీ! నీ వా యసురఁ జూచితే యని నగుచున్

క. దీనిం జూచుచె వదలున్
బ్రాణంబులు పిఱికిగుండెవాఁడైనన్ మఱిన్
దీని మఱి యాఁడుదానిని
వానెతఁ జంపను నఱకెదఁ బాదకరముల్

మ. అనుచో బాహులు బిట్టు చాచికొని క్రోధావిష్ట గర్జంతి రా
మునిపై దూఁకుచువచ్చెఁ దాటకయు హుంమూర్ఛాకృదుగ్రస్వనా
ననుఁడై దండము నడ్డువెట్టి ముని యంతన్ స్వస్తియౌ రామల
క్ష్మణయుగ్మంబున కన్న నద్దనుజ మూర్ఛాగ్రస్తయై క్రుంగుచున్

ఉ. అంతట లేచి కాళ్లలను హస్తములన్ బెనుదుమ్ము రేపి భూ
కాంతసుతద్వయాస్యములఁ గన్నులు గప్పి శిలాభిపాతవి
క్రాంతిని జూపెఁ దాటకయు రాముఁడు కోపముఁ బొంది తచ్ఛిలా
వంతము వర్షమున్ నిశితబాణపరంపర ద్రక్కలింపఁగాన్

క. మఱలను జేతులు చాచుచు
దఱుముకొనుచు వచ్చుచున్న దానవిచేతుల్
నఱకెను రాముఁడు రోఁజుచు
జెఱభియుఁ దా నుగ్రబాధచే ధర దొరలన్ ౧౭౧

చ. తెలతెలవారినన్ నికటదేశనివాసులు వచ్చి గుంపు గుం
పులుగ రఘూద్వహున్ మునినిబ్రోవయి చూచుచు రామచంద్రు న
మ్ములపొది విల్లునున్ బెరుకుఁబొందుచుఁ దాఁకుచుఁ దాఁకి కన్నులిం
తలుగను విచ్చి నవ్వుచు ముదంపడి నివ్వెఱయున్ భజించుచో

గీ. తాటకాద్రోహపరిణాహతత్త్వ మెఱిఁగె
రామభద్రుఁడు కాంతారభూమి వదలి
చనిరి వా రంతట శకుంతసముదయంబు
సాధుమధురస్వనమ్ముల సాగనంప

చ. చన జలదేశ మొండయిన నమ్ముని యంతటఁ దాటకావధం
బునకును బారితోషికము పొందు మొసంగెద రాఘవా! జలం
బును స్పృశియింపుమన్న రఘుమూర్తి స్పృశించెను నంత మౌని లో
చనములు కోటిసూర్యసదృశంబుగఁ దైజసమూర్తు లొప్పఁగా

వ. మహాదివ్యంబులైన దండచక్ర ధర్మచక్ర కాలచక్ర విష్ణుచక్రం
బులు నైంద్రవజ్రాస్త్రంబులు శైవంబైన శూలంబును బ్రహ్మశిరం
బును నైషీకంబును బ్రహ్మాస్త్రంబును మోదకీశిఖరీనామగదాద్వ
యంబు ధర్మకాలవారుణపాశంబులు శుష్కార్ద్రము లను నశనులుఁ
బైనాకనారాయణాస్త్రంబులు శిఖర మన్న యాగ్నేయాస్త్రంబును
బ్రథన మన్న వాయవ్యంబును హయశిరఃక్రౌంచాస్త్రంబులును శక్తి
ద్వయంబును నసురులు ధరించు కంకాళ ముసల కాపాల కంకణా
స్త్రంబులును వైద్యాధరాస్త్రంబు నందకాసి గాంధర్వమానవ
ప్రస్వాపన ప్రశమన సౌరదర్పణ శోషణసంతాపనవిలాపనాస్త్రంబు
లును గందర్పదయితంబును దైవదుర్ధర్షమ్మునైన మదనంబును బైశాచ
దయితమ్మైన మోహనంబును సంవర్తదుర్ధర్షమౌసలమ్ములును
సత్యాస్త్రమ్మును మాయాధరమ్మును బరతేజోపకర్షకంబైన తేజః
ప్రభాస్త్రంబును శిశిరం బను సోమాస్త్రంబును సుదామనం బను
త్వాష్టయస్త్రమ్మును భగుని దారణంబును శీతేషువును మానవాస్త్రం
బును గామరూపంబులు మహాబలంబులుఁ బరమోదారంబులు
తేజోమూర్తులై కన్నులయెదుటఁ దిరిగిన ౧౪౯

ఆ. సరగ వేని సర్వసంగ్రహణంబు దై
వములకే నశక్యఘటిత యగునొ
యవియు గుంపుగాఁగ నరుదెంచి రాముని
యెదుట మోకరించి యిట్టు లనియె

క. పరమోదారులమును గిం
కరులము రఘునాథ! మమ్ముఁ గైకొను మనినన్
దరణికులుఁడు శ్రద్ధామతి
గరమును నా మానసములుఁగా మెలఁగుఁ డనెన్

ఆ. అంత నస్త్రములును నంతర్హితములు గా
మౌనిపాదరేణుమండితాగ్ర
చూడముగఁ బ్రణామశుద్ధుఁడై రాముండు
తైజసాకృతిబలె దారి నడచె

చ. నడచుచు రామమూర్తి మునినాథునితో నొకకొంత యేగి తా
నడచుచు రామమూర్తి మునినాథునితోఁ బ్రభు! యెల్లవేల్పులున్
గడవఁగరాని యస్త్రతతిఁ గాంచితిఁబో! యుపసంహృతిన్ మఱిన్
బడయఁగరాక యేమిఫలవంతము లయ్యెవికూడఁ జెప్పవే!

వ. అనిన ధృతిమంతుండును సువ్రతుండు శుచియునైన గాధేయుండు సత్యవంతమ్ము సత్యకీర్తి దృష్టంబు రభసంబుఁ బ్రతిహారతరంబుఁ బరాఙ్ముఖంబు నవాఙ్ముఖంబు లక్ష్యాక్షవిషమములు దృఢనాభసునాభకములు దశాక్షశతవక్త్రములు దశశీర్షశతోదరములుఁ బద్మనాభ మహానాభములు దుందునాభసునాభకంబులు జ్యోతిషముఁ గృశనము నైరాశ్యము విమలమును యోగంధరహరిద్రములును దైత్యమ్ముఁ బ్రశమనమ్మును శుచియు బాహువును మహాబాహువును నిష్కలియును విరుచియును సార్చిర్మాలియు ధృతిర్మాలియు వృత్తిమంతంబును రుచిరమును బిత్రసౌమనసంబు విధూతంబు మకరంబుఁ గరవీరకరమ్ము ధనము ధాన్యమ్ముఁ గామరూపంబుఁ గామరుచియు మోహమ్ము నావరణమ్ము జృంభకంబు సర్వనాభంబు సంతానంబు వరణంబు, నను కామరూపుల భాస్వరుల భృశాశ్వతనయులను నావిర్భవింపఁజేసి ౧౬౪

ఉ. అంత మనోవ్యథావిచలితాత్ములు వేల్పు లనూనపాత్పురో
గంత లధోక్షజుం గనుటకై యిట వచ్చి ప్రభూ ! బలిప్రభా
వంతము లెల్లెడల్ నిలువవచ్చునె మాకును గుజ్జువర్ణివై
యంతయొ యెంతయో యడిగియిచ్చిన నిల్తుముగాక యచ్చటన్

చ. అతఁడును నొక్క యజ్ఞమునయందున దీక్షితుఁడై వెలంగు నా
క్రతువు మహాఫలప్రదము కాకయ మున్న త్రివిక్రమా! త్వదా
శ్రితుల స్వకార్యమున్ సవదరింపవలెన్ బలిదైత్యుఁ డిప్డు యా
చితుఁ డనినంతఁ జాలును ద్యజించుఁ ద్రిలోకములైన వామనా !

చ. అని యనుచుండ వేల్పు లపు డచ్చటికిన్ జనుదెంచెఁ గాశ్యపుం
డనలసమప్రభుండును సమాప్తసుదివ్యసహస్రవర్షయో
గనిభృతమూర్తి సాదితి; జగత్ప్రభుఁ గాంచి తపోమయున్ దప
స్తనుఁ దపఊర్జితున్ దపఉదాత్తతమాబ్ధి స్తుతించె నీగతిన్

శా. గుప్తాదిత్యుని నిన్ను నేమి యనినన్ గోవింద! యందున్ దప
స్తప్తంబై యసితచ్ఛవిం బొలుచుఁ గాదా నీ తనూవల్లి కా
లాప్తున్ నిన్ను దిశాప్తు నీ తుదిమొదళ్లన్ గానలేమయ్య నీ
గుప్తిం బొందెద నిన్ను నే శరణముం గొందున్ జిదాకారునిన్

చ. అదితికి నాకు గర్భమునయందునఁ బుత్త్రుఁడవై జనింపవే!
త్రిదశులు నిద్దె కోరెదరు దేవవిభుండును నీవు తమ్ముఁడై
యొదిగిన చెట్టరక్కసల యొత్తిడి తీరి సుఖించు; శోకముల్
గుదులు గుదుల్ సుర ల్త్రోలఁచుకొందురు చిక్కులు తీసినట్లుగన్

మ. ఇది సిద్ధాశ్రమ మాను నీ కరుణచే నీ సిద్ధకార్యంబు సే
యుదు లెమ్మన్న నధోక్షజుం డదితియాస్యోద్గారికాంతిచ్ఛటల్
పదునై తల్లితనంబు క్రొమ్మెఱుఁగులన్ బాలింప నాతల్లి యా
వదనంపుం బద నింత రాచి శిశువై బాలుండునై యొప్పుచున్

మ. సురలుం గాశ్యపుఁ డిల్లె చూచెదరు శ్రీశుం డంతలో వామన
స్ఫురణం బొప్పఁ గిలారునవ్వులును రజ్జుల్ వింత విజ్జోడు సం
బరముల్ జందెమునొంటిప్రోవు గొడుగున్ బాఁకోళ్ళు నాశ్వత్థసుం
దరదండంబు శిఖాకమండలుముఖాంతత్రయ్యధీతిచ్ఛటల్ ౧౮౬

ఆ. సరగ వేని సర్వసంగ్రహణంబు దై
వములకే నశక్యఘటితి యగునొ
యవియు గుంపుగాఁగ నరుదెంచి రాముని
యెదుట మోకరించి యిట్టు లనియె

క. పరమోదారులమును గిం
కరులము రఘునాథ! మమ్ముఁ గైకొను మనినన్
దరణికులుఁడు శ్రద్ధామతి
గరమును నా మానసములుఁగా మెలఁగుఁ డనెన్

ఆ. అంత నస్త్రములును నంత ర్హితములు గా
మౌనిపాదరేణుమండితాగ్ర
చూడముగఁ బ్రణామశుద్ధుఁడై రాముండు
తైజసాకృతిబలె దారి నడచె

చ. నడచుచు రామమూర్తి మునినాథునితో నొకకొంత యేగి తా
నడచుచు రామమూర్తిమునినాథునితోఁ బ్రభు! యెల్లవేల్పులున్
గడవఁగరాని యస్త్రతతిఁ గాంచితిఁబో! యుపసంహృతిన్ మఱిన్
బడయఁగరాక యేమిఫలవంతము లయ్యెవికూడఁ జెప్పవే!

వ. అనిన ధృతిమంతుండును సువ్రతుండు శుచియునైన గాధేయుండు సత్యవంతమ్ము సత్యకీర్తి దృష్టంబు రభసంబుఁ బ్రతిహారతరంబుఁ బరాఙ్ముఖంబు నవాఙ్ముఖంబు లక్ష్యాక్షవిషమములు దృఢనాభసునాభకములు దశాక్షశతవక్త్రములు దశశీర్షశతోదరములుఁ బద్మనాభమహానాభములు దుందునాభసునాభకంబులు జ్యోతిషముఁ గృశనము నైరాశ్యము విమలమును యోగంధరహారిద్రములును దైత్యమ్ముఁ బ్రశమనమ్మును శుచియు బాహువును మహాబాహువును నిష్కలియును విరుచియును సార్చిర్మాలియు ధృతిర్మాలియు వృత్తిమంతంబును రుచిరమును బితృసౌమనసంబు విధూతంబు మకరంబుఁ గరవీరకరమ్ము ధనము ధాన్యమ్ముఁ గామరూపంబుఁ గామరుచియు మోహమ్ము నావరణమ్ము జృంభకంబు సర్వనాభంబు సంతానంబు వరణంబు నను కామరూపుల భాస్వరుల భృశాశ్వతనయులను నావిర్భవింపఁజేసి ౧౬౪

ఉ. అంత మనోవ్యథావిచలితాత్ములు వేల్పు లనూనపాత్పురో
గంత లధోక్షజుం గనుటకై యిట వచ్చి ప్రభూ ! బలిప్రభా
వంతము లెల్లెడల్ నిలువవచ్చునె మాకును గుజ్జువర్ణివై
యంతయొ యెంతయో యడిగియిచ్చిన నిల్తుముగాక యచ్చటన్

చ. అతఁడును నొక్క యజ్ఞమునయందున దీక్షితుఁడై మెలంగు నా
క్రతువు మహాఫలప్రదము కాకయ మున్న త్రివిక్రమా! త్వదా
శ్రితుల స్వకార్యముల్ సవదరింపవలెన్ బలిదైత్యుఁ డిష్ట యా
చితుఁ డనినంతఁ జాలును ద్యజించుఁ ద్రిలోకములైన వామనా !

చ. అని యనుచుండ వేల్పు లపు డచ్చటికిన్ జనుదెంచెఁ గాశ్యపుం
డనలసమప్రభుండును సమాప్తసుదివ్యసహస్రవర్షయో
గనిభృతమూర్తి సాదితి; జగత్ప్రభుఁ గాంచి తపోమయుల్ దప
స్తనుఁ దపఊర్జితుల్ దపఉదాత్తతమాబ్ధి స్తుతించె నీగతిన్

శా. గుప్తాదిత్యుని నిన్ను నేమి యనినన్ గోవింద! యందున్ దప
స్తప్తంబై యసితచ్ఛవిం బొలుచుఁ గాదా నీ తనూవల్లి కా
లాప్తుల్ నిన్ను దిశాప్తు నీ తుదిమొదళ్లన్ గానలేమయ్య నీ
గుప్తిం బొందెద నిన్ను నే శరణముం గొందున్ జిదాకారునిన్

చ. అదితికి నాకు గర్భమునయందునఁ బుత్త్రుఁడవై జనింపవే!
త్రిదశులు నిద్దె కోరెదరు దేవవిభుండును నీవు తమ్ముఁడై
యొదిగిన చెట్టరక్కసల యొత్తిడి తీరి సుఖించు; శోకముల్
గుదులు గుదుల్ సుర ల్లొలఁచుకొందురు చిక్కులు తీసినట్లుగన్

మ. ఇది సిద్ధాశ్రమ మాను నీ కరుణచే నీ సిద్ధకార్యంబు సే
యుదు లెమ్మన్న నధోక్షజుం డదితియాస్యోద్గారికాంతిచ్ఛటల్
పదునై తల్లితనంబు క్రొమ్మెఱుఁగులన్ బాలింప నాతల్లి యా
వదనంపుం బద నింత రాచి శిశువై బాలుండునై యొప్పుచున్

మ. సురలుం గాశ్యపుఁ డిల్లె చూచెదరు శ్రీశుం డంతలో వామన
స్ఫురణం బొప్పఁ గిలారునవ్వులును రజ్జుల్ వింత విజ్ఞోడు సం
బరముల్ జందెమునొంటిప్రోవు గొడుగుల్ బాఁకోళ్ళు నాశ్వత్థసుం
దరదండంబు శిఖాకమండలుముఖాంతత్రయ్యధీతిచ్ఛటల్ ౧౮౯

మ. పటుయానంబుల నొప్పి య య్యదితి నంబా! తాను వైరోచనుం
డటె లోకాద్భుతయజ్ఞదీక్షితుఁడటే యం దేగెదన్ బుత్త్రిలం
పటతన్ స్రుక్కకు కంట నీరిడకు మమ్మా! యంచు నా వంచనా
వటు వేగెన్ బలిసద్మ మచ్చట స్వధాస్వాహోజ్జ్వలద్వహ్నిగా

చ. ఒగి వటు వెంతయందముగ నుండె నటందు వటన్న లక్ష్మణుం
డగు వటు వెంతయందముగ నైనను నుండు నటన్న రాముఁడున్
నగవు మొగంబుతోడఁ బయినన్ గథ చెప్పఁ డటన్న వామనుం
డెగురుచుఁ బోయి మూఁడడుగు లిమ్మన నిచ్చెను దైత్యరాజునున్

క. ఇచ్చిన మూఁడడుగులతోఁ
బచ్చనిదొర పెరిగి పెరిగి పాదము కొలతల్
హెచ్చించుచు హెచ్చించుచుఁ
గ్రొచ్చెను ముల్లోక మడుగుకొనలన్ మసలన్

గీ. బలి వసింపంగ మిగిలిన పొలము లేక
చచ్చిపో నెంచుచుండగా జాలిగుండె
దొరయు బలిరాజుఁ బాతాళధరణి నుండ
నిచ్చి ముల్లోక మింద్రున కిచ్చె స్వామి

ఉ. పుట్టుచునే బలిం గనఁగఁబోయిన బిడ్డ మఱట్టెపోయి రాఁ
డట్టె మఱేమియయ్యె నని యా ఋషి యీ ఋషి నింగికొప్పలన్
దట్టె నటంచుఁ జెప్ప నరుదారఁగ వించును జూచుచుండు నా
బొట్టియ కోసమై యదితి పొంచి వగర్చుచు నాఁటినేఁటికిన్

ఉ. ఆ ప్రభు నాశ్రమం బిది మహాశ్రమనాశన మోయి రాఘవా!
యాప్రభునందు బత్తి నిటనై యిలుఁగట్టితి దుష్టచారులున్
దీప్రభుజాబలుల్ దితిజధృష్టులు నిచ్చటె వచ్చి యజ్ఞహ
వ్యప్రభుగర్భి నెత్తురుల నార్తురు నార్తువుగాక వారలన్

వ. అనునంతలోన నాశ్రమంబు దరిసిన వారి నాశ్రమస్థులైన ఋషు
లెదురు వచ్చి గాధేయుని బూజించి రామలక్ష్మణులకు నాతిథ్య
క్రియలు జరిపి లోనికిం గొంపోయిన ౧౯౩

గీ. ఆశ్రమమ్మును జేరిన యంతలోన
ధృతిని గాధేయునకు యజ్ఞదీక్ష పొలిచె
శ్రీరఘుస్వామి వింటిలో శిక్ష పొలిచె
ద్విజదృశాశ్రేణి విస్మయవీక్ష పొలిచె

చ. అణువణువున్ దదాశ్రమపథాంతరధాత్రివియత్పథంబులన్
గుణనినదప్రతిధ్వనులకున్ సుడిపొందుచు లక్ష్యభీతి మా
ర్గణసహస్రప్రసారణము గామిని ధైర్యముమైఁ జరించుఁ జి
క్కణములు రామచంద్రుమెయికాంతులు చాదినఁ జల్లపాటునన్

ఉ. ఆ నిశి నొక్కకన్ను దివిజారులపై నిడి యొక్కకంటితో
నూనిన నిద్రలో రఘుకులోద్వహుఁ డాత్మ బలిక్రతుస్థలిన్
దానును వామనుం డగుచుఁ దక్కిన తారిన చాయ నెంచుచున్
దా నయినట్లు మేల్కనియుఁ దానును వామనుఁడౌట యెంచుచున్

చ. మునిసవిధంబుఁ జేరి రఘుమూర్తి యొదేనియుఁ బ్రశ్న సేయ నెం
చిన ముని దీక్షితుండని వచించుచు మౌన మిఁకాఱురాత్రులం
జనునని చెప్పి యాఱుదివసంబులు మౌనియుఁ బల్కఁ డాఱునా
దినములు దైత్యభీతి యని తెల్పిన మౌనులు రాజు లిర్వురున్

గీ. సరి యుషస్సుననుండి యుషస్సుదాక
చరమసంధ్యంబడి చరమసంధ్య దాఁక
బద్ధగోధాంగుళిత్రాణబాణతూణ
కార్ముకులు దైత్యలోకభీకరులు నౌచు

ఉ. అల్ల భృశాశ్వపుత్త్రికులు నైన మహాస్త్రములెల్ల శ్రద్ధమై
మెల్లముగా రఘుద్వయవిముగ్ధమనస్సు చివళ్ళు వేచుచున్
ఫుల్లమహాప్రభన్ జనె సమున్నతుఁ డే నిముసంబులోన నే
భల్లముఁదీయునో యనుచు భక్తిభయంబులు సందడింపఁగా

గీ. సరగ నాఱవదినమున చరమసంధ్య
మెఱ్ఱనై యెఱ్ఱకాంతులు నెల్లదిశలు
పేరెములువారి యాశ్రమాభిముఖమౌచు
వచ్చుచున్నట్లు తోఁచిన వానిఁ గాంచి ౨౦౦

గీ. రామచంద్రుండు సౌమిత్రితో మఱి మఱి
చూచితే కాంతు లిచటికిఁ జొచ్చుటేమి
కదములుగఁ గట్టి తమ్ముఁడా! కార్ముకంబు
నందున సమాహితుండవై యరుగుమనిన

వ. సోపాధ్యాయపురోహితయు సదర్భచమసస్రుక్కయు ససమిత్కుసు
మోచ్చయయు సర్త్విజయు సవిశ్వామిత్రయు నైన యజ్ఞవేది భగ్గు
మని మండిన

క. అగ్ని యసృక్స్రుక్కాంతివి
భుగ్నజ్వాలముగఁ గాకమున్న రఘుసుతో
ద్విగ్నమహామాస్త్ర మొక్కం
డగ్ని యసృక్స్రుశత లేనిదై యింకించెన్

గీ. రామలక్ష్మణబాణపరంపరాకృ
త మ్మమోదారుకాయమానమ్ము పోలిచె
యజ్ఞవేదికోపరిగగనాంగణమున
సుహుతమై యజ్ఞకార్యంబు శోభ నొందె

ఉ. అంతట వార్షుకంబులగు నభ్రములై గగనంబు రాక్షసా
క్రాంతి ఫెళాపెళార్భటులుగాఁ బటుగర్జలు గాఁగ రక్తవ
ర్షాంతవిచిత్రధారలుగ నైన రఘూద్వహు నస్త్రదేవతల్
చెంతలఁ జెంతలన్ విరియఁజేసినఁ జిన్కను రాదు వేదిపై

శా. ఆకాశంబున రెండు భీకరమదేభాకారముల్ గాగ నూ
రీకృనైర్మల్యతనుల్ సుబాహుఁడును మారీచుండు హుంకారగ
ర్జాకల్లోలితవాయువీచు లయి సంరంభాత్ములై ఘోరసే
నాకోలాహల మేచి వచ్చిరి నిరంతక్రోధబాధాత్ములై

శా. ఆకాశంబున దైత్యులిద్దఱును నెందాచుండు రందంద నూ
లై కన్పించెను రామకార్ముకము దైత్యద్వంద్వ ముద్వేలదం
ష్ట్రాకోటీవిగళద్భయంకరతరాట్టప్రౌఢహాసుల్ వియ
త్ప్రాకారోజ్జ్వలదుగ్రచంక్రమణులై వర్షింప రక్తాంబువుల్ ౨౦౭

శా. దైత్యుల్ కార్ముకచండమూర్తుల రఘూత్తంసద్వయంబుం గ్రుధా
హాత్యుద్దీపితచండహుంకృతిపరీహాసంబునన్ దాఁకినన్
సత్యక్రోధుఁడు రామచంద్రుఁడును దా సౌమిత్రిఁ గంచున్ వృథా
దైత్యుల్ చూడుము హుంకరించెదరు వ్యర్థక్రీడనారంభులై

ఉ. గాలికి దూదిపింజలునుగా విదలించెదఁ జూడుమంచు నా
భీలతరోగ్రకార్ముకనివిష్టమహానిలబాణుఁ డుగ్రసపో
ద్వేలచమూవికీర్ణముగ వేసిన దైత్యబలంబు గాలికిం
దూలి యెటేనిఁ గొట్టఁబడి తోఁచదు మిన్నున నెంతదూరమున్

మ. తమసైన్యంబులు తోఁచకుండినను దైత్యద్వంద్వ మాభీలవి
క్రములై రామునిపైకి దూఁకుటకు రా రాముండు మారీచువ
క్షమునం దూసిన మారుతాస్త్రమున రక్షస్సాక్షి నూ ఱామడల్
భ్రమితుండై చని సాగరంబునఁ బడెన్ బారుష్యవేగంబునన్

క. తప్పించుక పోకుండఁగ
నప్పుడ యాగ్నేయ మస్త్ర మరివోసి యెదన్
జొప్పించె సుబాహు నతఁడు
గప్పున మండి యొకబొగ్గుగా ధరణిఁబడెన్

చ. అల మఱునాఁడు పూర్తియయి యజ్ఞము దీక్ష పరిత్యజించి వి
హ్వాలపదయుగ్మకుఁడైన ముని వచ్చి రఘూద్వహుఁ గౌఁగిలించి నా
తల మగునే నినుం బొగడ దాశరథీ ! శరధింబలెన్ దిశా
వలి వలిమంచునిగ్గులకుఁ బట్టితివోయి; నిరీతికల్ దిశల్

క. ఇది సిద్ధాశ్రమ మోయీ !
యిది సిద్ధాశ్రమ మొనర్చి తేమందునయా !
యుదితమహాకార్ముకసో
గ్రదోఃప్రతాపనవవహ్నికా! యని మెచ్చెన్

క. రాముఁడు మౌనిపదంబుల
నామస్తక మంజలించుటయి వంగి ప్రభూ !
స్వామి! యొక శిష్యలేశము
నీ మాడిరిఁ బొగడవచ్చునే యని పలికెన్

చ. ఋషిపరిషత్పరీవృతుని ప్రేమము భక్తియు గౌరవంబుగా
హృషితులు రామలక్ష్మణులు నేగి మునీంద్రుని గాంచి స్వామి నీ
కృషి ఫలియించె నింక నిటఁ గింకరు లేమి పొనర్తురయ్య! నీ
విషయమునందు మాకుఁ బనివెట్టెదె యంచును దోయిలించినన్

వ. అంతఁ బారిషదులైన మును లిట్లనిరి

చ. జనకుఁడు మైథిలుం డొక ప్రశస్తము యజ్ఞము చేయుచుండె మే
మును జనుచుంటి మల్ల సవభూమికి మీరును వచ్చుచుండి రం
దున నొక యద్భుతంబగు ధనుస్సు మహాబలమున్ ప్రచండమున్
మును సురదత్త మా ధరణిపుండును బూజ యొనర్చు దానికిన్

వ. దానిని దేవతలు గంధర్వులు నసురులు రాక్షసులు నెక్కుడ లేరు

చ. ప్రభువులు రాజపుత్త్రికులు వచ్చిరి దాని బలం బెఱుంగ సా
రభుజులు కోటివంచుటకె రా దిఁక నెక్కునె యల్లెత్రాఁడు? త
చ్ఛుభదము విల్లు రా జగురుసొంపులధూపములన్ యజించు; మీ
రిభయులు దానిఁ జూచెద రహో! బలశాలులు రాజపుత్త్రికుల్

వ. ఆయాగభూతమ్ము ధనుస్సు చూతురు గాని యని

గీ. బయలు దేరిరి ఋషులును బండ్లపైని
నగ్నిహోత్రంబు లెక్కించి యంత గాధి
సుతుఁడు నాశ్రమదేవతావితతి సెలవు
వేడి నేఁ బోయివచ్చెదఁ గూడి యనుచు

చ. సురనదియుత్తరంబుతటి సుగ్గడితంబులు మంచులౌ ధరా
ధరమున కేగివత్తు నని తానును వెంబడివచ్చు నాశ్రమాం
తరమృగపక్షిసంతతుల నవ్వలతో మఱలించి మించి వే
గరులగు నెద్దులున్ ఋషులకన్నను ముందుగఁ బోవుచుండఁగన్

వ. బహుదూరంబు పోయి శోణాతీరంబున విడిసిరి; సూర్యదేవుం డస్త
మితుం డగుడు హుతహుతాశనులై మహర్షు లందఱు విశ్వామిత్రుం
జుట్టి కూర్చుండిరి; శ్రీరామచంద్రుండు గాధేయునిముందు నిషణ్ణుం
డయ్యె; అయి కౌతూహలియై ప్రాంజలించి సమృద్ధవనశోభితంబైన
యీ దేశం బెయ్యది?

చ. తపములు గల్గునేమొ! యరుదార మహాత్ములు గల్గునేమొ! యీ
కృపయును గల్గునేమొ! మఱి యే ఋషులందున నే రసోల్బణా
నుపమముగాఁ గథాకథన ముండదు మీవలె; మాకుఁ జెప్పఁడా!
యిపు డన రామచంద్రు డనవెంచి హసించుచు మౌని యిట్లనెన్

గీ. చిన్నికథఁ జెప్పి నీకు నీచేత నొక్క
యేమహాకార్యమో నను జేయింతు నింత
యల్పనంతోషి వేమి రామా! యటంచు
నవ్వె ఋషి; యెల్ల ఋషులును నవ్వినారు

క. తల వంచికొనియె రాముఁడు
సొలపున నగ్రజుని వంకఁ జూచెను దమ్ముం
డలఘువు మౌనికథాకథ
నలపనదళదభిముఖీననయనుం డగుచున్

వ. ఓయి రామచంద్ర! బ్రహ్మయోని కుశుం డను మహాతపస్వి కలఁడు; అతఁ డక్లిష్టవ్రతధర్మజ్ఞుండు, సజ్జన పూజితుండు, ఆయనకుఁ గులీన యైన వైదర్భియందు కుశాంబుఁడు కుశనాభుఁడు నధూర్తరజసుఁడు వసువు నను నలుగురు సుగుణోల్బణులు పుత్త్రులు గలిగిరి

మ. దలదుత్సాహుల దీప్తిమంతుల మహాధర్మిష్ఠులన్ సత్యవా
దులనుం గాంచి కుశుండు పుత్త్రకులఁ జేతోవీధి క్షాత్రంబు ని
ర్మలధర్మంబును సౌఖ్యపాలనముగా మన్నించుఁడీ ధాత్రిఁ బు
ష్కలతన్ మీరని చెప్పె వారును పితృస్వాంతంబు నుప్పొంగఁగా

వ. మహాతేజస్కుఁ డైన కుశాంబుండు కౌశాంబీనగరంబును మహా త్ముం డైన కుశనాభుండు మహోదయం బను పట్టణంబును నధూర్త రజసుండు ధర్మారణ్యంబును వసువు గిరివ్రజంబును నిర్మించిరి

ఉ. తీరిక యైన యీ వసుమతీపతి యౌను వసుక్షితీశ్వరుం
డీ రమణీయముల్ గిరులు నీ సుమనోహరముల్ వనీతతుల్
శ్రీరఘురామ! యైదగు గిరీంద్రములంబడి వేళ్ళు ప్రాకెనన్
బాఱెడు మాగధీనదియుఁ బాయలు పాయలుగాఁగ నిచ్చటన్ ౨౩౦

ఉ. నా పినతాత యా వసువు నాయన! నేనిటఁ బిన్ననాఁడు క్రీ
డాపరమాత్మ్యఁడై మసలుటల్ ప్రతియంగుళమైన భూమి సం
ధాపరిదీప్తమై పరిచితంబగు నా కిఁట; నిందు గాలులున్
నాపయి నల్లనాఁడు కరుణామయముల్ మృదువాస్సుషీమముల్

వ. కుశనాభుండు ఘృతాచి యను నప్సరసయందు రూపవతుల స్వాలం
కృతల యౌవనవతులఁ గన్యాశతంబు నావిర్భవింపఁ జేసిన

గీ. నూఱు తెలినీటి పడియలు నూఱు మెఱపు
లొక్కమొగి మిన్నుమన్నున నొరసె ననఁగ
నగలతో నృత్యవాద్యగానములతోడఁ
బోయి రుద్యానమునఁ గ్రీడపొందెు వారు

శా. ఆ లీలావనిఁ గేళివీచి యనిలుం డా స్నిగ్ధలావణ్యశో
భాలాత్తాపదలోభనీయతనులన్ బ్రాదుర్భవద్యౌవన
జ్వాలాదీపశిఖాభిరామతనులన్ బర్వేందుబింబాననా
లోలశ్రీరుచితోరణాచ్ఛతనులన్ లోనూరి లోనూరుచున్

ఉ. జాలిగఁ గాంచికాంచి యెద జాలిసొదం బడి డింది డింది కాం
తాలినిఁ జూచి; కోరెదనె యంగన లందఱు మిమ్ము నాంధ్రుగా
నోలిని వందమంద యగుఁ డొప్పుగ నాకన; వారు చప్పటుల్
గా లలిగాఁ గిలాకిలలుగాఁ బెనునవ్వుల చిల్కరింపుగా

గీ. వందమందిమి నీకుఁ గావలెనె యన్న
బిగువుచెడి మోహమున గాలి ముగుదలార!
యేలఁ గాకూడదే? మీరు నెవతె కారె
యందక త్తియ? తప్పక యగుఁ డటన్న

శా. తాతా యంచు నొకర్తు; నోర్తుమొగమందం బెల్ల నొయ్యారమై
నీ తాత్పర్యము వంద చాలుదుమె ? కానీ చాలమేమో? యటం
చీతుల్ కల్గెనె స్త్రీలకం చని యొక ర్తీలాగు కైలాగులై
చేతుల్ తట్టుచు నవ్వుచున్ వనిత లిస్సీ!యంచు స్సీ! యంచునున్ ౨౩౭

గీ. కేకిసలనాడ వాయువు కెరలి నె నె
వండ నని? వాయుదేవుండ వనితలార!
మానుషము యౌవనము లిప్తమాత్ర మింక
నన్నుఁ బొంది యమర్త్యలై యున్నఁ దగదె?

చ. మలయధరాధరోదరకుమారసమీరునితోఁ బటీరగం
ధిలతరుశాఖికాకుసుమనిహ్నుతకుంజతలంబు లందుఁ జె
మ్మలరియుచోటులన్ సమదమాన్మథబంభరగీతి మ్రోయుచో
టులు వెగటే సుఖింపగ? నటుల్ ననుఁ బొందుడటన్న వారలున్

చ. ఎద భయమందినట్లు క్షమియింపు మటంచును వారు వారు క
న్నుదలను గోసఁగా నగుచు దోసిలులన్ గుశనాభకూఁతులన్
మది మము నీ వెఱుంగుము సమర్థుల మీ వనిలుం డటం చెఱుం
గుదుము తపోనిధానునకుఁ గోపము తేకుము మాదు తండ్రికిన్

చ. అడుగుము పోయి మాదు పిత నాయన యిచ్చెనయేని నీ కహో
యుడుగర లౌదు మే మనిన నుల్లసపుంబలుకై ప్రభంజనుం
డిడియఁగఁ జేసె తత్తనువు లెల్లను గోపనుఁడై కుదించి వా
రడలుచుఁ దండ్రియిల్లు చని సాస్రవిలోచన లౌచు సత్రపల్

క. ప్రాతి నిలు వెడలకుండినఁ
గూఁతులఁ గనుగొంచు రాజు గుజ్జుల వనటన్
గూఁతయిడి; యేమి తల్లులు!
కోఁతయిడినయట్లు చేసికొంటిరి తనువుల్

క. ఏధర్మ మతిక్రాంత మ
సాధు వెవఁడు మిమ్ము నిట్లు సలిపె ననఁగ నా
గాథ సకలంబుతో సం
బోధించిరి తండ్రి గాలి ముడియించుటలన్

క. కుశనాభుండు క్రుధాపర
వశుఁడై యంతంత బిగియఁబట్టి యెడందన్
గృశతనులఁ గూఁతులం గని
దృశానిభృతతోఁచి యిట్లు తెలియన్ బలికెన్ ౨౪౪

క. క్షమ! తల్లులార! క్షమయే;
క్షమ యొంతటి దంమ? క్షమయె జన్మము యశమున్
క్షమ సత్యంబును దానము
క్షమచే నావిష్టమగు జగం బఖిలంబున్

ఉ. ఓరిమివంటి దెందు నొకఁ డుండదు మిమ్ముల నిట్లు చూచి నే
నోరిమిఁ దాల్చుచుంటి నన నోరిమి మీరును దాల్చుఁడీ! యిదో
యోరిమి దేవతావిషయమో! యది యెన్నిమమంగు లుత్తమం
బో! రవణంబో! యంచును దమూర్చ్ఛవలన్ విడి రచ్చ కేగుచున్

గీ. మంత్రులం గాంచి నాదు కుమార్తెలకును
బేరి సంబంధమును జూచిపెట్టుఁ డనిన
వారు గాంపిల్యపతియైన బ్రహ్మదత్తు
పేరు చెప్పి తన్మహిమలు పేరుకొంచు

ఉ. సోమద యన్న యచ్చరయుఁ జూళిమహర్షి తపంబు సేయుచో
నా మునిసేవఁ జేసి ఫల మందెనువేళ స్తుతించి నిల్చినన్
సోమద కూర్మి శాసులకుఁ జూళియుఁ బ్రీతుఁడునై వరంబు నీ
వే మని కోరెదో యడుగు మిచ్చెద నన్నను నామె యిట్లనెన్

ఉ. ఒక్కనియాలు గాను; మఱియొక్కఁడు లేఁడు ప్రియుండు నాకు; నీ
దిక్కన నైతి నన్ననుమతింపుము బ్రాహ్మతపోనిధానునిన్
జిక్కనివాని నాకు దయసేయుము పుత్త్రు ననంగఁ జూళియున్
జిక్కని బ్రహ్మదత్తు దయచేసెను సోమద కంచుఁ జెప్పఁగన్

ఉ. పేరిమి బ్రహ్మదత్తుఁ బిలిపించి సుతాశత మిచ్చె రాజు తాఁ
బేరిమి బ్రహ్మదత్తుఁడును బెండిలియాడెను వారి నెల్ల నా
ధారణినేత హస్తమున దాఁకినఁ దన్మహిమ ప్రతారితుం
డై రమణీతనూలతలయం దనిలుండు వికుంభితుండుగా

శా. ఆ లీలావతులున్ మనోజ్ఞతనులై యాస్నిగ్ధలావణ్యశో
భాలాతాపదలోభనీయతనులై ప్రాదుర్భవద్యౌవన
జ్వాలాదీపశిఖాభిరామతనులై పర్వేందుబింబాననా
లోలశ్రీరుచితోరణాచ్ఛతనులై లోలాక్షులై యొప్పఁగన్ ౨౫౧

చ. లలితపురాతనూమసృణలన్ గుశనాభుఁడు కౌఁగిలించి కూఁ
తులఁ బెనుసారె చీరలను దోకొని పొమ్మని బ్రహ్మదత్తు నిం
డ్లులకును బంచె నచ్చటఁ గడుంగడు సోమద వారిఁజూచి క
న్నులఁ దెలినీటిబిందువులనో సితముక్తలనో వెలార్చుచున్

ఆ చూచి చూచి వారి సుందరమూర్తులు
తాఁకి తాఁకి వారి తలిరొడళ్ళు
మెచ్చి మెచ్చి వారి మేలైనయడకువల్
గ్రుచ్చె గ్రుచ్చె నెదకుఁ గోడలులను

చ. ఒకశతమయ్యెఁ గూఁతులు మఱొక్కఁడు పుత్త్రుఁడు లేక కన్నుదో
యికిఁ గును కేది పౌత్రియగు నిష్టిని జేసెను దాత! తాతయి
ష్టికిఁ దొలియంకురార్పణము చేసెఁ గుశుండును బ్రహ్మసూతి పు
త్త్రికుఁ గని 'తండ్రి! నీ కొడుకు రాజిలు గాధి నిరంతకీర్తియై'

మ. అని తేజఃపథముల్ గమించి యొకఁడై యాకాశవీధిన్ సనా
తనమై యొప్పెడు బ్రహ్మలోకమును బొందన్ బౌత్రియుం బూర్తినం
దెను నగ్గాధియు ధార్మికోత్తముఁడు జన్మించెన్ దిశాచంద్రికల్
నినుపుల్ కీర్తులు గ్రుచ్చియెత్తి తనుకందెన్ గాధి సాధీయుఁడై

ఆ. ఉషసు తమ్మిమోము నొప్పెడు రఘురామ!
యిందురోచి నవ్వు లేచు తండ్రి!
గాధిసుతుఁడ నౌట గాధేయుఁడను నేను
గుశనికులము నగుటఁ గుశికసుతుఁడ

వ. నాకు సత్యవతి యని యక్కగారు కలదు; ఆమెను ఋచీకున కిచ్చి
తిమి; ఆమెయు భర్త ననుసరించి సశరీరమ్ముగ స్వర్గమ్మున కేగె

ఉ. ఏగిన యామె యల్లె ప్రవహించెను గౌశికి యన్న పేరుతో
సాగరవ్రాఁతగా విమలవాహినియై హిమవద్గిరీంద్రభూ
భాగము నాశ్రయించి యనపాయిని లోకహితార్థ మమ్మహా
భాగిని యొద్దునన్ బహుళభక్తిని నాశ్రమ మేను గట్టితిన్ ౧౫౮

ఉ. శాంతయు నిన్ను నెంతొ రఘుసత్తమ! యాయమ నన్ను నంతగా
నంతకుమించి చూచెడిది; యాయమ యొద్దన నున్న నన్నమః
కాంతసరోజషండముల కమ్మని తావులు దిమ్మరించుచున్
శ్రాంతతరంగముల్ చలువ లార్చి కమండలుపూర్ణ వారిగన్

సీ. చలికాలమున హిమాచలగంధకావర్త
ములనీళ్ళలను వెచ్చగిలఁగఁ దెచ్చి
వేసంగిలో మంచుపూసకట్టులనీళ్ళ
లొద్దుముత్తెపుబిందు లొత్తిగించి
తెలవారుచో బ్రాహ్మతీర్థమ్ము కోసమై
గోరువెచ్చనినీరు గులకరించి
యటు కమండలు వొద్దునం దుంచి యిటుచూడఁ
దిరిగిచూచెడులోనఁ దీర్థమెత్తి
తాన మాడంగఁబోయిన తరగముత్త
ములను నా మూర్ధమునయందు మూరుకొనుచు
నేచి యేచి మా యవ్వ ఘృతాచికన్న
నలరు క్రొందమ్మికన్నుల నారఁగూరు

శా. నే నేతాదృశవత్సలన్ విడచి తండ్రీ! యొక్క సిద్ధ్యర్థమై
శ్రీనారాయణపూర్వదివ్యచరితన్ సిద్ధాశ్రమాస్థానిఁ బో
నైనాఁడన్ రఘుదేవ! నీదు కృపచే నా సిద్ధియున్ గల్గె నీ
వే నారాయణుఁ డందు; సిద్ధి నిడి తీవే కాన నా పాలికిన్

క. అది యీ దేశపుఁ గథన
మ్మిదియును నా జన్మకథన మీ వడుగుటచే
నిది చెప్పకుండ నాగక
వదలితి సర్వంబు త్వత్కృపాశ్రోతృతకై

క. అనినంత సర్వఋషులకుఁ
గనులుం జెమరించె మేనఁ గంపము పుట్టెన్
వనజాప్తవంశసుతునకు
ముని తెలిసెను నంతలోన ముని తెలియుచునే.

ఉ. పెద్దయుఁ బ్రొద్దువోయెఁ బసిపిల్లలు మీకును జెప్పలంబడిన్
నిద్దురముంపు తోఁచెడిని నేటికిఁ జాలు మృగద్విజావళుల్
సద్దు మణంగె నెల్లెడ నిశాచరు లాడెద రింకఁ బోవుఁడా!
తద్దయు వేళవిఘ్నముగ దారియు జేపగుఁగాక బాలకుల్

శా. మీ యారోగ్యము చూచుకోవలె నయా! మీతండ్రి కష్టంబుతో
నా యెంబో మిముఁ బంప నన్నుబడి యం చన్నన్ ఋషుల్ సాధుసా
ధ్వాయామస్తుతిసంతతిన్ నెఱపి యాహా! బ్రహ్మకల్పుల్ భవ
చ్ఛ్రేయోరాశికు లేంద్రు లెల్లరును నీ చేతంబు బ్రహ్మభమున్

ఉ. కౌశిక యేమి కౌశికి? ప్రకాశితవారి సరిద్వరిష్ఠ మీ
దేశము మీరునున్ వెలుఁగు తెచ్చిరి ధాత్రి కటంచుఁ బోయి దూ
ర్వాశయనంబులందు నిదురంగని రా రఘుయుగ్మకంబు ధీ
నైశితవృత్తు లౌచు మననంబును జేసిరి మౌనివాక్యముల్

ఉ. రాము నెడందలో గిరగిరన్ దిరిగెన్ గుశవంశరాజతే
జోఘహిమంబు లచ్చరలశుద్ధమనస్సులు వారి శాంతియున్
శ్రీమతి కౌశికీనదియుఁ బ్రేమనిధానము శాంత యంతటన్
స్వామి కవే యవే తిరుగసాగెను నిద్దురపట్టునంతకున్

కం. శ్రీరామచంద్ర! యిదె తెల
వారెన్ లేవఁగదవయ్య! పైఁబోవలయున్
దూర మను కుశికసుతగం
భీరారావంబు వించు మేల్కని యంతన్

వ. రామలక్ష్మణులు పౌర్వాహ్ణికక్రియలు నిర్వర్తించి విశ్వామిత్రుం
జూచి

క. ఈ శోణ పులినమండిత
యీ శోణ యగాధవారి యెటు దాటఁగనౌ
నీ శోణ యనిన నవ్వుచుఁ
గౌశికుఁ డొక త్రోవ కలదు కాల్నడ రేవై

చ. ఋషు లోకగుర్తుగాఁ జనెద రేను నెఱుంగుదు నాదువెంట మీ
రిషువులు వస్త్రముల్ పయికి నెత్తుచు రండని శోణ దాటి యా
ఋషులును, రాఘవుల్ పథ మదెల్ల మనోజ్ఞవనంబు లౌటచే
హృషితులు చూచుచుం జనిరి యెంతయొ హారము వేగగాములై

చ. నెఱి నెఱి ప్రొద్దు వచ్చె నడినెత్తికి గంగయు వచ్చె నంబువుల్
తటఁదటి లేచి లేచి చిఱుతల్ కెరటంబులతోడ నంచలన్
గటి గటి రాచి రాచి మొలకల్ చిఱుకాంతులు కఁదళింపఁగా
గిఱకలుపెట్టినట్లు నవకీర్ణములైన జలంబుఁ గాంచుచున్

శా. భిన్నాధాత్రి వటే పితాళ్లకును గంభీరాంబుమూర్తీ! మహై
నస్సంహారిణి! త్వత్కృపీటనిచయాంతర్లీననైస్త్రింశికా
ర్చిస్సుల్ మాకును రక్షఁగా నిలుపవే శ్రీవారి! నీ దివ్యపా
థస్సమ్మర్థితదేహయష్టులుగ సంధానింపవే పావనీ!

వ. అని మహర్షులెల్ల కృతస్నానులై పితృతర్పణంబులు సేసి యగ్ని హోత్రంబులు సేసి హవిఃప్రాశనానంతరంబున

శా. విశ్వామిత్రుని చుట్టుఁజేరిన మహావీరుండు శ్రీరాముఁ డీ
శశ్వద్వారి త్రిమార్గగాప్రథకు నే చందంబునన్ వచ్చె నీ
యాశ్వీనాక్రమణంబులో యను కథాత్తానంతవిజ్ఞానమే
విశ్వంబుల్ వెలిగించు నా యెడఁద నే విందున్ వచింపం గదే!

క. అన ముని యనె హిమగిరియును
మనోరమానామధేయ మగువ యిరువురన్
దనయులఁ గని రీ గంగను
మునుపుఁ బిదప నుమను బూతమూర్తుల సుతలన్

మ. ఒగి ముల్లోకముఁ ద్రావ నీ రనుచు లేకున్నన్ మహోఘంబులన్
బాగలై జీబులుకట్టి దమ్మిన నిలింపుల్ దేవకార్యార్థమై
నగరాజున్ దనపెద్దకూఁతు నడుగన్ నాకావనీభోగిరా
డ్జగతీవాహినిగాఁగ నిచ్చెను మహాత్మామ్రభృత్తు రాహుత్తునై ౨౭౭

గీ. తొణకిసలగంగఁ జేతుల దూసికొంచు
మణిసిరులగంగ బుజముల మార్చుకొంచు
మోసికొనిపోయిరిని నిలింపులు తలంపు
లాస కొసలంట గంగ స్వర్గాభిముఖులు

క. ఏయమ్మ మిగిలెనో మఱి
యా యమ్మయుఁ జిన్నకూఁతు రాత్మనియమ్మన
వ్యాయతి నుగ్రతపశ్చ
ర్యాయతియై వేలకొలఁది నబ్దము లొప్పెన్

క. రుద్రున కొసంగె నామెను
రుద్రాణిగఁ గూఁతు భూధరుండు; నగసుతల్
భద్రాకృతు లఖిలజగ
ద్భద్రాకృతులైరి సర్వవంద్యలు జగతిన్

వ. ఆ తల్లి యట్లయ్యె, నీ తల్లి యిట్లయ్యె; నిది వారి కథ

క. అరుణగరుదంతసుషమన్
మరాళసతి మింటి కెగురు మాదిరి రక్తాం
బురుహాంచల గంగానది
సురలోకపథంబుఁ బట్టెనూ ! రఘుతిలకా!

మ. అనినన్ రాముఁడు మీకిదిన్ శ్రమయుగా నౌనేమొ? రేయెల్లఁ బ్రొ
ద్దును నట్లే కథఁజెప్పుటైనయది యెందున్ మేము సౌఖ్యంబుగా
వినుటే కష్టము కాదనన్ మునియు నవ్వెన్; నవ్వి కాదోయి! నీ
వినుటే బ్రహ్మరథంబు నా కనియె, నవ్వెన్ రాముఁడుత్సాహియై

చ. ఘుఱి ధరణీధరేంద్రుని కుమారిత యాయమ పెద్దయామె; పెన్
జఱియలుమీఱి తండ్రి గిరిచాయలు దాటి సురాళి వెంబడిన్
బఱచినయామె; ముజ్జగము వాఁగులు తీర్చిన బాటసారి యే
తెఱఁగున నయ్యెఁ జెప్పవుగదే మునిలోకశిరఃపరిష్క్రియా! ౨౮౪

ఉ. గాధిసుతుండు చెప్పె శితికంఠుఁడు పార్వతిఁ బెండ్లియాడి సం
బాధముతో తపస్సులును బంచిన స్వామి సతీస్పృహాళువై
యా ధవళంపుఁదేజమును నా యసితంబగు తేజముఙ్ నిరా
బాధముగాఁగ దివ్యశతవర్షము లట్టె చరన్ జరన్ జరన్

క. ఋభువులు గగ్గోలై యీ
ప్రభువులు ప్రసహిష్ణుతకును బట్టని వేనిన్
ప్రభవింతురో యని యీ
త్మభువుం గయికొని కపర్ది దరిసి వినమితుల్

క. దైవములకు దైవమ వీ
దేవాళిం గనఁగ గనఁగ దే! నీ తేజం
బీ విశ్వంబు ధరించును
నీ వుమతో బ్రాహ్మవిధిని నిలుము తపస్వివై

శా. నీ తేజంబు వినిర్గమించినను దంష్ట్రీ! పట్టలే మందునన్
నీ తేజంబును నీ తపస్తనువు నందే నిల్పవే యన్న నా
భూతేశుం డటులే సుఖంపుఁ డయినన్ బొంగారి యుద్దీర్ణమా
నీ తేజంబు ధరించు నెవ్వఁ డనినన్ బృందారకుల్ భక్తితో

క. అడిగెదమ యొప్పికొనునో
పుడమి యనఁగ నొప్పికొనియెఁ బుడమియు శితికం
ఠుఁడు తన తేజము పుడమిన్
విడిచెను గిరికాననాంతవీథులు పఱవన్

క. జఱిగొనిన వెలుఁగురాపిడిఁ
దఱివడి తేజోఽసహిష్ణుతన్ ధర వడఁకన్
దెఱగంట్లు హుతాశను న
క్కఱకుం దేజమ్ముఁ బూనఁగాఁ బ్రార్థింపన్

ఆ. పూని తేజ మగ్ని చే నభివ్యాప్తమై
శ్వేతపర్వతంబు క్షితి జనించె
శరవణంబు బ్రధ్నధురమును జనియించె
నెందుఁ గార్తికేయుఁ డొందె రూపు

చ. తెలచి యుమామహేశ్వరుల దేవతలున్ ఋషులున్ యజించి రా
వల నుమయున్ సమన్యువు నపత్యమునన్ విగృహీతయై సురా
వలిఁ గొనకంటి జేగురులఁ బట్టి స్వదారలయం దపత్యపున్
ఫలమున మీరునుం దొలఁగఁబాఱుఁ డటంచు శపించె నుగ్రయై

శా. అంతం ధాత్రిని జూచి యానె యన నౌనౌనంటి మాతృత్వపున్
సంతోషంబునఁ బాయఁబెట్టి బహుళాశాకాలతో భిన్నలా
కాంతుల్ గల్గఁగఁ బొమ్మ నెన్ శపితులై కన్నుల్ త్రపాశ్యామికా
క్రాంతిన్ జూచి సురావళిన్ మృడుఁడు వేగన్ దత్స్థలిం బాయుచున్

క. పడమరఁగ నేగి హిమగిరి
గుడికిఁ దిరిగి యుత్తరంపుఁగొమ్ము గిరిజతో
మృడుఁడు వసియించెఁ గొడిమను
నుడుగక తప మాచరించు చుండగ నిచటన్

చ. జడిజడిగా నురభ్రసమజంబుల కైవడిఁ దోలె వృత్రుఁడున్
మడఁకలుగా సుపర్వులసమాజము మేల్పడవాలు లేకయున్
నడుపఁగ వేల్పుసైన్యములు నాథుఁడు లేక కృశింపుచుండి బి
ట్టడలుచుఁ బద్మయోనిఁ గని సాగ్నిపురోగములై సురావళుల్

క. ఇడిన పడవాలు తేజపు
కడలై యుందాక రూపుకట్టఁడు ప్రభువౌ
మృడుఁడు తపమేచు మఱి యీ
తడకును నీవేమి చెప్పెదవు చెప్పుమనన్

చ. హిమగిరిరాజకన్య వచియించిన శాపము రిత్తవోవునే
కొమరులు మీకుఁ గల్గ రిదిగో శివతేజము నగ్ని గాంగవా
రి ముడిచెనే జనించును నరిందముఁడౌ పడవాలు నాతనిన్
హిమగిరిరాజకన్య సుతుఁడే యనునట్టుగఁ గూడ గాంచెడిన్

క. అని బ్రహ్మ యనిన దేవత
లును గైలాసమున కేగి లోహితమూర్తిం
గని వహ్ని దేవకార్యం
బునకు నియోగింప వహ్నిమూర్తియుఁ బెలుచన్

క. తెలగంట్లతోఁ టక్కోరడి
నళిముళి నోఁగసి చను వారి నారసి పడవాల్
గుఱుమగు జడముడిదోర జే
వుఱు తేజము గర్భమందుఁ బూనవె యంచున్

ఉ. ఓ పరమంపువారి! యిదియున్ బ్రియమారఁగ వేల్పుపిండు సే
నాపతికామ్యచే నడిగి రన గంగయు దివ్యమూర్తియై
యా పరమంపుఁదేజమును నందిరఁ గుల్యలు స్రోతసుల్ పృష
చ్ఛీపరిపూర్ణవేణికలు చెందిన తేజము నుమ్మలింపఁగా

ఉ. వాహిని పట్టలేక హుతవాహ! యిదేటికి ప్లుష్టమయ్యె నా
దేహము నోర్వఁజాల నన దేవపురోహితుఁ డౌనయేని నీ
వే హిమవత్పదంబు నొలయింపుము తేజము నావికృష్టిమై
బాహిరిలంగ స్రోతసులు ప్రౌఢము తేజము గంగ త్రోసినన్

వ. ఇట్లు వెలార్చిన గర్భంబు మావి రాగియు నుక్కును దగరంబును సీసమ్మును నై యనేక ధాతువు లుద్భవించె గర్భమ్ము దూసినచోటఁ దప్త జాంబూనదం బయ్యెఁ దదాది సువర్ణంబునకు జాతరూపం బను పేరు కలిగె; గర్భంబు శిశువై కెవ్వన నేడ్చినఁ బాలిమ్మని దేవతలు కృత్తికల నడిగిరి; వారును దమకుఁ గొడుకు దొరకినదే చాలు నని పాలిచ్చిరి; ఆ బిడ్డయు గంగాగర్భమునుండి స్కన్నుఁ డగుటచే స్కందుండును కృత్తికలు పాలిచ్చుటచేతఁ గార్తికేయుండు నయ్యె.

ఉ. ఆర్వురపాలు త్రాగుటకు నాఱు మొగమ్ములు పెట్టి త్రావె నా
శర్వుని తేజ మొక్కదివసంబునఁ ద్రావిన పాలచేవచే
గర్వితదైత్యయూథములు క్రమ్మరిలం బడఁజేసె స్వామి స్వ
స్సర్వదళంబు వృత్రు నగచాట్లను నొడ్డుకొనంగ నైనదిన్

మ. సదయుం డాశ్రితపారిజాతము సుమీ స్కందుండు తద్భక్తు లా
పదలన్ మెట్టరు నాయువుం బరమమై పౌత్రుల్ ప్రపౌత్రుల్ వెదా
వెదగాఁ దామరతంపరై తుదకు దివ్యన్ స్కందసాలోక్య మం
దెద రోయీ రఘురామ! చాపముఖసందిగ్ధాసురాస్త్రవ్రజా! ౩౦౪

సీ. జడముడివేలుపు సంబరంపడె రామ!
ప్రమదమందెను శైలరాజదుహిత
ధారణీదేవిమోదము పట్టరాదయ్యె
లలి నగ్నియును నుబలాటపడియె
మందాకినీదేవి చిందాడెఁ దెలినీళ్ళ
రెల్లుతోఁటయు గఁడదిల్లిపోయె
ఒక్కొక్కతె యెడంద యుగ్గాణములు గాఁగ
గందళించిరి కృత్తికాచయంబు
ఒక్క తనయుండు కలిగిన నుర్విజనుల
యుబ్బు పట్టంగవచ్చునటోయి స్వామి!
స్వామి కలుగ నిందరకును సంబరంబు
తనుకఁ గొడుకన్న వస్తు వెంతటి ప్రియంబొ?

చ. అడిగిన దేమొ చెప్పకువె యా యితర మ్మఖిలంబు చెప్పమా
యుడుగక యల్లె వించుఁ బడియుందురు శ్రోతలు నిద్దియేసుమీ
గడుసరియాఁ గథాకథనకౌశల మేమి యటందు రన్న రా
బుడుతలు రామలక్ష్మణుల మోముల నవ్వులు ప్రోసె మువ్వురై

గీ. అసలుకథఁ జెప్పెదను వినుఁ డంచు మౌని
పుడమిపడఁతికిఁ బెట్టిన పునుగుబొట్టు
కల దయోధ్య యటన్న చక్కనిపురంబు
మీ రెఱుంగుదు రే యన వారు నగుచు

గీ. మే మెఱుంగుదు మన మౌని మేలు మేలు
మీ రెఱింగినఁ గథలోని మేలిసగము
నెఱుఁగుదు రే యంట యప్పర మేలుఁ దొల్లి
యనఁగ ననఁగను సగరుఁ డన్నట్టి రాజు

వ. ఆయన కిద్దఱు భార్యలు; పెద్దయామె కేశిని; ఆమె వైదర్భుని కూఁతురు; రెండవయామె సుమతి; ఆమె యరిష్టనేమికూఁతురు; కేశిని ధర్మిష్ఠ సత్యవాదిని; సుమతి మహాసౌందర్యవతి; ఆమె గరుడి చెలెలు ౩౦౯

గీ. అతఁ డనపత్యుఁడై సభార్యముగ హైమ
నగములో భృగుప్రస్రవణంబునందు
భృగుమునిఁ గొల్చి వందయేండ్లు లర్చించె భృగువు
నాయన కపత్యలాభ మౌ నంచుఁ బలికె

క. నీ వెలఁదులందు నొక్కతె
నీ వంశకరుండు పుత్త్రునిం గనుఁ బెఱయౌ
దేవియు షష్టిసహస్రసు
తావిర్భావమున దీప్తయౌ నని పలికెన్

చ. తరుణులు నంజలుల్ మునిపదంబుల నుంచి యొకం డెవర్తె కౌ
నఱువదివే లెవర్తె కన; నయ్యది మిమ్మును బట్టె యొక్కఁడున్
గురుతరవంశవర్ధనుఁడు కోమలు లావయి నింక నైన యె
ల్లరు ఒహుకీర్తిమంతులు బలప్రభవిష్ణులు మీరె కోరుఁడా!

క. అనఁ గేశిని కులవర్ధనుఁ
దన కిమ్మనె సుమతి తాను దక్కినవారిం
గోనె మునిఁ బ్రదక్షిణించుచుఁ
జనెను సభార్యుండు రాజు స్వపురంబునకున్

వ. కేశిని కసమంజసుం డను పుత్త్రుండు గలిగె; సుమతి కొక గర్భ
తుంబంబు గలిగి యది షష్టిసహస్రశకలంబులై ధాత్రులు ఘృతకో
శంబులఁ బెంచిన దీర్ఘకాలంబున నా శకలంబులు రూపయౌవన
శాలు లైన పుత్త్రు లైరి; ఆ యసమంజసునకు వీర్యవంతుఁడైన
యంశుమంతుం డను పుత్త్రుండు గలిగె; నయ్యసమంజసుండు

గీ. ఊరిలో నున్న బాలుర నొకని నొకని
గుంపుగాఁ బ్రోగుచేసి తోకొంచుఁబోయి
సరయువున ముంచి ప్రాణనిష్క్రమణదాఁక
వీరమద్దెళ్ళ కేరింతగా రమించు

వ. పసిబాలురఁ గొనిపోయి సరయువు నడిపాయలోనికిఁ ద్రోసి యొడ్డున
రొండిని జేతు లిడుకొని పకాపక నవ్వుచుండును

గీ. ఈతియై పౌరులకు ధూమకేతు వైన
పుత్త్రకుని రాజు వెడలించెఁ బురమునుండి
యతనికొడుకు ప్రజాహితుం డంశుమంతు
డతిప్రియంవదుఁడును సాధువైన బిడ్డ

వ. వేదజ్ఞుండైన యా సగరుండు యజింతు నని నిశ్చయించి సోపాధ్యాయ
గణుండై యశ్వమేధం బారంభించి

సీ. ధూర్జటిమామగా రూర్జస్వలుండైన
వెలిమంచుమలరాజు వింధ్యశిఖరి
నిక్కించి కొమ్ములు నింగిలో నొక్కరొ
క్కరు తాము చూచికొందురు సతంబు
నా చూపులును బడినంత మేరయు యజ్ఞ
కర్మకు మిగులయోగ్యమగు నేల
యా చోట సగరుండు యజ్ఞ మారంభించె
యయు వంశుమంతునియందు మెలఁగె

ఉక్థ్యదివసంబునం బురుహూతుఁ డారూ
పంబు తనువొంది తగ ధనుష్పాణియైన
ఘనభుజుని సంశుమంతుని గన్నుగప్పి
యపహరించెను మేధీయమైన హయము

క. యయుహర్త సంహారింపుము
హయముం గొనితెమ్ము కాక యజ్ఞచ్ఛిద్రం
బయి మీకు మాకు నశివము
హయముం గొనితెమ్ము ఛిద్ర మరికట్టి నృపా!

వ. అని పురోధసు లాడిన రాజు

చ. అగు సగరుండు కర్త యయుహర్త యటన్న వచస్సు పుట్టె నే
మిగ హయహర్త యింకెఁ గుసుమించునొ యర్వది వేలమంది కొ
సగను నొకొక్కయోజనము సాగరమేఖలఁ గ్రొచ్చి యాతఁ డా
పగతుని దెచ్చి నా యెదుటఁ బట్టుఁడు పుత్త్రకు లంచుఁ బంపినన్

చ. చని సగరాత్మజాతులు ససాధనఖంబులఁ ద్రవ్వఁగోలలన్
గునపములన్ బృహత్కముల గొట్టుల ధారుణిఁ ద్రొచ్చి ద్రొచ్చి ద్రో
చ్చిన బహుజంతువుల్ చిదిసి చీలి శిరమ్ములు ద్రస్సి మూల్గు లే
చిన నినదంబు మిన్ను లొరసెన్ విరిసెన్ మహిదేవిపావడల్

ఉ. రాఁజిన కోపవహ్నికల రాజులు సర్వదివేలయామడల్
గోఁజునఁ ద్రవ్వి త్రవ్వి యెలగోలుగ గోలగఁజేసి ధారణిన్
గాఁజరలున్ లతాతరు లెగాదిగఁ ద్రోచి శ్రమంబు పెల్లుగా
రోఁజుచుఁ దండ్రివద్దఁ జని త్రొక్కట పొందుచుఁ దీవ్రమూర్తులై

ఉ. ఈ మహి ద్రక్కలించితిమి యెచ్చటనుం బొడగానరార యే
గోమునసైన గుఱ్ఱమును గుఱ్ఱపుదొంగయు నన్నుఁ దండ్రి పో
రే మఱి త్రవ్వఁ డశ్వ మెగిరెన్ వినువీథికి ఱెక్కలొప్ప నీ
భూమిన యెందు దూరెనొకొ? పోయి రసాతల మెల్ల ద్రచ్చుఁడా!

ఆ. ఇల్లె హయము తోఁచు నెందాక నందాఁక
నేను దీక్షితుండ నిలుతు నిచట
నిల్లె హయము తోఁచు నెందాక నందాక
మీరు త్రవ్విచూడుఁ డార నార

చ. చిలువలు శ్వేశమూర్తులగు జిహ్మగరాజులు నశ్వరాజు నే
కలుగుల లాగిరో? దితిజకాండము గుఱ్ఱముఁ గొంచుఁబోయి యే
వెలుఁగులఁ గట్టిరో? వెదకి పృథ్విని జొచ్చి గ్రహింపుఁ డంతెగా
కలఘువులే! హయం బెచట నైనది కానమటంచుఁ జెప్పఁగా

వ. అని రాజు పుత్త్రులం దఱిమిన

చ. అగిలిన పాదులంబడి మహాగిరిరాజము లూఁగెఁ ద్రొచ్చుచో
రగిలినమంటలన్ భుజగరాజులనాల్కలు తూలె నంతఁ బ
న్నగులును దేవతల్ దితిజనాథులు బ్రహ్మను జేరి స్వామి! యీ
జెగడును నే గతిం దొలఁగఁబెట్టెదొ చెప్పవె లోకనాయకా!

చ. అల సగరుండు దీక్షితుని యజ్ఞహయంబును వృత్రహుండుగాఁ
దొలఁచెను సాగరుల్ సమదదోర్బలశాలులు ధాత్రి యెల్ల వి
హ్వాలముగఁ ద్రవ్విపోయుటకుఁ బంతముపట్టిరి మాకునెల్ల దు
ర్బలులకు వీరిచేతఁ దలప్రాణము తోఁకకు వచ్చె నక్కటా! 330

మ. అనినన్ బ్రహ్మయు భీతిలేదు పదఁడా! యీ వాసుదేవుండు చి
చ్చునునై కాపిలమైన మూర్తిని ధరించున్ గృత్స్నయీ ధాత్రి యా
తని కన్గిచ్చునఁ గాలిపోయెదరుగాదా సాగరుల్ పొందు పొం
దన దేవాదులు హృష్టులై చనిరి యంతన్ సాగరుల్ త్రవ్వుచున్

మేదిని.
గుములుగఁ దూర్పుదిక్కుఁ బడి గ్రొచ్చుచున్ విరూపా
క్షము తొలిదిగ్గజంబు శిరసా ధరన్ వహింపన్
శ్రమమున మస్తకంబు గదురన్ గదల్ప భూకం
పము గలిగెన్ సభూధ్రవనపాళి బిట్టు తూలన్

క. సగరసుతుల్ గజరాజున
కగలిచని ప్రదక్షిణించి యంజలి యిడి వె
న్కఁగఁ ద్రవ్వుకొంచుఁ బోయిరి
పెగులని బండలును దండ్రవేటులఁ గూలన్

మేదిని.
గుములుగ దక్షిణంపుదిశఁ గ్రొచ్చుచున్ మహాప
ద్మము యముదిక్కు నేన్గుఁ గని మానవేంద్రుపుత్రుల్
సుమహితశైలమూర్తి క్షితి సొక్కి మోయుదానిన్
తమకము విస్మయంబు నరుదారఁ గాంచి యంతన్

క. సగరసుతుల్ గజరాజున
కగలిచని ప్రదక్షిణించి యంజలి యిడి ప్ర
క్కగఁ ద్రవ్వుకొంచుఁ బోయిరి
నొగులని బండలను గోళ్ళ నొక్కి విద్రుచుచున్

మేదిని.
గుములుగఁ బశ్చిమమ్ము దెసఁ గ్రొచ్చుచున్ జనన్ గొ
మ్మ మెదపుకొంచు సౌమనసమున్ గనంబడెన్ బ
శ్చిమదిశయేన్గు దాని పెనుచేవఁ గాంచి యాశ్చ
ర్యము గని దంతపుంగొనసనె రాచి పట్ట ధాత్రిన్

క. సగరసుతుల్ గజరాజున
కగలిచని ప్రదక్షిణించి యంజలి యిడి వీ
లుగఁ ద్రవ్వఁగొంచుఁ బోయిరి
తగిలిన బండలను గాలఁ దాఁచుచు వీఁకన్

మేదిని.
గుములుగ నుత్తరంబుదిశ గ్రొచ్చికొంచు భద్ర
మ్మమరఁగఁ దద్దిశాగజము నందుఁ గాంచి దానిన్
హిమమృదుపాండురంబు క్షితినెత్తి కుంభసీమన్
గమలసుమంబువోలె సుఖకాంతిఁ బూనుదానిన్

క. సగరసుతులు గజరాజున
కగలిచని ప్రదక్షిణించి యంజలి యిడి ముం
దుగఁ ద్రవ్వఁగొంచుఁ బోయిరి
రగిలిన బండలను నార్ప రాచి కరములన్

క. విసువును దాపము కోపం
బెసఁగఁగ నీశాన్యదిక్కు నెగువంగఁ గసా
కసిఁ బార లెత్తిపోయఁగఁ
గసవుగ మహిగర్భమృత్తికలు పెళ్ళలుగా

చ. పెనుబయలై క్షుధానయనభీకరులై సగరాత్మజుల్ కనన్
బెనుపరి దూరమందు మునివృత్తియునై కపిలుండు తా సనా
తనుఁడును నాద్యుఁ డల్లమునిదగ్గర మేయుచు నున్న మావు నో
లిన తమకష్టమంతయు ఫలించిన యట్లుగఁ గాంచి సాగరుల్

క. అదిరదిర ! కనులు మూసిన
యది మదిరాపారవశ్యమా? లోఁజూపున్
నుదు రోరయుటయో? బికిరపుఁ
జదురులు తీర్చుటకుఁ దట్టు చాలదె నీకున్

చ. సవహాయ మేల రోరి? యని షష్టిసహస్రములౌ నృపాత్మజుల్
తవిలి పృషత్కముల్ శిల లుదారమహీజములం గ్రహించి మా
నివరునిపైకి దూఁకుచు ఖణిల్లని యార్చుచుఁ బేర్చు చేగినన్
వివృతములైన నేత్రముల వీరిని దాఁ గపిలుండు గాంచుచున్ 383

క. రోసమ్మున హుమ్మనఁగా
నా సాగరులెల్లఁ దనువులం దగ్నిశిఖా
భాసురజిహ్వాజ్వాలలు
దూసినతో భస్మసాత్కృతుల్ గా నయినన్

ఉ. ఎంతకు రామిచే సగరుఁ డెంతయుఁ బుత్త్రుల వేచి వేచి ధీ
మంతుని నంశుమంతుఁ గని మన్మని నాయన! నీవు పోయి వృ
త్తాంత మెఱింగి రమ్ము పినతండ్రులతో హయమున్ గ్రహించి ర
మ్మింతకుఁ బొమ్ము సాయుధుఁడ వేగు పథ మ్మెటువంటిదో యనన్

వ. అంశుమంతుండు కార్ముకియై ఖడ్గియై పినతండ్రులు త్రవ్విన మార్గంబున నేగుచు

ఉ. దారిఁ బిశాచయక్షసురదానవరాక్షసపక్షిభోగులా
వీరులఁ గాంచికాంచి పృథివీపతినప్త నమస్కరించుచున్
వారలచేతఁ బూజితుఁడు వచ్చి దిశాగజరాజులన్ నుతి
శ్రీరుచిరాననుండయి యజించెను దోసిలులన్ గ్రహించుచున్

చ. ప్రభువులు మీరు మీ భుజము పట్టియసూ దిగిపోదు ధాత్రి యా
ప్రభువులు పోత్రియున్ గమరరాజును శేషుఁడు కోఱచే శిలా
నిభమగు డిప్పచేఁ గుసులునించు ఫణానివహంబుచే బలెన్
శుభతనులైన మీరు మధుసూదనమూర్తు లటంచుఁ జెప్పుచున్

వ. దిగ్గజరాజు లందఱఁ బ్రదక్షిణించి యందఱఁ బినతండ్రులు పోయిన త్రోవ యడిగి యందఱవద్ద సెలవుఁగైకొని వారందఱు హయలాభంబు నాశీర్వదింపఁ బోయిపోయి

చ. అలిపిరులై మరుద్విధుతమై చిఱుబూదిపొరల్ వెలార్చు ది
బ్బలు మనుజాకృతిస్ఫురణవంతము లర్వదివేలు గాంచి తాఁ
దెలతెలవోయి కన్గొనలఁ దేరిన నీళ్లులుగాఁగ నల్లెగా
నిలఁబడి చూచి క్రుంగెను మనీషిశిరోమణి యంశుమంతుఁడున్

చ. కుమిలి యెడందలోన నొకకొంతకుఁ దేరి నివాపవారిఁ దా
నమరగఁ బిన్నతండ్రులకు హర్షము సేయఁగ నెందుఁజూచి నీ
రము కనరాక చొచ్చికని రాజితమారవియత్తు ఱెక్కలన్
దెమలుచు వైనతేయు నరుదెమ్మని బిగ్గన కేకపెట్టినన్ ౩౪౧

క. ఆతఁడును మిన్ను డిగినఁ
దాతా! యని యావటిల్లెఁ దా గరుడి వృధా
చేతము నొవ్వకు దైవము
రీతికి; దైవంబుఁ బరిహరింతురె యెవరే

వ. నాకు మాత్రము మేనల్లుండ్రు కారో? నేను మాత్రము దుఃఖించ లేనో? వీ రప్రమేయుఁడైన కపిలునిచేత దగ్ధులైరి; లౌకికజలపరిప్లుతులైకాని వీరు స్వర్గతిఁ బొందగ, హిమగిరిజ్యేష్ఠదుహిత గంగానది గాని వీరిని బరిప్లుతులఁ జేయజాలదు

ఆ. మఱియు నఘులవిత్ర మందాకినీ దేవి
పాయ విడిలి యిందు వచ్చెనేని
లోకకాంతములగు శీకరాంబువులచేఁ
దడిపెనేని నదియ తర్పణంబు

క. గుఱ్ఱముఁ గైకొని చనుమా
బిఱ్ఱునఁ గూర్చున్న తాత ప్రియమగు జన్నం
బఱ్ఱునఁ గొనసాగింపుము
కుఱ్ఱా! యని గరుడి మింటికోసలఁ జనియెన్

గీ. అంశుమంతుండు యయువుతో నరుగుదెంచి
తాతకును విన్చె సర్వవృత్తాంత మతఁడు
విని యథాకల్పమును యథావిధిగఁ గ్రతువుఁ
బూర్తి చేసి యయోధ్యకుఁ బోయి వంత

క. ఆ పెద్దకొడుకు నట్లె
యీ పిన్నలు వేలమంది యిట్లె యా థా
త్రీపతి ఆంపపుఁగోఁతయు
నాప యయిన నష్టఁ గాంచినఁ దీరెడునే

క. అమలమతిఁ దల్లి హరుసతి
నుమనైనం దపము సేసి యుర్వికి రప్పిం
తుముగాక వేయియరలం
దమకులు దాచిన సురాంబువా? యిట వచ్చున్

గీ. ఏమి చేయంగవలయునో యెఱుఁగరాక
సంశయాధీనుఁ డగుచుఁ ద్రింశత్సహస్ర
వర్షములు రాజ్యముం జేసి స్వర్గమేగె
సగరుఁ డంశుమంతునకు రాజ్యంబు వచ్చె

వ. అంశుమంతుడును మహాత్ముండైన తనపుత్త్రునందు దిలీపునందు రాజ్యం బుంచి హిమగిరిశిఖరంబున ముప్పదివేలయేండ్లు గంగ కొఱకై తపస్సుచేసి స్వర్గతుఁడయ్యె, నంత దిలీపుండు

క. ఏ రీతి గంగఁ దెత్తును
నేరీతి బితాళ్లు స్వర్గమేగెద రకటా!
యారీతి తెలియ దంచును
నారాట మ్మొడద నెక్కువై తపియించెన్

గీ. ఆ దిలీపుం డనేకముల్ యజ్ఞములను
నమరులకుఁ బ్రీతిఁ గల్పించి యమరగంగఁ
దిగియఁజాలక తుదకును దిగులుపొంది
వ్యాధిచే స్వర్గదేశమ్ము నధిగమించె

గీ. అతడు ముప్పదివేలేండ్లు లవని యేలె
నతనికొడుకు భగీరథుం డంత రాజ్య
మునకు వచ్చెఁ దపోనిధి పుణ్యమూర్తి
పరమధార్మికుఁ డఖిలదిగ్భరితకీర్తి

ఉ. తా ననపత్యుఁడై యొకటి తాతలకై సురగంగ ధాత్రికిన్
దేనని యొక్కటిన్ బరమధీనిధి రెండుదిగుళ్లు గాఁగనై
పూని వ్రతంబు సర్వమగుభూమిని మంత్రులయందు నుంచి తాఁ
గానలకుం దపస్సులకుఁగాఁ జనె బద్ధజటానిటాలుఁడై

శా. గోకర్ణంబున నూర్ధ్వబాహుఁడయి సంగోర్వైన యాహారముల్
బ్రాకామ్యాత్త తపోజితేంద్రియుఁడునై పంచాగ్నిమధ్యంబునం
దా శాలట్టులె చేయి యట్లుగనె వేయైన వర్షముల్ తత్తపో
వ్యాకీర్ణాగ్నికణంబులుం జెదరి మిన్నంటెన్ మహాతారలై   ౩౬౫

క. ఆ తపము సారపురి గ్రీ
ష్మాతపమై యుడుకఁబెట్ట నఖిలసురతతుల్
ధాతఁ గని చెప్పికొనఁగా
నాతఁడును భగీరథుఁ గన నరిగె సురలతో

గీ. అరిగి యోయి భగీరథా! యాఁగు మాఁగు
మీ తపోవహ్ని ఘోగఁదట్టి యిగురుచుండె
సారగంగయు; నీదేదొ కోరికయును
బయటపెట్టుము బిట్టుతపమ్ము మాని

సీ. అనిన రాజర్షి మార్తాండమండలికిని
దననేత్రములకు మధ్యమున నాల్గు
తలలై పలుకుచున్న దైవమై తోట్రుపా
టున నంజలించి యే మనెదు స్వామి!
యోయి లోకేశ్వర! యో సర్వనాభ! వ
రం బిత్తు వటె కృపారాశి! రమ్ము
ముత్తరంబులనుండి యుత్తలం బయ్యె మా
తండ్రియుఁ దాతయుఁ దాతతాత

యీ భవత్కృప నిజమగునేని దరణి
కులులు సాగరుల్ సామతేయులును గట్టి
యున్న తెలిబూదిదిబ్బలు నుడుకులార్చు
మడుగు సురగంగ కెరటాలు కడుగవలయు

గీ. నాకు సంతతిలేక యిక్ష్వాకుకులము
నంబు లుపలంబుకడ నాగినట్టు లాగె
నేచి యీ రెండునుం బ్రవహింపవలయు
ననిన బ్రహ్మయు నింతగాఁ గనులు విచ్చి

చ. అవునవు నెంతకోరితివి యైనను నీతపమే నలంతియా?
యవునవు నైనఁగాని సకలావని చిల్లిపడున్ రసాతలం
బవుఁ దొలికొట్టినట్టులగు నా సురగాంగఝరీజ్వలజ్జ్వాల
ద్వివృతమహార్భటీప్రళయవీచిక లుమ్మడిఁ గ్రుమ్మరించినన్ ౩౨౦

చ. ఒకశివదేవుఁడైన జడ లూచి గ్రహింప గ్రహించుఁగాని యా
ప్రకటితవేగ మే పరులఁ బట్టరతించు నదృశ్యుఁడౌచు గం
గకుఁ గబురంపె నోసి గిరిగర్భమ! ధాత్రికి డిగ్గుమమ్మ! యే
యొకఁ డని కూరుచుంటి వతఁ డొక్కఁడు వచ్చె భగీరథార్థితా !

క. ఔ నననో కా దననో
యానని గర్భోక్తియో ఛలాలాపంబై
కాని మ్మనుచు భగీరథుఁ
డూనెను దీవ్రమగు తపసు నుగ్రునికొఱకై

వ. ఒక్కకాలి బొట్టనవ్రేలిపై నిలచి యూర్ధ్వబాహుండ
బుండు వాయుభక్షుండు స్థాణువత్తు నయి యొక్క యేఁడాది
యుగ్రతపశ్చర్య నడపిన స్థాణుండు

గీ. చాలు నోయి నరశ్రేష్ఠ చాలుఁ జాలు
బొటనవ్రే ల్మానుకట్టదు పూండ్లుగాఁగ
మజ్జటాజూటి సురగంగ మడతు నని యె
నతనిశిరసున ధుని గభిల్లనుచు దూఁకె

గీ. తచ్ఛిరస్సృష్టిగాఁగఁ బాతాళమునకుఁ
జనెద నని లోన నూహించె సౌరగంగ
యవమతి నెఱింగి సౌరగంగాంబుఝురము
నిడియ బిగియింతు నంచు నూహించె మృడుఁడు

చ. గణగణ వచ్చుచున్న సురగంగను గాంచి భవాని స్వామికిన్
బెణుకులు పుట్టునో మెడను వేగవశంబున స్వామియంగముల్
వణఁకి యిలాస్థలిన్ జదికిలంబడునో యని యప్పగారి యా
తొణకిన లేవగించుకొనె దూఁకుడు మాన దటంచు నెప్పుడున్

ఉ. పెద్దది యక్క యుండ నిటఁ జిన్నకుమారిత పెండ్లియాడె నా
పెద్దది గద్దరై యసలె పెండిలి వద్దని కూర్చుచుండె నా
యొద్దనె దీని నుంతు నని యుగ్రుఁడు సింహాసటాచ్ఛటాజటల్
ప్రొద్దు నవోదయాంశువులు పోసినయట్లుగ విచ్చి నిల్చినన్ ౩౭౭

సీ. శంపాసహస్రాభ చండకాంతిచ్ఛటా
మేయవారావర్త మెఱసి మెఱసి
ప్రళయకాలాంభోదపటలీవినిస్స్వనా
మోఘగర్జాభంగ మొరసి మొరసి
సప్తసాగరమహోత్సారపాథశ్ఛటా
విధృతభంగాభంగ విరిసి విరిసి
కోటిప్రపాతవార్ధాటీనిరాఘాట
తుంగోగ్రతరవారి దూఁకి దూఁకి

స్వర్గమునునుండి శివునిమస్తకముదాఁక
ఘూర్ణితైరావణాస్యమై కురిసి కురిసి
శివజటాజూటికామహాసీమలో గు
భిల్లు మని వచ్చి పడె తిరుగుళ్ళ గంగ

సీ. మకరమత్స్యకుళీరమత్తాహిక్షమరవా
రములచే నవజీవరాశి యగుచు
మణిరత్నమౌక్తికమరకతవైడూర్య
ములచేతఁ బుష్కరమూర్తి యగుచు
కనకనీరేజాతకల్హారమాలికా
ద్రుతమేఘపుష్పాచ్ఛరూప యగుచు
అద్భుతరౌద్రవీరానందకృద్వారి
ధారమై ఘనరసాకార యగుచు
అతితరతరంగహస్తశస్తాభిరామ
ప్రస్రుతిని సర్వతోముఖప్రతిభ యగుచు
శివజటాజూటికామహాసీమలో గు
భిల్లు మని దూఁకి పడె తిరుగుళ్ళ గంగ

చ. ఒకజలబిందు విట్లు పడుచుండఁగనే యడుగంటి యన్యబిం
దుకములచేతఁ దాడితము ధూతమునై పయికేగి యందుఁ బ్ర
క్కకుఁబడి యంచుచుట్టు తిరుగంబడి చిందిమలంగి చేరి నీ
టికి బుడగై జలంబయి కడిందిగ నిల్లై పరిభ్రమించెడుఁ ౩౮౦

క. అక్షయ్యర్బుదాధికంబులు
నిత్యపరిభ్రమితజీవనీయపృషత్సం
స్తుత్యపరిషత్సహస్రవి
హృత్యధిదేవత వియజ్ఝరిణి శివజూటిన్

గీ. ఒక జటలలోయలోఁ బడి యుఱిమి యుఱిమి
యంతు గనఁబోయి కనలేక యంతఁ దిరిగి
యొకజటాస్నిగ్ధతామ్రమవర్ణోరుశోభఁ
జిక్కి తిరుగుళ్లఁబడి తెమల్చికొనలేక

చ. తన పరిణాహసంజనితదర్పము క్రుంగి కపాలభృజ్జటా
వనిపరిణాహచింతఁ బడి వాగులుచుట్టి పరిభ్రమించు గం
గను గనలేక చింత శితికంఠుని గూర్చి పునస్తపఃశ్రమం
గనిన భగీరథుణ్ శివుఁడు గాంచి జటల్ సడలించె నింతఁగా

వ. ఆ సడలింపులో నేడుసందు లొప్పిన నా యేడుసందులనుండి గంగ యేడుపాయలుగా వచ్చె; హ్లాదిని పావని నళిని యన్న మూఁడు పాయలు శివజలలు శుభలు ప్రాగ్దిశం జనె; సుచక్షువు సీత సింధు వన్న మూఁడుపాయలు శుభోదకలు ప్రతీచిం బట్టె; ఆయేడవపాయ భగీరథు ననుసరించె

గీ. కనకకింకిణులల్ గలుగల్లురన్న
సితపతాకాచ్ఛవిల్ మిన్ను జీల్చుచున్న
కలితవల్గత్తురంగముల్ కట్టియున్న
తేరుపై ముందు సాగె భగీరథుండు

గీ. లీల శివమౌళి బిగి సడలించుకొన్న
తొణికిసల నీటితరఁగల దుముకుచున్న
చిన్నిగాలుల తాఁకిడిఁ జిందుచున్న
జలములై వెన్కవచ్చె వేల్పులసరిత్తు

వ. ఒకవేళ తమ కులోద్భవుం డెవ్వఁడైన గంగ నావిర్భవింపఁజేసిన నామెఁ దేవలసిన స్రోవఁగాఁ దమపూర్వు లేర్పఱిచిన గుర్తుల వెంబడి నిమ్నధాత్రిగా భగీరథుండు రథము పోనిచ్చె 3౯౭

ఉ. గంగయురా వసుంధరయుఁ గన్మనితావుల యూర్పు పుచ్చుచో
నంగన నెండలై నెఱియలైన ధరాస్థలి నీళ్లు పీల్చుచున్
ముఁగలఁ గొఁత మేర జలముల్ స్పృశియింపక చెమ్మగిల్లుచున్
లొంగిన నేలయున్ దొలుత లోఁ తొకయించుక నీలమండలై

మ. వెనుకన్ వచ్చెడు పెద్దవాహినియు నావిర్భూతపాథోనితాం
తనినాదోత్కటతీవ్రమై భయదయాదస్సంఘపుచ్ఛాగ్రతా
డనవల్గద్భ్రమమై పరస్పరవిఘట్టప్రోత్థకల్లోలపా
వనవాశ్చుంబితసారమార్గ మయి తీవ్రంబై విడంబించెడున్

మ. తెలివాకంబడి మింట నంటి చనగా దేవర్షిగంధర్వయ
క్షులు సిద్ధుల్ మణిభూషణాంగులు దివ్యర్షుల్ శ్రీవిమానస్థు లం
జలి నారగ్వధపల్లవాగ్రరుచిరచ్ఛాయాతనుల్ వచ్చి రు
త్పలవీథీసుమదామ లచ్చరలు శంపావాహినీమూర్తులై

సీ. మహియందునను శింశుమారమీనంబులు
నలి శింశుమారమీనములు మింట
మహియందున మరాళమహితగరుచ్ఛట
శారదాభ్రంబులచాయ మింట
మహియందుఁ బాండురాంభశ్ఛటాసంహతి
యప్సరస్తనురోచిరాప్తి మింట
మహిని వారిజషండమహితదీప్తిచ్ఛట
సౌరాంగనాముఖాబ్జములు మింట
దూఁకి మహి నేగు సురగంగ తోడుగాఁగఁ
దూఁగి సురలేగుదెంచిరి తోడునదిగ
సాగరుని పెండ్లికూఁతును సాగనంప
బ్రాతిఁ బుట్టింటివార్వెంటవచ్చినట్లు

ఉ. అందముగా హొయల్ వెడలునట్లుగ నొక్కొకచోఁ దరంగపా
ళిం దుమికించుచున్ విధురలీలను నొక్కొకచో నొకొక్కచోఁ
జిందుచు వక్రమై నిడివి చెన్నులపాయలుగా నొకొక్కచో
మందముగా ద్రుతమ్ముగ శ్రమమ్ముగ సౌఖ్యముగాఁగ నేగఁగా

గీ. భవుని మైజాఱినట్టిది పావనంబు
తోయము స్పృశించి భక్తిమై దోయిలించి
యాచమించిరి సర్వదివౌకసులును
సర్వవసుధానివాసులు సంతసమున

ఉ. నాకనివాసులై శపితులై ధర జాఱినవారు వచ్చెఁబో
నాకజలంబులందుఁ బడి స్నానములాడి పవిత్రదేహులై
నాకనివాసులై చనిరి యంతట గంగ చలత్కబంధవీ
చీకమనీయమార్గవివశీకృత యేగెను దండడించుచున్

చ. వెలలి భగీరథేశు వెనువెంబడిఁ బోవుచునున్న గంగ త్రో
వల నొకమౌని జహ్నుఁడనువాఁడు యజించుచు నున్న స్రుక్స్రువం
బులఁ దరలించుకొంచుఁ జనెఁ బొంగులనీళ్లలవెంట జహ్నుఁడు
జ్వలితవిలోచనుండు సురవాహినిఁ జూచుచునుండఁ ద్రావినన్

ఉ. అంతకుముందు నేలయును నాకసమున్ గయికొని తీవ్రపా
ధోఽంతచలత్తరంగవివశాద్భుతవాహిని బొట్టులేక తా
నంతట బద్దె గీసినటులై యటముంగల నెండునేలయున్
వింతగఁ బింగలన్ బురదపిండలిగా నయినంత నివ్వెఱన్

వ. సురలును ఋషులు హాహారవంబులు చేసిన భగీరథుండు వెనుదిరిగి
చూచి

క. తనకనులను దా నమ్మక
ధుని తనుబడి యనలువచ్చెనో లేదో యం
చని సురలు గుర్తుగా వ
చ్చినదని తెలిసికొని శోకచిత్తుం డగుచున్

చ. తనదగు వంగడంబున కథాసకలంబును గోచరించి బి
గ్గన నిముసంబులోఁ గడుపు కాలువయై యిది యేమిపాపమో
వెనుజనివచ్చు నేఱు కనిపించదు తండ్రులుఁ దాతలుం గడిం
పని మఱుఁ గ్గే గడింతునె? త్రపారహితుండను వెఱ్ఱిబుద్ధినై ౩౯౯

చ. మృదుఁడును బ్రహ్మ నన్నుఁ గికురించుట యేటికొ యల్పమానవుల్
గదువఁడెఁ బొమ్మ పొమ్మ సురగంగను నీ కిడరాదునాఁ దలం
దిడికొని చేతులన్ మగుడనే? యదియేటికొ? యింతమారమై
మడుగును నింకఁజేయుటలు మామకభాగ్యము లేమిచెప్పుదున్

వ. అయ్యో సురనదిం దెచ్చితి ననుకొంటి నని దుఃఖించు భగీరథు
నకు సురలు జహ్నుని జెప్పిన భగీరథుండు జహ్నుపాదంబులపై
వ్రాలి

ఉ. ఇంకొక వేయియేండ్లు ప్రభు! యే నినుఁ గూర్చి తపింతుఁగాని నీ
వింకకు సౌరవారి; విడువే! యది యెంత ప్రయాసమయ్యె నా
వంకకురాఁగ నీ సురలవంక! తరంబులు నాల్గు మేము ని
ట్టింకులు నింకినాము ప్రభు! యీ నది కంచుఁ బితాళ్లకోసమై

క. అని కాళ్లవ్రేళ్లఁ బడినన్
ముని గుండియ కరఁగి కొంచుఁబో కొంచును బో
ధుని జహ్నుతనయ సుమ్మీ
ధుని సౌరాపగయ కాదు తోకొనిచనుమీ!

చ. అని చెవినుండి దీప్తసహాసార్భటి రివ్వుమటంచు నేన్గుపా
యను వెలలించె మాని విధురాహతమత్స్యధులీప్రవేగపు
చ్ఛనిహతపుష్కరభ్రమవిసారినిరంతర వేణికాచిరం
తనజలమూర్తి యమ్మునిఁ బ్రదక్షిణ మొప్పగ నేగఁజొచ్చినన్

క. వెనుకకుఁ జూచుచుఁ జూచుచుఁ
దనయరదము నెక్కి యేగె ధాత్రీపతి యా
వెనుకం జనియెన్ జాహ్నవి
తనప్రేమోఁతయె యఘుశతంబు దండింపంగన్

శా. ప్రీతిన్ గంగ భగీరథానుగయుఁ జేరెన్ సాగరున్ సాగరుల్
ఖ్యాతిన్ ద్రవ్వినచో రసాతలమునం దావిర్భవించెన్ నృపుం
డా తాతల్ పడియున్నదిబ్బలు గనెన్ సాశ్రుండు సాలోచనుం
డా తీర్థంబులు దిబ్బలున్నయెడలం దల్లాడెఁ గల్లోలముల్ ౭౦౩

చ. అఱువది వేలరాజసుతు లస్ఖలిత దేహులు తైజసంబులై
మెఱసెడిమేనులం దిరిగి మింట విమానములన్ భగీరథున్
దిఱిపను పెట్టినావు సురతీర్థము; పుత్త్రుఁడ వౌదు వీవ యీ
యఱువది వేలయేండ్లకును నైన నటంచును మెచ్చుచుండఁగన్

గీ. అచ్చటికి బ్రహ్మ వచ్చి యోయయ్య! నీదు
పిన్నతండ్రుల నర్వదివేలమందిఁ
జనికి గంగాంబులు తరింపఁ జేసినావు
కులమును సముద్ధరించితి వలఘుచరిత!

క. ఎన్నాళ్ళు సాగరాంబువు
లిన్నేల తుదళ్ళు పట్టి యెగచుచుఁ జనునో
యన్నాళ్ళు దేవతాకృతు
లన్నాకమునందు నుందు రా సగరసుతుల్

క. ఈ గంగ పెద్దకూఁతురు
భాగీరథి నీకు, మూఁడుబాటల రెంటన్
నీ గురుత కల్గె నామెకు
నీ గురులకుఁ బితరులకును నీళ్ళు వదలవే!

శా. నీవే కల్గవలెన్ సురాపగయుఁ దా నీ చేతఁ బాతాళలో
కావిర్భావము పొందగావలయు నం చన్నాళ్లు తాతల్ తప
శ్శ్రీవారాసుల మత్సమానుల తపశ్శ్రీ యింత కైకోదు నీ
వావిర్భూతుఁడవైతి తెచ్చితివి గంగాంబుప్రవాహంబులన్

ఉ. ఈ సురవారి నీయెడల నెంత కృపామతి! నీ తపస్సు నా
కోస ముమామహేశ్వరునికోసము; ధూర్జటి మాటయిచ్చె నం
తే సురగంగయున్ విడిలెనే గద స్వర్గపుభోగ్డు; నీవుగా
నీ సురగంగ కా యమయు నింతఁగ నీకు సమార్ద్రు లేటికో?

గీ. అన భగీరథుఁ డిట్లనె నస్మదీయ
మైన తపసెంత? నాతండ్రు లాచరించి
నట్టి తపముల ఫలము నా యందుఁ బొంది
శీఘ్రఫలవంత మైనట్టి చెలువుగాక

వ. అనిన బ్రహ్మయు నట్లె యగ్గ నీ పితరుల కీ నీజలంబులఁ దర్పణంబు లిమ్మని యంతర్హితుండైన గానీతామరవాహినియై ధర్మాయతనం బైన భగీరథుండు యథాక్రమంబుగ యథాన్యాయంబుగఁ బిత రులకు నీళ్ళువదలి యయోధ్యకేగి సింహాసనం బెక్కిన

గీ. రాజుకాడు కోటచేతనే రాజుగాక
రాజితజగత్ప్రతిష్ఠావిరాజమాన
తేజుఁడై రాజు రాజుగా; భూజనంబు
రాజనంబులు పండించి రా జగాన

వ. శ్రీరామభద్రా! నీకు స్వస్తియగుఁగాక తండ్రీ!

శా. సంధ్యావేళ యతిక్రమించెడుఁ దపస్స్వాధ్యాయముల్ సేయ నా
సాంధ్యమ్ముల్ నెఱవేర్పఁ గృత్యములు దీక్షావేళ ప్రాప్తించెడుర్
వంధ్యమ్మౌ చనఁ దేజముల్ దితిజు లే వంకం బరిభ్రాంతులై
సంధ్యం గాంతురు భీతి సాగరకథాసంధాపవిత్రీకృతీ

వ. ఆరాత్రి యొక్కరాత్రి వేళ గాధేయుండు మేల్కనియుంటఁ జూచి శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లనియె

గీ. మానిజనమాళిమండన! మామకీన
భాగ్యరాశి! భగీరథు పల్కినట్టి
తండ్రుల తపఃఫలము వచ్చి తనతపంబు
నాదుకొనె నన్నమాట లోకాద్భుతంబు

వ. అనిన లక్ష్మణుండు లేచి కూర్చుండి

క. ప్రభు! యెంత యాస్తికత్వము
ప్రభు! సాగరులకును నెంతపట్టుదల? తుదిర్
ఋభువుల యాపగ నెంతై
న భూమికిర్ దేనె తెచ్చినారు గదయ్యా!

వ. అనినఁ దక్కినఋషు లందఱు మేల్కనియే యుండినారు కాఁబోలు లేచి

గీ. జామిపువ్వులోని కేసరచ్ఛవి వహించి
ప్రాచి తెలివెల్గుగీతలు పారదెంచె
నేమి సాగరుల్ వార లదేమి ప్రభలు?
ఏమికథ? యేమిచెప్పుట? యేమిసొగసు?

వ. అని మఱలఁ గొంచెము శయ్యాగతులై

మ. పొరిఁ బ్రాచీసితపుండరీకవనముల్ పుష్పించెఁ గింజల్కభా
సురకాంతిచ్ఛట లెఱ్ఱవాగులయి కచ్చుల్ విచ్చుగా నో మొగి
ళ్లోరయన్ దుట్టతుదల్ ఛటావితతి వెల్గొందన్ జరీయంచులై
చెరివెన్ గ్రొమ్మొగి లడ్డమేగిన ద్విజశ్రేణీమనోజ్ఞాకృతిన్

వ. అంతఁ గృతాహ్నికుఁడైన రామచంద్రుండు గాధేయునితో నిట్ల
నియె

శా. నీకై రేవున నౌక సిద్ధముగ నుండెన్ బుణ్యభాగీరథీ
శ్రీకాంతాంబులు లేఁగరళ్ళగుములై ప్రేయఃకథాకృష్టలీ
లాకారమ్ముగ నిన్ను వేఁచెడిని హేలార్ఘ్యప్రదానక్రియా
స్వీకారమ్మును గాంచవే మునిశిరస్సీమంతముక్తామణీ!

మ. అనినన్ నవ్వుచు గాధిసూతి బళిరయ్యా బాలకాకుత్స్థ! మా
మునిమూర్ధంబుల నట్టకట్టినజడల్ పోఁద్రోచి సీమంతముల్
తనుకన్ బాపటఁదీర్చి యూపయిని ముక్తారత్నముల్ పెట్టె దీ
వనుచే నా తలపైని ముత్యములునై యాముక్తమయ్యెన్ శిశూ!

వ. అనిన నందఱును భాగీరథిం దరించి యుత్తరపుగట్టు చేరి స్వర్గోప
మమ్ము దివ్యంబు రమ్యంబునైన యొకమహానగరంబుఁ గాంచి
రామచంద్రుండు

గీ. శ్రీవిశాలమనోజ్ఞమౌ నీ విశాల
నగర మేదన గాధిసంతాన మంత
శ్రీవిశాల! విశాలాపురీవరంబు
రాఘవా! యిద్ది యనినంత రామమూర్తి ౪౩౦

గీ. శ్రీవిశాలవిశాలాపురీవరంబు
నేలు రాజర్షివంశ మదేది స్వామి!
యూదిచెప్పవె నీనోటినుండి వచ్చు
సిరిపలుకు క్షీరవారాశితరఁగచిలుకు

వ. అనిన విశ్వామిత్రుం డిట్లుచెప్పె; పూర్వము కృతయుగంబున వీర్య
వంతులై సుధార్మికులైన యదితికొడుకులును మహాబలులైన దితి
కొడుకులును సవతితల్లిబిడ్డలు నజరామరుల మెట్లగుదు మని యాలో
చించి కలశపాథోధిఁ జిలికి రసము దెత్తు మని

గీ. మందరముఁ గవ్వముగఁ దెచ్చి దందశూక
పతిని వాసుకిఁ దెచ్చి కవ్వంపుఁద్రాఁడు
గాఁగ రెండుపక్షము లిఱుగడలఁ జేరి
కలశపాథోనిధానంబుఁ జిలికినారు

గీ. వాసుకిభుజంగశిరములవైపు దైత్యు
లూని మథియించుచో దేహ మొరిపిడిఁబడి
యెచట నందినఁ గఱచిన నచటఁ బాము
దైత్యు లెందఱో మృత్యువక్త్రంబు సొచ్చి

గీ. వాసుకిభుజంగపుచ్ఛంబు వైపున దితి
కొడుకులు గ్రహించి రాపిల్లకున్ భుజంగ
పుచ్ఛతాడితులు నదితిపుత్త్రు లెంద
ఱో జలధిఁ దూలి దెబ్బల గాఁజువాఱి

మ. అటు లాశీవిషపుచ్ఛతాడితులునై యాదిత్యు లాశీవిషో
త్కటదంష్ట్రాపరిలీఢులై దితిజులున్ గైకోక యట్లే మథిం
చుట వేయేఁడులు సేయఁగా జలధియంచుల్ ప్లుష్టపాథోభ్రమ
చ్ఛట యాదోనికరంబు చచ్చిపడి దృశ్యం బయ్యె బీభత్సమై

ఉ. అందఱు పట్టిలాఁగఁగ మహాహి శిరమ్ములు చిమ్మికొంచుఁ బ
ట్టందక దూసినన్ దితిజు లందున నందునఁ దూలి వ్రీలఁగన్
మందరమంథరాశ్మములు మంటలు పుట్ట మహాహి కోఱవెం
టం దిగువాటులం గఱచినన్ బెనుబండలు వ్రీల్చుచుండఁగన్ ౪౩౭

మ. అహిదంష్ట్రావిషవహ్ని భూమిధరగండాశ్మప్రభూతాగ్ని సం
దహనోగ్రంబు వినూత్నమా గరళమైనన్ మిశ్రమై తచ్ఛటా
విహృతిన్ గాలులు పాఱినంతయెడఁ ద్రెవ్వెన్ భూతసంతాన మా
యహిత్రాడున్ గిరికవ్వమున్ వదలి ప్రయ్యంబాఱఁగాఁ గాశ్యపుల్

గీ. ఓయి శివ! యోయి శంకర! యోయి రుద్ర!
యోయి సురలోకబంధు! యొదుంటి వోయి!
యని యఱచి బిట్టబిళ్లుగా నదవదించు
నట్టి దైతేయులాదిత్యు లఱపువెంట

శా. ఆవిర్భూతుఁడు శంకరుఁడు పెలుచన్ హాలాహలం బంజలిం
ద్రావెన్ బట్టి వెలార్చి చుక్క విడ కంతన్ స్వామిగర్భస్థమా
జీవశ్రేణియుఁ జచ్చిపోయితిమయా జీవేశ! శంభూ! యటం
చావుల్ దేరినఁ గంఠమందె యదిమెన్ హాలాహలం బంతటన్

గీ. కవ్వపుంద్రాడునకుఁ జేలికడె మొసంగి
గువ్వకోలుగఁ బెనుకాలకూట మార్చి
నివ్వటిలు నీదు ప్రేమంబు, నీవు మాకు
దివ్వెలై కాక చీఁకటిఁ దెరలలేము

గీ. అని మహాదేవు స్తుతియించి యాదితేయ
సమితి దైతేయసమితి రసంబుఁ గూర్చి
మఱల గిరి నిల్వఁబెట్టి చిల్కిరి పయోధి
మఱల నహిరాజుఁ జుట్టి చిల్కిరి పయోధి

మ. ఒకవేయేడు లదేపనిం జిలికినన్ బ్రోద్ధూతమై క్షీరఫే
చికదంబంబులఁ జిక్కనల్ పలుచనై క్షీరంబు నీరంబు వో
లికగాఁ దేలికమైన మందరము తూలెన్ వారిభంగంబు లూ
దక మట్టమ్మునఁ గ్రుంగి పాతుకొనెఁ బాతాళంబు గర్భంబునన్

క. పెగలింపలేక యిరుదెస
లగడుగుడిచి; మఱల రుద్రు నాహ్వానింపన్
మొగమోటమువడి శ్రీహరి
జగదీశ్వరుఁ జేరి యోయి స్వామీ! శౌరీ! ౪౪౪

చ. ఇది మొదలా? భవత్కరుణ కేమును నజ్జులుసాచు టొక్లె వే
డెద మెది వచ్చినన్ దిగఁబడెన్ గిరిమట్టము లేవనెత్తు జా
లి దొరవు నీ కృపాభరముతే దమృతమ్మును లేమ, నేమి సే
సెదవొకొ సేయవే! యనిన శ్రీహరి తాను బయోధి నీఁదుచున్

మ. సిరిఁ గాల్సేతులు నీటిలోఁ గుఱుచలై శ్రీనీలమేఘాభసుం
దరదేహంబును ముద్దయై గళము మూర్ధంబింత సన్నంబు గా
హరువౌ వీపును సుబ్బ డిప్పయయి భూధ్రాంతంబునన్ ద్రవ్వఁకొం
చరిగెన్ నీళ్ళలలోనికిన్ జలధి కంతౌ పెద్దతాఁబేలుగా

శా. పాలోడన్ గిరి శృంగకానదర్శి పత్యంతభూభృద్ద్రుమ
త్పాళిన్ క్షీరకృతాభిషేకశివరూపం బొప్పఁగా మందఁం
బాలో లేచిన లేచుటే తడవుఁగా నాదిత్యులున్ దైత్యులున్
వ్యాళాధీశ్వరుఁ జుట్టి చిల్కిరి ప్రభూతానందదీప్తాస్యులై

చ. చిలుకుచు నుండఁగా నుదధి క్షీరము చిందిచ బిందు లద్భుతం
బులును విచిత్రరూపములు పొందెడు క్షీరమయంబులౌఁ గమం
డలువులు శంఖచక్రమకుటంబులు దండములై పయోధిలో
పలి వనమాలి భూషలను బాయఁగఁ ద్రోచినయట్లు లేచుచున్

వ. అంత నమ్మహోదధినుండి శంఖచక్రకుండలధారి దండి సకమండలువు హస్తంబున నమృతకుంభమ్ము పూని ధన్వంతరి యుదయించె; నమ్మహాప్రభువునకు సకలరుజాజరామృత్యువులు సాంజలులై నమస్కరించుచుండ నంత నద్దేవాసురులు మఱల

చ. చిలుకుచునుండఁగా నుదధిక్షీరముచిందులు లోకమోహనం
బులు రమణీయరూపములు పొందెడు క్షీరమయంబులైన త
మ్ములు తెలిసంకువుల్ కలశముల్ వరివెన్నులు తమ్మితూండ్లు ను
న్నొలసిన వాహినీగతము లూచి పయోధి వెలార్చినట్లుగన్

వ. అంత నమ్మహోదధినుండి పుండరీకనేత్రలు శంఖగళలుఁ గలశపయోధరలుఁ గణిశజంఘలు మృణాలబాహులును నైన యఱువది కోట్లయచ్చరలును వారి పరిచారికలును నావిర్భవించిరి; అమ్మహాభాగ లందఱును సాధారణలై దేవదానవుల కపరిగృహీతలై లోకంబులు వెల్గించిరి; అంత కాశ్యపులు మఱల

చ. చిలుకుచు నుండఁగా నుదధిక్షీరము నుర్వులు దేరి యెత్తినా
వెలుఁగులు చిమ్మి పైపయిని వీచెడు గాలికి సొక్కి దెచ్చి తా
నిలువక తూఁగి తూఁగి హావణించె సహస్రసమావికీర్ణముల్
జలములశక్తి తప్పవడి చక్కఁగ నిల్వఁగలేనిచాడ్పునన్

వ. అంత నమ్మహోదధినుండి నన్నెవరు గ్రహింతు రెవరు గ్రహింతు
రని వారుణీదేవి యావిర్భవించె, నామెను దైత్యులు మాకు వల
దనిరి; దేవతలు గ్రహించిరి; అద్దాన దైతేయులు నాఁటినుండి యసు
రులన దేవతలు సురలునైరి; అంత సురాసురులు మఱియు బిట్టుగా
క్షీరనిధిఁ ద్రచ్చిన నా పాలనీటికెరటాలు గుఱుసులు వాజి వాజి

సీ. ఉచ్చైశ్శ్రవంబునా నొక తెలిమావైన
నది యింద్రుఁ డాఁచె వాహనముగాఁగ
గుములుగానైన చిన్కులు చెట్టుగట్టిన
నది కల్పవృక్షమై నాకమెక్కె
గిర్యధస్స్థానావకీర్ణాంబువుల పడె
మంజిడి వర్ణమై మాఁగుదేరి
మూలౌషధీస్పర్శమున గట్టిపడి కౌస్తు
భంబైన నురమున నవధరించెఁ

గేశవుఁడు; పాలచిన్నరి కెరట మొకఁడు
నిందిరాదేవియైనఁ దానే గ్రహించె
భార్యఁగాఁ గేశవుఁడు; నంత పాలకడలి
నుండి జనియించె నమృతమహారసంబు

క. పుట్టిన యమృతము కొఱకై
కొట్టికొనిరి సురలు నసురకోటి యసురులన్
గిట్టించిరి సురతతు లెగఁ
దట్టిన వారుణిమదంబు దర్పము కొలదిన్

వ. అంత మోహిని యన్న మాయ నాపాదించి విష్ణు వమృతంబు
నపహరించె.

ఆ. పరమవైష్ణవులును భాగవతులునైన
సురల కిచ్చె రసము హరి పరముఁడు
అమృతపానవశత నమరులై యాదిత్యు
లసురకోటినెల్ల నదుపుపెట్టి

ఆ. అసురకోటినెల్ల నాస్కందనంబునఁ
గాలు ద్రవ్వి త్రవ్వి కనుపుకొట్టి
యెచటి యెచటి వారి నేరి చంపిన సర్వ
మైన ధాత్రి సురలధీన మయ్యె

వ. సర్వఋషులతోడను యక్షగంధర్వసిద్ధచారణులతోడను బురందరుఁడు ముల్లోకములకు రాజై సుఖంబుగ నేలుకొనుచుండిన

క. దితి కడుపుకోఁత నతిదుః
ఖితయై లోలోనఁ గుమిలి కృశియించి నిరా
దృతిఁ బోయు సవతిబిడ్డల
గతిమాలినగంజిఁ ద్రావఁగాఁ దన బ్రదుకై

క. బ్రదుకుటయు నొక్క భరమై
యదితిదయాధర్మభిక్షమై గుఱుసులుగా
మది మారీచుం గాశ్యపు
సదయునిఁ దనభర్తఁ గని శుచాదీనోక్తిన్

చ. తగవును జూడుమీ! సవతితల్లికుమారులు నింత చేదుగా
నగుదురయేని నే పురుషుఁడైన గ్రహింపఁగనేల నిద్దఱన్
మగువల నేరికైనను గుమారుఁడె మీకన నల్లయాంధ్ర కె
ట్లగునో తలంపవే యెవతె యాత్మజుఁ డాయక కే కదా ప్రభూ!

మ. అనినన్ గశ్యపుఁ డౌనె యౌనె దితి! నే నాదిత్యులంబోయి నీ
తనుజశ్రేణిని జంపుమంటిననెటె? లేదా నీవుగా నేది కో
రిన నే నిత్తు వరంబు నన్న; దితి మారీచుం బతిం గాంచి యిం
ద్రునిహంతన్ సుతు నిమ్ము నాకును దపింతున్ జూవ్వె నేఁ గాశ్యపా!

శా. నాగర్భంబున నింద్రహంత యగు సంతానంబుఁ గల్పింపవే
చేరఁగ వేయిసమల్ తపించెదను దాక్షిణ్యంబు కన్పింపవే
నాగర్భంబునకోఁత యెంత కడిదో నారాపి డేపాటిదో
యీ గాలించెడుశోక మాగుటకు స్వామీ ! చాల నే వట్టునన్

చ. పరమతపోవిధాత భగవంతుఁడు కాశ్యపుఁ డల్లియాఁ గదే
తరుణి ! సహస్రమబ్దము లుదారత నీవు తపస్సు చేసినన్
జిరమగుకాల మింతయు శుచిత్వము పాయక యుంటివేన్ బురం
దరహననక్రియాపటువు నాతుక ! పుత్త్రుని గాంతు పొమ్మనన్

వ. ఆమెయుఁ బతిహస్తసమ్మార్జితయై స్వస్తిబ్రువాణుఁడైన పతి యాశీస్సు పొంది నారచీరలు నగ్నిహోత్రమ్ములు దర్భలు హవిస్సులుఁ గొంచుఁ గుశప్లవనంబున కేగి మహాతపశ్చర్యానిరూఢయై గర్భశోకాపనోదదీక్షాపటువై యుండె నిట నింద్రుండు

ఆ. దితితపోఽర్థ మెఱిఁగి తతసిద్ధికృతనియ
మం బెఱింగి యపచయం బెఱింగి
మించి వచ్చు టెఱిఁగి వంచనయే మార్గ
మంచుఁ దెలిసి వినయ మతిశయిల్ల

వ. తానును గుశప్లవనంబున కేగి

సీ. ఉభయసంధ్యల నగ్నిహోత్రమ్ము సరిచూచి
కొసగలదర్భలు కోసి తెచ్చి
విమలమౌ జలములు సమకూర్చి యర్పించి
యశ్వత్థసమిధల నాహరించి
త్రవ్వి దుంపలు వేళ్ళు తఱితో సమర్పించి
యందిచ్చి జపమాల హస్తములకు
పాదసంవాహనపరతే శుశ్రూషించి
మడిచీర లెండించి మడతపెట్టి
తల్లి కునికిననైనను దాను గునుక
కమ్మ కనుమూయఁ గనుమూయ కమరరాజు
సర్వకాలంబుఁ దత్పరిచర్యయందె
సొక్కుచున్నట్లుగాఁగ శుశ్రూష సలిపె ౮౯

చంద్రిక.

పది కొఱఁతగ వేయివర్షముల్ కదలెను శిశురక్ష గల్గఁగా
మది సురపతిసేవ మక్కువై యెసయు హృషితమౌచు నిట్లనెన్

చ. కడువడి నింద్రహంతయగు గర్భముఁ గోరితి నే మునిన్ గడుం
గడు మది సంతసించితిని గావున నీ పరిచర్యఁ జేసి నా
కడుపుననున్న బిడ్డ నినుఁగాని వధించెడువాఁడు గాక యె
క్కుడు జయశీలి యౌచు మిముఁ గూడి త్రిలోకము లేలుగావుతన్

శా. నీ యాయుస్సును నీదు రాజ్యమును దండ్రీ! నిత్యమై యుంద్రుగా
కీ యాశీస్సు ఫలించుగాత మని తా నిట్లే వచింపన్ దితి
ప్రేయోభావముఁ గాంచి యింద్రుఁడును సంప్రీతాత్ముఁడై మ్రొక్కఁగా
నీ! యంబాపటుగర్భమత్సరత గానీ వీఁడఁ డింతేనియున్

గీ. కాళ్ళవైపు తలాడగాఁ గన్ను కూరు
కొంచు వచ్చిన దితియు నిద్రించె నంత
పవలు రెండుజాముల వేళఁ బట్టరాని
పాపపునిద్ర యామెకుఁ బవలువచ్చె

గీ. ఆమె యశుచిత్వ మెఱిఁగిన నాకరాజు
నామె ప్రశ్రయమ్మునఁ గొంత యదవదపడి
మొగి దశోనసహస్రాబ్దములును వేచి
దక్కినట్టి రంధ్రము దిగఁద్రావ లేక

గీ. ఆమె యుచ్ఛ్వాసపథమున నంతరమ్ము
సొచ్చి గర్భస్థపిండమ్ము వ్రచ్చిపోవ
నేడు కణుపులుగాఁ గొట్టె నేడ్పు లొదవ
బాలకంఠంబులన్ దితి మేలుకొనియె

ఉ. దారకు నేడ్పు లేచిన శతారమునన్ హతు లొప్ప మా రుదో
మా రుదయంచు శక్రుఁడు కుమారునిఁ జెప్పెడుచో సుషుప్తియున్
దీరఁగ లేచి చూచి దితి దేవపతీ! శిశుఁ జంపకోయి రా
రా! రుధిరంపుఁబిండమును వ్రక్కలుసేయకు మోయి శూరుఁడా!

క. అను తల్లిమాటయందున
వినయము గౌరవముచేత వెడలెను శక్రుం
డును వెడలి తల్లిపాదం
బునఁబడి క్షమియింపు మంబ! పుత్రుని ! నన్నున్

గీ. కాళ్ళవైపు తలాడఁగాఁ గన్నమూయ
నశుచిపాటను రంధ్రమ్ము నరసి యింద్ర
హంత నేఁడుగ నఱకితినమ్మ! యిదియు
నీ కృపాప్రశ్రయమ్మున నేను జేయ

గీ. సాహసించితి క్షమియింపఁ జను ననంగ
దితియు నతిలోకముగను దుఃఖితయు నైన
శక్రుఁడును భీతిఁ గనియె నే శాప మిచ్చు
నో యటంచును దితి కొంత కూరడిల్లి

చ. మును నినుఁ జంపువాని కయి పూనితి నే వ్రత మిప్డు డట్టి భా
వనయును లేదు నే నశుచిభావము పూనినయప్డు నీవు చే
సినయది తప్పుగా దయిన సేయుము నా యొకకోర్కె యే డగున్
దునుకలు నేడు గాలిపెనుత్రోవల రాజులఁగాఁగ నిల్పవే !

వ. నీవును మా రుదో మా రుద యంటివి గావున మరుత్సప్తస్కంధ
ములకు స్థానపాలకులుగా వీరగుదురుగాక ! యొకఁ డింద్రలోకచారి
యొక్కండు బ్రహ్మలోకచారి మూఁడవవాఁడు వాయు వనుపేర
దివియందునను దక్కిననల్వురు నాల్గుదిశలందును నీ వాగన్వర్థతా
సిద్ధిగా మారుతు లని చరింతురుగాక యనిన నింద్రుండు

గీ. తల్లిపాదంబులందునఁ దలను వాంచి
యెట్లు నీ వంటివో తల్లి యట్లె యగుత
మంచుఁ దల్లియుఁ గొడుకును నమరపురికి
జని సుఖించిరయ్యా ! రామచంద్ర ! తండ్రి !

క. ఈ దేశమ్మననే రా
మా! దితియుఁ దపస్సు చేసె నమరపతియు నిం
దే దితిగర్భముఁ జీల్చెను
నా దితి యిందే క్షమించె నమరేశ్వరునిన్

గీ. రెండునెలల పిండంబు జాఱిన జగంబు
లోనివారు శోకము పట్టలేనివారు
ఇంచుమించు వేయేఁడుల్లు నెదిగినట్టి
పిండమును బ్రయ్యు దితి యోర్చెఁ బెద్దతల్లి

వ. అనిన శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె

క. ప్రభు! ప్రభు! యోరిమి యిటువంటిది
త్రిభువనములయందు లేదు ధృతియుఁ క్షమయుఁ
శుభతమములైన గుణములు
ప్రభు! ప్రభు! గుణగణములందు రాజపదంబుల్

వ. అనిన విశ్వామిత్రుండు నౌనయ్యా యౌనయ్యా యోయి శ్రీరామ
చంద్ర ! తాటకాప్రాణహరణపుణ్యవాహినీభగీరథ ! సుబాహు
ప్రాణజలధిమందర! మారీచప్రాణరక్షణ ! క్షమాగుణనిధి! యనిన
శ్రీరామచంద్రుం డిట్లు పలికె

గీ. ముని భృశాశ్వుని విద్య లిచ్చినది ఘనమొ!
మునిపతీ! యీ కథాళి చెప్పినది ఘనమొ!
రాఘవుని రామచంద్రుని బ్రదుకునెల్ల
నేలుచుంటివి నీ కృపాలోలదృష్టి

వ. అనిన నవ్వుచు విశ్వామిత్రుం డిట్లనియె

సీ. పరమధార్మికుఁడు నిక్ష్వాకు వలంబున
యనునామెఁ బెండిలియై విశాలుఁ
గనె నా విశాలుండు కట్టె నీ పురి హేమ
చంద్రుఁ డఁట వాఁడు విశాలసుతుఁడు
ఆ హేమచంద్రుని యాత్మజుండు సుచంద్రుఁ
డతనికి ధూమ్రాశ్వుఁ డాత్మజుండు
ధూమ్రాశ్వునకును సుతుండు సృంజయుఁడు సృం
జయుబిడ్డ సహదేవుఁ డయపయోధి

యల్ల సహదేవుసుతుండు కృశాశ్వుం డతని
తనుభవుండు సోమదత్తుం డాతని సుతుండు
రామ! కాకుత్స్థుం డసియెడు రాజు; సుమతి
వాని కొడుకిప్పు డీ రాజధాని నేలు.

గీ. కులవిధాత యిక్ష్వాకుని యలఘుకరుణ
నఖిలవైశాలికులును దీర్ఘాయువులును
వీర్యవంతులు ధార్మికుల్ సూర్యతేజు
లును నరిందములు మహాత్ములును గుమార!

వ. ఈ రే యిందు వసించి జనకుని రేపు ప్రొద్దునం జూడంబోదు మనిన

శా. మత్యుద్విగ్నత నేగి చారులు వచింపన్ భక్తితో శ్రద్ధతోం
బ్రత్యుత్థానము సేసి యా సుమతి విశ్వామిత్రు నర్ఘ్యక్రియా
స్తుత్యాదిన్ సపురోధసుం డరిగి సంతుష్టుండుగాం జేసి సా
మత్యం బొప్పగం దక్కు నెల్ల ఋషులన్ మన్నించి యర్చించుచున్

శా. తా మిక్ష్వాకులు తాతతాతలకుం దాతల్ మెట్టినారయ్య యీ
భూమిన్ వారు తపోనిధాను లది యెప్డో నేంటికిన్ దాదృశుల్
స్వామీ! మీరలు మెట్టినారు నిది మీ సామర్థ్యమో? పూర్వపు
ణ్యామేయాచ్ఛఫలంబొ? నాదయిన ధన్యత్వం బకూపారమా

సీ. నడక యేన్గులమృగేంద్రములది యాకృతి
వ్యాఘ్రపుంగవముల యదియు నంద
మది జయంత కుబేరులది కన్నుదీర్పు క
ల్హారనీరేజంబులయది; యీ కు
మారు లెవ్వరు? దేవతారూపవంతులు
కత్తి తాల్చినతీరు గార్ముకంబు
పట్టిన తీరును గట్టినతీరు తూ
ణీరయుగ్మము సమానీతమైన
గంగ వ్యోమభూమిగత రెండుపాయలో?
స్కందుండును విశాఖుం డిందు చనిరొ?
సృష్టిమూలహేతు విష్టి రెండయ్యెనో?
ప్రభువు లేల నడచివత్తు రొక్కొ?

మ. ఎవరో సెప్పుడు పూజసేయుటయె లేదే గౌఁగిటం బట్టుటో
సవరింతుర్ బరిచర్య యన్న మునిరాట్శార్దూల మానందనం
భవబాష్పంబుల వీరు దాశరథు లవ్వా! రాముఁడున్ లక్ష్మణుం
డవు నా జన్మము దీర్చినా రసురసంహారక్రియాదక్షులై

క. అన సుమతి దశరథాత్మజు
లనియా! విన్నాను సర్వమగు వృత్తంబున్
మునినాథ! యింక నొకత్రో
వను బోయితి కాదు నాదు భాగ్యము పొంకెన్

వ. అని యథాశాస్త్రంబుగ నర్ఘ్యపాద్యంబు లిచ్చిన రామలక్ష్మణు లద్భుతంపడిరి

క. ఆరేయి యచట నుండిరి
స్వారాజ్యమునం దొసంగు సత్కారమ్మౌ
శ్రీరామలక్ష్మణులు పర
మారూఢముదంబురాసులై చలితాత్మల్

శా. స్వామీ! యింతటిగౌరవంబు మఱి యీ సత్కార మే మోర్వఁగా
లే మిచ్చోటుననుండి తె పుదయమే లేవన్ వలెన్ నాఁగ న
వ్వై మౌనీంద్రుఁడు నల్లె పోదము విశాలాధీశుఁ డీతండె కా
దా ముత్తాతలనుండి యిఁవఱకు రామా! యిట్టివా రేసుమీ!

శా. శిక్యంబుల్ గొని రైతులేగెదరు రాజీవాక్ష! కోటీరులై
శక్యంబా వచియింపఁ ద్రోవఁ గనవా శాలేయవై హేమమ
షిక్యంబుల్ బహుపూర్ణసస్యములు కంటే యీధరానాథు లా
స్తిక్యంబుల్ సుకృతంబు లా పగిదిగా క్షేత్రంబులం బండెడున్

వ. అనిన వా రా ప్రొద్దున లేచి కృతాహ్నికులై సుమతి బహు దూరంబు సాగనంపి యొకజలాశయంబు కడ మానిసి మానిసి వద్ద సెలవుఁగైకొని మగుడ లేక మగుడ లేక వెనుదిరిగి చూచుచుఁ జూచుచుఁ జనిన

గీ. దారిఁ జనినంతవఱకు నందఱు విశాల
మెచ్చికొనుటయు సుమతిని మెచ్చికొనుట
యాదరము మెచ్చికొనుటయు నంతిపురము
మెచ్చుటయు సేవకాళిని మెచ్చికొనుట!

గీ. చాలదూరమ్ము చనగాఁ దమాలవృక్ష
బహుళమైనట్టివని యడ్డువచ్చినంత
నిచటికి విశాలరాజ్యమ్ము లిచటినుండి
యమలగుణ ! శాంతమతి ! విదేహములు రామ!

మ. నెఱి నిక్ష్వాకువునుండి వారు నిమినుండిన్ వీరునున్ మైథిలుల్
మఱి వైశాలికులున్ దమాలవని యీమధ్యంబునం దెల్లయై
గుఱుతై కానుగుచెట్లకై పొదలకై గూడన్ వివాదం బటం
చెఱుఁగన్ బోరు తమాలకానన మ దిల్లే యెన్నియేం డ్లుండెనో !

క. వైశాలికనరపాలుర
ధీశబలతఁ జూచివచ్చితివి మిధిలాధా
త్రీశులను నెఱుఁగఁబోయెదు
రాశి యయిన పున్నెము లగు రాజుల రామా !

మ. అల వైదేహులఁ గూర్చిగాని రఘురామా ! చెప్పఁబోగాఁ బొగ
డ్తల వైయర్థ్యము కల్గు నన్న నుడివెంటన్ మానులుం జూచి యా
తెలిమేడల్ వెలుఁగైనదే మిథిలకాదే యన్న నౌనన్న మా
నులు కేల్మోడ్చి నమస్కరించి రసమానుల్ బ్రహ్మవిద్యాగురుల్

ఉ. ఎప్పుడు చూతునో మిథిల యెప్పుడు వాజసనేయసంకథల్
తప్పక పోల్చుకొందునొకొ ! ధర్మపుబొడ్డును బ్రహ్మబుద్ధి నే
నెప్పుడు చూతునొక్కొ ! మిథిలేశు నటంచును రాముకన్నులన్
గుప్పున వచ్చె బాష్పములు కోసలు దేరిన వెల్లము [sic]త్తెముల్

ఉ. రాముఁడు పల్కకే చరచరన్ నడచెన్ మిథిలాసమీపమం
దే ముఁనిపల్లియో యుపవనీడితధాత్రిఁ బరిత్యజించి తా
నా మునియేగెఁ గావలయు నంతయు బీడయి పర్ణశాలయున్
గోమతి కూలిపోయెఁ బురుగుం గనిపించదు చుట్టుపట్టులన్ ౫౦౯

సీ. ఈ కావి కొనకేల యేగెనో తరుశాఖఁ
గాషాయమును బీలికలుగ వ్రేలు
నీ నీరు కొనకేల యేగెనో కొక్క కమండ
లువు నీరు ముఱికియై సద్రుమాయు
నీ తోలు కొనకేల యేగెనో కృష్ణచ
ర్మము వానకెండకు మాఁగిపోవు
నీ మాల విడి యేల యేగెనో స్ఫటికముల్
వ్రీలి యట్టిట్టుల విరిసిపోవుఁ
బాడువడి హోమకుండముల్ పూడిపోవు
బీడువడి యగ్ని వేదులు గాడిపాఱుఁ
బాదలలో నొక కుందెలు పొడయు లేకు
చెట్టుపైఁ జిల్క యాడిన చిన్నె లేదు

గీ. కడుఁ బరిభ్రష్టమైన యోగంబువోని
యాశ్రమముఁ జూచి రాముని యక్షులందు
బాష్పములు గుత్తులై రామభద్రుముఖము
హరి వదలిచన్న వైకుంఠమట్లు తోఁచె

వ. వైకుంఠదేహాళీదత్తసంగతకస్తూరికారంగవల్లీమంగళాభిరామం బై శ్రీరామచంద్రుని మొగంబు హిమాచ్ఛాదితోషఃకమలమ్ము వోలె నైనఁ గాంచి గాధేయుండు

గీ. తండ్రి తండ్రి! బాష్పములు నేత్రముల తుదల
గుబ్బటిలనీయఁబోకు నా గుండె చెదరు
గౌతముని యాశ్రమ మ్మిది గౌతముండు
సుఖముగా నుండె దీప్తతేజోవిధాత

ఉ. తీవ్రవ్రతపఞ్శిఖావిమలదీధితి గౌతముఁ డొక్క హేతువై
సువ్రతభగ్నకారి యగు చోటును దీని శపించి యేగె నం
తే వ్రతిమాళి తాను నెటకేనియుఁ బోయి తపస్సు చేయునో
తీవ్రకృపామనోజ్ఞపరిధీ! వినిపించెనఁ దన్నిమిత్తముల్   ౩౧౪

క. వినవే యన రాఘవుఁడుఁ
గనుఁగోనలఁ దేరి హాసకలితాననమో
హనమూర్తి యంజలించిన
మునిపతి యాననము నవ్వు మొలకలుఁ గాఁగన్

ఉ. గౌతమమౌని సాధువు నఖండతపస్వి లతాంగిత్రోవ నహ
ల్యాతరళాక్షితో నిచట నాశ్రమమై పటుధర్మమూర్తియై
ప్రీతుల నెల్లచో నదుపుపెట్టి హృషీకములన్ మలంచి ప్ర
స్ఫీతహృదగ్నియై తపముఁ జేసెనయా! బహువర్షపూగముల్

ఉ. అందపుఁగోన యామెయు నహల్యయు గౌతమమౌనియున్ శతా
నందు సుతున్ విదేహనరనాథులయింట్ల పురోధసున్ మహా
నందుఁ దపోనిధాను మునినాథుని గాంచిరి వేల్పు లాశ్రమా
ళిందములం జరింతు రమలీకృతమానికృపావలంబులై

మ. ఒకసిద్ధింబడి వేలువర్షములుగా నున్నన్ దపోమూర్తియై
యకటా గౌతము డట్టివేళను నహల్యాబుద్ధియై యింద్రుఁ డా
యకతోఁ గేళిని దీర్ఘకాలముగ మోహగ్రస్తుఁడై కోరుచున్
సకియం జూడఁగఁ బల్కరించఁ దటి తోఁచన్ రాక యెన్నాళ్లకున్

గీ. మునితపముసందుఁ గనిపెట్టి మునియవోలె
వేషమును గట్టి యాశ్రమవీధి కేగి
యోసి యోసి యహల్య! యిట్లొక్కసారి
రావె! యనఁగ నహల్య; పురందరుండు

ఉ. కట్టినవేసమున్ బలుకుకై వడి చూపులరీతియున్ మదిం
దట్టి వినూత్నవైఖరిగఁ దా బహుకాలముగాఁ బురందరుం
డట్టె తనుం గనుంగొనుట నా కనుగోసలు గుర్తుపట్టి యా
గుట్టును బైటపెట్ట కిదిగో ఋతుకాలము కాదు కాదనన్

క. కాముకులకు ఋతువగుటయుఁ
గామి యగుట కలదె యోసికామిని! యన్నన్
బో! ముని చూచిన నీకును
స్వామీ! నాకును మఱింత ప్రాణాంతకమౌ

వ. పొమ్మన్న నింద్రుం డెటెంగిన డెటఁగనే యెటఁగ నని విడివడి

మ. ఇది నీకై యదియెన్నియేండ్లు దిగులయ్యెన్ నా కహల్యా! యనన్
మది హేలార్థముగాఁ గుస్సుళ్ళిడిన యా మంజూషికారత్న మా
నదనా యియ్యది? కోడికూసెనె? యనన్ నాకేసఁ డానందమున్
గదురన్ నవ్వుచుఁ బోయె నంతటన చీఁక ట్లేగుదెంచెన్ వడిన్

చ. నిశి నిశి యెల్ల నింద్రునకు నీలసరోరుహలోచనావచో
నిశితమనోహరార్థవిపణీకృతధీకునకున్ మనోజ్ఞనుగా
విశదతనూసమార్ద్రవినివేశనదర్శనధీర్ఘురీసహ
ప్రశకలితాక్షిగోళునకు సాగియు సాగదు కోడి కూయదున్

గీ. ఇట్లు కాదని లేచి సురేంద్రుఁ డటుల
నే చతుష్షష్టిసకలకళాచతురుఁడు
తన శిరస్స్థమాణిక్యమ్ము తామ్రమైన
చూడముగ నొప్పి తానుగాఁ గోడి కూసె

చ. ధృతమునివేషుఁడై బయలుదేరిన నా నిశిఁ గృష్ణపక్షసం
గతమగు ద్వాదశిన్ బలుచగా వెడలెన్ గడరాత్రి వెన్నెలల్
ధృతమతి గౌతముండు నరుదేరెను మందిరనుండి చూచె ని
ర్గతుఁడయి మాసినద్దమునఁ గన్పడనౌ ప్రతిబింబ మట్లుగన్

ఉ. తన్ను ద్విధాకరించిన వృథామతిఁ గాంచి క్రుధామతిన్ బలే
పన్నితి వోరి లౌకికుఁడ! భామిని నీ కనులన్ విలాసముల్
కన్నది నేను బాపములు కన్నది నేఁటికిరా ఫలించె నీ
తెన్నున ఛాందసాకృతిని దెచ్చెద వేమి సుఖంబు జారరా!

క. తనర సురాపానార్థము
చనుచున్ బీతాంబరంబు సవరించినటుల్
ననుఁ గూర్చి యేలఁ గట్టితి
విని వేసము దుష్టధీనివిష్టాఘోహా!

శా. ఏరా! నీవిటు వచ్చినావు సరి యా యిల్లాలు పౌలోమి నీ
కై రాపిళ్ళుగ వేచియుండెడును గాదా! యామెనుం గూర్చి యే
మారంభించిన మాటయే కలుషమా నాత్మీయతా దారలుం
గారా! యొక్కటియైన కోర్కెఁ బడి సంకల్పింతు మిథ్యామతీ!

చ. పశువులఁ గాంచియైనఁ గనవా? ఋతుసంగతి యేక కామినీ
వశముఁ గపోతరాజుఁ గనవా? త్రిదశేశ్వరతానిరూఢి యా
పశువును బక్షికన్నఁ జెడఁబట్టెఁ విచిత్రత శాశ్వతంబురా?
ప్రశమితవాంఛమైన యొకపాటి వెలుఁగు నెఱుంగ వింతకున్

చ. దొర నని యందగాఁడ నని దోఁచి యొసంగెద నంచు నీవు కా.
పురములు కూల్చినన్ బికిరపుం బ్రదుకైన జనంబు లాంద్రకున్
విరహితులై శరీరసుఖవేదనఁ గాంచఁగ రాదొ నీకు మైఁ
దిరిగిన జీవుఁ డచ్చటను దిద్దఁడొ యీసొలపుల్ కుమీదకా!

చ. ఒకచిఱుభేద మేమిటికి నుగ్మలు లందఱ దేహనిర్మితుల్
ప్రకటితరీతి నొక్కఁడగు పద్ధతియే యిఁక దేనిఁ జూచి యీ
వికృతపుఁజేఁత దేనిఁగని వెక్కిళి పట్టెదొ? దానిరూపముల్
వికృతముగాగ దేహమున వేయి ధరింపుము నిత్యదర్శివై

మ. అదియే ధ్యానముగాఁగ నుండెదవు నీ వా హేతువై నీకు నే
నదియే శిక్షను జేసితిన్ జనుమురా యన్నన్ ద్రపామూర్తియై
త్రిదశేశుండును మేనఁ బల్కికలుగాఁ దేరన్ వలన్ మేన నొ
ప్పిదమై కప్పిన పల్లెవానివలె రొప్పెన్ స్వర్గమార్గంబునన్

వ. అంత గౌతముండు భార్య నహల్యం బిలిచి పోవుచున్న యింద్రుం
జూపించి యిట్లనియె.

క. త్రిదశపతికిఁ ద్వాదృశ లగు
మదవతు లోక వేయిమంది మసకలు కలిగెన్
త్రిదశపతి దివానిశ లని
చెదరం డిక నిత్యభోగచిహ్నతుఁడు సుమీ!

ఉ. నా తప పట్టు లుంచు మది నాదు దరిద్రత చాలు నాకు నా
యీ తనుయష్టిలోన మఱి యేడగులోకము లేలువానిలో
నే తమకమ్ము కల్గు నదియే యది వేయిమడుంగు లెక్కువై
నీతియు న్యాయమై వెలుఁగునే సురరాజును కాలిగోటికా ౫౩౬.

ఉ. పేదతనంబులోనఁగల పెక్కువ సత్కులమందుఁ గల్గు మ
ర్యాదయు నీ వెఱుంగ వవురా! యొకజాతివి గమ్మటన్న నా
పైదలి భీతినొంది మునివల్లభుఁ గాంచి ప్రభూ! క్షమింపవే
రాదగు జాతనం బయిన రాపిడి తగ్గవలెన్ మనస్సులో

మ. పృతనాసాహుఁడు వేయియేఁడులుగ స్వామీ!నన్నుఁ గాంక్షించెడున్
మతి నిన్నాళ్ళును బిగ్గపట్టితి నిలింపస్వామి సాయంతన
మ్మతిగుప్తాకృతి వచ్చి నన్నడిగె నే నావేళ మోహంబు నొం
దితి నీ మోహము తీరఁగావలయు గానీ జాతి నెట్లాదునో

శా. ఈ మోహమ్ముఁ దొలంచి నీసతిగ నన్నేలన్ వలెన్ జాయిగా
స్వామీ! యుండుమటన్న నుండెదను వర్షంబుల్ పదార్వేలుగా
నీ మోహమ్ముఁ దొలంచవే యనినఁ దన్విన్ గౌతముం డీ శిలా
సామాన్యం బొకయద్భుతంపుఁగ్రియ నైశ్చల్యంబు ప్రాప్తించెడున్

ఉ. ఎప్పుడు నీదుమోహ మది యెల్లయు విచ్చునొ రామచంద్రుఁడై
యప్పుడు వచ్చు స్వామి యని యా ముని యేగె హిమాచలంబునన్
అప్పగనై యహల్య తన జాతితనంబుఁ దొలంచు సామికై
యిప్పటి కిందె యుండెను సుమీ! యని గాధిసుతుండు చెప్పినన్

క. సౌమిత్రి రామచంద్రుని
ప్రేమయు గౌరవముఁ దొలుక వీక్షింపఁగ శ్రీ
రాముని ముఖమున లజ్జా
శ్రీమంథరమధునదంబు చిందులు త్రొక్కెన్

చ. పిలపిలనొచ్చు నంత వినిపించె శుకీకలవింకశారికా
కులకలరావముల్ తరునికుంజలతాళులఁ గూహుకూహుసం
కులనినదార్భటీమధురకూజితకోకిలకాకలీస్వరం
బులు గగనంబునం దెగిరిపోయెను సారసహంసరావముల్

సీ. నేత్రపర్వముగ నిండిన పూలచివురుల
వృక్షశాఖలఁ గావు లెండుచుండె
నట్టె దైవతగంగఁ బట్టితెచ్చిన కమం
డలువారి శుభ్రమై వెలుఁగుఁ జిమ్మె

నవనవలాడి కృష్ణమృగాజినం బంతే
యప్పుడే పఱచినయట్లు తోఁచె
వృక్షశాఖలయందు వ్రేలాడు జపమాల
స్ఫటికాచ్ఛకాంతులు చౌకళించె
హోమకుండంబులం దగ్ని యుజ్వలించెఁ
దీర్చిన బ్రుసీమనోజ్ఞ వేదికలు నొప్పె
నోయి! రఘురామ! రామచంద్రా! యిదోయి
స్వాగత మటంచు వినవచ్చెఁ బలు కొకండు

చ. కలకలనాడు తోరణవికాసపు ముంగిటి పర్ణశాలలో
వెలువడి గౌతముం డమృతవీచిక నవ్వున వచ్చి యెల్ల మా
నులకును నర్ఘ్యపాద్యములు నూత్నసపర్యలుగా నొసంగి క
న్నులబడి యాత్మయే యుఱుకునో యన రాముని జూచి చూచుచుఁ

గీ. ఓయి రఘురామ! రామచంద్రా! యిదోయి
స్వాగతము కన్నతండ్రి! సుస్వాగతమ్ము
నీ కొఱకు వేచియున్నారు నీరజాక్ష!
పర్ణశాలాంతరమ్మున భక్తజనము

వ. అందఱు నాశ్రమసరస్సున మాధ్యాహ్నికక్రియలు నిర్వర్తించి భోజ
నంబునకు రండనిన వారును స్నానమ్మొనాడి యగ్నిహోత్రంబులు
చేసి పర్ణశాలాభ్యంతరమ్మున బంతులుదీర్చి పఱచిన పర్ణంబుల
ముందుఁ గూర్చుండిన

సీ. ఒకచేత పంచభక్ష్యకములుఁ బరమాన్న
మిరవొందుచున్న పళ్లెరముఁ బూని
యొకచేత గాంగవారికమండలువు పూని
యన్నపూర్ణాదేవి యనఁగ వచ్చి
చేతి పళ్లెరమును క్షితితలంబున నుంచి
యిఁక నొక్క పళ్లెర మెత్తి కప్పు
రంబు వెల్గించి నీరాజనం బెత్తి యో
శ్రీరామచంద్ర! దాక్షిణ్యమూర్తి!

రామ! రఘురామ! దశరథరామ! యో య
యోధ్యరామ! జానకిరామ! యోయి తండ్రి!
యసురసంహారరామ! పట్టాభిరామ!
యనుచు నీరాజనం బొసంగిన దహల్య

సీ. పేదయింటికి దివ్వె పెట్టిన యట్లుగా
నారచీరలు గట్టి క్షీరజలధి
కన్యకామణి వచ్చు కైవడి హిమగిరి
కూఁతురు భూతేశుకొఱకు వ్రతము
పూనినకైవడిఁ బొలుపారెడు నహల్య
నీరాజనంబెత్తి నీరజాక్షు!
కరుణవారాశి! భాస్కరవంశవారాశి
పొడిచిన నీహారముగ్ధరోచి
రామ! రఘురామ! దశరథరామ! యో య
యోధ్యరామ! జానకిరామ! యోయి తండ్రి!
యసురసంహారరామ! పట్టాభిరామ!
రామ! రఘురామ! రామ! శ్రీరామ యంచు

సీ. జలధికన్యాకుచస్థలినీలమణి తాళి
బొట్టు గట్టైభవాంబునిధి యొడ్డి
శ్రీవికుంఠపురీధురీభూత మగు పచ్చ
డాలు వాలై యఘశైల మగలి
గరుడిమూపున పదాంబురుహ ముంచిన వీర
ముద్దై హద్దై దోసములు మలంచి
ముక్తికాంతాగళమ్మున హత్తుకొను నల్ల
పూస మోసై పున్నెములు జనించి
రాసులై పేర్చు వాంఛాతరంగములును
బలిసి ఆకట్టు పొందిన పాపములును
సర్వలిప్తల బలిసెడు స్ఖలితములును
బాసి నా గుండె నడకువల్ బలియుచుండె

సీ. మునిగుప్తమా మనోమూలమై చను వేల్పు
కుజము నాపైఁ దనకొమ్మ సాచె
పాదుగుధారలవాక పొర్లెడు తెఱగంట్ల
ప్రష్ఠౌహి నాపైని బాలుచిలికె
చల్లనివెలుఁగులౌ జాబిల్లి జిగిదిండి
మాందాళి నాపైని జెందిరించె
కలుషమ్ములను రాపిడులుపెట్టు సురధాణి
శ్రీధుని నామీఁదఁ జిలకరించె

బడలికలు వాసితిని గొమ్మపట్టులందుఁ
బేర్మిఁ ద్రావితి క్షీరవార్బిందులందుఁ
జెంగలించితి రత్నంబు చిందులందుఁ
జెలఁగి మునుకాడితిని గంగచినుకులందు

సీ. సచ్చిదానందముల్ స్కంధత్రయము గుర్తు
గా నున్న యొకచెట్టుగానిచెట్టు
పంచభూతము లను బంచశాఖలు సాగి
యైదుగుణంబుల నవఘళించి
పంచేంద్రియాఖ్యశిఫల్ దిగి యవ్వాని
మొదళుల విషయముల్ మొలకలెత్తి
బుద్ధియు మనసును బొల్చు నహంకృతి
విషయేంద్రియములకు వేళ్ళుపాఱి

యొకమహాగాధ పెంచిన యొక్కఁడైన
చెట్టుగాని చెట్టుతనమ్ము జిగివెలుఁగున
కంజలించెద నేను నారాయణునకు
రామచంద్రునకును రఘురామునకును

సీ. కమలాకుచోపరికస్తూరికాగంధి
శాటినాగరకత సాగివచ్చె
వైకుంఠమంగళద్వారతోరణపారి
జాతవాసన లిందు సాగుఢించె

వనమాలికాగంధవాసనాలుబ్ధబం
భరకోటి యిచటికిఁ బాఱుదెంచె
ముక్తికాంతాహాసముగ్ధమందచ్ఛటా
సంతాన మిచ్చోట గంతుసెట్టె
నింతసభ్యత నాయెద నేలగలిగె
నీ పరిమళ మేల నా యెద వహించె
నింత ప్రభులోభ మేల నా యెదకుఁ గలిగె
నింత యానంద మేల నా యెద జనించె

సీ. ఋషి నారదతుంబురుప్రౌఢసామగా
నాలాపములు నోట నాడినట్లు
శ్రీఘృతాచీ మేనకాఘులంఘులితమం
జీరధ్వనుల్ నోటఁ జిలికినట్లు
లలి లయానుగగరుచ్చలనన్నృత్యత్తౌర్య
చరణరావము నోటఁ దెరలినట్లు
పద్మాలయాహస్తపద్మానుకూల తా
ళామృతధ్వని నోట నలరినట్లు
శ్రీవికుంఠపురీసమావృతసమస్త
భక్తలోకంబు నా యెదఁ బాడినట్లు
శ్రీయుతాకారమై తోఁచు నా యెడంద
నరుదుగా రామభజనమందిరము తోఁచు

సీ. ప్రభు మేనిపైగాలి పైవచ్చినంతనే
పాషాణ మొకటికి స్పర్శ వచ్చె
ప్రభుకాలిసవ్వడి ప్రాంతమైనంతనే
శిల కొక్కదానికిఁ జెవులుగలిగె
ప్రభుమేనినెత్తావి పరిమళించినతోన
యశ్మంబు ఘ్రాణేంద్రియంబుఁ జెందె
ప్రభునీలరత్నతోరణమంజులాంగంబు
గనవచ్చి ఱాతికిఁ గనులు గలిగె

ఆ ప్రభుండు వచ్చి యాతిథ్యమును స్వీక
రించినంత నుపలహృదయవీధి
నుపనిషద్వ్రతాన మొలికి శ్రీరామ భ
ద్రాభిరామమూర్తియగుచుఁ దోఁచె

వ. అనిన శ్రీరామచంద్రుండు లేచి యహల్యాపాదంబులకు నవ
రించిన

గీ. సర్వమానికంఠరసంపదుద్దీర్ణమై
స్వస్తి స్వస్తి రామచంద్రునకును
స్వస్తి స్వస్తి మానిసంతోషమూర్తికి
ననుచు మంత్రపుష్ప మనిరి నోట ౫౭

ఖ ం డా ం త ము

గీ. ఓయి నా ప్రాణనాధ! శివా! యిదియు న
హల్యఖండంబు నీ కృప కగునుగాక!
పార్వతీశోభనాద్రి గర్భంబు రచన
యల్ల ముక్త్యాలపతి వినసైన రచన

ఉ. ఐహికమున్ విరక్తిఁ గొని యాత్మపదార్థపరార్థనై చికీ
ర్షోహనశీలమా నెడదఁ దూఁగిన తూఁకువ నీవు క్రొత్త రూ
పై హవణించుటో! హృదయమందిన మేలిమి యైన తేకువో!
ఓ హర! రెంట భేద మని యొప్పని నీదు నను గ్రహంబొకో!

మేఘవిస్ఫూర్జితము.

స్థిరాంశు ప్రస్విన్నామృతకరవియద్దేశచూడామనోజ్ఞా!
పురాళిప్రధ్వంసాద్భుతతరభుజాభోగకేళీసమజ్ఞా!
మరుత్పాళీకేళీగిరికృతధనుర్మండలీలగ్నవిష్ణూ!
సరజ్వాలాహాలాహలవిషమహాసహ్యరేఖాసహిష్ణూ!

ధనుష్ఖండము

క. శ్రీయోగిరాజహృత్కమ
నీయసుధాస్యందికోన్మనీచరమకళా !
తోయదమృదురేఖాశో
భాయుతరుద్రాక్షకాంతిభాగహిమగళా !

సీ. రఘువులకోవక్షీరధిచందమామకు
వింటి కోసలయందు విజయమగుత
కౌసల్యాబిడ్డకుఁ గన్నతండ్రికి విదే
హాధీశుసభలఁ గల్యాణమగుత
తాటకాప్రాణసంతానద్విజిహ్వున
కఖిలమార్గమునందు నభయమగుత
యఖిలేశ్వరున కహల్యాప్రాణదాతకుఁ
ద్రిభువనంబులయందు శుభములగుత
గౌతమర్షి తేజము కూడుకట్టియున్న
యీ యహల్య ప్రాణములలో నెగయుచున్న
శ్రద్ధలును భక్తులును బరిస్పందములును
తండ్రి వెన్నాడి శుభములు తార్చుగాత

ఉ. నాయెదలోని నెత్తురులు నాఁగను గైరికధాతు వోయి తం
డ్రీ! యది నీ ముఖాబ్జమున నెల్లయుఁ బ్రాణముతోడఁ బెట్టెదన్
బ్రేయపుబొట్టు దీని సవరించుచు నుంటిఁ గోసల్ మలంచి నీ
మై యఖిలామరుల్ సకలమార్గములన్ బరిరక్ష సేయఁగా

సీ. ఓ యమ్మ భూదేవి! యీయయ్య రఘుశిశు
బడలబెట్టకు మమ్మ యడుగులందు
ఓ వాయుదేవ! రఘూద్వహు శ్రీరాము
సొక్కిపోకుండఁగఁ జూడుమయ్య

ఓసి తేజోభూతమా! సామి తేజమ్ము
బొట్టు దీధితులను బొక్కనీకు
ఓ యగ్ని! యీ కౌసలేయుండు పసిపాప
కడలనాల్గింటను గాచియుండు
ఓ జలాధిదేవతలార! రాజశిశువు
నీ రసాధిదేవత చూడుఁడీ! సమస్త
రసపథంబులయందున రాపులేక
స్వామి మిథిలేశుసభలకు సాగుచుండె

వ. అని యహల్యాదేవి శ్రీరామచంద్రుని ముఖంబున విజయతిలకం బుంచి
ఋషు లెదురుచూచుచున్కి నిట్లనియె

సీ. నా ప్రేమ యిద్ది యెన్నాళ్ళిట్టులే యుండు
కదలిపోవయ్య రాఘవకులేంద్ర!
ఎన్నాళ్ళు తిలకంబు నిల్చి తీర్చుచునుండు
మునులు వేచెదరయ్య ముద్దుబిడ్డ
ఈ సాగనంపుట కెప్పు డంతుండదు
వహ్ని లెత్తిరిసుమీ బండ్లపైని
నా ప్రేలి యెఱ్ఱదనాలకుంకుమ యారఁ
దా విదేహముల కీ వరుగవలయు
నాయనా! యచ్చటను శతానందుఁ డుండె
నీవు నా బిడ్డ వగుట వానికిని జెప్పు
నీవు నా తండ్రి వగుట వానికి వచింపు
నీవు నా దైవమగుట వానికిని దెల్పు

మ. అలవైదేహియు శ్రీయుఁగాఁ దిరిగి పోనా వేళఁ గళ్యాణమూ
ర్తులు మీ జంటలు గౌతమాశ్రమముగాఁ ద్రోవం జనంజూడుఁ డా
శిలయా నొక్కతె వేచియుండు నిట రాజీవాక్ష! మీకోసమై
యలరుంభక్తిమె పేని చీర లని మీకై కట్లపెట్లంగనై

క. అని పంపలేక పంపిన
మును లాలస్యంబునకును ముగ్ధులుగాన్వై
చని రీశాన్యదిశంబడి
జనకుని యజ్ఞాయతనము చనుదెంచె నటన్

సీ. శ్రవణపేయంబుగాఁ జనుదెంచె స్వాహావ
షట్కారదీర్ఘ ఋక్సంతతులును
ఘ్రాణతర్పణముగాఁ గదలివచ్చె నవాజ్య
హావిరుత్థధూమ మేఘాళిపొరలు
నేత్రాభిరామమై నిగిడితోఁచెను సర్వ
దేశసమాగతద్విజకులంబు
సంకులం బయ్యె నెచ్చటఁ ద్రోవ బహుశత
శకటీప్రపూర్ణ యాజ్ఞికధరిత్రి
యంత గాధేయుఁడును వివిక్తాభిరామ
మైన యొకసరస్తీరంబునందు బండ్లు
దించి యట రావికొమ్మలు వంచి త్రుంచి
యెడ్లకును మేఁతవేయించి యెసఁగునంత

క. మునివృషభురాక తెలిసిన
ననఁగి శతానందఋత్విగాళిపురస్థుం
డును వచ్చె జనకభూపతి
వినయము కనుగోనలందు వియ్యంబులుగా

ఆ. ఋత్విగాళి దీప్తఋక్స్వానముఖరులు
ఋషిమహేంద్రు నర్ఘ్యమిచ్చి పూజ
సేయ ఋషియుఁ బూజసేతఁ బొంది నృపాలు
నడిగె రాజ్యక్రతునిరామయములు

వ. అంత రాజు కృతాంజలియై యెల్లఋషులను బరిచారికానీతాసనం
బుల సుఖనివిష్టులం గావించి ౧౨

క. నీ వచ్చుటచే యజ్ఞము
 భావితఫలవంతమయ్యెఁ బ్రభు వరు దేరన్
 దేవతలు నిలిచి రిచ్చట
 నీ వచ్చుటచేఁ దరించెనే నా జనువే

వ. ఓయయ్యా మునిదేవ! యజ్ఞంబునఁ బంద్రెండవదినంబు శేషహో మంబు సుత్యాహోమంబున దేవతలం జూతువుగాని యని మఱల నంజలించి

శా. శ్రీ వక్షస్థలమందు డిగ్గినగతిం జెల్వొంది గాఢోరసుం డావిష్కారము నందియున్న ధరణీనాకావనస్ఫూర్తిమ ద్గ్రీవాబాహుముఖాభిరాముఁడు దరశ్రీస్మేరరేఖాజగ ద్భావాకర్షణశీలుఁ డీ వటువు శోభారాశి యెవ్వాండయా?

శా. గోధిప్రౌఢజగన్నిరాకరణమా గోమొప్పఁ దూణీరముల్ గోధాత్రాణము ఖడ్గముం ధనువుఁ గైకొంచున్కి రాజన్యవం శాధారంబగు మూర్తిఁ జెప్పెడును మోమందంబు దర్పంబునన్ గాధేయా! రఘువంశభూపతుల ప్రాగల్భ్యంబు సూచించెడున్

వ. ఈ పిన్నవాఁ డన్నిరీతుల నన్నగారిం బోలియుండె; వీరెవ్వ రన్న గాధేయుండు

శా. వీరా! వీరు విదేహరాజ! మిథిలావృద్ధశ్రవా! యాజ్ఞవ ల్క్యార్యాధోజ్జ్వలశిష్యతాజలధి! బ్రహ్మజ్ఞాని! సీరధ్వజా! ఈ రాజన్యకుమారులన్ దొరకినా రెచ్చోటనో నాకు నా తోరా నే నొకచోట వెన్దిరిగి చూతున్ వీరు గన్పించిరన్

చ. అపు డొక యజ్ఞదీక్షితుఁడనై సవవిఘ్నకృదుగ్రులైన కా ణపులయు బాధ మెక్కుడయినన్ గొనిపోవుచు నుంటి వీరి; మా ర్గపుఁబిడుగయ్యె నంత నొకరాక్షసి; తాటక దానిపేరు, నీ నృపసుతుఁ డొక్కబాణమున నేసిన రాక్షసి చచ్చె భూమిపా!

వ. అనినఁ దాటకోపద్రవం బెఱిఁగిన సభలోని ఋషులందఱు నాశ్చర్య పోయిరి; అంత గాధేయుండు

ఉ. నీచులు దైత్యు లిద్దఱయి నించిన మాంసముగా సుబాహుమా
రీచులు పంక్తికంధరుని ప్రేరణచేతను నాదుయజ్ఞ మా
హా! చెడుచుండినన్ ప్రభువులై చనుదెంచిన వీర లిద్దఱున్
గాచిరి యాఱురాత్రులునుగాను బవళ్లునుగాను దండ్రులై

గీ. ఆ సుబాహుని నాగ్నేయమైన విశిఖ
దాహమున మింట మింటనే తగులఁబెట్టె
నే పృషత్కంబొ మారీచు నెగురఁగొట్టె
నాతఁ డేమయ్యె నీ పట తయిపులేదు

గీ. ఒకటాయె యేమొ స్త్రీయై
చకితాక్షులమైన మాకుఁ జోకట్లుగ నా
యక యీతనిం బలిధ్వం
సక! స్వభు! వైకుంఠ! యనుచు సన్నుతిపట్టెన్

వ. అంత నిచ్చటికి వచ్చితి మనిన సభయంతయు నాశ్చర్యంబును సంభ్రాంతియుఁగా జనకపురోహితుండయిన శతానందుండు వించు వించు లేచి లేచి

శా. ఏమీ! యమ్మ శిలాతపస్వినియుఁ దా నీకుట్టి కాల్దాకినన్
శ్రీమన్మోహనమానుషాకృతిని దాల్చెన్ జెప్పవే గాధిసూ
తీ! మా తండ్రియు రామచంద్రుఁ డితఁ డౌనే రాఘవుం డేమి నో
మో! మాయమ్మ యహల్య యిప్పటికి నొప్పున్ శాపనిష్కారమై

ఉ. అది యటులయ్యెనే దశరథావనినాథులబిడ్డ లీ ప్రభుల్
సదయుల తండ్రిగౌతముల శాపము నిష్కృతి యట్టు లొటచేఁ
బొదలఁగఁ దల్లికిన్ నికటభూమిఁ బురోధసుఁ డౌచునుంట సు
మ్మిది మిథిలేశులొద్ద నిది మీ కృపసూ! కుశవంశభూషణా!

ఉ. త్రోవను గాంచుచే మదిని దోఁచెను నా కది యేల చెప్పఁగా
దేవరహాస్య మంచు ముని తిన్నగ రామునివద్ద కేగి యా
నీవటె యయ్యా! యీ యడుగు నీదటే? యీచిఱునవ్వు నీదటే?
నా వలనుం గనుంగొనవె! నా హృదయాంతరరత్నదీపికా!

వ. అనుచు నఖశిఖాపర్యంతము రామచంద్రునిఁ ద్రావుచున్న కన్ను లతో శతానందుం డేమొ యేమో యడుగుచుండినంత రామ చంద్రశతానందు లిద్దఱుఁ బరస్పరస్నిహ్యమాణు లైనంత జనకుండు

చ. అగు రఘువంశయోగ్యమగు నాకృతి, యిద్దఱయందునన్ దగుం దగుఁ బటుదోరమందమగు దర్పము చేసినచేత యద్భుతం బొగి సకలంబు నం దొదిగియున్నది వీరును యజ్ఞదర్శనా నుగులయి రాక యీ క్రతువునన్ ఫలవంతము నేఁ గృతార్థుఁడన్

చ. దశరథరాజు నాకు నరుదారఁగ మిత్రము వాని యింతలా శిశువులఁగాంచి నా మనసు జెందెడు మోదముఁ జెప్పఁజాల నో కుశికసుతా ! యనుంగుకొడుకుం గన నా పతి దైన నోర్వ్యగా ని శతగుణంబుగా ఫలము నెక్కొనె; జన్నము నేను జూచితిన్

వ. వీరి నామధేయంబు లెట్టివనిన గాధేయుండు పెద్దవాఁడు రామ చంద్రుండు పిన్నవాఁడు లక్ష్మణుం డని చెప్పి రామచంద్రుండు కౌసలేయుండు లక్ష్మణుండు సౌమిత్రి యనె నంత రామచంద్రుండు లక్ష్మణునికంటెఁ బెద్దవాఁడు తృతీయాంబాపత్యంబు భరతుండును లక్ష్మణునితోడి కవ శత్రుఘ్నుండును గలరు, మేము నలువుర మన్న దమ్ముల మనిన

క. ఆలాగటోయి తండ్రీ !
యేలాగూ? దశరథునకు నీ నలుగు రశే!
నాలుగుతునుకలు నీదగు
నాలాపమె మిత్రు విన్నయటులై యొప్పెన్

వ. అని రామలక్ష్మణులను జేరఁదీసి రామచంద్రునిమూర్ధంబు మూర్కొని నంత శతానందుండు గాధేయుని రామచంద్రునిం గనుంగొంచు విషాదానందవాక్యైక

గీ. ఓయి మునిలోకశార్దూల! యోయి గాధి
తనయ ! యో బాలకాకుత్థ్స! దశరథాత్మ
జాత ! యో కౌశికా ! యోయి సత్తపోని
ధాన ! యో రామచంద్ర ! యో తరణికులుఁడ ! 3౮.

ఉ. అర్ఘ్య మొసంగెనా జనని యాకృతిఁ బొంది మహాశిలాతపో
దైర్ఘ్యము మాని పాద్యమును దాను నొసంగెన? రామచంద్ర! నీ
కర్ఘ్యము పాద్య మిచ్చెనటె? యమ్మ తపోనిధి యా శిలాతపో
దైర్ఘ్యము వేయియేండ్ల కరుదారఁగ మానెనటే కృపామతీ!

క. విధి చెడ్డదోయి రఘుకుల
పృథుకా! యది చివటిదాఁక నెడలించవలెఁ
పృథుతరము మహాతేజము
విధురము దురనుష్ఠితంబు విధిచేత గదా!

మ. ఇది యేనాటికి నేమగుఁ దెలియ దోయీ రామ! యెన్నేండ్లుగా
బ్రదుకో యన్నిసమల్ నెలల్ దినము లిప్తల్ లిప్త రక్షింపఁగాఁ
దుది నీ జీవితమెల్ల శ్రేష్ఠమగు; లేదో యొక్క విఘ్నంబుచే
నిది పాపంబున నంటి యల్లె యగు స్వామీ! యెల్లకాలానకుఁ

మ. అది కృచ్ఛ్రంబు తపంబు తుట్టతుద కేలా వచ్చు నిర్విఘ్నమై
యదియుఁ వచ్చునో రామచంద్ర! విధిచే నా రీతి నుద్దిష్టమై
పొదలుఁ గాధితనూజుఁడు ప్రభువు సంభూతోగ్ర తేజోమహా
స్పదమై యొప్పు నటన్న నవ్విధియనుష్ఠానంబు పుష్పించుటే

ఆ. అనిన గాధిసూతి యానో శతానంద!
గౌతమా! బలిష్ఠగతియు విధియ
యదియు ననుమతింప కగునె రాజర్షియు
నయిన బ్రహ్మఋషియు నగుట యగునె?

క. అనిన శతానందుండును
మునినాథా! యమ్మ రామమూర్తింగని యే
మనినది? తనభాగ్యము నే
మనినది? ప్రభుఁగూర్చి యేమి యనినది చెపుమా!

శా. వ్యోమజ్యోతిరుదారమండలసభాపుష్పంబు నాతండ్రి యో
స్వామీ! స్వామిని రామచంద్రుఁగని పూజాసత్కృతుల్ చేసెనా?
స్వామిఁ దత్పితృపాదులఁ రఘుకులస్కందుండడు మూర్ధంబు త
చ్ఛ్రీమత్పాదములందు నుంచి వినయశ్రీ లొప్ప మన్నించెనా? ౪౧

శా. ప్రత్యాఖండలరత్నమోహనతనూప్రౌఢచ్ఛటాసంతతుల్
నూత్నాంభోధరరమ్యు రాఘవుని కాంతుల్ పందిరుల్ కట్టెనా?
ప్రత్నాంశుల్ విరజిమ్మ మేల్కొను తపఃప్రహ్వాన్నమై సర్వముల్
యత్నంబుల్ రఘురాముఁడే యతిథిగానై యాశ్రమం బందునన్

వ. అనిన శతానందునితో గాధేయుం డిట్లనియె

క. మునినాథ! యచటఁ దపములు
మునుజను వెలుఁగైన గౌతముండు జననియున్
బునరుద్దీపిత తేజ
స్సనాథబంధురతపోవిశాలయుఁ గా రే!

గీ. అచట నున్నది స్మృతికర్త లైన గౌత
ములును జన్నది శాపవిమోచనోగ్ర
తేజు లగు రాఘవులును నాతిథ్యవిభవ
వర్ణనము సేయుటకును నెవండ నేను?

మ. కను లున్నం జెవు లున్న నచ్చటివిధుల్ కన్నన్ గథల్ విన్న నే
తనువో పూతముకాదు? నే జనువో కృత్స్నంబైన సృష్టిప్రభా
ఖని పుణ్యంబులు ద్రవ్వకోదు? కనులం గన్నీరు మున్నీరుగాఁ
దనువుల్ దర్భలమోల్లుగాఁ బులకరింతల్ గల్గె మీ యింటిలో

వ. అనిన శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె

ఉ. నే నొక రాజబాలకుఁడ నీవును జూచిన మౌనిరాజు వ
య్యా! నిను నన్నగా రనిన నా జననీపదమా నహల్యలుం
గాని యొకింత బాధ్యుఁడను గాను సుమీ మఱి నేను; నన్నుఁ గ
న్నానని యూహె యూహెఁ గనినా నని నేనును నెంత న్యాయమో!

గీ. నా నొసట నిద్దఱే యుంచినారు విజయ
తిలకము లయోధ్యలో బయల్దేరువేళ
నమ్మ కౌసల్యయును; గౌతమాశ్రమమున
నమ్మ కన్నఁ బ్రేముడి నహల్యయును నాకు

క. అని యానందాశ్రువు లొలి
కిన రాఘవుఁ గౌఁగిలించి కేకాగుంజ
ద్ధ్వననీలకంఠపింఛ
మ్మన వెలుఁగులు చిమ్మ లోచనాంశులు గాఁగన్

గీ. రామ! రఘురామ! దశరథరామ! యో యె
యోధ్యారామ! జానకిరామ! యొౢయితంత్రి!
యసురసంహారరామ! పట్టాభిరామ!
రామ! రఘురామ! రామ! శ్రీరామచంద్ర!

క. ఈ వెంతవాఁడ వౌదువొ?
యీ విశ్వామిత్రమౌని యేలా నిన్నుం
దా వెంటఁదెచ్చు రాఘవ!
యీ విశ్వామిత్రుఁ డెవరొ యెఱుఁగుదు వటవే?

క. ఈ కౌశికుం డొకండును
గాకుత్స్థా! బ్రహ్మయటులుగా నితఁ డిటుఁగా
లోకముల సృష్టి సేయుదు
రాకసమున గోళకంబు లవి యుదయింపన్

క. మఱుబ్రహ్మ బ్రహ్మ యనుటమె
తెలియదు లోకంబునకు ధృతిని నీ ముని యీ
వెలుఁగు వెలిగించెనో తప
ములవహ్నులు ప్రజ్వలించి ముల్లోకములన్

క. నీ కన్న ధన్యతరుఁడున్
గాకుత్స్థా! లేఁడు; గోప్తగా గాధిసుతుం
డే కాచుచుంట నిన్నును
నీ కన్న మహోవిధాత నెఱి నుండఁడయా!

క. ఈయన కథఁ జెప్పెద విను
మీయన తొలినాళ్ళ రాజ్యమేలెను బహుదీ
ర్ఘాయుతవర్షమ్ములు ధ
ర్మాయతమతి నేలి యేలి యా యేలుబడిన్

ఉ. ఊహా యొకండు కల్గి ధర నుండిన సర్వపురీనృపాలసం
దోహము సర్వపర్వతనదుల్ మునులాశ్రమముల్ గనంగ న
క్షౌహిణి సేనఁ గూర్చి చనుచుండి చరించె సమస్తధాత్రిఁ బూ
జాహరులై నృపాలకులు సన్మనులున్ దను గౌరవింపఁగాన్

వ. ఇట్లు పోవుచుఁ బోవుచు నొక్కనాఁడు

సీ. తరులచే దేవకిన్నరసిద్ధచారణ
దానవయక్షసంతతభుజంగ
దరులచే సమదదంతావళమృగరాజ
హరిణశార్దూలసౌహార్దదీప్తి
సిరులచే బ్రహ్మఋషిత్రిదశర్షిప
ర్ణానిలవారిభక్షాగ్రశైక్ష
గురులచే జపహోమనిరతహృషీకసం
యమనదీక్షావ్రతిహారులచేతఁ
బుష్పితానేకవృక్షసంభూతమధుర
వాసనాకృతఘ్రాణతర్పణముచేత
మహితమైన వశిష్ఠాశ్రమమ్ముఁ జేరి
బ్రహ్మసూనుముని దర్శించెఁ బార్థివుండు

క. కని బ్రహ్మలోకమందున
వనజోద్భవు పాదములను వాసవుఁ బోలెన్
మునిపాదమ్ముల వ్రాలినఁ
గని యమ్మునిపతియుఁ బ్రీతి గాధేయునకున్

ఉ. స్వాగతమంచు నాసన మొసంగి ఫలంబులు వేళ్లు నిచ్చి య
భ్యాగతపూజ సల్పి సుఖమా నరపాలక! భృత్యకోటి ని
న్నే గణుతింతురే కదవె? యీవు బలంబును గోశమున్ యథా
యోగముగాఁగఁ జూతువుగదోయి! సపత్నుల గెల్తువే! యనన్

ఉ. ఆ యమృతాదరమ్మునకు నంజలిఁ గైకొని చిత్తమంచు గా
ధేయుఁడు త్వాదృశుల్ ఋషులు తెచ్చిన దివ్యతపఃఫలంబుగా
నా యెడ నన్నియున్ సుఖసనాథము లంచన నిద్దఱున్ సప
ర్యాయుతులై పరస్పరముదావహసాధుకథావచస్కులై

గీ. కొంతసే పున్నయంతన క్షోణిపతికిఁ
బరమసుప్రీతుఁ డైనట్టి బ్రహ్మకొడుకు
నోయి యోయి విశ్వామిత్ర! యోయి నేన
యీ బలంబున కాతిథ్య మేర్పరింతు

క. ఈ నీ వతిథిశ్రేష్ఠుఁడ
వీ నీకును నీదుసేన కే నాతిథ్య
శ్రీ నెఱపుదు నుండు మనఁ
దానును గాధేయుఁ డిదియుఁ దగునట వె ప్రభూ!

ఉ. ఎచ్చటిసైన్య మొక్కఁడును నిద్దఱునా? యది యెంతమంది నీ
విచ్చిన కందమూలములె యెంతకునైనను జాలుఁ గాపటం
చచ్చుముగాఁగ భోజన మటం చిడఁదేనియు నాశ్రమంబునం
బచ్చనియాకునుఁ మిఁగులుపాటికి రా దనఁగా వశిష్ఠులుఁ

క. నగి కాదు కాద యుండు మ
న గాధిసుతుఁడును నది యవినయ మగునేమో
తగ దంచు నొప్పికొనియెను
భగవంతుండైన మునియుఁ బ్రహ్మజ్ఞుండై

సీ. ఓయమ్మ కల్మాషి! నా యగ్నిహోత్రార్థ
హవ్యసంపాదనీ! యరుగుదేవె!
యని పిల్వ నంతలో నాశ్రమసంకల్ప
ధేనువు తా నరుదెంచె శబళ;
ఓయమ్మ శబళ! గాధేయుండు కుశనాభు
పౌత్రుండు నాత్మభూపుత్త్రుఁడైన
కుశనివంగడములో నిసుగు వచ్చెను వాని
సైన్యంబునకుఁ దృప్తి సంఘటిల్ల
లేహ్యచోష్యపానీయపాళియు రసాన్న
సమితి సత్కారసంతతి సంతరింపు
మమ్మ! నాయందు నీకుఁ గలట్టి ప్రేమ
కనుగుణంబుగ నా కోర్కె కనుగుణముగ

గీ. అని వశిష్ఠులు చెప్పిన యంతలోనఁ
గామధేనువు పొదుగు పాల్కారి కారి
పడెలు పడెలుగఁ గట్టిన పడియ పడియ
కుల్య కుల్యగ జాఱిన కుల్య కుల్య

క. ఒక్కటి యన్నపురాశి మ
ఱొక్కటి భక్ష్యములరాశి యొక్కటి సూపం
బొక్కం ౦డికుఱసాపగ
యొక్కఁడు దధికుల్య మధునవోజ్జ్వల యొకఁడై

క. ఒకపడియ ప్రిదిలి గుడమై
యొకసగమును పాడబంబు లొకసగమైనక్
జకితులు విశ్వామిత్రుని
సకలచమువు మృష్టభుక్తి సంతర్పితులై

వ. సాంతఃపురుఁడు సబ్రాహ్మణపురోహితుఁడు సామాత్యుండు విశ్వామిత్రుండు మృష్టాన్నతృప్తుండై వశిష్ఠునింగాంచి భగవంతుఁడా! నీ పూజ చేతఁ బూజితుండ నైతిఁగాని

ఆ. శబళ శబళగాదు సద్రత్నమగు గద!
రాజుగాని యెందు రత్నహారి
యొక్క వేయియాల నొసఁగెదఁ గైకొని
ప్రభువ! నాకొసంగవలయు శబళ

వ. అనిన వశిష్ఠుండు వేయికాదు పదివేలుకాదు వందవేలుకాదు; నా యెత్తు బంగారముఁ బోసినను శబళ నీయను; శబళ నన్ను వదలిపోవునది కాదు, ఇది నాకు హవ్యంబు; ఇది నాకుఁ గవ్యంబు; ఇది నాకుఁ బ్రాణయాత్ర; అగ్నిహోత్రబలిహోమంబులు స్వాహాకారవషట్కారంబులు నిష్టాపూర్తంబులు సర్వంబును నాకు శబళ

ఆ. ఆత్మవంతునకును యశమట్లు కల్మాషి
త్యాజ్యకాదు నాకు ధారుణీశ!
యీమె నన్ను వీడ దామెను నే వీడ
నామె నాకు నేను నామె కింతె

వ. ఆమెను నేను బరిత్యజింపమి కెన్నేని గారణంబులు గల వన

సీ. బంగారపునడుముపట్టలు బంగరు
మెడపట్టెడలు జిగి మేల్మిహారొన్ను
పూజలయంకుశమ్ములతోడి పదునాల్గు
వేలయేన్గుల కీయవే! యటంచు
నడిగె భూపతి, యీయ ననె మౌని; దేశజా
తమ్మలైన వేయినందలు హయములు
రంగురంగుల గోవులం గోటి యిచ్చెద
శబళ నిప్పింపవే! సాధుమూర్తి!
యనియె; నీ యిచ్చవచ్చిన యన్నిమణులు
హేమముం గొమ్ము శబళ నా కీవె! యనియె
మౌ కిదియు దర్శ మిది పౌర్ణమాస మిదియె
యజ్ఞములు విద్య; కాదు కాదనియె మౌని

గీ. పూని యేరీతి నొప్పింపరాని మౌని
నడుగునది యేమి? యను గాధికొడుకు నాజ్ఞ
బంట్లు ధేనురత్నము మెడపలుపుతోడ
లాగి తోలిన శబళ తోలంగఁ జూచి

ఉ. నన్ను మహాత్ముఁడైన మునినాథుఁడు వీరికిఁ దోలిపెట్టునా?
యెన్నఁడు నన్నుఁ బాయని మునీంద్రుఁడు నేటికిఁ బాయు నన్ను? నీ
యన్నిటి కైనదానిని ననాగసురాలిని భక్తురాలి నా
సన్నుతమూర్తి యేల విడఁజాలు నటంచును దుఃఖమూర్తియై

ఆ. ముట్టెయెత్తి దుస్సిపోఁజేసి శృంగముల్
వంచి మెడను దుసికిలించి పలుపు
వెనుకఁగాళ్లఁ జిమ్మి మునుగొమ్ములం గ్రుమ్మి
భృత్యకోటి శబళ యెగచి చిమ్మి

క. ఎగఁబడి మునికడకుం జని
యుగడున గర్జించుకొంచు నంభోదముగా
భగవంతుముందు నిలచుచు
భగవంతుఁడ! నన్ను నీవు వదలితె? చెపుమా!

గీ. క్షితిపతిజనమ్ము లేల లాగెదరు నన్ను
నేల తోలెద రనినంత ఋషియుఁ దల్లి!
యేల వదలెదవమ్మ! ని న్నేను దోష
రహిత నానందమూర్తిని విహితసేవ

గీ. విక్రుతుఁడౌ రాజు నిన్నుఁ దోలికొనిపోవు
నాతఁ డక్షౌహిణీపూర్ణుఁ డధికబలుఁడు
క్షత్రియుఁడు; దుర్బలుండను త్మ్నాసురుండ
నేను; నే నేమి సేయుదునే? యనంగ

గీ. ఏమి యేమి? క్షత్త్రియబల మెక్కు-వగునె?
బ్రహ్మబలము తక్కు-వగునె ప్రభువ! గాధి
సుతుఁడు వీర్యవంతుఁడై యగుసు వ్వో; నీదు
తేజము దురాసదంబు గాదే మహాత్మ!

ఉ. చాలును నీదు బ్రహ్మబలసంభృత న న్నియమింపు మింతలో
నోలి నృపాలుసైన్య మొకయొడ్డను బట్టఁగఁజూతు నన్నుఁ ద
ల్లీ! లలితంపుమూర్తి! సృజియింపవె శత్రుచమూనిబర్హణో
ద్వేలరుజాప్రతాన మని పెట్టిన యా ఋషియాన వెంబడిన్

విశ్వదేవి.
అంభారావోత్సృష్టంబులై పహ్లవోగ్రో
జ్జృంభమ్ముల్ సైన్యంబుల్ ధురీణంబు లంతన్
భుంభుంధ్వానంబు ల్గాగఁ బుట్టెన్ ధరాభృ
ద్గంభీరానీకంబున్ విఘాతంబు చేసెన్

క. తనకనులముందుఁ దనదగు
నసీకినియు నాశమైన నస్త్రంబులతో
నినిచిన తనువులఁ బాప్లవ
మనీకమును గాధిసూతి హరియించె వడిన్

ఆ. కుపితశబళ రోమకూపంబు లందుండి
యువనశకులకోట్ల నాహరించె
ఘోరముఖుల దీర్ఘఘోరాసిహస్తులఁ
గన, కేసరాభకాంతితనుల

కుసుమవిచిత్రము

శకయవనాళుల్ సకలధరిత్రిన్
వికటగతిన్ ద్రెవ్విన నరపాలుం
డకుటిలబుద్ధిన్ హతులను జేసెన్
శకచమువుల్ భాస్వరశరవహ్నిన్

క. తల్లీ! యని పిలచెను ముని
తల్లీలాహూతి వెంట ధైనుక మంభా
కల్లోలరవము వెలువడెఁ
గల్లోలారవము వెంటఁ గాంభోజులునున్.

సీ. పొదుగువెంబడిఁ బప్లవులు శస్త్రపాణులు
యోనిశకృత్తులనుండి యవన
శకులును రోమాంధుసంభూతులై మ్లేచ్ఛ
లును మహాహారీతులును గిరాతు
లావిర్భవించిన సాశ్వమత్తేభసై
న్యముగ విశ్వామిత్రు నస్త్రవహ్ని
నందఱు మడిసిరి యంతఁ గౌశికుతనూ
ద్భవులు దుర్వారులు వందమంది
బ్రహ్మయోని మాని పైకి నేగిరి నిశి
తాసిఖడ్గబాణహస్తు లగుచు
నాథమాని యంత నవ్వె వశిష్ఠుండు
ప్రౌఢబాణకరుల వారిఁ జూచి

క. చిద్రుపలు చిద్రుపలు గానై
యద్రువగ హాసంబు చల్లనగు వహ్నులుగా
నెద్రిచిన నృపసంతానము
విద్రుపలుగాఁ జల్లబూది వెల్రిపోవులుగాన్

ఆ. బూదియైన కొడుకుమొత్తంబు గాంచి వ
శిష్ఠు నెగుప సాహసింపలేక
దృష్టి సన్నగిలిన టెక్కలు విరిగిన
పక్షి యగుచుఁ బెనుతపానిరూఢి

వ. అవధిలేని పరుగునకుఁ దూలిపోయిన పంచకల్యాణివలెఁ జెట్టుమొదటఁ బీటవెట్టి కూర్చున్న శలల్రీప్రోధఘాతంబుల వీసరవోయిన సింహంబు వోలె నిర్వేదంబుఁ బొంది మఱలిపోయి

చ. మిగిలిన యొక్కపుత్త్రకుని మేదిని నేలఁగఁ జెప్పి యక్షప
న్నగసురరాజికిన్నరసనాథము మంచుమలం దపస్సు ప
న్నగధరుఁగూర్చి చేయఁగ ననంతసమల్ వృషభధ్వజుండు తా
నుగఁ జనుదెంచి కౌశిక! కనుల్ తెరు మేమి మనోరథం బనన్

మ. అనినన్ గాధిసుతుండు నాకుఁ బ్రభువా! సాంగంబు సోపాంగమున్
వినమత్సర్వరహస్యయుక్తము ధనుర్వేదంబు నిప్పింపవే!
నను దేవేశ్వరయక్షరాడ్దనుజగంధర్వప్రభల్ చేరఁగాఁ
గనవే! యన్న వృషధ్వజుం డరిగె వేడ్కం దీర్చి కైలాసమున్

గీ. పో వశిష్ఠునిపని యయిపోయె నంచుఁ
బరువు లిడు చేగె నాశ్రమప్రాంతమునకుఁ
దత్ప్రయుక్తాస్త్రములచేత దగ్ధమయ్యె
నంతలో బ్రహ్మఋషి వశిష్ఠాశ్రమమ్ము

ఆ. అమ్ముఁదీసి మఱల నమ్ము జోడించులో
నెచటివార లచట నెల్లఋషులు
కాలికొలఁది పాఱి గగ్గోలుగానైన
పల్లె యెల్లఁ జవిటిపఱ్ఱ యయ్యె

నవనందిని.

కనుమూసి కన్దెఱచులోఁ గడు వశిష్ఠుం
డని భీతిలేదు పదఁడా! యనుచు గాధే
యుని నీవు లేవు కుటిలా! యుదరుపాటా ?
మునిపల్లె మంట నిడె దో ములుచ! యంచున్

చ. తన యమదండసన్నిభ ముదగ్రలయాగ్నినిభంబు దండమున్
గొని పయికెత్తెఁ గౌశికుఁడుఁ గోపమునన్ నిలుమంచు బిట్టు నా
ర్చిన ముని నిల్చినాఁడనుర నీ! కుటిలోద్ధత! క్షత్త్రబంధు! నీ
ఘనమగు క్షత్త్రగర్వమును గాల్చెదరా! యసిగర్వదూషితా! ౧౧

క. ఓరోరి! బ్రహ్మబలమును
నీ రుధిరాపాన రాజ నిర్వీర్య బల
ప్రారంభ మంత సేయదు
రా! రమ్మన, రాజు విడిచె నాగ్నేయంబున్

సీ. అది సాగరంబునం దంబుబిందువువోలె
వెస బ్రహ్మదండనిపీతమయ్యెఁ
దెలిపి లేకుండ గాధిసుతుండు వారుణం
బును రౌద్రమును నైంద్రమును నిషీక
మును మానవంబును మోహనంబును బాశు
పతము గాంధర్వంబు స్వాపనంబు
సరగ జృంభణమును సంతాపనవిలాప
నములు మాదనశోషణములు దార

ణంబు వజ్రము బ్రహ్మపాశంబు కాల
వరుణపాశముల్ పైనాకశరము లేయ
నడచె దండంబు శుష్కంబు నార్ద్రి మన్న
రెండు పిడుగు లేయంగ హరించెఁ గట్టి

సీ. విస్మయకోపభావితనేత్రుఁ డౌచు వి
శ్వామిత్రు డంతఁ బైశాచమైన
యస్త్రంబుఁ గ్రౌంచదండాస్త్రముల్ విష్ణుచ
క్రంబును ధర్మచక్రంబుఁ గాల
చక్రమె వాయవ్యశరమును మథనంబు
హయశిరశక్తిద్వయమును ముసల
కంకాళయుగ్మంబుఁ గాలాస్త్రవైద్యాధ
రత్రిశూలములు ఘోరమగు కంక

ణంబుఁ గాపాలమును బ్రయోగంబుచేసె
మానిదండంబు నా యెల్లవాని మ్రింగె
నోయి శ్రీరామచంద్ర! మహానిధాన!
సర్వకార్ముకవిద్యాప్రశస్తహస్త!

క. అంతట సర్వాస్త్రంబులు
శాంతించిన గాధిసూతి చండారుణనే
త్రాంతుఁడు బ్రహ్మాస్త్రము హా
స్త్రాంతమునం బూనె లోక మల్లాడె శిశూ!

ద్రుతవిలంబితము.
సురలు దేవఋషుల్ పరివల్గిత
స్ఫురణ నట్టిటు పోలిరి భ్రాంతులై
తొరఁగి గాధిసుతుండును నస్త్రమున్
బరగఁ జేసెఁ గృపాళుమునీంద్రుపై

చ. చిఱచిఱ బ్రహ్మదండము గ్రసించెను దానిని నెల్లయస్త్రముల్
మొఱఁగియు దేనికిన్ వికృతిఁ బొందని స్వామి వశిష్ఠుఁ డంతలో
నెఱకులు క్రుమ్మినట్లు హావణించె సముద్గతరోమకూపముల్
గఱగఱ మంటలై యెఱుపుగ్రమ్మిన రౌద్రమనోజ్ఞమూరియై

గీ. బ్రహ్మపుత్త్రుని చేతిలో బ్రహ్మదండ
ముగ్రకాలానలజ్వాల లుమియఁ జొచ్చె
నంతటిమహాగ్నియును బ్రాహ్మమైన తేజ
మందు నింకించెను వశిష్ఠుఁ డధికశక్తి

ఆ. ఒండు విజిగి నీర మొగిఁ దేరుకొన్నట్లు
సాధుమౌని సుప్రసన్నుఁ డయ్యె
సర్వఋషులు సేయు సంస్తోత్రములచేతఁ
బరమమైన తనతపమ్ము చేత

ఉ. ఏర్చెడు కోపవహ్నికల నెల్లఁ గుదించి వశిష్ఠుఁ డంతలోఁ
దేర్చిన శాంతియై యరుగ దిమ్మయి కౌశికుఁ డంతనంతఁ బె
ల్లార్చిన శ్వాసమై బళియురా! నిఖిలాస్త్రము లొక్కకట్టయై
తీర్చిన బ్రహ్మదండము నెదిర్చెడిపాటికి రావె యంచునున్

సీ. ఛీ! క్షత్రియబలంబు ఛీ! క్షత్రియబలంబు
నస్త్రబలంబు ఛీ! యస్త్రబలము
బల మన్నచో బ్రహ్మబలమే బలం బగు
బల మన్నచో బ్రహ్మబలమె బలము

నేను నింతటఁ బ్రసన్నేంద్రియ మానసుం
డై మహోగ్రతపంబు నాచరింతు
నదియ యెక్కుడు బ్రహ్మత్వకారణ మని
యింత చేసియుఁ గోప మేల రాదొ
యీ వశిష్ఠున కేను నిట్లే తపస్సు
చేసి కోపమ్ముఁ దెప్పింతుఁ జివరిదాఁక
నీ వశిష్ఠున కని బ్రహ్మఋషిమహేంద్రు
నందునను బద్ధవైరుఁడై యరిగె రామ!

గీ. అనిన శ్రీరామచంద్రుండు మనసునందు
నాకును వశిష్ఠబ్రహ్మదండంబు రక్ష
నాకు గాధేయు నస్త్రసంతతులు రక్ష
యనుకొని యనంతరం బేమి యంచు నడిగె

వ. అంత శతానందుం డిట్లు చెప్పె; విశ్వామిత్రుండు దక్షిణదిశ కేగి ఘోరతపస్సు చేసె; అప్పు డాయనకు హవిష్యందుఁడు మధుష్యందుఁడు దృఢనేత్రుఁడు మహారథుఁడు నను పుత్త్రికులు సత్యధర్మపరాయణులు కలిగిరి; అంత నొక వేయియేండ్లయిన బ్రహ్మ వచ్చి నీవు రాజర్షి వైతి వని చెప్పి యంతర్హితుం డయిన

శా. విశ్వామిత్రుఁడు నాత్మలోఁ గుమిలి యీ వేయేండ్లు రాజర్షి కా
శశ్వత్తీవ్రతపంబు సేయు టని లజ్జాబుద్ధి గాఢవ్రతుం
డై శ్వాసంబు బిగించి నిశ్చలుఁడు నై యబ్బ్రతుఁడై లీనవ
హ్న్యాశ్వత్థాకృతియై నిగూఢతరదివ్యజ్యోతియై యుండఁగన్

ఉ. వాలికమాటలున్ బెళుకువట్టినచూపులు జిల్గు జుత్తు లో
వ్రాలిన తెప్ప లెట్టిని సెరల్ గనుదమ్ములు కప్పు మైజిగుల్
పీలిక గోచిపాతలును వెన్క నెదో యొక రాజలక్షణం
బై లులితాక్షముల్ గిరగిరై చని గోసఁగి వచ్చి యొక్కఁడై

గీ. మానిపాదంబులన్ వ్రాలి మామకీన!
నన్నుఁ జేపట్టవే యన్నఁ గన్నుఁగొనలఁ
గరుణ తొలుకాడ లెమ్మని గాధిసూతి
నిభృతనేత్రంబులన్ నిదానించి చూచి

క. నీవు త్రిశంకుఁడవా? మఱి
యీవేసం బేమి యన్న, నిటువచ్చెఁ బ్రభూ!
నా వెనుకటి రాచఱికపు
ఠీవియు సర్వంబు డీల్వడెన్ గరుణాబ్ధీ!

గీ. కులగురువుచేతఁ దత్పుత్త్రకులయుచేత
నిట్టులైతిని నొక దీప్త మిష్టిఁజేసి
బొందితో స్వర్గమునకును బోదు నట్లు
యిష్టి మీరునుగాని చేయింపుఁ డంటి

గీ. దానిఫలమునఁ బుల్కసుఁ డైన నేను
ము న్ననృత మాడినది లేదు ముందు నాడఁ
బోవునది లేదు వేఁగ్రతువులు పొనర్చి
తర్పితులఁ జేసితిని దేవతలను మున్ను

వ. ప్రజలను క్షత్త్రధర్మపరిరంజితులం బొనరించితిన్ మహా
యజనములన్ సుపర్వులకు నన్నముపెట్టితి భక్తితో గురు
వ్రజమున సేవఁజేసితిని వచ్చిన దీ ఫల మో మునీంద్ర! యే
యజనము బొందితోడఁ జననౌ సురలోకము? దాని గోరికన్

. ఎవరని జన్నములంబడి
తవిలిన కోర్కులఫలంబు దార్చికొనరు నా
యవినయము కాక యనినన్
వివృతాక్షుండు మాని చెప్పు విస్తృతి ననినన్

. త్రిశంకుం డిట్లనియె

౨. ప్రభు! నే నేగి వశిష్ఠులందు సశరీరస్వర్గవాంఛాఫల
ప్రభవంబౌ సవయాజకత్వ మొనరింపంగోర నన్ ద్రోలె నా
ప్రభు పీ కోర్కి యయుక్తమంచు గురుపుత్త్రశ్రేణి వాంఛించితిన్
శుభులోకమ్మును జేర మానుషపుమూర్తిన్ యజ్ఞకార్యార్థినై

లజ్జావనతాంగుఁడనై
వ్యాజ్ఞాతనిరాకృతిప్రహీణాత్ముఁడనై
తజ్జాతుల పాదంబులు
మజ్జనముగ బాష్పవారి మన్నించి ప్రభుల్ ౧౨౨

గీ. గురునితరువాత మీరలు గురుని యంత
వారు పొమ్మని త్రోచె దీప్తోరుమూర్తి
నను వశిష్ఠులు మీ పాదనలిన మొకఁడె
నాకు శరణన్నఁ బరిహాసనద్ధముఖులు

గీ. ఔర దుర్బుద్ధి! గురులు కాదనుటయును మ
తీవు నను దెంచి మమ్మాశ్రయించుటయున
యెల్ల యిక్ష్వాకులకు గురు వీశ్వరుండు
సత్యమూర్తి వశిష్ఠులు చనుము చనుము

క. ఆయన కాదన్న దియా
మాయెడఁ జేయించుకొందు మఱి త్రైలోక్యం
బాయనయధీన మాయన
కా యవమానంబుసేఁత? యరుగు మరుగుమా!

క. ఇటు త్రోంగిచూడకుము పో
కుటిలా! యన నాకుఁ గల్గెఁ గోపము మీరై
ఘటియింపరేని నన్యులు
పటువులు ఘటియింతు రంటి వాగ్విధృతిమెయిన్

గీ. కేరడపుమాటకుం గోపగించి వారు
నన్ను గోసంగిఁగ శపించినారు స్వామి
నాఁటి రే జిబ్బజుట్టును నల్లమేను
నెఱ్ఱగుడ్డలు బడియె నా కేమి చెప్ప

శా. న న్నీతాదృశుఁ జూచి మంత్రులును నానాభృత్యులున్ దూరమై
చన్నన్ నీపయి నిల్పికొంచుఁ దుది యాశన్ స్వామి! యేకాకినై
నిన్నే ధ్యానము చేసికొంచు నిటఁగానీ వచ్చితిన్ ముంతువో
నన్నున్ దేల్తువొ దైవమున్ బురుషయత్నం బొగ్గి మార్పింపవే!

గీ. శ్రీదయామూర్తి! పొమ్మన్నఁ బోదు నేను
బూని యజియింపఁజేసి స్వర్గానికైనఁ
గమరి వాశిష్ఠులట్లు గూడమునకైన
నెటుల మొగ్గింతువో త్రాసు వీవె నాకు

చ. అనిన హృదంబుదంబున దయారసవాఃప్రపథమోదబిందులై
నిను గ్రహియించితిర్ విమలనిష్ఠయు ధర్మముఁ గల్గు నీకు ని
క్కన నది చేతి కందుఁగద కృచ్ఛ్రము వేల్పుల వీడు పుల్కసుం
డును నగు నిన్నె పంపెదఁ గనుంగొను మచ్చటి కింతలో నృపా!

వ. అని పరమధార్మికులైన తనపుత్త్రులం జూచి

సీ. తండ్రి హవిష్యంద! తండ్రి మధుష్యంద!
నాయనా దృఢనేత్ర! నన్నుఁగన్న
తండ్రి మహారథ! తీండ్రమైనది చూడుఁ
డా! త్రిశంకునకు మీ రరిగి యెల్ల
ఋషులను బిలచిరండీ! నాదు మాటగా
ససుహృత్సశిష్యకసర్త్విజముగ
నెవఁడైనఁ గాదనెనేని నాతోఁ జెప్పఁ
డది వచ్చి మీరును నరుగుఁడంచు
శిష్యులను బుత్త్రకుల బంపఁ జెలఁగి వారు
నాశ్రమ మ్మాశ్రమమ్మున కరిగి వారు
దేశమును దేశమున కేగి తిరిగి వారు
వాయువేగమనోవేగవల్గనముల

క. ఋషిఋషిని బిలిచివచ్చిన
ఋషులును నానననిరంతరీకృతసామ
వ్యాపితసకలాఘులై పా
రిషదుల్ బ్రాహ్మణులు వచ్చిరి-త్రయీవదనుల్

గీ. అంతఁ బుత్త్రులు శిష్యులు నరుగుదెంచి
తమ కొసంగినయాజ్ఞ యాదల వహించి
యెల్లఋషులను బిలిచితి మేము గాని
యీ మహోదయవాశిష్ఠు లనిన మాట

సీ. క్షత్రియయాజక చండాలయజమాన
క్రతువున భోక్తలుగారు సురలు
ఈ తిండిఁ దినఁబోవు ఋషులు పాంక్తేయులో
యీ ఋషులకు స్వర్గ మెత్తుపడదో ౧౩౫

ఛీ యంచుఁ గోపరంజితనేత్రు లై యని
రా మహోదయుఁడును నల వశిష్ఠు
పుత్త్రులు నని నిల్వఁ బురపురఁ గ్రాఁగి యో
మీ ! సర్వతైజసరాసులైన
మునుల యాజకత్వమ్మునఁ బుల్కసుండు
సేయు యజనంబునఁ ఫలసిద్ధి లేదొ
యింత ధర్మంబుఁ దెలియని యీ యనాథ
మునుల శిష్యుంతు నని జలంబులు గ్రహించి

గీ. న న్నదుష్టుని నిందించినాఁ డెవండు
నా మహోగ్రతపం బాడినాఁ డెవండు
వాఁడు వాఁడు నిర్దగ్ధుఁడై భస్మమగుత
మనుచు నీళ్లులు వదలెఁ గోపాత్తబుద్ధి

వ. అనిన మహోదయుండును వశిష్ఠపుత్త్రులు వందమందియు భస్మీ
భూతులైరి; గాధేయుండు కోపంబుఁ బట్టఁజాలక వీరు కాలపాశనీతులై
యేడువందలజన్మములు గుణపక్షాదులుఁ గుణపదాహకులు శ్వమాం
సాహారులు వికృతులు విరూపు లగుత మని మఱల శపించి

ఆ. ఈ మహోదయుండు నేల దూషించె న
న్నదియ కారణముగ నాతఁడును ని
షాదజన్మ మెత్తి సత్యదయాధర్మ
దూరుఁ డగు నటంచు దూరువెట్టె

మ. ఋషిమధ్యంబున నీ త్రిశంకుఁడును దా నిక్ష్వాకుదాయాది సా
ఖిషవ ప్రోజ్జ్వలయజ్ఞకర్తయును దృష్టిం బొందితిఁ వీనికై
హృషితుల్ మీరలు వీని మానుషపుమూర్తిన్ స్వర్గ మెక్కింపఁగా
గృషీభూతంబగు యజ్ఞముల్ సలుపుఁ డుర్వీదేవభూతేశులై

క. అనిన భయంపడి యెల్లరు
మునులును మన కేల యితఁడు ముక్కోపి యితం
డును నైక్ష్వాకువు కాని
మ్మని యారంభించి యజ్ఞ మా యా క్రియలన్ 		౧౮౦

గీ. వెస యథాకల్పముగ యథావిధిగ సర్వ
కర్మలును జేయ యజ్ఞభాగంబు గొఱకు
గాధిసూతి సుపర్వాలగములఁ బిలచె
లేచి యొక దైవతమును రాలేదు దాన

మ. వ్యవధాక్రోధుఁడు తా జడల్ మలచి విశ్వామిత్రుఁ డంతన్ హవిః
స్రువముల్ హస్తముతోడ నెత్తి సువచస్కుండై త్రిశంకున్ ధరా
ధవ! యీ వీరలు వచ్చి రాక యగునే త్రైవిష్టపం బీవు మత్
స్రువమున్ గైకొని పొమ్ము కాదనుటలుం జూతున్ దపోదృష్టిచే

శా. రాజా! నీవును బొందఁజూతు సశరీరస్వర్గమున్ మత్తప
స్తేజం బింకను స్వార్జితంబు గల దా తేజంబుపొంటెన్ సుర
భ్రాజిష్ణుత్వము పొందుమంచు స్రువ మభ్రం బంటు వీచెన్ లతా
శ్రీజంఘాలుఁడు తాఁ ద్రిశంకుఁడును జేరెన్ స్వర్గ మా వీపుతో

క. ఛీ ఛీ! పో పో! చండా
లా! ఛీ! పొమ్మన్నరవము లంతటఁ దలక్రిం
దై చెడి పడుచుఁ ద్రిశంకుఁడు
వాచఱచుట తోఁచె యాగపద్యము మింటన్

ఉ. వంచితుఁడై త్రిశంకుఁడును వ్రాలుచు స్వామి! యిదేమి నన్నుఁ బం
పించినయంత లేదనుచుఁ బెట్టిన కేకకు నందె నిల్వు మీ
వం చని యానపెట్టె ముని; యాతఁడు నందున నిల్చె; నంతఁ గో
పించిన గాధిసూతి కలిపించెను వేఱొకస్వర్గ మచ్చటన్

శా. శ్రీమన్మోహనమోహనాకృతిగఁ దోఁచెన్ దక్షిణాకాశవీ
థీమార్గంబున నంతలోఁ బ్రవిలసత్తేజోనిధుల్ నూత్నతా
రామాలాపరిదీప్తసప్తఋషిచక్రద్యోనవాంభోధుని
శ్రీమన్నందనపారిజాతతరురాజిప్రౌఢసంతానముల్

ఉ. వేఱొకయింద్రు దేవతల వేఱ యొకళ్ళ సృజింపఁ బోవుచో
నూఱట మాని దేవతలు నుమ్మలికం జనుదెంచి గాధిజా!
తేఱుము శాపవిక్షతుడు దేహముతో సురవీథి కెక్కునే?
బీఱువడున్ దపస్సులును బేర్మలు తద్గతముల్ మఱెక్కినన్ ౧౮౨

చ. అనినను గాధిసూతి యవు నౌను త్రిశంకున కేను మాట యి
చ్చినయది పొల్లుపోదగదు సృష్టియొనర్చిన తారలున్ ఋషుల్
చనవున నిల్పఁజూడుఁడు త్రిశంకుని భద్రముగాఁగఁ జూడుఁడీ
యనుమతి నిండు నా కన సురాళియు నొప్పికొనెన్ సమస్తమున్

క. వైశ్వానరమార్గబహి
శ్శశ్వజ్జ్యోతిస్సు లగుచుఁ జెలఁగెడు గాతన్
విశ్వామిత్ర! త్రిశంకుఁడు
శాశ్వతుఁడై యింద్రుపోలెఁ జనియెడుగాతన్

క. అని యెల్ల దేవతలు నే
గిన యజ్ఞము పూర్తిచేసి కృతమతు లగుచున్
జనిరి ఋషులు నా తండ్రీ!
యినవంశతుషారదీధితీ! రఘురామా!

చ. తల యొరిగించి లక్ష్మణుఁడు దానును గౌతమువంకఁ జూచెఁ గ
న్నుల మృదుహాసమేదురమనోజ్ఞనవాంశులు నొక్కగూండ్లుగా
వెలలిచె రామభద్రుఁడు నవీనకుతూహలరమ్యవేగవా
క్కులు మునులెల్ల నా పయిని గోరెద మేమి ఘటిల్లెనో యనన్

వ. మఱల శతానందుం డిట్లనియె

ఉ. లాభము లేదు విఘ్నబహుళం బని యామ్యదిశన్ త్యజించి యిం
ద్రాభుఁడు గాధిసూతి చనె నంతఁ దపోర్థము వారుణాశకున్
శ్రీభరితంబు తీర్థజలసేవధి పశ్చిమదిక్కునన్ వ్రత
క్షోభితపాలితేంద్రియుఁడు ఘోరతపం బొనరించె నచ్చటన్

చ. తపముల కూడుగా సముదితంబగు తేజపుఁబోవుగాఁగఁ గా
యపసుపుగా నిమీలితశుభాక్షములం దగియుండ నొక్కనాఁ
డపుడ విలోచనంబులను నంతన విచ్చి కనెన్ విముక్తబం
ధపదసమీపధాత్రిని బ్రణామము సేసెడు నొక్కకుఱ్ఱనిన్

క. కని నాయన ! నీవెవరవు
నను నేటికి నాశ్రయింతునా; నతఁడును నో
ముని! వేఱ యొక త్రిశంకుం
డను ననుమతియైన వినుతు నాత్మీయకథన్

క. నిచితసుకృత! భృగుతటమున
ఋచీకుఁ డను ఋషివృషభున కేన్ ముప్వురిలోఁ
బ్రచురముగ నడిమికొడుకను
బచరించితి సేవ గురులపాదములందున్

వ. మధ్యముండ నైన నాపేరు శునశ్శేఫుండు

ఉ. పాపము నేను దత్ఫలముపంటకు యజ్ఞ మొకండు దా నయో
ధ్యాపతి యంబరీషుఁడునునై పొనరింపఁగ వాసవుండు శ్రీ
గోపనుఁడై పశున్ వెలుచుకొంచుఁ జనన్ సవయాజకుల్ వెసన్
భూపతితోఁ బశున్ వెదుకఁబొమ్మని రట్టిటు కీడు పాయఁగన్

క. ఆ రాజు వెదకి వెదకి మ
హారణ్యంబులు పురంబు లద్రులు పల్లెల్
గూరి భృగుతుందమున మా
యూరికిఁ జనుదెంచె వెదకుచుండి దిశదిశల్

క. బ్రహ్మర్షిని మా తండ్రి న
జిహ్మగుఁడై రాజు సేవసేయుచు నాలో
బ్రహ్మవిఘాతము సెప్పిన
బ్రహ్మర్షియు సానుభూతి పచరించుటచే

గీ. ధైర్యముంజేసి యడిగెను ధాత్రిపతియు
మా జనకు యజ్ఞవిఘ్నంబు మాన్పుటకును
నరపశువు గావలయు మానినాథ! యొక్క
వందవేల్గోవు లిత్తును బదులుగాగ

చ. ఇది క్రతువిఘ్నసంహరణమే ఫల మద్దియుఁ గొంత చేసు నే
నిదియును యజ్ఞకర్మ మనియే యిది ధైర్యముచేసి యాడెదన్
మదిగలదేని మీ యొకకుమారు నటంచును నాడియాడ న
ట్లాదుగఁగ నాడ మజ్జనకుఁ డూఁగె నొకించుక మాటవెంబడిన్

శా. మాలో జ్యేష్ఠునియందు నిచ్చలును ప్రేమంజేయు మా తండ్రి తా
నాలోచించి యొసంగఁజాల ననె జ్యేష్ఠాపత్యముంగాని భూ
పాలుం డందొక త్రోవఁజూచి తెగువం బాటించి మాయమ్మతో
నీలాగం చనగాఁ గనిష్ఠసుతుఁ గానీ యామె కాదన్నచో ౧౬౩

క. పరిశేషన్యాయముచే
గురువుల వాగ్బలముచేత క్షోణిపతి నిరం
తరము మసలసీని నిరా
దరణముచే యజ్ఞపశుత తప్పనిసరియై

గీ. ఓయి స్వామి! యాస్మాకీణమై యుదార
మగు విశాలపశ్చిమపుష్కరాశ్రమంబు
తన యదృష్టమ్ము కాక యీ దారి నేల
యుండునో? శునశ్శేఫున కో మహాత్మ!

ఉ. బిట్టుగఁ గార్యవంతులును బేదలు ధాత్రిని గొప్పవారితోఁ
జుట్టఱికంబుఁ గల్పికొనఁజూతురు సత్యవతమ్మ నీదు తోఁ
బుట్టువుఁ బట్టి నేను నొకమూలను జుట్టమ నంచుఁ జెప్పెదన్
ఒట్టిన నీదుచేయి త్రిదివంబయి ముట్టినఁ బట్టువీడదుఁగా

సీ. అనినంత హృదయమేఘాంచలకరుణార
సాసారనేత్రజిహ్వాంతుఁ డగుచు
పశుభూతుఁడా! నీకు వచ్చిన భయము లే
దని పుత్త్రికులఁ జూచి యంతలోన
తండ్రి హావిష్యంద! తండ్రి మధుష్యంద!
నాయనా! దృఢనేత్ర! నన్నుఁగన్న
తండ్రి మహారథ! తా శునశ్శేఫుఁ డ
న్నట్టి యీ యెల్ల విన్నారుగాదె
యేగి మీలోన నొక్కరుఁ డితనిబదులు
గాఁగ యజ్ఞపశుత్వంబు గండు బాబు
లతనిఁ జూడుఁడి యెంతగా నావటిల్లు
ననిన నొక్కఁడు నొక్కఁడు నంత నంత

క. ఎవ్వనికొడుకో తీపియు
మవ్వపుఁ దనకొడుకు చేదో? మఱి యిది తగవో?
యెవ్వనికి వానిప్రాణము
నెవ్వగ కాదో త్యజింప? నీవ తలఁచుమా!

మ. అనినన్ మానియుఁ గోపవిహ్వలితనేత్రాంతుండు ధర్మంబు చె
ప్పిన మీ కింతయుఁ బట్టదే? కరుణ యే పీసంబు మీ గుండెలన్
దనుకంబోదె? యిదేమి పుత్త్రకులు! మద్వాక్యంబునం గౌరవం
బును లేదే యిదె మిమ్ము నే సుకృతకర్మల్ ధర్మలం చెంచితిన్

శా. ముల్లోకంబులు బ్రహ్మదండమున నిల్పన్ స్వామి; యా స్వామిపు
త్త్రుల్ లీలాగతకోపవహ్నికల దగ్ధుల్ గాఁగఁ గావించితిన్
చెల్లంబో పరిహీణధర్ముల దయాశ్రీమాలి వాశిష్ఠులన్
మల్లాడంగను లేదు వారియెడఁ బ్రేమల్ లేవు మీయందునో?

ప్రమాణి.
శ్వమాంసభోక్తలై చనన్ సమల్ సహస్రముల్ చనుం
డమందదర్పులై వృథా భ్రమన్ మనుష్యపాళిలో

క. అనుచు శపించి శునశ్శే
ఫుని గని పాశములఁ గట్టి మోహనరక్తా
ర్ద్రనిరంతరమాల్యసిచయు
నిను యూపమునం బిగింప నిలుచున్న యెడన్

ఉ. గాథలు రెండుచెప్పి యివిగాని యుపర్బుధుఁ గూర్చి పాడుమీ
నాథుఁడవై హృషీకముల నాయన! సిద్ధి ఘటిల్లు నన్న నా
గాథలు స్వీకరించి వడిగాఁ జని శ్రాంతిని దీరియున్న ని
ర్బాధుని నంబరీషుఁ గని రా! యిదివేళయు మించె భూమిపా!

గీ. ఎదురుచూతురు యాజకులేమొ నిన్నుఁ
గడువు చెడకుండఁబో నగుఁగాదె యన్న
హార్షియై యంబరీషుండు యజ్ఞవాటి
కేగెఁ దా శునశ్శేఫుఁడు నేగుదేర

క. సంబరమున వారును ర
క్తాంబరధరుఁజేసి యూపమందు శునశ్శే
ఫుం బట్టిరి గాథాద్వయ
సంబోధము చేసె నతఁడు సంయమబుద్ధిన్ ౧౭౫

ఉ. ఇంద్రుఁ డుపేంద్రుఁ డిద్దఱును నెంచిన గాథలలో రహస్యముల్
సాంద్రములైన స్తోత్రముల సమ్మదులై చనుదెంచుచున్ ఋచీ
కుం ద్రసితున్ గ్రహించి యొడఁగూఱిచి దీర్ఘతరాయువున్ గృపా
తంద్రులు నంబరీషునకుఁ దత్క్రతులాభముఁ గల్గఁజేసిరన్

గీ. వేయిరెట్లైన ఫలలాభ వి స్తృతికిని
నంబరీషుండు సంతోష మందె నంత
దీర్ఘమైన యాయుస్సు పొందిన ఋచీకుఁ
డంతకన్నను సంతోష మందె నంత

వ. అంత విశ్వామిత్రుం డచ్చట వేయియేండ్లు ధర్మాత్ముఁడై తపస్సు
చేసి వ్రతస్నాతుఁ డయిన దేవతలును బ్రహ్మయు వచ్చి నీవు
ఋషివైతి వని చెప్పి దేవలోకంబులు చేరిన

క. ఇన్నాళ్ళుఁ జేసిచేసియు
నన్నా! ఋషి ననెడు మాత్రకా నే ననుచున్
గన్నులుమూసి మఱలఁ దప
స్సు న్నెఱపెన్ నిశితమైనచూడ్కి నిలుపుచున్

వ. అంత.

సీ. మాకందతరుశాఖికాకోకిలాలాప
కౌతూహలాకారకలనఁ జేసి
ప్రాతస్సమాయాతశీతానిలాధూత
సాధుపల్లవహస్తసంజ్ఞఁ జేసి
రేఖాభవద్వారిశాఖానదీవేణి

సామోదకల్హారసంఫుల్లనీరేరు
హాకేకరాత్తమోహనతఁ జేసి
తరుణశాలీనకోమలాతపవిసారి
హృదయవాంఛాస్రవత్ప్రేమరేఖఁ జేసి
శకలితమరాళకూజహాసంబుగా వ
సంతనవశోభ వచ్చె నప్సరసవోలె

ఉ. ఆ యెడ మందహాసకలితాననదీధితిఁ గాంచుచున్న గా
ధేయుని నేత్రమార్గపరిధీకృతమోహనమోహనాంగ రే
ఖాయతమానగోపనవికంపితముగ్ధతరాంగుళీగృహీ
తాయతసిక్తచేలకలితాంచితకాంచిపదాభిరామయై

సీ. ఎడమమూపు గ్రహించి కుడిచేతఁ గుచమండ
లము గోపనముసేయు లలితరేఖ
కుడిచేతఁ బిఱుఁదుపై నడుముపైఁ దడిచీర
లాగునో యన్న విలాసదీప్తి
కను లోరగా వంచి క్వచిదక్వచిద్దృష్టి
పాతంబు సేయు విభ్రమముసొంపు
మువ్వంకలుగ సిల్చి బొట్టనవ్రేలూఁదు
నెడమపాదము నాట్యహేలబెడఁగుఁ
బొరలిపోవునట్లు పుష్కరతీర్థంబు
నందు స్నానమాడి యంబు లోడు
కేశపాశదీప్తి కేడించు మేనక
యన్న సురవధూటిఁ గన్న కన్ను

ఉ. త్రిప్పకచూచి గాధిజుఁడు దెప్పరమై తల గోళ్ళ దువ్వుచున్
గప్పిన యాడు మీసలును గడ్డముఁ దర్జనిఁ బాయఁద్రోచుచున్
విప్పగు ఱొమ్ముగా నిలచి విభ్రమవార్నిధి చేర నేగఁ గన్
ఱెప్పలు మూయ రిద్దఱును హృత్సదనంబు కవాటముల్ బలెన్

ఉ. నవ్వెను మాని యచ్చరయు నవ్వెను నవ్వులలోన నర్థమై
యవ్వరవర్ణినీమణిని నా ముని యూరక నానిపోయెదే!
వివ్విన కేశముల్ పిడుపుపెట్టుదునా? యని యుత్తరీయపున్
రువ్వులచెంగులన్ మృదుశిరోరుహముల్ పెనవెట్టిచుట్టుచున్

గీ. ఆమె వారించి తుడుచుకో నామె తివురు
నతఁడు వారించి తుడువఁగా నతఁడు తివురు
చేతులం దీయుచుఁ బెనంగఁ జివరిదైన
ఫలము తడికౌఁగిలింతగాఁ బరిణమించె ౧౮౬

చ. తుడిచిన దెవ్వరో తుదకుఁ దోఁచదుగాని లతాంగిమాత్రమున్
బోడియగు చీరఁ దాల్చి విడుపుంగని మానియొడిన్ శయించెఁ గ్రొం
బడగలువోని హస్తములఁ బట్టిన మానిబుజంబుగా నెదల్
పొడిచిన చూపులై వలపుపుక్కిలులై చన నొక్కరొక్కరున్

క. నీ వని నీ వని యందురు
నీవునకుం బైని నెఱుఁగ నేర రనంగా
భావజభావన మోహప
ధావధిగా స్వాదుతామహోనధి గాఁగన్

మ. చెలి నా ప్రాణము నీవు నే ననఁగ నా సీమంతినీరత్నమున్
జెలి నా ప్రాణము నీ వనంగ; నదిరా సింగారి వోదంచుఁ జె
క్కిలిపై నొక్కుచిటుక్కునం జిటికయై క్రిందాచు మీదాచు వా
రలకేళీవిభవంబు పట్టదుగదా రామా! జగన్మోహనా!

ఉ. ఇచ్చటఁ బర్ణశాలకలదే చెలి! యిద్దఱముల్ వసింతమా?
పచ్చని వింటిజోదు మనబంటయి పల్లవఖడ్గహస్తుఁడై
యెచ్చటఁ గాపుగా నిలుచునే యన నంతటి రక్ష యున్నచో
నిచ్చట నీవు నుందువును నేనును నుందు నన్ లతాంగియున్

ఉ. రాజితమైన మోహము నిరంకుశమై కుశికాత్మజుండు కృ
ష్ణాజినమున్ గమండలువు నగ్నులు దర్భలు మూలఁద్రోచి శా
లాజిరభూమి వన్యకుసుమాలిపరాగప్రణీతరంగవ
ల్లీజగతీనిరంతరనిలీనరమాస్పదగాఁ బొనర్చుచున్

సీ. వెదురుగొట్టాల నింపిన యిప్పపువుకల్లు
తెచ్చియచ్చరకు నందిచ్చువేళ
నరుణవర్ణాభిరామానేకవృక్షని
ర్యాసముల్ పారాణి రాచువేళ
ఘనసారచందనకర్పూరతరుఖండ
ములు ధూపములు వేసి వెలుచువేళ
నుదురువాసనలతోఁ బొదలఁ బూచిన వన్య
పుష్పముల్ కొప్పులో ముడుచువేళఁ

దానె యిచ్చియిచ్చి తానుగా రాచుచుఁ
దానె వెలిచి వెలిచి తానె ముడిచి
యెదుట నిలిచి కీవి యెల్లయు నొడలియం
చులను దేర నవ్వి చూచుచుండు

సీ. కోకిల కొమ్మలోఁ గూసిన నీ వటే
నన్నుఁ బిల్చితివంచు నవ్వు మాని
తుమ్మెద పొదలోన ఝుమ్మన నిది యేమి
మణితమే యని మేలమాడు మాని
వనశిఖావళము విప్పిన పింఛమును దడి
తుడుతునే యని కొప్పు విడుచు మాని
యిట్టి ముంగిట నిల్వ నేమి చూపులె యంచు
నతివకన్నులు ముద్దులాడు మాని
యాకు గదల భయమటంచును దనకును
నువిద కవుగిలింత నొదుగు మాని
మాని మానికాదు మమతచే వాచాల
సార్వభౌముఁ డయ్యె సౌర్యరత్న!

సీ. తన పాద మామె పాదము జతగాఁబెట్టి
యస్మత్పదంబు మోటని వచించు
తన హస్త మామెహస్తము మీఁద బోర్లించి
నీచేయి లేదని నిహ్నవించు
నామె ప్రక్కగ నిల్చి యగు నా బుజము దాఁక
వచ్చితివే యని పలువరించు
చెక్కిలిఁ జెక్కిలిఁజేర్చి గడ్డము గ్రుచ్చు
కొన్నదా యని గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడుగు
నానుకొని కూరుచుండి నీ యచ్ఛమైన
రత్నకాంతితనూప్రభారాశి క్రమ్మె
నా తనూకాంతి గూడ రత్నముల ప్రభలు
చిమ్మె నని చిల్కరించును జికిలినవ్వు

ఉ. శ్రీసతిఫుల్లగల్లపరిచిహ్నితకుంకుమపత్రభంగవి
న్యాసితరమ్యవక్షు! రఘునాయకబాలక! రామచంద్ర! కై
లాసముపైని దేవుఁడును లాఁచిన కామిని యందుఁ గల్గు లి
ప్సాసముదగ్రుఁడైనఁ బసివాఁడును బోలెఁ జరించునే కదా!

గీ. పంచలను గాపుగా నున్న పంచబాణు
చాప నిస్స్వానముల నిద్ర చాలకున్న
నే దినంబున కా దినమ్మె యుషస్సుఁ
బ్రథమసంధ్య సుషుప్తిలుప్తంబు లయ్యె

గీ. ఆఱుఋతువులు మౌనిభయంబువలనఁ
బూలతోఁ లేఁతయెండలజాలుతోడఁ
జివురుతోఁ లేఁతవెన్నెలసవురుతోడ
నాశ్రమమున వసంతమ్మె యభినయించు

క. ఆమనియును మేనక యొకఁ
డై మెలచిన మౌనియాశ్రమాంతరతరువుల్
కోమలపల్లవసుమమా
శ్రీమధురోచులనె వెల్వరించుచు నుండెన్

ఉ. ఈ మధుమాస మొక్క పదియేఁడులు సాగె నవారుణచ్ఛవిన్
గోమలి యప్సరస్సతియు గుర్విణియై తరుపాళి పల్లవ
శ్రీమతి యీనె కట్టి సవరించిన పచ్చనియాకుఁ బిందెలుం
గా మసలం గనుంగొనిన గాధిజుకన్నులు తెల్లవెన్నులై

వ. ఒకనాఁడు ప్రొద్దున స్వాశ్రమపురస్థతరుణనారికేళవలయంబులు లెక్కపెట్టి

మ. పదియేండ్లా! బళి! మేన తాలిచిన గర్భం బేమిచేయున్ నన్
బాదుగంజేయునో యాఁడపక్షివలె? నే మూఢుండ; నీవట్టు నా
మెదఁ గామంబును గ్రోధమున్ విడువదే! యేనా? వశిష్ఠున్, క్షమా
సదనున్ వైరముపట్టి బ్రహ్మనిభునిన్ సాధింతు యోగీశ్వరున్ ౨౦౧

ఉ. అల్ల త్రిశంకునాఁటిపగ యంతయుఁ దీర్చెను నాకరాజతం
డెల్ల తపంబునందు ఘటియించును విఘ్నము స్వర్గరక్షకై
చెల్లును న్యాయమై యదియుఁ జేసియ మేనక దేమి తప్పు? తా
నల్ల సుపర్వరాజు నదుపాజ్ఞల లోనిది యెంతచూచినన్

క. ఎల్లయు దోసము నాదగు
నుల్లంబున నున్న దెవరినో శపియింపన్
చెల్లరె కోపమె యగు నది
పెల్లగుఁ గామంబు నొందువిఱుగునె యనుచున్

చ. అనుకొనుచుండ నచ్చటికి నచ్చరయున్ జనుదెంచి మౌనిమో
మును గని సర్వమున్ దెలిసిపో నిలువెల్ల వణంకిపోయి బీ
తునఁ గనుదోయి వాలిచి యధోముఖియై కరయుగ్మ మంజలిం
గొని నిలుచున్న యామెఁ గనుగొంచును గౌశికుఁ డిట్లుగా ననున్

శా. ఓసీ! యచ్చర! నీవు బీతువడ జేలో తన్వి! నీయందు నా
దోసం బున్నది గర్భరూపముగ, నీ దోసంబు త్రేతాంత మా
యాసంబైనను రక్షసేయఁగదె మేనా! కణ్వోడ న్మౌని వ
న్యాసీమన్ విడుమీ! శపించుమనె బేలా! నాదు దోసానకున్

క. పనియేమో దేవతలది
వనితా! కూలికినిగాని వచ్చినయట్లు
య్యును నెడఁదలోఁతు లిచ్చిన
నిను నేల శపించవలయునే మధుమూర్తీ!

ఉ. లౌకికభోగతృప్తి శబలత్వము మాలిన గుండెతోఁ దప
స్స్వీకృతి విఘ్నకారి; ఫలసిద్ధియుఁ గల్గునె యోసి యచ్చరా!
నాకును నీ పొసర్చిన ఘనంబగు మే లెటువంటి దింక నే
కోకిలకూఁత నా దయిన గుండెయ లాగదు సువ్వె బాలికా!

గీ. అసలు కోకిల యేమొ నా కర్థ మయ్యె
నీ కృపా లేశమునఁ జేసి నీరజాక్షి!
యంక ననుమతి యిచ్చిన నేఁ దపస్సు
మార్గముల నేగి యేగి బ్రహ్మర్షి నగుదు ౨౦౧

గీ. కోరి ప్రత్యక్షమన్మథగురువ వైతి
కోరక పరోక్షవైరాగ్యగురువ వైతి
లంజియా! యెంత క్రిందికి గుంజినావొ
యంతపైకిని జను మార్గ మరసినావు

శా. మేనా! నేనును బద్ధవైరుఁడను సుమ్మీ! బ్రహ్మసూమానితో
మేనా! నవ్వకు సువ్వె నాదుకథ నా మీా యప్సరఃపాళితోఁ
గానీ చెప్పి; బలారి నిన్నడిగినం గానీ మ జేమందు వే
నైనన్ గామము కోసివేసితి నటం చా స్వామితోఁ జెప్పవే!

వ. అని విశ్వామిత్రుఁ డెటకేనిఁ బోయిన నచ్చరయు నంతలోన
పరిస్ఫుటగర్భచిహ్నయై దేవలోకంబున కేగి సురరాజుతోఁ జెప్పిన
వాసవుండు భయం బందె నంత

ఉ. కౌశికుఁ డుత్తరాద్రిఁ జని కౌశికితీరమునం దపస్సు న
య్యాశఁ జరించు వేల్పులు భయంబునఁ దూఁగఁగఁ జేయఁజొచ్చె నా
కౌశికితీరమందు నధికంబుగ సాగెను వేయియేండ్లు స
ర్వాశలు డించి యింద్రియములందు నియంతగ నిల్చి శాంతిమై

ఉ. దేవత లందఱున్ జని విధిం గని స్వామి! మహర్షి కావలెన్
గావలె గాధిసూతి యదిగాక తపోవిరతిం గనండు మా
కావులు దేరఁ బ్రాణములయందున రాఁగదె యంచుఁ జెప్పినన్
దేవత లేగుదేర నగుదేరి పితామహుఁ డూఁగి వచ్చుచున్

ఉ. స్వాగతమోయి నీకును మహర్షికి గాధిజ! లెమ్ము నీతపో
వేగముచేత నా యెడఁదఁ బ్రీతుఁడనైతి నటన్న దుఃఖమో
దాగతి లేని మూర్తి యయి యమ్మని యంజలిఁబూని నిల్చి నే
నాగి మహర్షినో? ఋషినొ? యయ్యది యేమిఫలంబు చెప్పవే!

వ. నేను జితేంద్రియుఁడ నయితినేని నదిచెప్పుము; కాకున్న

చ. మఱలఁ దపంబు చేసెదను మామకమై చను భాగధేయ మే
తెఱఁగునఁ బోవునో యనుమతింపు మనన్ జలజాసనుండు నీ
కఱుపున లేద యింద్రియనికాయము; దానికినై తపించున
క్కఱ కల దింక నీకు నని క్రమ్మఱిపోయిన సత్యలోకమున్ ౨౧౬

వ. బ్రహ్మయును దేవతలును గ్రమ్మఱిపోఁగా విశ్వామిత్రుం డూర్ధ్వదేహుండు నిరాలంబుండు వాయుభక్షుండై

క. నాలుగు నెగళ్లుగా నై
నాలుగు దెసలందు సూర్యనారాయణుఁడై
కాలి శిరస్సున గ్రీష్మ
జ్వాలీఢతపోగ్నితప్తుఁడై తపియించెన్

క. వేఁడిమిఁ బగుళ్ళు చూపిన
పేఁడిన తనువందుఁ జేయిపెట్టఁడు తాఁకన్
వాఁడికిరణముల భగ్గని
వేఁడివెలుఁగువాఁడు నోఱువెట్టినకొలదిన్

క. వర్షము వచ్చిన నొడ్డని
శీర్షమ్మును దిస్సతనువు చిటపటజల్లుల్
వర్షములు మ్రోఁతగాలులు
ధర్షణముంజేయ నిలిచి తడిసి తపించున్

క. అలచి ఫెడేలున వడగ
ల్లులు తీవ్రత నాఁచికొట్టులోపలఁ జినుకుల్
శిల లట్లు దిమ్మచఱచిన
చలిగాలులు పదనుకొఱకు సానలువెట్టున్

క. చలికారున జలపాత
మ్ములక్రిందను నిలిచి బిగిసిపోయిన యొడలన్
దలచక తపించు ముని రా
త్రులుఁ బవళులు యత్నతో నిరుద్ధాత్ముండై

క. పలిగాలి కన్న శీతాం
బులై వెచ్చన చినుకు చినుకు మొగిడిన నడుమన్
జలిగాలి కోఁతవెట్టును
చలిగాలికిఁ బట్టు విడుపు నర్గంకపమై ౨౨౩

క. ఈ గతి సహస్రవర్షము
లాగతియు ననాగతియును ననక తపింపం
గా గాధిసూతి తపములు
చాగిన నొత్తిగిలు స్వర్గసంపదఁ గనుచున్

శా. రంభం గాంచి సురేశ్వరుండు ప్రతి యీ రా జేమి రాజౌనొ? యా
రంభంబందునఁ ద్రుంపజాల నిదియున్ రారాపులై సాగెడిన్
రంభా! గాధిజుఁ డప్సరస్తనసుఖప్రాచీనుఁ డీవై తప
స్సుం భంగింపఁగఁ జూడకున్న నగునే? శోభాంగపల్యంకికా!

మ. అనినన్ రంభయు దోసిలొగ్గి ప్రభువా! యంఘ్రిద్వయం బంటెదన్
నను నీ దివ్యసుధర్మలోనఁ గొలువున్నన్ నీకు ప్రేఁగయ్యెనా
ననుఁ బంపింపకు గాధిసూతి యనినన్ నా ప్రాణముల్ పోవు కో
పనులం గోపనుఁ డా మహాప్రభువు నన్ బంపింపకే వేడెదన్

క. అన నింద్రుండును చీ చీ!
నిను నొక్కతె గాని పనుతునే యట నే నుం
దును బుప్పబాణుఁ డుండును
వినదల్పికి మధురభావపేషణి యుండున్

క. ఇది మేనకకును నీర్ష్యా
పద మగునో యనియె రంభ; పదపద! మునుల్
త్రిదశసతులు జంటగుదులు
గుదులుగఁ గట్టి రటె వెఱ్ఱిగుండియదానా!

వ. పదపద మని చిలుకపౌజును గోకిలబాకాలునుగా నందఱు కౌశికీ
తీరంబుఁ జేరి

క. ఆ నాఁడు శిశిర మంతం
బైనన్ బాధఃప్రపాతమగుఁ గౌశికకు
ల్యానీరము వదలి కవో
ష్ణానతతరుణాతపముల నారెడు మునికిన్

సీ. చుఱచుఱ నెత్తినై చూచెడు చివురాకు
చివురాకు వెనుకఁ బొంచిన లతాంత
బాణుండు విసరగాఁ బట్టిన పిడిబాకు
పిడిబాకు రివ్వున విసర దూసి
సన్న సవ్వడివోని సన్ననిపికివాకు
పికివాకుతో మేళవించి సన్న
గొంతురాగముతోడఁ గులుకు నచ్చరసోకు
పిరుపీకుగా నొక్కపెట్టఁదోచి
తోఁచు టాలస్యముగఁ గింకిణీచిణచిణ
నినదకనదబ్జపదసమానీతమధుర
గీతికారసవార్ధి పొంగిన తరంగ
మచ్చరయుఁ గన్నులను హృదయమునఁ బొడువ

ఉ. క్రాఁచిన శూరతానిధియుగాఁ జను మానిసి శత్రుదత్తమై
యాఁచిన కత్తిదెబ్బ వడి యంతట బాధయు బోధవెంబడిన్
ద్రాఁచువిధాన లేచిన విధంబున మానియుఁ దాడియెత్తునన్
జాఁచిన మేనుగా నిలచి చండతరాక్షుల నగ్నిఁ గ్రక్కుచున్

శా. కామక్రోధములం జయించుటకు సంకల్పించి కాయంబు నా
నామార్గంబుల శోషవెట్టుకొనుచో నాయందు వైరంబుగా
నేమో పాడెద వేమొ యాడెదవు నీయెల్లం దుటారింపులున్
గోమేదన్ బదివేలయేండ్లు శిలవై కూర్చుండవే యంచనన్

గీ. తనదు చివురాకుబాకు జాఱినది తెలియ
కుండఁ బరువెత్తెఁ బుష్పబాణుండు తాను
గోకిలయు రివ్వునం దూసికొంచుఁ బోయె
లాలితాన్యవనీరసాలముల కొఱకు!

ఉ. జంభవిరోధి కన్నులను జూచిన వామకరప్రకోష్ఠసం
ధిం భరియింపరాక చనెఁ దెన్నునఁ దూలుచు వ్రాలిపోవుచున్
రంభయు మానిపాదముల వ్రాల వశిష్ఠుఁడు బ్రాహ్మణుండు వి
శ్వంభరమూర్తి నా దయిన శాపము పాయఁగఁ ద్రోచుపో యనెన్

శా. శైలీరూపముఁ దాల్చె రంభయును విశ్వామిత్రుఁ డంతన్ ద్రపా
శైలిరూపము పొంది యింద్రియములన్ స్వామిత్వ మేపాటిదో?
నాలోఁ గ్రోధము పాయ దే విధమునన్ నాపైని నాకున్ బ్రభు
శ్రీలాభంబు ఘటిల్లునో యని యెదన్ జంతాసమాక్రాంతుఁడై

గీ. ఇంకఁ గోపము తెచ్చికో నింక నసలు
పెదవిఁ గదుపను శ్వాసమ్ము విడువఁబోను
ఎంతవఱకు బ్రాహ్మణ్యము నేను గనుకు
నంతవఱకును నది నిశ్చయం బటంచు

వ. శాశ్వతులైన నను లిప్తే యుంపుము; నిరాహారుఁడనై యనుచ్ఛ్వాసంతుఁ డనై యుందును, దపించుచున్న నా దేహమును నశించ దని ప్రతిజ్ఞఁ జేసి

ఉ. హైమవతీదిశన్ గదలి యంతటఁ దూర్పున కేగి సప్రతి
జ్ఞామతి వేయివర్షములు సల్పెఁ దపంబును దత్తపోఽంతమం
దా ముని మేను జర్మమును నస్థులుగా మిగిలెన్ గృతవ్రతుం
డా మెయిఁ బ్రాశనంబునకు నన్నము గూరిచి యారగింపఁబో

వ. ఇంద్రుండు వగ్గుపాఱునివోలె నకనకలాడు కుక్షితో వచ్చి

శా. గాధేయుం గని యన్నమేమయిననుం గానీ తినంబోదువా?
పాథేయంబును లేక చత్తునుసుమప్పా! యాతిథేయంబుగా
నాధారం బగు నన్న మిచ్చెదవయే నాయాసముం బాసి నీ
గాథం జెప్పెద వేయియూళ్ళ ననినన్ గాధేయుఁ డా సర్వమున్

గీ. క్షితిసురున కిచ్చి మిగిలిన మెతుకు లేక
యారగింపక మౌనవ్రతావలంబి
యల్లె మఱలఁ దపోగతుఁ డయ్యె రామ!
ఆఁకలియు దప్పియును నిశ్చయాత్ముఁ డుఱఁడు

ఉ. శ్వాసము బిగ్గఁబట్టి వరుసంబులు వేయి తపించె నాగతిన్
గౌశికుఁ డంత మూర్ధమునఁ గాటుక రేఖగ సాగిసాగి ధూ
మాసితరేఖ సాగిన భయంబున ముజ్జగముల్ ససంభ్రమా
యాసము పొంది రాననములందు వివర్ణత పేదుచేరఁగా ౨౮౩

గీ. వ్యాకులత్వంబుఁ బొందె దిశాళి సాగ
రములు క్షోభించె భూమీధరములు పగిలె
క్షోణి కంపించె వాయు వాకులతఁ బొందె
భాస్కరుండును నిష్ప్రభత్వంబుఁ జెందె

ఉ. అంతట సత్యలోకమున కందఱు దేవత లేగి మూకగా
వంతలుగాఁగ నొక్కొకరు వారిజగర్భ! బిగింపు మానవే!
యింతట గాధిసూతియును నెయ్యది గోరిన నద్ది యీవలెన్
బొంతన యగ్నిపర్వతముపోలె ఫెడేలున నెప్డు వ్రీలునో?

కర్ణాట చతుష్పదలు.

లలితునిం జేసితిమి లోభ పెట్టితిమి
కొలకొలం జేసితిమి క్రోధపెట్టితిమి
తలఁకు పొందఁడు మునియుఁ దపసు మానఁడును
చిలుకైన వృజినంబు జేర దా మునిని
ఆతఁ డేయది కోరు నది యీయమేని
భూతములు లోకములు ద్రుంగిపోయెడును
ఆతఁడే సురలోక మర్థించెనేని
జేతిలోఁ బెట్టినను సేగి లేదెందు
నాశమగుదు నటంచు నట్టాట లేదు
కౌశికుఁడు లోకముల గాల్చివేసెడిని
ఈశ! జగదీశ! పరమేశ! సర్వేశ!
కౌశికుం డడిగినదిగాని యిప్పించు

వ. అని దేవతలు గోలపెట్టిన విధాతృండు దేవతలుం దానును విశ్వా
మిత్రుఁ జేరనరిగి

శా. మాకున్ సంతస మయ్యె స్వాగతము బ్రహ్మర్షీ! యికన్ జాలు తే
దైకాగ్ర్యంబున కంతుజూచితివి బ్రాహ్మణ్యంబు సాధించి తీ
నీకున్ దీర్ఘతరాయు విచ్చితిని గానీ మానముల్ వీడుమీ
నీ కిష్టంబగు చోటి కేగు మిఁక మానీ! నీవు బ్రహ్మర్షివే ౨౭౮

శా. నీకున్ సృష్టి యొనర్చు బ్రహ్మ వలెఁగన్ నిర్మాణగంభీరవా
చాతూలంబుల ప్రవృత్తులై నిరజలున్ జాల్మాలు గాధేయ! నీ
లోకాశ్చర్యకరంబు నెంతయును జాలుంగాఁ దపం బీవు మా
కే కా దెవ్వరికైనఁ బూజ్యుఁడవుగాదే? యన్న గాధేయుఁడున్

లేచి యందఱకుఁ బ్రణామం బాచరించి నాకు బ్రాహ్మణ్యంబును దీర్ఘాయువును బ్రాప్తించినచో నన్ను వేదములు వషట్కారమును వరించుగాత

సీ. ఎవ్వఁడు క్షత్త్రత్వ మాసన్నవిజ్ఞాత
సద్బ్రహ్మవేదనిష్ణాతుఁ డెవఁడు
బ్రహ్మదండాపీతపార్వతీహ్యక్షయేశ్వ
రాత్తాస్త్రవిద్యామహస్కుఁ డెవఁడు
కోపమ్ము తాపమ్ము శాపమ్ము పాపమ్ము
కొన లెఱుంగని నిండుకుండ యెవఁడు
ఎవ్వఁడు మత్తపోహేతు తేజోమూర్తి
నన్ను వీడిన మహానిధానుఁ డెవఁడు
శ్రీవశిష్ఠుండు తా దయచేసి నన్ను
బ్రహ్మఋషి వైతి వనియాడ బ్రహ్మఋషిని
నీ భవత్కృప నిజమగునేని నట్లు
చేయుఁ డన దేవతలును వశిష్ఠుఁ జేరి

క. నలినమ్ము నలినగర్భుఁడు
నలినజసూతియును భిన్ననామంబులు పే
రులుగాక మూఁడు నొకపరి
గలిగినవి సనాతనములు గాదే స్వామీ!

క. సృష్టిస్థితిలయముల దగు
సృష్టియు లేనట్టి స్వచ్ఛమే సత్యము నీ
దృష్టి యది; నీవు కరుణా
దృష్టిం గాధేయు ననుమతింపవె స్వామీ!

వ. అనిన వశిష్ఠుండు కమండలుపాణియై ప్రాగ్దిశ నావిర్భవించి గాధేయా! నీవు బ్రహ్మర్షి వైతి వనిన విశ్వామిత్రుండు ౨౪౮

సీ. ఏమీ మహారోరాశి! యేను బ్రహ్మర్షి నా?
యనినంత నౌను బ్రహ్మర్షి వంచు
ఏమీ జగన్నాథ! యేను బ్రహ్మర్షి నా?
యనినంత నౌను బ్రహ్మర్షి వంచు
ఏమీ తపోమూర్తి! యేను బ్రహ్మర్షి నా
యనినంత నౌను బ్రహ్మర్షి వగుదు
నీవు బ్రహ్మర్షి వే నిక్కంబు సందేహ
మింత లేదని వచియించె న వ్వ

శిష్టుఁ డానందపులకితచిత్తవీథి
గాధిసూతి వశిష్ఠునిఁ గౌఁగిలించె
గాధిజాతు వశిష్ఠుఁడు కౌఁగిలించె
శివుని శ్రీపతి శ్రీపతి శివుఁడు వోలె

మ. శ్రీరాజన్నవకంఠనాదములు యక్షీకిన్నరీగీతిదూ
తీరీతి ప్రవణంబుగా వెలలి చిందెన్ మర్దళస్వానవీ
చీరోచిః ప్రకటోల్బణంబులుగ విచ్చెన్ నర్తకీదేహప్ర
భీరాశీకృతచంద్రిక ల్తనుక నూచెన్ స్వాదుతావాహినుల్

వ. అంత నృత్యాభిరామమూర్తియై

క. అప్సరసమైన మేనక
లిప్సామధుమూర్తి కాకలీకలకేకా
వీప్సాకీర్తనఁ బాడెఁ గ
కుప్సమ్మార్జనము భావకూలంకషముగ

సీ. రఘువంశప్రాణధారాభూతముగ్ధమో
హనమందహాసబాహాటమూర్తి!
బాహాటవంశచాపప్రౌఢవహనశో
భాధికకృతాన్యభూపాలమౌళి!
యమృతకుల్యామోహనాపాంగరేఖాప్ర
సన్నాక్షిభాధునీశారమూర్తి!
నీశారరమ్యబాహాశాఖికానుమే
యాధికబలదీపితాంగకేళి!

నాయనా! రామచంద్ర! మందస్మితాస్య!
గాధిజుఁడు బ్రహ్మఋషియైన కథయు నిదియ
తపము ధర్మంబు వీర్యంబు తాము మూర్తి
సొంపుఁ గన్నవి యీ గాధిసూతిగాఁగ

వ. అని శతానందుండు విరమించిన జనకరాజు కృతాంజలియై విశ్వామిత్రుం గాంచి

గీ. అనుగృహీతుఁడ ధన్యుఁడ నధికదీప్త
తేజ! నాయజ్ఞమున కరుదెంచు టూహ
నీవు గాంచుట; నా జన్మ పావనంబు
నిన్ను దర్శించుటయె పాపనిష్కృతము

ఉ. నీ వొక వెల్గుకంబమవు నీగుణముల్ జగతీమహోఘసం
ప్లావనదక్షముల్ మృదుకృపామతి! నీకథ దివ్యబోధ! నా
భావన దాఁటిపోయెను; భవత్కథలోని మహాత్ములన్ విన్న
నీ వరుదేర నా క్రతువు నింగిని నిల్చె మహర్షిచంద్రమా!

గీ. ఇంతమంది సదస్యులు నీ కుమార
యుగ్మకము వినుచుండ మహోనిధాన
మైన నీ కథావిస్తృతి గాని వినిన
నా నిరంతమోదముఁ జెప్పలేను స్వామి!

మ. ఇవి రెండున్ గడుఁ జిత్రమైనయవి స్వామీ! నాకునుం ద్వత్కథా
శ్రవణంబున్ రఘురామచంద్రముఖభాస్వద్దర్శనంబున్ హృదరి
తవికీర్ణంబయి లాగుచున్నయవి యైనన్ వేళయున్ మించెడున్
రవి మధ్యాహ్నగతుండుగాఁ దిరిగె కర్మప్రాప్తకాలంబుగాన్

గీ. నాకు మీదివ్యమగు దర్శనంబు మఱల
రేపు ప్రొద్దున; నియమవారితుని నన్ను
మీరు క్షమియింపవలయు నమేయమహిమ!
స్వప్రశస్తకథాపరిత్రాళితాఘ!

మ. ఇది మీయిల్లు; భవత్కృపామహిమయే యీయజ్ఞ; మీయిల్లె నీ
యది; యెందుంటిరో మీరు నెందు దిగియో యీయెందు లోపంబులే
నిది యీ గౌతములే భరించెదరు మౌనిశ్రేష్ఠ! యీ భూసురుల్
సదయుల్ వచ్చిరి నీమ వెంటఁబడి నా సంతోష మంతున్నదే!

వ. మీకందఱకు వచ్చిన నిఘసంబునందె స్వాగత మని నవ్వి సోపాధ్యా
యుఁడు సబాంధవుఁడై విశ్వామిత్రునకుఁ బ్రదక్షిణముఁజేసి యేగిన

గీ. మునిశతానందుఁ డానందమూర్తి గాధి
సుతుఁడు సిద్ధాశ్రమస్థులు క్షోణిసురులు
దిగినయెడఁ బర్ణశాలలు తీర్చి సర్వ
మైన వీళ్లులు గలిపించె సంతలోన

సీ. అగ్నిహోత్రములకు నర్చిపకుండముల్
త్రవ్వించి వేదు లందముగఁ దీర్చి
రాజభోజనయోగ్యరసపదార్థంబులు
పంపించి సూదకపాళితోడ
నగ్నులు దెచ్చినయట్టి బండ్లను నీడ
లందుఁ జేర్చి యనడుహంబులకును
జొప్పఁ జూచి తటాకశుద్ధవారిని జేర
మెట్లు చెక్కించి సమిద్ధరీతి
రామలక్ష్మణులును మునిరాజు సర్వ
భూమిసురులును నానందమును వహించి
యంత నిర్వర్తితాహ్నికులైరి దినము
జరరలుఠదాతపములతో సందడించె

వ. అంత నేకాంతమ్మున శ్రీరామచంద్రుండు లక్ష్మణునితో నిట్లనియె

క. ఈ ఋషు లెవ్వరుచెప్పిన
సారకథాకథన మొక్కచాయనె నడచుఁ
వీ రంతర్ద్రష్టలు బహు
ధారూపితసూక్ష్మతరకథాంశలు సుమ్మీ! ౨౭౧

గీ. నీవి కొక్కసంగతిఁ జూచినావె వత్స!
అన్నియంశమ్ములును జెప్పెనట్టితీరు
వేఱు; మేనకకథతీరు వేఱుగాదె
యనిన; నౌనని లక్ష్మణుం డమృతమూర్తి

సీ. పగిలి తీవ్రానిలావర్తోత్థకార్పాస
కమ్మంతుజల్లెడుకాయవోలె
నదరి లాజార్థతప్తాంబరీషాంతర
కృతవల్గనము నల్లగింజవోలెఁ
బ్రిదలి సుధార్థవారినిషిక్తగాఢోష్ణ
రశ్మియగా సున్నపురాయివోలె
విఱిగి హసంతీనివిష్టాధికాగ్నితి
ప్తము తోడుపెట్టినపాలువోలె
వేడితగ్గియు నడిజాము వాఁడి చెడక
గోడిపాసియుఁ దాపమ్ము మోడి విడక
యాదినపదశాచైత్రమాసాపరాహ్ణ
జరరలురదాతపమ్ములు సందడించె

సీ. ముకులీభవద్రక్తమోహనాంభోజాత
పత్రాగ్రకాంతిసంబంధకములు
గేహనిర్గచ్ఛత్సతీహారిపాదలా
క్షాముగ్ధవర్ణసంఘర్షణములు
కింశుకానోకహాకీర్ణప్రసూనసం
బాధశోభాపరిమంజులములు
మాకందతరుపేటికాకిసాలయనీల
శోణకాంతిచ్ఛటాక్షోదకములు
ప్రవిలసత్కోకనదనవప్రథమపత్ర
సత్రపారాగవల్లికాసంశ్లథములు
పర్ణశాలాకదంబకపటలనీవ్ర
గళనమృదువులు సాంధ్యరాగములు నడచె ౨౭౮

సీ. ఉలిపిరు లొాచు బిట్టుప్పని యూఁదినఁ
దెరలుగాఁ దెరలెడు సురము లగుచు
నలిపిరు లొాచు వెన్నెలపుల్గు చప్పరిం
చిన నాల్కతాకని సిరము లగుచు
మెరమెరలాడి క్రమ్మిక లేని మొుగ్గల
మొునల వెన్నెలతీఁగ మొులక లగుచు
విరవిరలాడి క్రువ్విన పూపమొుగ్గల
పలుచపేటలవోలెఁ బసరులగుచుఁ

జలిమిరులు లేని వెలుఁగుల వొాకళింపు
వెలిమిడింబోని కాంతుల వెక్కసింపు
గాఁగ వచ్చిన శుక్లపక్షమ్ము విదియ
వెన్నెలలు కానిపించి కన్పించలేదు

సీ. తారుణ్యదేవ ళీద త్తదీపమ్ము పెం
డ్లమువోజుపడి కోకిలమ్ము కూసి
గగనవైకుంఠమంగళతోరణార్షి మం
డలరత్నమగు నరుంధతి వెలింగి
వైదేహయజ్ఞశాలాదీ ప్తవహ్నిమం
డలి యాజకర్షి మండలము కాచి
అఖిలమహర్షి తేజోవధూటా ఖిల
దోషాచరేశ్వరుల్ తూలిపోయి

సంగతసమీరశిశిరసంచారతర్పి
తాఖిలదివాభిత ప్తజనాళి పొలిచి
అల్ల యామిని యామిని యెల్లనొాక మ
హాపురుషజీవితమువోలె నవఘళించె

సీ. ఛిన్నచాపస్వనస్థితి మూఁడువిఋపులై
కుటిలభుగ్నక్రీడఁ గోడి కూసె
వెలుఁగునాగేళ్ళఁ ద్రవ్విన తూర్పుపొలములై
సాధుసస్యశ్రీ యుషస్సు పండె

ఒకమహాకృతి దిశాళికిఁ బూఁతపూసినట్లు
దిక్కోణవలభులు తెల్లవడియె
సాధుసాధుప్రశంసారావములువోలెఁ
గలనిస్వని శకుంతకులము కూసె
తాండవోగ్రరుద్రతరుణీనవారుణ
చరణకాంతిఁ బ్రథమసంధ్య పొలిచె
బారసాగి పద్మబంధువు మంజేహా
రక్తభార్గవీధరంబు చెఱిపె

వ. అంతఁ గృతాహ్నికుఁ డయిన జనకుండు విశ్వామిత్రుని రాఘవులం బిలిపించి యథావిధి సత్కరించి

శా. నీకున్ స్వాగత మేమి చేయుదు నదో నీ యాజ్ఞగాఁ జేసెదన్
నాకున్ దైవము బంధువున్ సఖుఁడవైనన్ నీవెగా సత్తపః
ప్రాకామ్యంబున కాదిముద్ర వనినన్ బ్రహ్మర్షివై కౌశికుం
డాకాంతాపథ మెంతొ చెప్పఁడకదా! యంచున్ ధరాపాలుతో

ఉ. ఈ రఘువంశబాలుర కిద్దఱకున్ శివచాపదర్శన
స్ఫారవిచిత్రవాంఛ తుదిపట్టదు; దానిని దెచ్చి చూపినన్
వీరును జూచిపోయెదరు వీరమనోజ్ఞపథావతారు లు
ర్వీరమణా! యనంగఁ బృథివీపతి నవ్వి వచించె నీగతిన్

గీ. కన మహావీర్యమును మహాధనము నాత్మ
దీప్తతేజోదురాసదం బుత్కృష్ట
యజ్ఞధాత్రి సీతాభవ మైన కన్య
శుల్కకర్షణ మీ ధనుస్సు మునినాథ!

మ. అచటన్ బూర్వము దక్షయజ్ఞమున దేవాళుల్ హవిర్భాగము
త[illegible]ములై పేర్చి పినాకపాణికి నొసంగం జూడమిన్ రుద్రుఁ డా
రిచి యీ దీప్రధనుస్సుకొప్పున విదిర్చెన్ వేల్పులన్ వేల్పు లూ
గి [illegible]డంబారి భయంబునన్ హరున కంగీకారమున్ జూపఁగన్

గీ. ధనువుతోడి ప్రయోజనంబును దొలంగి
యమరులకుఁ గాన్కగా నిచ్చె హరుఁడు దీప్త
మును మహావీర్యమును మహాధనము నాత్మ
జనిత తేజోదురాసదంబును మహాత్మ!

క. నిమికేని నాఱవ మిథిలా
క్షమాపతియు దేవరాతు సన్నిధి న్యాసం
బమరులు నుంచిరి యీ చా
పము నొకనిధి యట్లు మాదు వంగడమందున్

శా. ధాత్రీద్రవ్యమహాపరీమళసనాథన్ భూమిసంజాత నే
ధాత్రీశుండు గుణంబునన్ ధనువు సంధానించు నాతండుగాఁ
బాత్రుం డంచును సీత నిచ్చుటకు సంభావించితిన్ గాని యే
ధాత్రీశుల్ ధను వెత్తనైనను నశక్తత్వంబె చూపించుటన్

క. కూఁతు నిట వీర్యశుల్కను
బ్రాఁతి ధనూరత్నమును ధరాపతితతికిన్
లోఁతైనదానిఁ గాంచుచు
లాఁతితలం పెట్టు లన్నలా! యది కలుగున్

ఉ. వచ్చినరాజులున్ ధనువు వంచినపోడిమి లేదుగాని పై
పెచ్చుగ రోఁత నాపయినిబెట్టి ధృతిన్ మిథిలాపురంబుపై
వచ్చిరి దండుతో నమదవైఖరిఁ బేవలయుండ్లు గాల్చి శ్రీ
ముచ్చిలి పట్టణం బఖిలముం బెనుగోలకుఁ దెచ్చినంతటన్

శా. ఏనున్ జూచితి వారు కోపమతి యట్లే పోదురేమో యటం
చేనుం జూచితి వారు పోదు రని యొక్కేఁడాది; పోలేదు వా
రేనుం దర్పితదేవతాజనితవాహిన్యుగ్రుఁడై తోలితిన్
నానాదిక్కులకున్ ధరిత్రిపతిసంతానంబు శూరావలిన్

క. ఇది యీ ధనుస్సుకథ తా
నిదియును రాఘవుఁడు వంచెనే నిచ్చెద నా
త్మదుహిత యీ రఘువులతో
డిది సంబంధంబునుం గడిందియగుఁ గదా!

గీ. అంత ధనువును దెప్పింపు మనియె మౌని
సచివులంగాంచి తెండనె జనకరాజు
సచివులును దెచ్చి ఘాపతిసన్నిధాన
మందు నర్పించి సచివులు నరిగినంత

సీ. దీర్ఘకాయులు బలాధికు లైదు వేలమం
ది జనమ్ముల్ లాగుచుం దెచ్చినట్టి
యొక యష్టచక్రమహా శకటి నొప్పిన యయః
పేటికాంతరమునం బెట్టినట్టి
గంధాగురుద్రవ్యకలితపూజాపత్రి
చిహ్నితమ్మై ప్రకాశించునట్టి
సాశ్చర్యభక్తిభయశ్రద్ధముగ సల్పి
చూపఱు మూకలై చూచునట్టి
ధనువుం గనుగొంచు జనకుడు మునిమహేంద్ర
యక్షరాక్షసదేవతార్క్ష్యభుజగ
మానవేంద్రులు గొనరాని దైన ధనువు
చూచినారుకదయ్య! యంచును వచించె

క. మీ యిష్టము దెప్పించితి
నాయుష్మంతులను జూడుమనవే! యనె గా
ధేయుడు రాముని గాంచె వి
ధేయుడు రాముండు నేత్రదీధితు లేచెన్

సీ. అన్నయా? తమ్ముడా? యని నెక్కిరింపుగా
మనిసిచాటుగఁ జేసి యనియె నొకఁడు
యేదియొత్తైన దండెత్తివచ్చుట యంచు
నుండదటం చనుచుండె నొకఁడు
ఏమహాప్రభువైన నెక్కుపెట్టనె వలె
నాయ నీయన యేమొ యనియె నొకఁడు
యేదియో లేకపోయిన రట్టుపొందిన
ధనువు తెప్పించునా యనియె నొకఁడు

రామచంద్రుఁడు ధనువుఁ జేరంగఁబోయి
తెఱచి మంజూష ధనువుపై దృష్టిపఱపి
కౌశికునివంకఁ జూచి ప్రకాశమాన
మందహాసాభిరామాస్యమండలుండు

క. ఇది మొదలు తాఁకెదన యె
త్తుదునో పయి నెక్కువెట్టుదునో యత్నింతుర్
ముదల; యనిన గాధేయుఁడు
సదమలరఘువంశజలధిచంద్రమ! రామా!

గీ. తాటకాప్రాణపధనిరాఘాటమూర్తి
కోటిమారీచధునన బాహాటశక్తి
క్షుద్రదైతేయకోటిసంస్ఫోటభయద
తాఁకవే యింతయే చాలు ధనువునకును

వ. అని విశ్వామిత్రుం డనినంత శ్రీరామచంద్రుండు తత్సభాభవననికష
ప్రాగ్దిశాసౌధంబు పైయంతస్తున నంతఃపురస్త్రీల కదలిక గుర్తుపట్టి
తలయెత్తిన

సీ. ఇద మిత్థ మని నిర్ణయింపఁగారాని దే
కోర్కియో రూపుఁ గైకొన్నయట్లు
జన్మజన్మాంతరసంగతమైన యా
శాబలం బవధికి సాగినట్లు
ప్రాణముల్ బయటికివచ్చి ముగ్ధాకార
మొనయించి దర్శన మిచ్చినట్లు
తనసృష్టిలోని యుత్తమభావ మానంద
ముగఁ బొంగి బింబమై పొడిచినట్లు

లలయరుంధతియును నహల్యయును గోస
లాత్మజాతయు మువ్వురి యానసముల
కన్నను బవిత్ర మగుచు శృంగారభావ
మొడిసిపట్టిన ముఖచంద్రుఁ డొకఁడు తోఁచె

సీ. పునరుద్భవద్వైతముగ మోహాంకుచి
ప్రకటరేఖాహారజానకరిధి
బాల్యయౌవనసంశాంతిశాహసంక్షత్రి
పాముగ్ధనేత్రశోభాపసోహాద్ధి
పుష్కలాభివ్యక్తముగ్ధచిక్కణకపో
లక్షీరకాంతివేలాసుధాబ్ధి
శతసహస్రమనోజచాపలస్తకముహా
భావపుంజీభూతఫాలవీధి

యై దృగింద్రియగతకరచూర్గ మగుచు
హృదయదఘ్నమై కర్షుకీభూతి
వేగమాధుర్యపరసీమయై గళేషు
తార్థసంప్రాప్తియై దర్శనాఖ్య మొదిగె

ఉ. శ్రీరఘురామచంద్రునకుఁ జిత్తము జానకిపైఁ గరంబు వి
స్ఫారశరాసనస్తకముపై యుగపత్క్రియఁ జిత్రమయ్యె సం
ధారతిఁ గోటికెక్కిన గుణంబు బిగించుట లాగు టింతయున్
నేరఁ డెఱుంగ నొక్కసడి నిండిన శబ్దము కల్గు నంతకున్

సీ. మంజూషలోనె యమర్చి కోణం బందు
నొక్క ప్రాతం గొప్ప నెక్కవెట్టెఁ
గాఁబోలు మంజూషికావినిర్గమనంబు
వేళకే జ్యావల్లి బిగిసియుండెఁ
దాళప్రమాణమా ధనువు జానకిదృష్టి
కడ్డమ్ముగా వచ్చునంచు నెంచెఁ
గాఁబోలు నడ్డంబుగా ధనుస్సును బూని
పిడిబాకువలెఁ ద్రాడు ద్రీల లాగె
నతనిదృష్టికి జానకి యాఁగలేదు
అతనికృష్టికి శివధను స్సాఁగలేదు
సీత పూజడ వెన్నుగా శిరసు వంచెఁ
జెఱకుగడవోలె నడిమికి విఱిగె ధనువు

శా. నిష్ఠావర్షదమోఘమేఘపటలీనిర్గచ్ఛదుద్యోతిత
స్వేష్ఠేరమ్మదమాలికాయుగపదుజ్జృంభన్మహాఘోరబం
హిష్ఠస్ఫూర్జథుషండఘుఘ్ఘురరవాహీనక్రియాప్రౌఢి ద్రా
ఘిష్ఠంబై యొకరావ మంతట నెసంగెన్ ఛిన్నచాపంబునన్

శా. హేరంబోన్నతశూర్పకర్ణవివరప్రీంకారియై షణ్ముఖ
స్ఫారద్వాదశనేత్రగోళవివృతిప్రాకారమై శైలక
న్యారాజన్నవఫాలమండలవిభుగ్నక్రీడమై యాశ్చల
ద్గీరుగ్రప్రమథంబుగా ధనువు మ్రోఁగెన్ శైవలోకంబులన్

శా. నృత్యన్మంజులతారహారకబరీనిష్యందిముక్తామణి
ప్రత్యగ్రప్రసవాక్షిసంకలనదీవ్యత్కంధరాభేద సా
హిత్యప్రౌఢనవాప్సరోనటనసాహిత్యప్రశస్తాచ్ఛవృ
గ్గీత్యాకారమనోజ్ఞమై ధనువు మ్రోఁగెన్ స్వర్గలోకంబులన్

శా. దర్పస్వీకృతహాసవిశ్లథసరుంధద్దుష్టవాగ్ఘోరణీ
సర్పద్వీరచమూపథశ్లథనమై సంసత్కటీశాటికా
కూర్పాసప్రకటోగ్రసాధ్వసవధూగుర్విణ్యాభద్రాధ్వమై
దర్పాడంబరమై ధనుస్సు మొఱసెన్ దైతేయలోకంబులన్

శా. స్ఫీతాష్టాపదవిద్యుదుజ్జ్వలపయఃపీయూషధారాఘనీ
నీతాస్వాద్యతరప్రగల్భవచనస్నిగ్ధాననాంభోజసం
ధాతీర్థంకరమాగధోల్బణము నానామేదినీరాట్సభా
గీతిస్వాదుమనోజ్ఞమై ధనువు మ్రోఁగెన్ రాజలోకంబులన్

ఉ. మేలుగ గౌతమాశ్రమము మీఁదుగ నల్ల విశాల మీఁదుగన్
లోలత మానిలోకనృపలోకములం జనె వార్త రాముఁడు
ద్వేలభుజాభిరాముఁ డరవిందవిలోచనుఁ డన్న వార్త యా
భీలసురారిమండలవిభీషణమూర్తి యటన్న వార్తయున్

గీ. ఎంతవఱకు ధనూరావ మెల్లదిశల
నప్రతిహతమ్ముగా నార్చె నంతవఱకు
జనము లెల్ల దిమ్మెక్కిన శ్రవణకుహర
బలవివశమానసులు నిలంబడిరి శిలలు

క. ఆయజ్ఞధాత్రికర్షణ
మై యొసఁగిన హృదయభార మంతయుఁ దీరన్
శ్రీయుతుఁడు జనకభూపతి
యాయతనిశ్వాస మొక్కఁ డంతట వదలెన్

క. జనకుఁడు గాధేయునకుం
బ్రణామ మొనరించి రామభద్రునివంకం
గనుగొని యొక్కనిమేషము
తనసచివులఁ గాంచి యనియె ధాత్రీపతియున్

ఉ. నేనును బ్రహ్మవేత్త నని చెప్పను నన్నును గర్భశోకర
తూనిధి నంట నే నని నిజంబుగ నాయసప్రమ యీ యయో
ధ్యానగరనాథు ప్రేమయును నాతనిగారవ మేమి చెప్పఁగాఁ
దానును నాకు వియ్యమగుదానికిఁ దానె పునాది వేసెనో

శా. నాకున్ బ్రాహ్మవిధిన్ సమర్థ్యమును సంధానించెఁ గాపన్ననున్
నాకన్నన్ గడుశ్రేష్ఠుఁ డెంచగఁ ధరానాథుండు నేనన్నచో
నా కౌతూహల మంత గౌరవము కష్టా! భావిసంబంధసం
జ్ఞాకంబై హృదయంబు దాచిన యవిస్పష్టోహమే కావలెన్

సీ. కుశికనందనతపోగుప్తులై రామల
క్ష్మణు లిందు వచ్చిరి తనకొడుకులు
శివధనుస్సును విఱిచి రటంచు దశరథుం
డుం గుఱ్ఱలస్థితి యెఱుంగవలయు
సిద్ధాశ్రమమ్మునఁ జేసిన యాగర
క్షణము మారీచశిక్షణము దెలిపి
యటమున్న తాటకాప్రాణఘాతమ్మును
మలదకరూశభూములయు బెడఁదఁ

దొలఁగఁబెట్టుటయును గౌతములయహల్య
లుపలభావమ్ము వీడుటయును మొదలుగ
వినిచి యష్టమినాఁటికే పెండ్లివారు
గూడి యిట వచ్చునట్లుగాఁ జూడవలయు

గీ. ఉభయపక్షమ్ములం దీయనో ప్రతిగ్ర
హింపనో గాధితనయుండె యెల్లవాఁకు
ప్రభువు కుశికాత్మజుని యాజ్ఞ బడిఁ జరింపు
డా ప్రభువు చెప్పినం బోవ నగు నయోధ్య

వ. అని జనకుం డనుచుండ

మ. వినుచుం గౌశికుఁ డయ్యొ! తత్క్షణము పంపింపఁ గానలెఁ గాదె వం
చిన యే కోర్కెయు నెండి ప్రోడయిన నాచిత్తంబు నీ మాట విం
చునె తా బాడిదబోద వోలెఁ జివురించుం జానకీరామచం
ద్రుని గన్నారఁగఁ గాంచిపోవుదును నేనుం జోచనే యంచనన్

చ. జనకునిమంత్రు లెంతమతిశాలులొ! రాముఁడు విల్లు చేర నే
గిన తొలిరీవిఁ జూచుచునె కేవల మీయన విల్లు వంచు నం
చునె మది నిర్ణయించిరి విశుద్ధమనుష్కులు దారిబత్తెముల్
గొని చనుదేర దూతలను గోరిరి యాజ్ఞయుఁగా మహాత్ములై

మ. రయరేఖాహయపుంఖరింఖితపథుల్ రాజీవబంధూజ్జ్వలా
న్వయచూడామణిఁ జేరనేగిరి భటుల్ వైదేహుఁ డానందత
న్మయుఁడై గౌతమునిం బుగోధను శతానందుం విలోకించి ధీ
నయవంతుం డిటులన్ వచించెఁ బ్రభువా! నా తమ్ముఁడుం రావలెన్

సీ. అని కుశికాత్మజు నరసి యో తపముల
ముద్ద! నా తమ్ముఁడు బుద్ధిరాశి
బహుధార్మికుఁడు కుశధ్వజుఁడు నాతోఁబాటు
వత్సరాఘవముఖవనజదర్శ
నానందమును బొందనోఁ గదా సాంకాశ్య
పుర మేలుచుండె సోదరుఁ డతండు
నొడ్డునఁ గ్రుమ్మిన యుసిరికతోఁటల
యిక్షుమతీనది యే పురంబు
పరిఖ సాంకాశ్యమదియు నాపురమునందుఁ
గలఁడు నా తమ్ముఁ డాతఁడు క్రతుభరంబు
పూనఁగలవాఁడు పిలిపింతు నేను వాని
నంచు గౌతముతో నిట్టు లనియె మఱల

ఉ. సీతను గ్రిందకంచు నొకచెల్వున దించెడువాఁడు కాఁడు న
ట్లే తనచంకకెత్తికొని యెల్లెడలన్ జనుచుండువాఁడు తా
నాతఁడు రామచంద్రుని రయంబునఁ జూడవలెన్ గుశధ్వజుం
జేతము చూడకుండ నొక చిన్నము నిల్చుటలేదు గౌతమా !

వ. అనిన శతానందుండు వేగరులగు దూతలం బంపెనఁ గుశధ్వజుండు మఱునాఁటికే తనభార్యతోఁ గూఁతులైన మాండవీశ్రుతకీర్తులతో వచ్చి శ్రీ లంతిపుర మేగఁ దాను సభకు వచ్చి

సీ. రామభద్రుని మహాప్రతిభాతనువుఁ గాంచి
గాధేయమ్మృదుపదకమల మంటి
రాజబాలుని ముఖాంభోజదీధితిఁ గాంచి
గౌతము నభివాదకలన నెఱపి
లక్ష్మణాగ్రజు దృశాశ్లిష్టకాంతులు గాంచి
జనకభూమీశు దర్శనముఁ జేసి
తరణివంశ్యుని స్నిగ్ధతనువు సర్వముఁ గాంచి
మైథిలేయుల పరామర్శఁ జేసి

యన్నదమ్ముల కెదురుగా నరుగుదెంచి
నిలువ వారిద్దఱును శిరంబులను వంచి
సన్నతులు పెట్టెనంతఁ గుశధ్వజుండు
నిరువురను రెండుచేతుల నిఱికికొంచు

వ. శ్రీరామచంద్రుని సర్వాంగములయందుఁ జేసిన హస్తస్పర్శచేఁ దన సౌఖ్యానుభూతిఁ దెలియఁజేయుచుఁ గుశధ్వజుండు వేగమ్ముగా నంతః పుర మ్మేగి నవ్వుచుఁ దన కెదురువచ్చిన సీతంగాంచి తానును పకాలున నవ్వి యామెను దగ్గరకుఁ దీసికొని తొడపై నెక్కించుకొని చిబుకంబు పూని

సీ. ఈ తల్లి యటె చిన్నియిల్లాలు శివధనుః
కర్షణోగ్రునకు రాఘవసుతునకు
నీ చిట్టి యగునటే యింతకోడలు సూర్య
వంశవృద్ధులకు దివ్యద్భుజులకు

నీ పాపయటె చింతయిప్పురైన స్నుష వశి
ష్ఠారుంధతులకుఁ దేజోఽవధులకు
నీ యుమ్మ యటె సిరులెత్తినట్టి పతాక
యిక్ష్వాకువంశకీర్తిందిరకును

నని కనుంగోసలం దనయాత్మయెల్ల
వెలికిరాఁజూచి కూఁతును విడువలేక
విడువలేకయ చనె సభావీధి కటఁ గు
శధ్వజునకు రామునియందె సర్వదృష్టి

క. అట దూత లరిగి సరయూ
పుటభేదమునందు గుప్తిఁబొరయు నయోధ్యా
పుటభేదనంబు మూన్నా
ళ్ళటవీనదిసమితి దాఁటి యరిగిరి పెలుచన్

క. జనకునిదూత లటంచును
వినుచునె నరపతి ప్రవేశపెట్టుఁడనియె వా
రును బద్ధాంజలిఁ బ్రశ్రయ
మున జననాథుఁ గనఁబోయి మ్రొక్కిరి రాజున్

వ. మహారాజా! జయము! జయము! మేము మిథిలేశ్వరునిదూతలము, వశిష్ఠగుప్తులగు మహారాజులను శతానందగుప్తులగు మహారాజులు కుశలం బడిగి

క. శ్రీగాధేయర్షిమహేం
ద్రాగూపరిరమ్యవాక్యుఁడై ప్రభువులతో
నీ గాథ చెప్పుఁ డనియెను
చేఁగకలుగు శివధనుస్సు చెందిన వార్తన్

సీ. సుర లిచ్చినారన్న, గిరిజాపతిధనుస్సు
మా యింటనుండిన మానవేంద్రు
లరుదెంచినారన్న, యడిగి ధారణికూఁతు
వీర్యశుల్కను నెక్కువెట్ట లేక

ధను వ్వూగినారన్న; దర్పితులై మిథి
లాపురిమీఁద బలంబుతోడ
దండెత్తినారన్న, దళితభుజాబలు
లై గోడిచెడి పాఱి రన్నవార్త
యఖిలనృపలోకమునకు మీ కవగతంబ
యట యదృచ్ఛాగతుల్ కౌశికానుగంత
లైన మీసుతు లిద్దఱు నరుగుదెంచి
నా కుమార్తెల గెలుచుకొన్నారు రాజ!

వ. అయోనిజయుఁ బెద్దదియు నగు సీతయు నౌరసియుఁ జిన్నదియు
నగు నూర్మిళ నీ కోడండ్రు

క. రా! కొడుకులఁ గాంచెదవును
రా! కోడండ్రను గనంగ రామోపయమ
శ్రీకౌతూహలవేగుం
డై కౌశికుఁ డటమటించు నయ్యా నరేంద్రా!

గీ. అని కృతాంజలులై వినయాభిరాము
లగుచు దూతలు నిలిచిన నవనినాథుఁ
డుదరి మేఘోదయంబున నుచ్ఛలీంధ్ర
ధాత్రిపోలిక శ్రవణరంధ్రములు పొడిచి

గీ. సూర్యకులదేవతలు వశిష్ఠులును నన్నుఁ
బంపు మని రేను బంపితి బాలరఘులఁ
గౌశికులు చెప్పినంతయుఁ జేసినారు
గౌశికులు నధికంబుగాఁ జేసినారు

వ. అని యయ్యా! త్రిభువనకులగురువ! వశిష్ఠ! సూర్యవంశభాగధేయ!
వామదేవ! యోయి దిలీపమంత్రి! సుమంత్ర!

క. విన్నారు కదయ్యా! మన
చిన్నలు మిథిలాపురంబుఁ జేరిరి జనకుం
డన్నల నిచ్చునకే మన
కన్నరనాథులకుఁ బొత్తు లంగీకృతమే?

శా. యోగ్యంబై శుభమైన మార్గములనే యాత్రాకృతిన్ మీరు నా
భాగ్యంబున్ రథమున్ వెలార్చెద రయా! వైదేహసంబంధమున్
యోగ్యంబంచును మీర లెంచెదరయే నోహో ప్రభుల్ వెంటనే
యుగ్యంబుల్ సమకూర్చి పోవలయుఁ గాదో శ్రీవిదేహంబులన్

గీ. అనిన నౌనౌటంచును నఖిలసభయు
నొక్కయుమ్మడి లేచి యొక్కొకరు శకట
ములకుఁ దారులు వేయింప బూజు దులుప
గ్రొత్తరంగులు వేయింపఁ గుతుకపడుచు

సీ. అగ్నిసంగ్రహణమ్ము హవ్యార్థవస్తుసం
పాదనమ్మును జేయుఁ బరవసంబు
శస్త్రంబులకు నికషమ్ము పెట్టుట రథ
మ్ములు సజ్జములు చేయుఁ గళవళంబు
సాకేతపురరాజ్యసంపద కనువైన
వస్త్రభూషల నేర్చు పదిలపాటు
కీల్జుచెప్పలు కోల్పుకట్టులు చెవిజంపు
లాదిగా సమకూర్చు నందగింపు

గాఁగను ప్రయాణసన్నాహకలితవేగ
రమ్యముఖులైరి నాల్గువర్ణములవారు
నంతిపురమునఁ బురమున నంగనలకు
నే మడతఁ దీయవలయునో యెఱుఁగరాదు

చ. తెలతెలవారినన్ బయలుదేరుట యైనఁ బురంబునందుఁ బె
ద్దలు నొకగుట్టుతీసినను దాము లతాంగులు సర్దిసర్ది పె
ట్టెలు రవణించుచుందు రొకటే పనిగా నిదురింపఁబోరు ముం
గిళుల రథాలు విప్పి కనుగ్రేవల నిద్రలురాక సారథుల్

వ. అమ్మఱునాఁ డుషఃకాలమ్మునందు

క. అన్యోన్యాహ్వానధురా
నన్యాహతరావబధిరితాశాగతి రా
జన్యభటలోకవిచలన
విన్యాసముచే నయోధ్య వెక్కసమయ్యెన్

వ. అంతఁ గొంతసేపటికి

క. కప్పెడు కప్పెడు చీఁకటి
విప్పని తూఱఁబడి చనుఁ వెడలెఁ గెరలెన్
ఝప్పరములు శకటంబులు.
దెప్పలుగా నగుచు బయలుదేరె నమనగా

క. ముంపటిరథముల కీన్రా
మందానను లై కృతాఘసంఘ్నణులు ఋషుల్
ఛందోముఖరాననులై
స్యందశుభపరంపరానుషంగులు నడఁగా

సీ. దర్భాసనమ్ములుఁ గడియంగన స్త్రముల్
గా వశిష్ఠాను లగ్రమునఁ జనఁగ
నావెన్క దశరథుం డరిగెఁ బార్శ్వాంబుల
భరతశత్రుఘ్నులు బలిసిరాఁగఁ
గౌసల్యకును నిరుగడల సుమిత్రయు
కైకేయి యరదముల్ కదలివచ్చె
నావెన్క శేషపుచ్ఛాభిరామంబులై
పెఱయెల్లవారలు తుఱఁగలింప
నొకమహాపూరుషుఁడు చేతు లొప్పఁగాఁగఁ
జాచి సూర్యనమస్కార మాచరింప
బోరగిలఁబడి సాగినసారు దోఁచె
నరిదములకట్టు విహఃదధ్వచరుల కవుడు

వ. వశిష్ఠముఖంబు వామదేవగళంబు కౌసల్యాదశరథవక్షంబు భరత శత్రుఘ్నతెదంబాబాహువు పరరాజన్యపరిచారక దేహయష్టియు నగు నప్పెండ్లిచనుప వోవుచుండ దశరథుండు సుమంత్రునిఁ బిలచి

క. మన మటకుఁ జేరునంతకుఁ
జనుదెంతురె? యల్లుమాని శాంతయు ననినన్
మనతోడఁ గలసికొందురు
మనుజాధిప! దారిలోన మఱి వా రనినన్ ౩౮౬

సీ. అగ్రయాయుల వశిష్ఠాదుల ఫాలభా
గములఁ దేజోరూపకాంతు లగుచు
ననుయాతదశరథావనినాథ తత్సుత
ప్రతిబింబముల బింబభావ మగుచు
స్త్రీలోకవదనరాజీవసంస్పర్శహే
లాముగ్ధకరవిచాలనము లగుచు
ముగ్ధచ్ఛటాగుణీభూతనానాయుధ
భూషామణీకాంతిపూరమగుచుఁ

గదలినవి బాలమార్తాండకౌంకుమార్ద్ర
మసృణమందారమాలికావిసృమరప్ర
శస్త సుకుమారకాంతిప్రసారణములు
కమలినీకన్యకాత్రపాకారణములు

సీ. ఎదురుగా నేగుచో నెదలపై హారనా
యకరత్నముల కంశు లప్పువెట్టి
యెడమకుఁ దిరుగుచు నేగుచోఁ గుడిబుజ
మ్ముల నంగదచ్ఛవుల్ గిలకరించి
కుడివైపు తిరిగి యేగుటయందు వామాక్షి
లాలితాపాంగమాలలను గదిపి
యాగ్నేయ మీశాన్యమై యేగ ముప్పాతి
కమొగంబు వెలినీడఁగా మలంగి

సాగి ప్రొద్దెక్కిన కొలంది చండకరుఁడు
దారి మలకలు తిరిగిన దశరథేశు
సైన్యములయందుఁ గాంతిప్రసారచిత్ర
వల్గుగమనంబులన్ వళావళులు జేసె

వ. ఇట్లు పయనంబు సేసి మూఁడవ దినంబున రాహుకాలంబు దాఁటిన వేళ దూరంబున శాంతర్శ్యశృంగు లరుదెంచు రథంబులు గుర్తువట్టి పెండ్లిబండ్లన్నియు నాగిన శబరిపాయ గోదావరి కెక్కినట్లు వారు వీరుఁ గలసికొనినంత

సీ. శ్రీవశిష్ఠులు ఋశ్యశృంగులుఁ గలసిరి
యంత బద్ధాంజలు లవనిపతియు
నల్లుమానియుఁ గూడి రవనీపతి మునీంద్రు
కుక్షిపై నంజలిగూడిన శిర
సుంచి నీకరుణారసోద్భూత మగు రాచ
నిసుగు పెండిలికి మానీ! త్వదీయ
మాగమనంబు సర్వార్థలాభం బయ్యె
నన ఋశ్యశృంగుఁడు నవనినాథ!

రామచంద్రుని పెండ్లికి రానె నేను
రాకపోయిన మీశాంత రాదుగాని
యేను ప్రియశిష్యు పెండ్లికినేమి? రాక
పోవుటేమి? యటంచును మోదలించె

వ. అంతఁ గౌసల్య వచ్చి శాంతం గౌగిలించుకొని ముద్దాడి "తల్లీ నీవు వచ్చితివి; నాబరువు తీరినది; మాడుపట్టున సింతచమురు పెట్టుటకు మంగళహారతి పళ్ళెము పట్టుటకుఁ దమ్ముని దిద్దికొనుటకు నాడ పడుచువు వచ్చితి" వని పొంగిపోయె. సుమిత్రాకైకేయులు శాంతను రాచుకొని తిరిగిరి; పరిచారికలు మందహాసములతో విస్ఫారితనేత్రములతో దూరమున వినయ మవలంబించిరి; నమస్కరించిన భరత శత్రుఘ్నుల మూర్ధమ్ములఁ జేయియుంచి శాంత పరామర్శించె నంత

గీ. శాంత కనుసన్నలంబడి సర్వమందు
సాధువుఁ బ్రియంబునై యాజ్ఞసాగె గౌర
వంబు గల యింటి కగు నాడపడుచు రాక
యెంత శోభాయమానమో యెఱుఁగఁబడుచు

సుముఖి.

వెడలి విచిత్రవిచిత్రగతుల్
కడవఁగడంగి కడంగి రథుల్
నడపఁగఁ దూలిన వాజితతుల్
కడచిచనన్ముఖక ప్రకరల్

రథగమనమనోహరము.

అనడుహములు ధేయం చదల్చినంతన్
గనలి తురంగవల్గుగాఢవేగదీప్తిన్
జని కడచన నశ్వసారథుల్ విలాసా
నను రథములాపి నవ్వుచుంద్రు కొంకెల్

వ. ఇట్లేగి మఱునాటి ప్రొద్దుట విదేహంబులు చేరినంతఁ దమవిడిసిన
సరస్తీరంబునందు నుండి రామలక్ష్మణులు వచ్చుచున్న రథంబులు
దర్శించి యెదురుపోగా ముందటియరదంబున నున్న యరుంధతీ
దేవి దిగి నమస్కరించిన శిశువులను దంద్రులారా! మిమ్ము మాతా
పితలు ద్యావాపృథువులును నపాంనపాన్ముఖులునునైన ఋగ్వేద
దేవతలు నాశ్రయింతురు గాక యని యాశీర్వదించినంత

తరలము.

చెఱువుగట్టున రత్నకంబళిఁ జెన్నుగాఁ బఱపించి యే
డ్తెఱను గౌతముఁ డూడె బండ్లను దించి పెద్దలు సేరఁగాఁ
గఱదలాడుచు గౌతముండును గంధ మిచ్చి సపర్యగాఁ
దుఱఁగలించిన కన్నుదోయిని దోయిలించి మహానృపుల్

మహాక్కర.

మా ధరాపతిసుత ధరాసుత మీరు మన్నించిరేని మీకుఁ గోడళ్ళు
భూధరేంద్రులు బాహుశాలులు మీకుఁ బుత్రికారత్నమ్ము నిచ్చెదము
సాధుమూర్తు లనుగ్రహింపుఁడు రససాధుఁలు వారు కాలకావళ్ళు
సీధువుల్ గొని యనుమతించిన మీకు సీతమ్మ నర్పించిపుచ్చెదము

క. అనిన వశిష్ఠులు కాని
మ్మని వానక మంజలించె నంజలి నృపుఁడున్
గొనె బంగరుబిందెలు నై కె
కొనిచనె శాంతమ్మ చీరకొంగు విదుచుచున్

గీ. అంత జనకరాజు నరుగుదెంచి యుదాత్త
సమ్మదాభిరామసౌమ్యవదనుఁ
డగుచు నిలచినంత నరసి కృతప్రణా
ముండు నగుచు దశరథుండు వేగ

క. ఒకనెల నిలచిన నీ ర
క్షకుఁ గల్గినశిశువు మీదు జానకిపతి యా
టకు నీకృపావిశేషము
నకుఁ బదునాఱేండ్లు పండినది పంటసుమీ!

మ. అన సీరధ్వజుఁ డాననోజ్జ్వలితహాసాంకూరుఁడై కన్యకా
జనకుం డేను గ్రహించు నీకరుణచే సాగుఁ మదాజ్ఞానిబం
ధన లన్నఁ సగి కోసలేశ్వరుఁడు విద్యామూర్తి! 'ఁ జేయి సా
చినవాఁడఁ మఱి నీవు దాత వనిఁ చిన్నారినవ్వొప్పఁగా

చ. జనకుఁడు నీవుచెప్పినది సత్యము ధర్మ్యము కీర్తిహేతువా
విని భవదీయ మీ పలుకు విస్మయమందితి నైన నేను మీ
రనినది సేయువాఁడ భవదాగమనంబు ప్రమోదహేతు వ
య్యెను మునిలోకనాథు లిట కేగుటచేత వశిష్ఠు లీ గతిఁ

మ. చెడుఁ గల్పాంతమునందు నేనియు వియచ్ఛృంగాటకాగ్రస్థలీ
గుడపుష్పాకృతులైన దంపతులు నాకుఁ వచ్చి రిట్లుంగిలం
దడుగుల్ వెట్టిన మోక్షమట్లుగ వశిష్ఠారుంధతుల్ పండి క
న్పడిగానీ తొలివిత్తనంబులగుఁ బుణ్యంబుల్ కనంబోముగా

క. మీరనిన నాయెడం గల
గౌరవభావం బదెంత కన్పడునో స
త్కారముల మీకు స్వాగతి
ప్రారంభించిన జనుస్సుపర్యంతంబున్

ఉ. బంధుర మే పురాతపసు పంటకు నోగ్గనో రాఘువాళిసం
బంధము గల్గె మాకు నిమివంగసమందున బాహుశాలితా
సింధువులైన నీసుతులఁ జెందిన కీరితిజ్యోత్స్న నీదురో
మాంధువు లందునన్ జలువలై పులకల్ ఘటియించుచున్నదో

క. రేపు తొలివెలుఁగురేకలు
ప్రాపించినయంత సవనభారము తీరున్
నీ పుత్రులపరిణయశో
భాపర్యాప్తంబు నీదు భావమ్ము నగున్ ౩౬౭

వ. అని వారి వారి విడిదులకుఁ బంపించిన

కమలనగీతి.

జనకునింట దశరథేశు సౌమ్యభావ మెంచి తనర
జనకు సౌమ్యతఁ గని దశరథేశు నింట
మనసులందు నొకరు నొకరి మార్దవంబె చూచి
యనఘ ముదితులైరి యిద్దఱైన పెండ్లివారు

క. జనకుఁడు నిర్వర్తితమై
చన సవనకలాప మెల్ల సంధ్యాకార్యం
బొనరించి మొగుడుకొను యా
మిని మునివెన్నెలసుఖంబు మేన వహించెన్

గీ. పెండ్లివారికి గౌరవప్రీతికరము
గాఁగఁ బ్రథమయామంబెల్ల బ్రమోఁగుచున్న
శతధనుష్మద్భుజాగ్రవిస్ఫారితవిశి
ఖాసనజ్యాలతాధ్వాన మావరించె

వేగవతి.

మొగి నెచ్చటఁ గ్రమ్ముకొనున్
జ్యావల్లిరవంబులు పాదులుగాఁగన్
నిగుడున్ ముసురై నినదంబుల్
సంవేల్లితరుద్రుని వింటిరవంబుల్

మ. ధనురాస్ఫాలనకర్కశధ్వను లుదాత్తంబుల్ సమాక్రాంతముల్
చను దిగ్వీథుల నెచ్చటన్ రఘుకులస్కందోగ్రబాహావిదా
రణభాస్వన్నవధనుర్నినాదములు నారంభించి యచ్చోటఁ బో
వును దత్పూర్వతరంగసంతతి పునఃపుష్టోగ్రశబ్దాహతిన్

గీ. శతధనుష్మద్భుజాగ్రవిస్ఫారితవిశి
ఖాసనజ్యాలతాధ్వాన మావరించె
మఱలఁ బ్రత్యూషశబ్దాయమానశాఖి
శాయనికగీతితతులతో సాగుదెంచి

శా. స్ఫీతాష్టాపదవిద్యుదుజ్జ్వలపయఃపీయూషధారాధునీ
నీతాస్వాద్యతరప్రగల్భవచనస్నిగ్ధాననాంభోజసం
ధాత్రీధ్రకరమాగనోభ్బణము నానామేదినీరాట్సభా
గీతిస్వాదుమనోజ్ఞమై ధనువు ప్రమోగెన్ రాజలోకంబులన్

వ. అంతఁ దెలతెలవేఁగుతో జానకీవివాహదిదృక్షువులైన హితభూపాల సంతానంబు లరుగుదెంచిన

క. వాజుల శ్రవోయుగళిమ
ధ్వాజిరరమణీయమణివితానాంశులుగా
శ్రీజనకరాజు నుఁగిలి
పూజాపుష్పము లుషస్సు పొడిచెన్ దఱచై

గీ. సారసహితుండు సూర్యుఁ డనూరుసహితుఁ
డగుచుఁ బ్రాగత్నపీఠిక నెగసినంత
రహిఁ గుశధ్వజయుతుఁడు సీరధ్వజుండు
నవమణిస్నిగ్ధసింహాసనమున నుండి

గీ. మంత్రిని సుదామనాఖ్యుని మందలించి
యోయి సఖుఁడ! నీవేగఁగా నోప్పఁగాదె
యాత్మజులతోడ దుర్ధర్షుఁడైన దశర
థేశు నైక్ష్వాకుఁ గొనిరాఁగ నిచ్చటికిని

క. అనిన సుదామనుడుం
జని యినవంశ్యుల విడిదు లేగి నృపు శిరసా చే
సిన ప్రణతిగ రఘుకులవ
ర్ధన! సామాత్యుండు రాజు రమ్మనుచుండెన్

మ. గురువుల్ మంత్రులతో సభాస్థలమునన్ గూర్చుండి నీ పుత్త్రిలున్
గురువుల్ నీవును రండటంచుఁ బిలచెన్ క్షోణీశ! వైదేహు డం
చురువాఁ బ్రేమ సుదామనుండు పలుకన్ బ్రోద్దామసమ్మోద ని
ర్భరుఁడై కోసలరాజు వచ్చితిమయా వైదేహునాస్థానికిన్ ౩౮౩

గీ. అని సబాంధవుఁడై నృపుఁ డరుగుదెంచె
నంత నంత సోపాధ్యాయుఁ డరుగుదెంచె
నంతనంత సపుత్త్రికుఁ డరుగుదెంచె
నంతలోన వియ్యంకుఁడై యరుగుదెంచె

క. వారల వీరల కలయిక
పారావారప్రవాహపారావార
స్ఫారతరమోదసంగమ
మై రోచిర్నానదీ ప్రియై రాజిల్లెన్

ఉ. ఒత్తుగ వాకిటన్ ఘనరవోద్ధతిమై రథనేమినిస్వనం
బొత్తి జనంబు వాకిటికి నొగ్గిన నవ్వులమోముగా యుధా
జిత్తరుదెంచెఁ గైకయుఁడు చిన్నికుమారునిమేనమామ రా
జత్తటి నూత్నమైన శుభమందినయట్లుగ సంతసింపఁగాన్

గీ. అంత నంద అన్యోన్యప్రేమార్ద్రముగను
గారవోదాత్తముగను సత్కారమంది
యల యుధాజిత్తు జనకున కంజలించి
దశరథుని గౌరవప్రేమ తనుకఁజూచి

ఉ. కేకయరాజు మిమ్ము నడిగెన్ బహుధా కుశలమ్మనామయ
శ్రీ కలరెల్ల రచ్చటను జిన్నలపెండిలిచూచి మన్మనిన్
జేకొని రమ్మటంచుఁ బనిచెన్ ధరణీశుఁడు నన్నయోధ్యలో
మీకయి చూచివచ్చితిని మేదినినాయక! యంచుఁ జెప్పఁగాన్

మధ్యాక్కర.
సానందపరిణయసాధుసామ్మ్యఖ్యాసంభాషణముగఁ
బూని వశిష్ఠులఁగూర్చి భూపతి ముగ్ధుఁడై పలుక
గా నెంచులోన ముంగిటను ఘనమేఘగర్జయుగాఁగ
ధానుష్కధనురుగ్రరావధార్ష్ట్యంబు దర్పంబు తోఁచె

గీ. దశశతధనుష్మదుగ్రసంధానచాప
రోపవల్లీనినాదంబు రూక్షమయ్యె
బాలరాఘవు శివధనుర్భంగరవము
దిగ్దిగంతంబులందుఁ బ్రతిధ్వనించె

శా. హేరంబోజ్జ్వలశూర్పకర్ణ నినద ప్రోహి(?)కారియై మణ్కుఖ
స్ఫారద్వాదశ నేత్రగోళవివృతి ప్రాకారమై శైలక
న్యారాజన్నవఫాలమండలవిభుగ్న క్రీడమై యాశ్చల
ద్గిరుదగ్ర ప్రమథంబుగా నగుచు మ్రోఁగెన్ శైవలోకంబులన్

క. గగనమునఁ బింపులుగఁ బడి
ఖగతతి కుతిలపడి వలయగతి నఱచుచుఁ బో
మృగములును నోరు దెఱచుచు
జగతిం డెక్కలు మలంగి సంకటపడియెన్

చ. మొగిడి హరాత్పయోధరసమూహము క్రమ్మె నభస్థలంబునన్
చిగురుల మేఘగర్భములు చీల్చెను శంపలు అంపిలెన్ భుగా
భుగ మని ప్రేలివచ్చె నుఱుములు పెనుగాలి రొకంపు రేగి బి
ట్టుగఁ దృణకాష్ఠధూళిని సుడుల్ కలిపించుచు లేచె మింటికిన్

క. గజములు ఘీంకృతిఁ బర్వుచు
గజిబిజిగా నేగె వాజిగమి మొగ్గతిలన్
రజమున ముట్టెలు ముట్టగ
బజీతు లయ్యెను బరాగపటలము నిండెన్

గీ. అంత శాంతించె మేఘము లంతఁ బక్షి
వితతి సౌమ్యారావములుగా వెడలె మింట
సాగి వర్షాశరత్తులు జంటగాఁగ
నొత్తికొనివచ్చినట్టు లుద్వృత్తరీతి

వ. అంత దశరథుండు వశిష్ఠవిశ్వామిత్రులకుఁ గేల్మోగిడ్చి

చ. శుభ మని నేను నాదు ప్రియసూనుని పెండిలిమాట యాడఁ బో
నభమున మేఘముల్ మొరసెనా! విహగంబులు తూలియాడెనా!
ప్రభువులు మీరు నాకులము పంటకుఁ దెచ్చితి రీతిబాధ లే
దు భరము మీ భుజంబులను దొట్టిన దేమి పొనర్తురో యనన్

గీ. వారు మొదటఁ గొంత వక్రతమైనను
ఋజుత కల్గు ననుసరించివచ్చి
ప్రళయ మట్లు వచ్చుఁ బై దేలిపోవు లే
దయ్య భీతి రాజ యనిన యంత

శా. నిష్ఠావర్షదుదారమేఘపటలీనిర్గచ్ఛదుద్యోతిత
స్ఫేష్ఠేరమ్మదమాలికాయుగపదుజ్జృంభన్మహాఘోరబం
హిష్ఠస్ఫూర్జథుషండమండలరవాహీనక్రియాప్రౌఢి ద్రా
ఘిష్ఠమ్మై యొకరావ మంతట నెసంగెన్ వాకిటన్ ఘోరమై

శా. ఫాలంబందున బ్రాహ్మతేజము దృశాబద్ధోగ్రరక్తచ్ఛటా
భీలక్షత్త్రినితాంతభీకరతయున్ బైలై పదన్యాసరే
ఖాలీలాపరిధూతసద్ధరణిభృద్గంభీరపక్షద్వయో
ద్వేలోద్ధామవిదీర్ణచంక్రమణసందేహాస్పదాక్రాంతిగా

శా. కల్పాంతావిలనీలసాగరతరంగప్రోజ్జ్వలద్బాడబా
నల్పాగ్నిచ్ఛట వల్కలాంచలధురానాట్యప్రచండక్రుధా
జల్పాకోగ్రత సాగివచ్చె ననఁగా చండాగ్ని విశ్రాంతిమై
నల్పిష్ఠం బగుచున్ బుసఃకృతమరుద్వ్యాధూతిచే మండునాన్

గీ. రవముతో యాగపద్యసంరంభ మొప్పి
కడక భార్గవరాముండు నడచివచ్చె
నుభయహస్తగృహీతమహోగ్రపరశు
భారబాణబాణాసనఘోరమూర్తి

సీ. తాళప్రమాణమౌ తనుయష్టి కలవాఁడు
జలధినుర్వ్వులవోని జడలవాఁడు
అఖిలాంగములను రుద్రాక్షముల్ కలవాఁడు
కాంతిపిండుల యెఱ్ఱకనులవాఁడు
ఫాలభాగంబున బ్రహ్మతేజమువాఁడు
చేతులం దాయుధశ్రీఁ గలాఁడు
కైలాసమునువోలెఁ గదలించరానివాఁ
డఖిలసంహారకాలాగ్నివోలె

దుస్సహంబైనవాఁడు విద్యుద్గణోప
మం బయిన చాపధృతివాఁడు మహితమైన
తేజమునఁ గన్ను లొలయించి తేరి చూడ
రానివాఁడు వచ్చెఁ బరశురామమూర్తి . ౮౦.౩

ఉ. వచ్చిన భార్గవుం గని సభాస్థితు లెల్లరు నిల్చినట్టివా
రెచ్చట నిల్చి రచ్చటనె యెల్లయుఁ ప్రాణము క్రుంగిపోవఁగా
విచ్చిన తెప్పలన్ మొగుడువెట్టక యుండిన భార్గవుండు హా
సోచ్ఛలదాస్యుఁడై ధనువు నూఁది గుణధ్వనిఁ జేసినంతటన్

చ. తెలివి ఘటిల్లి యుండఁబును దేఁకువ నర్ఘ్యము నర్ఘ్యమంచు వి
హ్వలతను నల్డెసల్ గనుచుఁ బాద్యము పాద్యము పాద్యమంచుఁ గ
న్నుల భయరేఖగాఁ జని మనోధృతి తూలిన గౌరవంబుగా
జలముల నర్ఘ్యపాద్యములు సల్పిరి భార్గవరామమునికిన్

గీ. ఆయనయు నర్ఘ్యపాద్యంబు లందె జనక
దత్తమాణిక్యపీఠికాస్థలి నిషణ్ణుఁ
డైనయంత నెల్లరకును బ్రాణములును
జేరుకొన్నవి శిథిలమై చెడినచోట్లు

సీ. కూర్చున్నయప్పుడుకూడ భార్గవు దేహ
యష్టి రత్నాసన మాను పీట
శిఖరస్థమౌఁ గీర్తిముఖమును మకరతో
రణ మంటుచున్న దీర్ఘతను వొప్పె
నంత భార్గవుఁడు దీర్ఘానంతవిశ్లథ
హాసరేఖాదర్పితాస్యుఁ డగుచు
నెవఁడురా వాడు? లోకేశ్వరు గైలాస
పతి పరంజ్యోతి కపర్ది ధనువు

మర్దితముగాఁగ విఱిచిన మగతనంబు
కర్దమముగాఁగఁ బొంగిన కంధితరఁగ
యెవఁడురా యాతఁడు? ప్రమథవృతనకుఁ బడ
వాలు హేరంబునకు వెల్ల బాటుజోదు

శా. క్రీడామత్సరుఁడైన నేను శరమున్ గీలించి క్రౌంచాద్రిలోఁ
గాడం దూసినఁ జెళ్ళ లూడి చెడు నక్కాలంబునం గూడ నీ
ర్ష్యాడింబోద్ధతి మాన దార్మొగములం దా స్వామి కెవ్వండురా?
కూడం గన్నులవిప్పఁ దెచ్చెను ధనుష్కోటీవిభగ్నోద్ధతిన్ ౪౦౭

శా. అభ్యాసోన్నతిభాగజిహ్మగధురాహంకారతన్ నేనుఁగా
బిభ్యత్షణ్ముఖవిఘ్నరాజులను గంపింపంగఁ జేయంగ వా
ల్లభ్యం బొప్పగ నవ్వు తల్లిదగు ఫాలంబందు నీ నాఁటికిన్
క్షుభ్యత్కోపలతాప్రణేతయగు నా క్రొవ్వాఁడి యెవ్వాఁడురా?

మధ్యాక్కర.
ప్రమథులు కైలాసనాథ పాదసంబంధమస్తకులు
ప్రమథులు కోపప్రభావపాటితస్వర్గ్యమస్తకులు
ప్రమథులచేత "నాః" ప్రకటరావమ్ము పల్కించినట్టి
యిముడఁజాలని క్షత్త్రబంధు వెవడురా ? యెవడురా వాఁడు ?

ఉ. ఎవ్వఁడురా? త్రిలోచను నహీనమహాధను వెత్తి చేత్రికొం
బువ్వువిధాన దానిఁ బలుముక్కలు సేయఁగ సాహసింపఁగాఁ
గ్రొవ్వినవాఁడు వాని చులుకున్ దెలివింగని సంతసించుచున్
నవ్వినవాఁడు మత్పరశునవ్యమహాగ్నులపాలు చేసెదన్

చ. ఇరువదియొక్కమాఱు ధరణీశుల మస్తము లూచకోఁతగా
నరకి తదీయరక్తము లనంతము లేఱులుగా స్రవింపఁగా
గురువులకున్ యథావిధిగఁ గొండొకలోటును లేక తర్పణం
బరయ రచించి మండెడు మహాగ్నుల మధ్యమునందు దూఁకెదన్

చ. మరల నికొక్కసారి యిదె మానవనాథుల కంఠసీమలన్
దొరలెడు రక్తబిందువులతో నదులై ప్రవహింపఁజేసి త
త్సరిదసృగంబుపూరముల స్నానములాడి త్రిలోకనాథుఁడౌ
గురుఋణ మేను వీగెదను కూడి పితౄణము తోడిపాటుగన్

గీ. మఱల నిదె యొక్కసారిగా మానవేశ
సతుల గళసూత్రముల్ తెగి జారిపోవ
నేడ్వఁగావలెఁ గాకమ్ము లెగురవలెఁ బు
రములపైఁ బిండుగట్టి పిండములకొఱకు

గీ. అని విజృంభించు భృగురాము నంజలించి
రాముఁడను మీరు భార్గవరాము లగుట
దెలియవచ్చెను దాశరథిని రఘుకుల
రాముఁడను మానికులచంద్ర! ప్రాంజలింతు ౪౧౫

మధ్యాక్కర.

ఎవ్వఁడు ప్రమథులనేత హేరంబు హ్రీంకారి యయ్యె
నెవ్వాని కతమున స్వామిదృక్తతి యింతగా విచ్చె
నెవ్వఁడు శివఫాలవిధృతిహేతువై యెగసెనో వాఁడు
క్రొవ్వి శివద్రోహపథము కొన్నట్టి కోడీఁడు నేను

మ. అన గంభీరమనోజ్ఞమేఘనినదవ్యాహారమై కర్ణరం
ధ్రనితాంతామృతసేచనంబయి హృదంతఃప్రాణసంతోషణ
స్వనమై భార్గవరాముఁ డున్నతభుజాస్తంభప్రమాణాకృతిన్
గని శ్రీరాముని దృష్టనేత్రహిమరుక్కల్పాభిరామాకృతిన్

గీ. అంతమైన యౌద్ధత్యంబు నంతమైన
వికటచంక్రమణంబును విరిసిపోవ
మఱల నాసీనుఁడై మృదుతరసుహాస
వదనుఁడై బాలరాఘవు వలనఁ జూచి

సీ. నీవటోయీ యోయి! నెట్టికసీల! నీ
వా? శైవధనుసును వంచినావు
నీతాఁకినంతనా? నిగుడు రుద్రధనుస్సు
వెదురుబద్దయు వోలె విఱిగిపోయె
నేలాగు విఱిగెనో నీలకంధరు మహా
ధనువు చెప్పుము నేను వినవలతును
బనిబూని విఱచితివా! తాఁకి నంతనే
విఱిగెనా? మంజూష వెలికిఁ దీసి
పూనితవ? యెక్కుపెట్టితివా? నితాంత
మైన జ్యావల్లి సంధితమైనదా? యె
దీ! కథారీతిఁ జెప్పుము తిగిచినట్టి
యమ్ము నే లక్ష్యమును దాఁకి వమ్ముచేసె

అనిన శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె ౪౨౦

మధ్యాక్కర.

చేతిలోఁ బూని జ్యా కోటిఁ జెందింపఁ జెట్టంతవిల్లు
చేతిలో నాదుగునా? లక్ష్యసిద్ధి కజిహ్మాగ మెత్తు
టే తీరు? మంజూషనే రహించిన యీ పెద్దవిల్లు
చేత లాగితిని గాబోలు చేతిలో ఛిన్నమై విరిసె

క. ఆమాట వించు భార్గవుఁ
డేమీ! యేమీ! కపాలభృద్ధనువున నీ
కేమి నిరాదృతి? నీ వా
స్వామి ధనుసు చూచునంత పాటికి లేదా?

సీ. చూడనే లేదు మంజూషలోపలి విల్లు
పాణిపద్మంబులఁ బట్టలేదు
సంధింపనే లేదు శరము లక్ష్యమె లేదు
తీసి కర్ణముదాఁకఁ దిగియలేదు
విల్లేమొ ముక్కలై విఱిగిన దేమి లో
కాద్భుతకర్మము నాచరించి
తిది యచింత్యమ్ము సుమ్మీ! బాలకాకుత్థ్స!
నీ వీర్యము జగత్త్రయీవిభేది
యందుక నియే జగమ్మున నాడినట్టి
యాతఁ డాడక యాడెడు నద్భుతమగు
త్వన్మహాబలశాలిత తగును తగును
రాఘవా! నేత్రగోళతర్పణమ వీవు

శా. ప్రాఁజీరంబలె విచ్చిపోయెను ధనూరాజంబు మంజూషలో
గోఁజాడం బనిలేదు వేఱ ధనువున్ ఘోరంబు నేఁ దెచ్చితిన్
నేఁజెల్లా యిది యెక్కువెట్టి శరమున్ నింపన్ వలెన్ నించినన్
నేఁ జూతున్ భవదీయశౌర్యవిభవానేకక్రియావైఖరుల్

క. అప్పుడు వీర్యశ్లాఘ్యున
కొప్పుగ నే ద్వంద్వయుద్ధ మొసఁగెద నీకున్
దెప్పరము ధనువు గుణమును
గొప్పున సంధించి యమ్ముఁ గూర్చి విడువుమీ

వ. అనినంత దీనవదనుండై దశరథుండు ప్రాంజలించి పరశురాముం
గాంచి యిట్లనియె

మధ్యాక్కర.
పోరి రుద్రధనువును నిజము పుచ్చెం గాబోలు లేకున్న
విరియునే? పసివానిమీందం బెట్టి యీ వేరంబు నీవు
జరిగింతువే? యభయంబు సంధింపు జమదగ్నితనయ!
యరయంగ నీ దయాధీనమైనది యస్మత్కులంబు

వ. అంత వశిష్ఠుం డిట్లనియె

మధ్యాక్కర.
ప్రభువులు స్వాధ్యాయపరమపండితుల్ భార్గవుల్ వారు
ప్రభవులుగాంగ బుట్టితివి పండితవంశమ్మునందు
ఋభురాజుసాక్షిగా శస్త్రమే త్యజియించితి మాని
సభలోన నాండు నీ కిపుడు శస్త్రంబు సంధింపం దగదు

వ. అంత జనకుం డిట్లనియె

మధ్యాక్కర.
క్రోధంబు త్యజియించి యెల్లక్షోణియు క్షోణిదేవతకు
సాధువై కాశ్యపునకును సద్దానసత్కర్మ నిచ్చి
యీధాత్రి విడి మహేంద్రగిరి కృతకేతనేచ్ఛుండై వచ్చి
సాధింతు వేటికిం దిరిగి క్షత్త్రసంక్షయదురాగ్రహము?

వ. అనిన లక్ష్మణుం డిట్లనియె

మధ్యాక్కర.
ఈవిల్లు విఱుచునయేని యేం గూంతు నిత్తు నటన్న
యీ విదేహాధిపుప్రతిన యెన్నండో యెన్నంగా నాండు
రావలెం గోపమ్ము నాండు రావలె రాజులమీంద
నీ వచ్చు టేటికి? నిప్పు డేటికి నిట్టి యుద్ధమ్ము

వ. అనుచున్న యందఱ నిరాదరించి పరశురాముండు రాముని దిక్కు
మొగంబై నంత దశరథుండు భార్గవా! పసివాండు రాముండు లేండు
మేమెవ్వరము లేమని కేకవెట్టి చదికిలంబడి చైతన్యంబు వాసియుండె;
విశ్వామిత్రుండు పల్కక దూరంబునందు నిలుచుండి చూచుచుండె

ఆ. అంతఁ బరశురాముఁ డాభిముఖ్యముగాఁగ
బాలు రామచంద్రుఁ బల్కరించి
యోయి శిశువ! కావ! యోయి దుర్ధర్షుఁడా!
శైవ మిదియు రెండు జంటవింట్లు

వ. ఈ రెండుధనుస్సులును శ్రేష్ఠములు దివ్యములు లోకాభివిశ్రుతములు
దృఢములు బలవంతములు ముఖ్యములు విశ్వకర్మచేత సుకృతములు

మధ్యాక్కర.
నీ విఱిచిన యట్టి విల్లు నీహారనిభృతాంశుమౌళి
కై వేల్పు లిచ్చిరి త్రైపురాశరప్రాణదాహమ్ము
నా వింటితోఁ జేసె దేవుఁ డా వింటి దగు జోడువిల్లె
యీవు వంచి శరమ్ముగాని యెక్కిడు మిద్ది వైష్ణవము

క. అది యిది సమానసారము
లది యిదియుఁ గపాలివిష్ణుహస్తద్వయశౌ
ర్యదశాభాజనములు నీ
విది వంచినగాని నిన్ను నెఱుఁగను వత్సా!

క. తొలినాఁటికి దేవతలకుఁ
గలిగెను సంశయము నీలకంఠుఁ డధికమా?
జలజాతనేత్రుఁ డధికమ?
తెలియఁగవలె నంచు బ్రహ్మదేవుని నడుగన్

మధ్యాక్కర.
ఆయనకుం గూడ నెడఁద నా సంశయమ్మె ఘటిల్లి
పాయక హరునకు హరికిఁ బడనట్లు వైరమ్ముఁ దెచ్చె
నా యిద్ద ఱొక్కరి నొక్క రాహవంబందు నిర్జింప
నీ యిరువిండ్లనె యెత్తి యెత్తిరి యేచి యుద్ధమున

క. త్రిపురాసురహాసనజనిత
విపులబ్రహ్మౌఘ మంటి వివిధాసురబా
ణపరంపరాగ్నిఁ జూడి య
త్రిపువిడుదలవేళ ధనువు స్తంభించినచో ౪౪౨

చ. పరశివదేవుఁ డా ధనువుపైఁగల కోపముచే విదేహభూ
నరపతి దేవరాతుఁడు గొనంజనుఁ బొమ్మని పాఱవైచె నా
శరములతోడ నేఁటికిని శైవధనుస్సు విదేహులింట్ల నీ
కరమున శీర్ణమాటకును గాదటవే మిగిలెన్ గుమారకా!

క. శివుచేతి విల్లు బిగియుట
శివుఁడున్ గోపంబుచేత జృంభితుఁ డగుటన్
శివుకంటె నధికుఁ డని కే
శవుఁ డూహించిరి సురాళి స్వల్పతరమతిన్

మ. తనకుం బ్రాణముకంటెఁ బ్రాణమగు నద్దైవంబుతోఁ బోరు తె
చ్చిన చాపంబునఁ గోపభావమున నా శ్రీనాథుఁ డావిల్లు గై
కొని పొమ్మంచును భార్గవుండగు ఋచీకుం బిల్చి యిచ్చెన్ ధను
స్సును నస్మత్పితృగేహవీథులనె నిల్చున్ నాఁటికిన్ నేఁటికిన్

వ. ఆ ఋచీకుండు మాతాత, యా దివ్యధనువు మా తండ్రియగు
జమదగ్ని కిచ్చెఁ; మా నాయనమ్మ సత్యవతి మీ విశ్వామిత్రుని
యప్పగారు క్షత్రియ; మాయమ్మ రేణుకయు క్షత్త్రియయే

క. నే నచ్చముగాఁ బాఱుఁడ
గాను సుమీ క్షత్త్రరక్తకాండమ్ములు నా
మై నరములఁ బ్రవహించున్
శ్రీనిభృతమనోజ్ఞహాసచిత్రితవదనా!

వ. అంత మాహిష్మతిరాజు కార్తవీర్యుం డర్జునుండు మత్పితృ
ద్రోహంబు సేసిన

క. ఈవింటి కొప్పుతుదలన్
భూవిభుసైన్యంబు నఱికి ప్రోవిడితిని నా
నావసుధేశులఁ దగు దు
ర్భావ మిరువదొక్కమాఱు రాచితి శిశువా !

వ. నీ వా కథఁ జెప్పుమందు వేనిఁ జెప్పెద ననిన శ్రీరామచంద్రుండు
శిరసువంచి మందహాసమ్మున ననుమతించినఁ బరశురాముం డిట్లు
చెప్పఁదొడంగిన లక్ష్మణుండు సమీపించి వినుచుండె ౪౫౦

చ. మృదునివిధాన నా జనకుఁ డేమును మా వనసీమ నుండఁగా
నడవికి వేటకై చనిన యర్జునుఁ డెంతయు శ్రాంతిఁ గూరి డ
ప్పడిన చమూసమేతుఁడయి వచ్చె మదాశ్రమవీధికిన్ గడున్
గడు నతిథిక్రియామధురగౌరవమున్ బొనరించెఁ దండ్రియున్

క. మా యాశ్రమస్థధేను వ
మాయకురా లచ్చమైన మన్ననచేతన్
నేయియుఁ బెరుగును నన్నము
వాయలుగాఁ దినఁగ నిచ్చె వానిచములన్

గీ. విభులు తిన్నంత తిని పారవేసినంత
వేసి గబ్బునఁద్రేఁచిన పృథ్వీపతియు
పృథ్వీపతి సైన్యమును నది యేమి పోవు
కాలమో? కృతఘ్నత కైన కలుష మెంతొ?

గీ. ఆవునకు మేలువడి జమదగ్నిఁ గాంచి
మౌని! యీ నైచికిని నీవు మా కొసంగు
మన్న; వారు నిచ్చుట లేదటన్న; రాజు
నెగచి నవ్వె నీ విచ్చున దేమి? యంచు

మ. కనలుంజూపులు వెక్కిరింతలుగ నా తప్మోనాథుఁ డీ బోడిబా
పని కా వెందు కటంచుఁ దోలికొని పోవన్ ధేను వంభారవం
బునఁ దా నిగ్గుచు నావటిల్లఁగ శిరంబున్ వంచి మా తండ్రి చే
యున దేమో తెలియంగరాక శిలయై యుండంగఁ దా నప్పుడున్

క. నే నప్పు డింటిదగ్గర
లే నడవికి నేగితిన్ మలీమసకృత్యా
స్థానమున నేన యుండినఁ
బోనిత్తునె యింటియావు పొగులం గంచున్

క. అది పిచ్చి యోయి రాఘవ!
మదించిన నృపాలకులకు మహితగుణగణా
స్పద మేదియైన రాజులు
గద రత్నగ్రాహు లంచుఁ గబళించుటలున్

క. దర్భలు సమిధలు శిరమున
నిర్భరముగ మోసికొంచు నే నిలు సనఁగా
నర్భకుఁడ! యెందుఁ బోయితి?
దుర్భరుఁ డగు రాజు పెయ్యఁ దోలికొనిచనెన్

క. మీ తండ్రి యేమిసేయును
దాతా! నేనేమి సేయఁ దగుదును ధరణీ
నేతను సైన్యముఁ గాదన
నాతఁడి మము నిలువనిత్తురా? ప్రాణముతో

గీ. అనుచు మాతల్లి యేడ్చినయపుడు నాకు
నెంతకోపము రావచ్చు నీవె చెపుము!
న న్నతఁడ యెల్లఁ గోపిష్ఠుఁ డన్నమాట
యాడెదరగాని యా ద్రోహ మగునె చెపుము!

వ. అంత నేను మా పూరిగుడిసెలో నటకపైనున్న యా ధనుస్సు దీసి బూజుదులిపి పులిగాపు పెట్టి

గీ. తిన్నయన్నంబు జీర్ణించుకొన్నయంత
సేపు లేదా కృతజ్ఞత నీ! యటంచు
ధనువు నమ్ములుఁ బరశువు దాల్చి యంత
నేను మాహిష్మతీపురి కేగినాఁడ

క. అడ్డము వచ్చిన వారల
గొడ్డలితో నఱకి రాజకూటము చని పే
రొడ్డోలగంబుఁ దీర్చిన
దొడ్డదొరం గాంచి యావుఁ దోలఁగ నడుగన్

చ. కదుఁ గన లేచి కన్నులను గ్రైవిలు గొడ్డలి పూనివచ్చి నీ
వడిగినమాత్ర నిచ్చుటకె యావును దెచ్చితిఁ బొమ్ము మూర్ఖుఁడా!
చెడెద వనంగ వానివెయిచేతులు గొడ్డలి గాట్లు కొట్టితిన్
విడువక యాతఁడున్ గనలువెంచి రథంబున బాణతూణియై రణర

మ. ఎదురై రె నిల్చిన ఘోరసంగరమునం దే వాని వేఁజేతులన్
మొదలంటన్ బోదలుగాఁగఁ గొట్టితి భుజామూలంబు మొండెంబుగా
నది కైకొంక యతండుఁ బర్వతినపిన్నై పైకిరా గొడ్డటన్
జదియంజేసితి దచ్ఛిరంబు శతధాసంశీర్ణఖండంబులన్

మధ్యాక్కర.
గొడ్డంట నర్జునుపొగరు కోదండకోటినిష్ఠ్యూత
ముడ్డీనశరపాళి వాని యుదరుసైన్యోద్ధతి నార్పి
గిడ్డిఁ దోలికొని యింటి కరిగిన నన్నుఁ గీర్తించెఁ దల్లి
గడ్డ నేలెడు రాజుఁ జంపఁ గాదని కలఁగె మా తండ్రి

క. ఏ పాపమొ తెలియదు క
ట్టా! పెయ్యను దోలికొంచు నరుగునె యింటన్
పాపడి కృతఘ్నతాభర
మోపదుగద నరకమైన నోయి రఘుసుతా!

గీ. అయినదేమొ యయ్యె నంతతో నూరకు
న్నారె? కార్తవీర్యు లౌర! యర్జు
నాత్మజులును దశసహస్రులు సనుదెంచి
యేను నింట లేమి యెఱిఁగి వచ్చి

క. మా గిడ్డిఁ దోలికొని చన
పాగసుఁడగు తండ్రి నేను జంపితి వానిన్
మా గురువు వారి గిడ్డిని
లాగి బలిమిఁ దెచ్చెనా ? బలంబుమదమునన్

మధ్యాక్కర.
కన్నులు మూసి సమాధిగతుఁడయి కైవల్యబుద్ధి
నున్న మా తండ్రి మస్తకము నురియాట నుడుకు మాయమ్మ
మున్నుగాఁ బఱపఱఁ గోసి ముష్కరుల్ పోయిరి తల్లి
నన్ను రామా!రామ! నాయనా! నాయనా! యంచు నేడ్వ ౪౭౦

చ. ముసరుచు వచ్చు నార్తరవముల్ విని తల్లిగళంబు పోల్చి సా
ధ్వసమున నైన యాపిలుపు వచ్చుచు నాశ్రమవీథి లెక్కడన్
గొసరుగ నిర్వ్యడమ్యె; నదిగో నృపలోకము నన్నిసార్లు వె
క్కసముగ నూఱిపోసితిని ఖడ్గపరశ్వథబాణవహ్నులన్

క. నీ కడుపునఁ బుట్టెద మ
య్యా! కోపీ! జామదగ్న్య! యను ప్రార్థనలున్
నా కడుపుమంటలోపలఁ
గైకో లే దమ్మ దీనకంఠస్మృతిలో

విచికిలితము.

పొదివి పొదివి నృపులతలలు పుఱికి పుఱికి నఱికి స
మ్మద [illegible] ముదము నెడఁదఁ గదుర మలఁగి మలఁగి గురునకున్
గుదురు కలుగ జలము వదలి కొసకుఁ గినుక తొలఁగితిన్
వదలి ధనువు జగ మఖిలము వదలి యెచటొ యరిగితిన్

శా. తాదృక్క్షాంతిపరున్ ననున్ విదళితత్ర్యక్షాశుగాసంబుగా
నీ దోర్దండము పిల్చె యుద్ధమునకున్ నీ వెంత వీరుండవో?
కాదా యీ ధను వెత్తి యెత్తి శరలక్ష్యంబేయు మేఁ జూచెదన్
దోదుమ్మిన్ విదలింపుగా శివధనుర్ద్రోహీ! రఘూత్తంసకా!

క. అప్పును వీర్యశ్లాఘ్యున
కొప్పుగ నే ద్వంద్వయుద్ధ మొసగెద నీకున్
దెప్పరము ధనువు గుణమును
గొప్పున సంధించి యమ్ముఁ గూర్చి విడువుమీ!

వ. అనినంత శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె

మధ్యాక్కర.

నీ శర్మ లోకాద్భుతంబు నీవలె నృపలోకమెల్ల
సాకుగా నిర్వాదియొక్క సారులు చంపంగ నగునె?
చేకొని తలచినయంత చేయంగఁ జేవయు వలదె?
కాక నీకింత కోపమ్ముఁ గలిగించు గారణం బుండె ౪౨౨

చ. అది యటులుంచి వైష్ణవశరాసన మియ్యది యెక్కుపెట్టినన్
వదలిన బాణ మెప్పుడును వ్యర్థముకాని ప్రతిజ్ఞ నాకు ను
న్నది శివచాప మక్కతమునం గల మందసమందె యమ్మ లే
నిది విదలించితిన్ బరిగణించి వచింపుడు మీరె నాకనన్

వ. పరశురాముం డిట్లనియె

మధ్యాక్కర.
నీ వెక్కుపెట్టెదవేని నీ క్రింద నే నోడినట్లె
యీవల శరమేయు టెందో? యప్పటి యామాట చూతు
శ్రీవైష్ణవము మహాధనువు చేతి కిచ్చెదను గైకొమ్ము
నీ విశ్వమోహనకరము నిగిడించు నీరదాకార!

క. అనుటయు ధను విచ్చుటయును
ధనువు రఘూత్తంసకమ్ము తాఁ గొనుటయు నొ
క్కనిమేషంబున జరిగెను
ధనువు తుదంబడి యొకండు తా దీపితమై

శా. శంఖస్వచ్ఛముగా సుదర్శనమహాచండాంశుసంస్ఫూర్తిగా
ప్రేంఖాగారుడపక్షపుచ్ఛనిబిడశ్రీకాంతిగా వెంబడిన్
న్యూంఖోదారనినాదమేదురముగా నుద్భ్రాంతిగా నై ధనుః
పుంఖంబుంబడి తేజ మొండు వెలిగెన్ మున్నంచి వెన్నంచియై

క. ధనువుఁ గొనినంత రామున
కు ననంతానంతకల్పఘోరతపస్సం
జనిత మగు శక్తి తనదగు
తనువునఁ గల్గినటు తోఁచెఁ దత్కాలమునన్

క. తన సంపాదించిన పు
ణ్యానీతానంతాభినవజగము లన్నియు వడి జా
ఱినరీతిఁ దోఁచె భార్గవు
తనువున మనసున నితాంతతాపము గలుగన్.

కమలనగీతి.

ధనువుఁ బూను రామచంద్రుని దర్శనంబు చేయుఁ
జనిరి సర్వదేవతలు గ జలజసంభవుండు
ధనువుఁ బూని రాఘవుండు దానిగొనము చేత
నినిచి జ్యానినాదమునను నించె సర్వధాత్రి

శా. నృత్యన్మంజులతారహారకబరీనిష్యందిముక్తామణి
ప్రత్యగ్రప్రసవాక్షిసంకలనదీవ్యత్కంధరాభేదసా
హిత్యప్రౌఢనవాప్సరోనటనసాహిత్యప్రశస్తాచ్ఛదృ
గ్గీత్యాకారమనోజ్ఞమై ధనువు ద్రమోగెన్ స్వర్గలోకంబులన్

వ. అంత శ్రీరామచంద్రుండు బాణంబు సంధించి భార్గవుం జూచి

మధ్యాక్కర

బ్రాహ్మణుండవు నిన్నుఁగూర్చి బాణంబు పరగింపరా ద
జిహ్మాగమ్మున నీ పదంబు ఛేదింపఁ జింతింతునొండె
బ్రహ్మలోకము లీవు ఘనతపంబునఁ బండించినవి య
జిహ్మాగంబుల నుగ్రశరముచేతను ఛేదింతునొండె

మధ్యాక్కర.

గాధిసంతతికిని నీవుగాని దగ్గరచుట్టమవును
సాధించి యద్దాన నిన్నుఁ జంపంగఁజాలను నేను
వేధించి నీపాదములను విశిఖమ్ము విడువుమం చనెదో?
సాధుభవత్తపోలోకసంతానసంహార మనెదొ?

మ. అనినన్ భార్గవరాముఁ డిట్లనియె దేవా! సర్వధాత్రిన్ జిరం
తనుఁడౌ కాశ్యపుచేతిలో విడచి పాధఃపూర్వమే నుండ నా
యన యీ ధారిణియందు న న్నిలువరా దంచానవెట్టెన్ మహా
త్మునియాజ్ఞంబడి నే నిటన్ నిశలయందుర్ నిల్వ నేవేళలన్

క. నే నెంత చెప్పికొన్నను
మానుగ నీ క్షత్రియాభిమానము పో దే
మైనను శరీరగత మభి
మానము చెడ్డదిగదయ్య మధుహనకేళిన్

గీ. కాశ్యపుప్రతిజ్ఞ కృతమయ్యెఁ గాన స్వామి!
పాదములయందుఁ గొట్టకు వాసుదేవ!
యే మనోజవమ్మున నిట్లె యేఁగుదును మ
హేంద్రగిరికందరాశ్రమ మింతలోన

మధ్యాక్కర.
కేవలము తపస్సుచేత గెలిచిన కీర్తిలోకములు
నీవు భేదించుము జాగు నీకు గానీ సుంత తగదు
నీవు చే విల్లందినపుడె నీవు శార్ఙ్గివటంచు నేను
భావమం దెఱిఁగితిఁ బద్మపత్త్రశోభానేత్రయుగళ!

క. నీచేత నోటుపడుటఁ ద్ర
పాచపలత లేదు నాకుఁ బద్మదళాక్షా!
వీచీమనోజ్ఞమృదుతర
లోచనకాంతులు సురావళుల్ గనుగొంటే!

మధ్యాక్కర.
వదలుము శరము మహేంద్రపర్వతప్రత్యంతధాత్రిఁ
గదలుదు నేను మనోజ్ఞకల్హారకమనీయనేత్ర!
వదలుము శరమన్న వదలె బాణంబు బాలరాఘవుఁడు
కదలెఁ బరశురాముఁ డంత గమనవేగచటులమూర్తి

క. ధృతి నేగు భార్గవునకును
దతధనువును బూనియున్న దాశరథికి వ
ర్ధితజామదగ్న్యతపసా
ర్జితలోకము లెల్ల మంటచేఁ గనిపించెన్

సీ. అంతట విశదము లయ్యె దిక్సంతతి
విదిశలు స్వచ్ఛమై వెల్లపాఱె
సురలును ఋషులును స్తోత్రముల్ చేసిరి
రవివంశమార్తాండు రామచంద్రు

భార్గవుఁ డేగిన పథమెల్ల రామనా
రాయణ తేజోమయాకృతిఁ బ్ర
దక్షిణించుచుఁ బోవు దర్శనమయ్యె స
ర్వర్షి సంఘమునకుఁ బ్రసన్నరోచి
రధ్వములయందునను న్యాంఖరావ మొప్పె
వాయువీథులయందున నఱలి వఱలి
ప్రబలు వైదేహుసభలోన వానకురిసి
వెలసిన ట్లయ్యె లేయెండ విరిసినట్లు

వ. అంత లక్ష్మణుండు దశరథుంగని మహారాజా! పరశురాములు వెడలి పోయిరని చెప్పిన దశరథుం డాగతసంజ్ఞుండై రాముని గవుంగిలించి కొని మూర్ధంబు ముద్దాడి

మధ్యాక్కర.
కల్యాణశిరంబుమీఁద గండంబు గడచివచ్చితివి
శల్యంబు ప్రౌఢఘాతమ్ము చమ రదృష్టమున నొడ్డితివి
కల్యాణరామ! నా గర్భకందంబ! కన్నారి తండ్రి!
బాల్యంబునందె గండములు పాసిపో బ్రదికినబిడ్డ!

క. అని సర్వాంగంబులు దృ
ష్టినిపాతార్ద్రమ్ముగాఁ జేఁ దడుముచుఁ బొం
దిన యానందవశంబునఁ
గనుగొన లానందబాష్పకంబులు తేఱెన్

ఉ. బంధువులెల్లఁ గూడికొని బాలుని రాఘవు సంస్తుతింపఁగా
బంధురరీతి నవ్వి రఘుబాలుఁడు భార్గవుచన్న త్రోవ రో
మాంధువులందుఁ బుల్కలగునట్లుగఁ గాంచి నిజంబుగా దయా
సింధువు భార్గవుండు ననుఁజేసె నకారణవీర్యవంతునిన్

మ. అనినన్ బంధులుచూచి నీవు పటుబాహాశౌర్యవారాశి వా
యన నీ ముందట నిల్వఁజాలక కదా యారీతి జేజేలు వె
ళ్లెను నీహేతువుగాఁగ నేఁడు పొడకట్టెన్ క్షత్త్రిశౌర్యంబు పో
యిన యా గౌరవమెల్లయున్ మఱలఁగంటే! యెంతయౌన్నత్యమో !

మధ్యాక్కర.

లోకంబునందు రాజన్యలోకంబు లోకువై పోయె
నే కదా! భృగురాము నామ మింత యెందేని విన్పడిన
నీ కతంబున నింకను దలలెత్తి యెందేనియుఁ దిరుగ
మా కయ్యె నో రామచంద్ర! మన్నించి మా దెసఁ జూడు

క. అనినంత రామచంద్రుఁడు
కనుఁడీ! భార్గవుని నేనుగాని గెలచినా
డనె? ద్వంద్వయుద్ధ మాడెద
నని యాడెనె? యాడెనేని నపుఁడు గెలుతునే?

క. ఆయన సర్వాస్త్రవిదుం
డాయన పటుబాహుశాలి యా యమ్మున కే
లో యొదిగినట్లు చూపెను
శ్రీయుతుఁ డా మాని యేమిచేతము కలఁడో?

వ. అని భార్గవుండు చన్నదిక్కు తిరిగి నమస్కరించిన

గీ. శుభపరంపరాకళ్యాణసూచిమధుర
మధురమధురస్వరంబుగా మక్కళించి
దశశతధనుష్మదుగ్రసంధానచాప
గుణనినాదంబు పేర్చి దిక్కులను నిండె

గీ. బాలరాఘవహస్తసంబంధచలన
కలనవలనానినాదోగ్రగగనపథవి
సారిశైవవైష్ణవధనుర్జ్యాప్రతిస్వ
నమున దిగ్దిగంతములును నద్ధమయ్యె

శా. దర్పస్వీకృతహాసనంశ్లథనరుంధద్దుష్టవాగ్ధోరణీ
నర్పద్వీరచమూపథశ్లథనమై స్రసత్కటీశాటికా
కూర్పాసప్రకటోగ్రసాధ్వసవధూగుర్విణ్యాభ్రద్రాద్యమై
దర్పాడంబరమై ధనుస్సు మొఱసెఁ దైతేయలోకంబులన్ ౫౦౯

ఖండాంతము

గీ. ఇది ధనుష్ఖండ మాత్మేశ! మదన మద న
మనదృశాగ్నిక! నీ కృపామహిమఁగనుత
చంద్రమాళిభూపతియశస్సాధువుగను
మచ్ఛివోహమ్మతి తపోభిమర్శముగను

ఉ. ఆదిని బంధహేతు వయినట్టివి సంగతమోహకోపకా
మాదులు ద్రుంచికొను నిను నాశ్రయ మంది త్వదర్థమైన వీ
వాదములం దగుల్కొనుచు వాదసమాగతమోహకోపకా
మాదులచేతఁ గట్టువడునట్టులఁ జేయకునే! మహీపతీ!

మాలిని.
ఉపనిషదుదితోక్తివ్యూహనానాభిధానా!
తప ఉదితప్రమాభాక్తృత్వ తేజోనిధానా!
నిపుణమతివచోనిర్ణీతవేద్యైకమూర్తీ!
వపురమలినచాంద్రీభావపీయూషవర్తీ!

కళ్యాణ ఖండము

క. శ్రీసదసంలక్ష్యక్రమ
భాసితజాయాసమూహపర్యవసన్నా!
శాసితహృషీకధీధా
రాసితసంవిత్కళాంకురసముత్పన్నా!

మధ్యాక్కర.
ప్రాణంబులందున సర్వభారంబుఁ బాసి తేలికగఁ
దూనీఁగవలె నైన మేనితోఁ బ్రేమతోఁ గాంచి జనకు
సానందపరిణయసాధుసామ్ముఖ్యసంభాషణముగఁ
బూని వశిష్ఠులఁగూర్చి భూపతి ముగ్ధుఁడై పలికె

మ. భగవంతుండు వశిష్ఠుఁ డీ కులమునన్ బ్రత్యక్షదైవంబు వా
రుగ సర్వంబునయందు నాథులయి తీర్చున్ సర్వకార్యంబు నే
మిగ నిగ్గాధిసుతుల్ వచింపఁదగుఁ గర్మిష్ఠుల్ మహర్షుల్ వచో
నిగముల్ చెప్పఁదగున్ వశిష్ఠులె ప్రమాణీభూతు లా యంతటన్

వ. అని దశరథుండు తూష్ణీంభావ మవలంబించిన వశిష్ఠులు శతానం
దుని జనకరాజుం గాంచి కన్నులందు నవ్వుచు నిట్లనియె

క. మిథిలాశృంగాటకములఁ
బృథులంబగు విషయమట్లు వినఁబడియెడు శ్రీ
మధురాకృతి సీత ధరకు
మధుసూదనురాణి వచ్చి మన్నించినటుల్

క. మధురాకృతి మా రాముఁడు
మధుసూదనుఁ డౌనొ కాదొ మధుసూదను నం
శధురాఖ్యాతుని భార్గవు
నధరీకృత తేజుఁ జేయు టది యద్భుతమే

మ. మది నీ ధైర్యముచేత మీగృహముల౯ మన్నించు లక్ష్మి౯ రమా
స్పదుఁడౌ మా పసివానికోస మయి యభ్యర్థింతు మిల్లాలుగ౯
విదితంబైన ధనుర్వికర్షణకిణావిష్కారగర్వంబు లే
దిదియుం జూడుఁడు వంశగౌరవము నీ సృష్ట్యాదిఁ బూపాద్యము౯

క. తదనంతరు లోకోక్కక్కరి
మొద లిట్లని తెలియవచ్చు మొద లిట్లని యే
మొదలివెలుంగునకును వెల
యదౌ యా బ్రహ్మకు మరీచి యాత్మజుఁ డయ్యెన్

వ. కాశ్యపుఁడు మారీచి; వివస్వంతుండు కాశ్యపుఁడు; వైవస్వతుఁడు
మనువును బ్రజాపతియు నాయన గర్భ మిక్ష్వాకువు

ఉ. నా కులగౌరవంబు నవినాశ మయోధ్యయు రెండు రెండు ని
క్ష్వాకులనాఁటి వాయనకుఁ గలైను గుక్షి పయిన్ వికుక్షి శౌ
ర్యాకృతి బాణుఁ డల్లయనరణ్యుఁడునున్ బృథువున్ ద్రిశంకుఁ డ
వ్యాకులభాగ్యుఁడైన యువనాశ్వుఁడు తండ్రిసుతుల్ నృపాలకుల్

వ. ఆ యువనాశ్వుఁడే దుందుమారుఁ డాయనకు మాంధాత తన
యుండు

గీ. ధర్మమతియైనవాని మాంధాత వాఁడ
టన్న నానుడి గలిగిన యంతవాఁడు
ప్రభువు మాంధాతయు సుసంధి వాని యనుఁగు
బిడ్డ ధ్రువసంధియు సుసంధి పెద్దకొడుకు

వ. రెండవవాఁడు ప్రసేనజిత్తు; ధ్రువసంధికి భరతుండును భరతున కసి
తుండును బుత్త్రికులు

క. హైహయులు తాలజంఘులు
నాహవదోహలులు శూరు లలశశిబిందుల్
శ్రీహరియింపఁగ నసితుఁడు
శ్రీహరిమతి మంత్రియుతుఁడు చేరె వనముల౯ ౧౪

వ. ప్రాలేయగిరికందరాగతుండు భృగుప్రస్రవణంబున వసియించుచుండ నతని యిద్దఱుభార్యలు గర్భవతులై కాళింది యన్నామెకు రెండవయామె సపత్నీమాత్సర్యంబున గర్భస్రావంబు నపేక్షించి గరంబుఁ దినిపించిన దుఃఖజగ్ధహృదయుం డసితుండు కాలాంతరగతుం డయ్యె నపుడు

చ. చ్యవనుఁడు భార్గవుండు హిమశైలమనోజ్ఞవనీఝరీప్రియం
బవు నెడఁదం దపించుటకునై భృగుతుందముఁ జేరవచ్చినన్
సవతికి మత్సరంబున విసంబును బెట్టిన చాన పుత్త్రివాం
ఛ వెలయ వచ్చి భార్గవునిసన్నిధిఁ జేతులుమోడ్చి నిల్వఁగన్

క. గరళకృతానారోగ్యో
ద్ధురతాపాండురశరీర తోయ్యలి కాళిం
ది రమణవియోగదుఃఖిత
తరుణీమణి చ్యవనమునిపదంబుల వ్రాలెన్

ఉ. ఓ చ్యవనా! దయాగుణపయోనిధి! నాప్రదుకైనరాజు రా
జ్యచ్యుతుఁడై యసుచ్యుతుఁడునై సగరావిలగర్భ నోటకున్
విచ్యుతిఁ బొందె నన్నుఁగని వెక్కసమా గరభుగ్నపిండ మో
యచ్యుత! యచ్యుతంబు నగునట్లుగఁ జేయవె! నే నశైననున్

వ. అని లేవలేక ప్రాకుచు నానీతదండకమండల్వాదిశుశ్రూషాపరయైన కాళిందింగాంచి విప్రుఁడు చ్యవనుండు

క. తల్లీ! భయంబు పడకువె
మెల్లి యొకం డగుచు జగమునేలెడు సుతసం
పల్లాభ మగుత నీకని
ఫుల్లసరోజాక్షుఁ డైన ముని నచియింపన్

ఆ. సవతి యిడిన గరళసహితుండు కాళింది
కాత్మజుండు గలిగె నతని సగరు
డనిరి యతఁడు వందయశ్వమేధంబులు
సలిపె, భోగిజగతి జలధిఁ ద్రవ్వె

వ. అసమంజ స్సాంశుమ ద్దిలీప భగీరథు లతని వంశంబు

క. అవిరళవార్ధారాపా
తవిధై రావణకరాభ దైవతధుని శ్రీ
శివకపిలజటానిస్రుతి
యవని డిగె భగీరథప్రయత్నము గాఁగన్

వ. ఆ వైనిఁ గకుత్స్థుఁడు రఘువు పురుషాదకుఁడైన కల్మాషపాదుండు
శంఖణుఁడు సుదర్శనుఁ డగ్నివర్ణుఁడు శీఘ్రగుఁడు మరువు ప్రశుశ్రుకుం
డంబరీషుఁడు నహుషుఁడు యయాతి నాభాగుఁ డజుండు దశరథుండు
క్రమంబుగఁ బితృపుత్రపరంపరయా రాజులైరి; వీరందఱు రాజర్షులు;
ఆదివంశవిశుద్ధులు; పరమధర్మజ్ఞులు, వీరులు, సత్యవాదులు; ఇందు

సీ. ఇంద్రుఁడు మూపుపై నెక్కించికొనియె నె
దై కకుత్స్థుని దైత్యహననకృతికి
యాచకుఁడైన బ్రాహ్మణునికోసము కుబే
రుని నిధు లెత్తించికొనియె రఘువు
యేకపత్నీవియోగాకులుండై త్రివే
ణీవాఃప్లుతిన్ మరణించె నజుఁడు
పౌలస్త్యుఁడైన రావణునితో నెదిరించి
దంగుళ్ళు గఱపించె దశరథుండు

దశరథునిగర్భశుక్తిముక్తాఫలములు
చిరతపస్సమాయాతవాంఛితఫలములు
మృదుహాసితమంజులాననామృతఫలములు
శౌర్యనిధులైన రామలక్ష్మణులు వీరు

వ. వీరిద్దఱికోసము నీ కుమార్తెల సీతోర్మిళల భవద్భ్రాతృసుతల వరించు
చుంటి నని వశిష్ఠుండు కూర్చుండిన

ఉ. అంజలిఁబూని తా జనకుఁ డక్షుల సమ్మదబాష్పపూరముల్
గ్రొంజడిగాఁగ నిట్లనియెఁ గోరి పణం బిడినట్టి దాదిగా
నెంజిలిఁ గాంతు విల్విఱుచునేరము వెట్టి మృధార్థ మేగుదెం
చుం జమదగ్నిసూతి యనుచున్ మది నా నెగులుం, దొలంగెఁబో

క. ఆ దిగులులోనఁ బరిణయ
మోదంబునఁ గొంత తఱుగు పుట్టకయుండన్
జోదు పరశ్వథరాముని
ప్రోదియుఁ జెడె మున్నుమున్న పొంగెడు శుభమై

ఆ. సర్గవేళ బ్రహ్మ సర్వావయవముల
మూర్తపములైన మునులు పుట్టు
వేళ బ్రహ్మప్రాణమూలనిర్గతి వెల్గు
శ్రీవశిష్ఠులకును జేయి మొగుపు

క. ఆయన యడుగుట కాదని
వాయియు వచ్చెడునె? యుభయవంశమ్ములకున్
నీయాజ్ఞ యాజ్ఞ యిదియును
మా యన్వయశుద్ధి చూడుమా? వచియింతున్

క. దిశలు తణగాము లెవ్వని
విశదంబగు కీర్తిసుధకు విదితపరమధ
ర్మశమదమాపాంపతి నిమి
వశి సత్త్వాధికుఁడు రాజు వఱలె నధికుఁడై

ఆ. ప్రథమజనకరాజు మిథిలావినిర్మాత
మిథి జనించె నిమికి; మిథి కుదావ
సుండు సుతుఁ డుదావసునకును నందివ
ర్ధనుఁ డతఁడు సుకేతుఁ గనియె ధర్మి

వ. ఆయనకు దేవరాతుఁడు మహాబలుఁడైన దేవరాతునకు బృహద్రథుఁడు రాజర్షియైన బృహద్రథునకు మహావీరుఁడు ప్రతాపవంతుఁడైన మహావీరునకు సుధృతి సత్యవంతుఁడైన సుధృతికి ధృష్టకేతుఁడు సుధార్మికుఁడైన ధృష్టకేతునకు హర్యశ్వుఁడు రాజర్షియైన హర్యశ్వునకు మరుండును బుత్త్రికులు మరుప్రతింధక కీర్తిరథులు కీర్తిరథ దేవమీఢమహీంధ్రకులు మహీంధ్రక కీర్తిరాతమహారోములు మహారోమ స్వర్ణరోమ హ్రస్వరోములు నేకపిండులు; ఆహ్రస్వరోమునకు మేమిద్దఱము పుత్త్రికులము; నేను పెద్దవాఁడను; నాతమ్ముఁడు కుశధ్వజుఁడు

గీ. నన్ను రాజ్యాభిషిక్తుఁ బొనర్చి చిన్ని
తమ్మునా కప్పగించి మా తండ్రి వనము
లేగెఁ గాలక్రమంబున మా గురుండు
నిరవధికమోక్షసామ్రాజ్యసీతిఁ గాంచె

క. నా తమ్ముఁడు ధర్మధురా
స్థితిఁ గుశధ్వజుఁ డమర్త్యవిక్రముఁడు ననున్
జేతస్సాధుతరసప
ర్యాతంద్రుఁడు సేవసేయు నవసరమందున్

వ. తనసేనలతో మిథిల ముట్టడించి

క. సాంకాశ్యపతి సుధన్వుఁడు
శాంకర మగు ధను వయోనిజయు నిమ్మంచున్
గింకరులఁ బుచ్చెనా టక
టాంకునకున్ గాదు నావృషున్ బవరమ్మై

క. బవరమ్మున నిహతుండై
చివికె సుధన్వుండు తమ్ముచే సాంకాశ్యం
బవుపురి నేలించుచు నుం
డ విరించిసుతుండ వడిగినావు తనుజలన్

క. సీతను నూర్మిళ నిట మీ
భూతలపతిసుతుల పెండ్లములుగా నొసఁగన్
నా తమ్మునకును నాకు ని
దే తాత్పర్యము గ్రహింపవే! పరమేష్ఠీ!

వ. నా కూఁతుండ్ర నిద్దఱ ముమ్మాటికి మీ కిత్తునయ్య బ్రహ్మర్షీ!

మ. కృతగోదానులకున్ గుమారులకు జేపే యుత్తరాఫల్గునీ
గతమౌఁ బున్నెపుమూర్త మిచ్చెదము మత్కన్యాద్వయిన్ ధారణీ
పతిగర్భంబున కింత యోగ్యతమమౌ సంబంధ మానంచు నెం
చితినో తొల్లిటిభాగధేయములు వచ్చెన్ గుప్పలై తెప్పలై ౪౧

మ. అన గాధేయుఁడు నవ్వి మంచిది సెబా సన్నట్టి వాక్యంబులో
నన శ్రోత్రర్థము తాఁకి వచ్చెడు నచింత్యం బప్రమేయంబు చూ
చిన నిక్ష్వాకువిదేహవంశమహిమశ్రీ మీరునున్ మీరుఁ బొం
దిన గాధేయవశిష్ఠసౌహృదము పొందెన్ నూతనార్ద్రత్వమున్.

ఆ. దర్భముళ్లవంటి తమ్మొలవారి ల
క్ష్మణుని రాము మిథిలమార్గమునకుఁ
గదలఁజేసినట్టి గాధేయుడను నేన
యింద యుండ నిచ్చి తెవరి నడిగి!

గీ. నాకుఁ దెలియును గష్టమ్మునాది ఫలము
శ్రీవశిష్ఠు లిట్టులె కయిసేసికొంద్రు
ఇచ్చినదియేమొ యిచ్చితి వినకులశిశు
యుగ్మమునకును ద్వత్సుతాయుగ్మ మిట్లు

గీ. తుల్యధర్మసంబంధులు దుల్యరూప
సంపదులు వీరు వారు నిశ్చయముగాఁగఁ
బూర్వదత్తము నర్థింపఁబోదు నెట్లు
నాకుఁ గ్రొత్తగా నిమ్ము మానవకులేశ!

క. దాశరథులు నలుగురు కకు
భీశసమానులు సుపర్వవిశ్రుతశౌర్యుల్
ధీశబలులు భరతుండును
నీ శత్రుఘ్నుండు నిద్ద ఱిద్దఱికి సముల్

క. మే మిచ్చెద మంటివి యం
దేమోను గుశధ్వజుండు నిచ్చుట యుండెన్
మీ మాండవి శ్రుతకీర్తియుఁ
జామ లగుట వలయు భరతశత్రుఘ్నులకున్

వ. ఏకత్రైకత్రాన్వయముచేతఁ గన్యాద్వయము నట్లే యర్థ మిచ్చు
నన్నంత దొర లందఱు మందహాసాననారవిందు లయిన నిమ
సంబులో వశిష్ఠుండు గాధేయుని ముందుంచికొని జనకరాజుతో
మహారాజ! మహారాజపుత్రు లయిన భరతశత్రుఘ్నులకొఱకు మీ కుశ

ధ్వజరాజుకూఁతుంౖడ మాండవీౖశుతకీర్తులను వరించుచుంటి నన
సభలో నందఱు నవ్వులై తెరవెనుక నంతఃపురస్త్రీల యుచ్చైర్హాసం
బయ్యె; నంత జనకుండు

ఆ. అపుడు గిరిజ నడుగ నరుదెంచినారు ౖబ
హ్మర్షు లస్మదీయ లైన సుతల
నడుగ నిపుడు గూడ నరుదెంచినారు ౖబ
హ్మర్షు లింక నేమి యనదు నాకు

క. విచ్ఛేయుఁడు ౖబహ్మర్షులు
పచ్చాకును వక్కఁగొనుఁడు ౖబహ్మర్షులు మే
మిచ్చెదము మాదు కూఁతులఁ
ౖగచ్చుఱ ఋషివరులమాటఁ గాదనఁగలమే?

చ. తనువులు దాల్చియున్న సముదారతపంబులు మీరు వచ్చి యా
సనము లలంకరింపుఁడీ! ౖపసన్నులు గందము వక్కలాకులుం
గొనుఁడీ! యయోధ్యకున్ మిథిలకున్ మఱిమీరె ౖపభుల్ కుమార్తెలన్
గొనుటయు నిచ్చు టీ యుభయకోటికి మీరె ౖపమాణ మెచ్చటన్

వ. జేపటిశుభలగ్నంబునందె నాల్గుముళ్లు పడనిండనిన దశరథుండు

గీ. తెల్లవడిన మీసంబులు చిళ్లలందు
నల్లవడినట్లు యువతాసనాథదృగ్వి
లాసముల గుండెలోని యుల్లాస మదుమఁ
జాలక కుశధ్వజుంఁగాంచి జనకుఁ గాంచి

క. మీ రిరువురు ధర్మాత్ములు
మీ రిరువు రమేయగుణులు మీ రిరువురు ౖద
య్యారోపితగుణరత్నాం
భోరాసులు మీరు మీరు పురుషోత్తములౌ

గీ. సర్వఋషులు మీచేతను సర్వపూజ
లందినారలు మే మింక నాలయముల
కేగెదము సెలవిండని యెల్లవారుఁ
దొడితోడిం దమతమ విడిదులకుఁ జేరి

శా. ఆ సాయంతన మెల్లెడన్ మిథిలఁ దూర్యస్వానదీర్ఘీకృతా
భ్యాసంబుల్ పరిచారికామధురహాసాంకూరముల్ చూతశా
ఖాసంపాదితకోకిలాలపనరేఖావైఖరుల్ మల్లికా
రాసుల్ కూడికగాని కూడిక రసబ్రహ్మాంబు సౌందర్యమున్

ఉ. ఎక్కడఁజూచినన్ రఘుకులేశుఁడు రాముఁడు పిన్నతల్లి కిన్
బ్రక్కనఁ దోఁచుఁ గైకయికి భార్గవరాముని గెల్చినాడటే!
చొక్కపు సిగ్గులో దితిజసూదనుఁ డా పినతల్లి వెంబడిన్
జిక్కని చీరకొంగు మునిచేఁ గొని చిత్రముగాఁగ నేగెడున్

క. కొడుకుల నలుగురఁ బెండిలి
కొడుకులఁ జేసెను సుమిత్ర కోరిక తెగ దా
పడతులు మువ్వురు శాంతయు
విడతవిడతగాఁగ ముద్దుపెట్టుకొనంగా

గీ. అతిమనుష్యమ్ములైన శౌర్యములు కలిమి
బుగ్గగిల్లినఁ బాల్గారు బుడుతతనము
నలుగురుకుమారు లట్లు తల్లులనుబట్టి
తిరుగఁగాఁజూడ ముద్దు నచ్చెరువుఁ బుట్టె

సీ. కవుణహీనకురారగతి వికర్తనసాంధ్య
జరఠబింబము సన్నసన్నపడియె
పెండ్లికూఁతురు నవ్వు విరిసినరీతి శు
క్లాష్టమీజ్యోత్స్నవిలాస మొప్పె
నస్వప్నసౌఖ్యనిద్రాకృతి నడురాత్రి
కందమౌ చీకట్లు నరుగుదెంచె
దామోదరసవావతారంబు గాఁగ మా
ర్తాండుండు నుదయించె ప్రాచిశిఖరి
సాగె వృక్షాగ్రభాగనిస్వనదుదార
మధుశకుంతారవంబుల మధురమైన
స్త్రీలకలకలారవముల స్త్రీలనూపు
రస్వనముల యూర్ధ్వాధోధురాసరణము

వ. అంత శిశువుల గోదానానుసంధికవ్యాచరణంబులయందు

సీ. చనుచున్న తల్లి వెన్కకు ముట్టె లాడించు
కొనుచు వచ్చెడు దూడలను గలట్టి
అర్ధచంద్రాకృతి నలరు కొమ్ములయందు
బంగారుతొడుగుల వఱలునట్టి
వల కంటి నదరుత్రోపులువెట్ట వెండ్రుక
ల్గోళ్లు కాళ్ల నఖములం గలట్టి
వఱ్ఱులఁ బ్రేలాడ నగు హొన్నగంటల
తోఁ గల్పికట్టిన దోహనార్థ
కాంస్యపాత్రల తళతళల్ గలిగినట్టి
మొదటి యీఁతావులు సహస్రములు శతంబు
నాల్గు నాల్గులుగా నిచ్చినాఁడు రాజు
ధరణిదేవతాతతికి సదక్షిణముగ

కర్ణాటచతుష్పద.

మును వశిష్ఠులు వెన్క మొగిడి రాఘవుఁడు
మును కౌశికులు వెన్క మొగిడి లక్ష్మణుఁడు
మును యుధాజిత్తు వెన్ మొగిడి భరతుండు
మునికొడుకు వెనుకఁగా మును దశరథుండు

చతుష్పద.

వాద్యముల్ పెండ్లివారు మున్ వెనుక సద్యోమహోలసత్వ మగు నడక
చోద్యమైసనఁగఁజూడఁగా సర్వహృద్యమై తోఁచె నెదముదముబర్వ

గీ. మకరతోరణములు బొమిడికము లొప్ప
ప్రత్ననిర్మితసింహాకవాటములను
మఱియుఁ గళ్యాంతరము లేదు మఱియు నేడు
వెడలె భృగురాముజేతయౌఁ బెండ్లికొడుకు

సీ. ఒక పెద్ద కెరటము నొక పెద్ద కెరటము
గలసి యన్యోన్యంబుఁ గౌఁగిలించుఁ
నొకచిన్ని కెరటము నొకచిన్ని కెరటముఁ
గలసిపోవును రెండుగానియట్లు ౬౬

ఒకచిన్నికలువపూ వొకచిన్నికలువపూ
వును గూడి యంచులకొనలు ముట్టు
నొకరాజహంసమ్మ నొకరాజహంసంబు
భువనోన్నతత్వంబు పుక్కిలించు
దివిజభాగీరథీసరయువులసంగ
మమ్ము పోలిక నైక్ష్వాకుమైథిలావ
నీశ్వరుల పెండ్లివారికి నృపుని కనక
మయమహాసౌధముల సంగమమ్ము గలిగె

క. ఎద పట్టరాని యుబ్బున
నెదురై వచ్చిన విదేహనృపసత్కారా
స్పదులు మగపెండ్లివారికి
నెద వినయము తోఁచెఁ జిత్ర మిది ధారణిలో

వ. అంత వశిష్ఠులు జనకరాజుం గాంచి యయ్యా! మా రాజు దశర థుండు తన కుమారచతుష్టయంబునకు కన్యావరణార్థంబు దాత్ప్రతిపాలనంబు సేయుచుండె కన్యాధనంబు దాతృప్రతిగృహీతల యుత్తమలోకప్రాప్తిహేతువుగదా యనిన జనకరాజు సవ్వి

క. పదఁడు పదఁడు నా యిచ్చుట
యది మీరు గ్రహించుటయును నని కలదే? మీ
యది యీ గృహంబు నిట యె
ల్లది మీ యిష్టానుసారమయ్యా! మహర్షీ!

చ. చిలికినపాలవెల్లి వడిఁ జిందిన లోపలి నిప్పతీవఁగా
వెలిఁగెడు కన్నె మీ కొఱకు వేఁచెడు గాఁచినవెన్నవోలెఁ జా
యలకు మలంగి సన్నిహితమైనది ఫల్గుని మీరు మీరు పెం
డిలి బొనరించుకొండు పావనించిన సాధుశుభప్రపాగతుల్

సీ. పచ్చియాకులతోడి పండినగొలలతో
మొదలిదుంపలతోడి కదళికలకు
నాల్గుమూలల స్తంభనాళత్వ మేర్పడి
వ్రాలు మబ్బుల మిన్నువోలెఁ బైని

లాజపూర్ణములైన లలితమోహనములో
హారివేణికుండలవరుసలకును
నాల్గుదిక్కుల క్షేత్రనాథత్వ మేర్పడి
పంటకుప్పలధాత్రివలెను గ్రింద

రత్నమాణిక్యదీపతోరణము లొప్పఁ
గ్రమ్మి పైని దారామండలమ్ము వలె న
నంతసాద్యంతమైన బ్రహ్మాండమట్లు
నవమనోజ్ఞకళ్యాణమంటపము వొలిచె

వ. అంత వశిష్ఠ వామదేవ శతానంద గాధేయులు ప్రవహానమ్ముఁ జేరి

ఆ. వేది నొకరు సేసి వేదిఁ బుష్పంబుల
నొక రలంకరించి యొకరు గంధ
మలఁది యొక్క రొకరు హైమపాలికలను
ఛిద్రకుంభములను జేర్చినారు

క. శుభలగ్నసన్నిధిని వ
ల్లభులై నడువంగ మంగళస్నానార్థం
బిభరాజగతులు నలుగురు
ప్రభువులు కళ్యాణమంటపస్తంభములై

లయగ్రాహి.
ఇచ్చట వశిష్ఠులును హెచ్చినముదం బలరఁ
బచ్చని నవాంకురము గ్రొచ్చిన శరావా
భ్యుచ్చతరధూపములు మచ్చిలిన లాజవిల
సచ్చయము కాంతిఁ గనవచ్చినవి పాత్రల్
పుచ్చికొని చేర్చికొని మచ్చిక సమస్తమును
నెచ్చట నెదుండవలె నచ్చట నదుండన్
బుచ్చి రఘుబాలకులు వచ్చినను బీఠముల
ముచ్చట నిషణ్ణులుఁగ హెచ్చరికతోడన్

శా. శశ్వచ్ఛ్వేతవరాహకల్పవిలసత్సర్గాదిపాథోజసూ
నిశ్వాసప్రథమావతారఋషి విఘ్నేశుఁ బ్రసాధించి పు
ణ్యైశ్వర్యావహవచోఽంకురార్పణవిధూతాభద్రతాచిహ్నమై
విశ్వామిత్రపరిస్తృతంబులుగఁ గల్పించెఁ హావిర్వ్యాహ్నులన్

గీ. తుమ్మెదలు పైని గ్రమ్మిన తమ్మిపూలు
నాల్గుతట్టలతోఁ దెచ్చినారు మేన
మామ లంతలోఁ జూడఁగా మధురలజ్జ
లుదయమైన రాకన్నెల వదనములుఁగ

సీ. సంకల్పసంభవాస్థానమా తెరతోఁచి
పంచీకృతంబులౌ ప్రాణములును
దెర వెన్కఁ బ్రతిబింబదీధితుల్ ప్రకటించి
తనకు మించిన మోహమున వెలింగి
తనుదాన రాముఁ డయ్యును విస్మరించి త
త్ప్రతిబింబమునయందు రాముఁ డగుచుఁ
దెరఁదీసినంతన తెలిసి నిజస్వరూ
పంబు బ్రహ్మానందపరిధి యగుచు

నెంతటి మహీయుఁ డయ్యును నినకులశిశు
వింతగ నణీయుఁడై సర్వసృష్టిసహజ
మైన విభ్రాంతిఁ బొందె మోహజమునైన
వికృతి నలుగురితోఁబాటు విస్తరించు

గీ. ఎదురు బల్లైన లజ్జచే నెత్తరాని
తెప్ప లవి యెత్తఁబడకుండఁ గ్రేవలందుఁ
బ్రక్క గూర్చున్న యప్పటి ప్రసరణంబు
ప్రసవబాణుండు నేర్పిన ప్రథమవిద్య

క. పరసుఖదశాపరీపా
కరామణీయక మెఱుంగుఁ గచసాన్నిధ్యా
త్తరమణఁ బ్రథమస్పర్శ
ప్రరూఢి మెడ వాలిచె సూత్రబంధనవేళ౯ ౮౦

గీ. కరరుహంబులు చర్మంబు గాకపోయె
నవియుఁ బులకించునేమొ ప్రియాగళాత్త
మైన స్పర్శసుఖాప్తిఁ బ్రియాగళంబు
నంటి బాధించు వీని కేలా? సుఖంబు

క. తలఁబ్రాల వేళఁ బడుచును
నలఘుచ్ఛవి నెగురు ముత్తియంబుల మిషచే
నలుకేళకుళులు వాలిచెను
నలుగురు దంపతులు మోహనస్తంభములై

గీ. నాలుగవ పాలుగా నింద్రనీలమణులు
మణులు కలియంగఁ బోసిరో యనఁగఁ బొలిచె
ముత్తెములు చతుర్దంపతిముగ్ధతనుస
మాత్తనీలరక్తచ్ఛవుల్ హత్తుకొనఁగ

గీ. అలుపములు రెండుమూఁడు ముత్యాలు నిలిచి
సీత పాపటలోఁ జిఱుచెమట పోసె
హత్తుకొని గంధపూఁత ముత్యాలు రెండు
రామచంద్రుని మేనఁ దారకలు పొలిచె

మ. పదినోసిళ్లకు నొక్కదోసిలి త్రపాపర్యంతమై సేసబ్రా
లొదిగించెన్ జనకాత్మజాత పతిపై నొయ్యారపున్ లజ్జయున్
జదురా తొల్తటి మెట్టు డిగ్గుచుఁ ద్రపాశైథిల్యమార్గంబునన్
బెద రావేళకుఁ దీరినట్టి కనులన్ వీక్షించుచున్ రాఘవున్

ఆ. చంద్రరేఖపైని సన్నని తెలిమొయి
ళ్లాడినట్లు ముత్తియమ్ములాడెఁ
దల్లిమేనిపైని నల్లని యాకాశ
మట్లు రామచంద్రుఁ డందె యుండ

ఉ. అల్లవివాహమంటపమునై చను చోటికిఁ జిత్రచిత్రముల్
కొల్లలుగాఁగ వచ్చె వెలుఁగుల్ వెసఁ బెండిలివారలెల్ల ద్వా
ర్యోల్లితదృష్టులై చినుకు వెక్కసమౌ చిఱుజల్లువానలో
ఫుల్లవిచిత్రవర్ణములు పూవులు చూచిరి లంబమాల్యలన్

క. ప్రతిచినుకులోనఁ బ్రతిబిం
బితములు జలజాప్తు వెలుఁగుపిండులు వలయా
కృతిమన్మథువధనురలం
కృతులను గలిపించె గగన మెల్ల శబలమై

క. ప్రతిచైత్రశుద్ధనవమికి
వితతంబుగఁ దెలుఁగునేల విరిసెడు జల్లుల్
సితముక్తాసదృశంబులు
ప్రతనులు తలఁబ్రాలవేళ వచ్చెఁ జిటపటల్

చ. అరుదగు వానచిన్కు లగునా? తలఁచె యతపస్విదృష్ట్యగో
చరులయి వచ్చియున్న సురసంఘము స్వామి వివాహ మన్న సం
బరమునఁ దూఁగుచో మెయిచెమర్పులఁ జల్లనయైన భూషణ
స్ఫురితములై చ్యుతంబులగుఁ బూవులగుత్తులు ముత్తియంబులో?

మ. తలఁబ్రాల్ పోసికొనంగనైన సమయోత్సాహంబులో నెల్ల పెం
డిలిసంతోసము వాకలై విరిసెనో నిండారెనో! చూచు క
న్నుల సంతోసము పట్టలేదు కనులందున్ బొంగుచున్ బొంగు గుం
డెల నుత్సేకము కట్టలే దురలి పండించెన్ మహానందమున్

క. కనుచున్న స్త్రీల పురుషుల
తనుకారిన చూపువెలుఁగుదారంబులు రా
మునియందు ముళ్ళుపడియెను
చినికి పెఱకుమారులందుఁ జిళ్ళలు దేరెన్ .

సీ. ఆ వివాహానంద మదియు నకామహ
తుండయి చను శ్రోత్రియుండు దశర
థునితో మొదలువెట్టి తనరారి బ్రహ్మయై
న వశిష్ఠునెడఁ బ్రమాణంబు పొంది
యుభయుఁడౌ జనకునం దనవధియాచు వి
దేహాంతమైన విస్తృతి వహించి
ముగురుతమ్ముల పెండ్లముల యందుఁ గించిమా
నంబుగాఁ దతవికుంఠంబు నగుచు .

రామచంద్రునియందుఁ బూర్ణంబు నగుచు
నంతలో నంత తొలఁగియు నంతగాఁగ
నెంతయో గాని తెలియనియంత యగుచు
నవనిజాకృతిఁ దెలిసిన దగుచుఁ బొలిచె

ఉ. చిత్రపుచేఁతపళ్ళెరముఁ జేఁగొని రత్నపుదివ్వెవెల్గ లా
రాత్రిక పట్టె శాంత మధురంబగు వీణియ తోడు రాఁగ ను
ద్గాత్రధినేతయై చను నొకానొకవైణికసామవేది హ
స్త్రతయక్ష్మిత్తిగాఁగ మఱదంద్రయుఁ దమ్ముల కండ్ల కద్దుచున్

క. నలుగురు దంపతులును బీ
టలపై నుండి యిటు లేచుటయుఁ జిఱుముత్తె
మ్ములు జలజల రాలుటయును
బొలిచిరి జాల్వారు ముత్తెములప్రోవులునా

వ. అంత.

సీ. కోణోన్నతాంసానుగుణపీన కనదురో
ధృతి బొడ్డుదాఁక జందెములవారు
కర్ణాగ్రకుండలకాంతిస్రవజ్ఝరీ
భ్రమఁ జెంపదాఁక నేత్రములవారు
సీమంతసంస్కారశృంగారరేఖాగ్ర
ముగఁ బెడదాఁక గ్రొమ్ముళ్ళవారు
గండపెండెరపు రేఖాశౌర్యదీపనా
వధిఁ బిక్కదాఁక దోవతులవారు
బుజము కృష్ణాజినాల్ మహారజతమయము
లైనయట్టి జారిచెంబు లందగింప
విజయముంబొనర్చిరి పెండ్లివిందుకై స్వ
హస్తపాకులౌ క్షత్రియయాజివితతి

వ. అంత నా రాత్రి స్థాలీపాకానంతరమ్మున

సీ. ఆ ధ్రువనక్షత్ర మనుసరించిన రేఖ
మలయుచో సప్తర్షిమండలంబు
నాల్గు నక్షత్రముల్ నాల్గు మంచముకోళ్ళ
వలె నున్న యెడఁ దుదివంక మూఁడు
సాగినయట్టి నక్షత్రమ్ములన్ మధ్య
వారు వశిష్ఠులు వారి ప్రక్క
మినుకు మినుకుంచుఁ దాఁ గనిపించు లీలఁగా
నామె యరుంధతి యంచుఁ జూపె

శ్రీవశిష్ఠులు రాఘవశిశువులకును
బాలరాముండు జానకివంకఁ దల్లి
వంక నచటి యరుంధతివంకఁ జూచి
మహిమ తలఁచె నరుంధతీమయముగాఁగ

గీ. అట్లరుంధతీమయ మైన దగు వివాహ
యజ్ఞము సమాప్తమై చతురంగబలము
తోడ మగపెండ్లివారు తోడ్తో నయోధ్య
కై పయనమైరి సందడి యతిశయిల్ల

శా. విశ్వామిత్రుఁడు స్వాశ్రమాభిముఖుఁడై వేంచేయుచో దీర్ఘముల్
నిశ్వాసంబులు పుచ్చుచుఁ గనుకొనల్ నిండారఁగా బాష్పముల్
ప్రస్వేదాకృతి రామచంద్రునిఁ బరిష్వంగంబులన్ బట్టుచున్
శిష్యాశీస్సులు శ్రావణీయముగఁ దా సృష్టించి వేంచేసినన్

గీ. రామచంద్రుండును శరదారంభమందు
వార్షికాభ్రాంబుపుష్టమౌ వల్లివోలె
నేవళము మాత్రమే పైకి నింపుఁగాని
చేతమున సౌఖ్యమో! దుఃఖమో! తెలియదు

మ. కలితాస్యాంచలమోదరేఖ యెసఁగన్ గన్యాధనం బిచ్చి మై
థిలుఁ డూళుల్ పది కోసలావనిశిరోధిప్రాయభూభాగపుం
బొలిమేరం బడి నాగవల్లివనికాపూగద్రుమైలాలతా
సరణిస్వచ్ఛలవంగపట్టతరుభాస్వత్ క్షేత్రవంతంబులన్

క. మగపెండ్లివారి కన్నుం
జిగురుల మెప్పుదలచిన్నెఁ జెందినవగు నే
నుఁగు లశ్వంబులు రత్న
స్థగితసకలవస్తుసమితి జనకుం డిచ్చెన్

ఉ. ఇచ్చిన రత్నకంబళము లిచ్చిన రత్నవిభూష లెక్కువై
యిచ్చిన గోసమూహములు నిచ్చిన బంగరుపట్టువస్త్రముల్
క్రొచ్చిన పాలవెల్లి నురుగుల్ బడి వచ్చిన లక్ష్మితోడుగా
వచ్చిన కల్పవృక్షముఖవస్తువులంబలె కామదోగ్ధ్రులై

గీ. ఎంతసాధువుగా నైన నేమి తగవు
సుంత లేకుండఁ బెండ్లికి శోభ లేదు
అలుకుగుడ్డకునై కలహంబు జరిగె
జనకదశరథగృహపరిచారికలకు

చ. దశరథు సాగనంపుటకుఁ దా జనకుండు పురీబహిస్సరః
ప్రశమితవారిదాఁకఁ జని పైనొకతోఁట కెలంకు వాగులో
ని శిలలనీటిదాఁకఁ జని నిల్వఁ డటన్న నుదారబంధుతా
వశుఁడయి చాలదవ్వుచనెఁ బాదచరుండయి దీననేత్రుఁడై

వ. మఱియుఁ గుశధ్వజుండు

ఆ. సీత నెత్తికొనును జేరి యూర్మిళ నెత్తి
కొనును మాండవిఁ గయికొనును గక్ష
జతగ నెత్తికొనును శ్రుతకీర్తి వారిని
దించి వీరి వీరి దించి వారి

వ. సీరధ్వజకుశధ్వజులును వారి భార్యలును గన్నులం దుబికిన బాష్ప
ములు కూఁతుండ్రకుఁ గన్పించకుండ దిక్కులు చూచి చూచి

ఆ. ఆగలేక తుదకు నావురు మన రామ
చంద్రునకు నమర్షసరణి కలిగెఁ
దనకు నిచ్చినట్టి తరుణిని దనవెంట
నేగుపుచ్చ దుఃఖమేల నంచు ౧౧౧

క. మగిడి జనకాదులు రథా
శ్వ గజ వృషభ రాజ చక్ర శఫచరణజవా
తిగమనవిధూతధూళి
స్థగితవియద్వీథికానతంబుగ నడచెన్

గీ. దశరథురథంబులో నున్న శిశువు రాముఁ
డమ్మదగ్గరకుం బోదు నంచుఁ జెప్పె
బాలరామునిఁ గౌసల్యబండి కడకుఁ
గొంచుఁ జనె సుమంత్రుండు పావకోళ్లమీఁద

ఆ. రా నదృష్టవంతురాలైన కౌసల్య
గ్రుచ్చి కొడుకు నందుకొనియెఁ బైకి
నెవరుఁ జూడకుండ నెన్నైనముద్దులు
పెట్టుకొనియెఁ జిట్టిపొట్టికొఁగుకు

ఉ. నాయన! నీవు నా కడుపునం బడినప్పటి దాఁక కైకతో
నే యఖిలంబుగా మనియె నీ జనకుం డిఁక నిన్నుఁజూచి యే
దో యొకరీతి నన్నుఁ గనునో యి కుమారక! నీకునై తమున్
నాయెడఁ బ్రేమ లేనియెడ నాఁబ్రతు కేమనవచ్చురా? శిశూ!

గీ. అది మొదటిసారిగా విన్న యమ్మపగపు
రాము నెద గ్రుచ్చుకొన్నట్టి ప్రథమశరము
అప్రతిక్రియాయోగ్య మైనట్టి శరము
తండ్రి దైవమ్ముగా నైన తనయునకును

ఉ. గౌతమమానియాశ్రమముగా రథముల్ చననిం డటంచుఁ దా
నై తనతండ్రితోఁ బలుక నానక ధైర్యము తల్లిచేత నె
ట్లో తనకోర్కెఁ దీర్చికొను నూహను వచ్చిన రామచంద్రుఁ డా
రీతికి ధైర్యభాగవిధురీకృతమానసుఁడై చలించుచున్

శా. అమ్మా! దేహ మనన్ విచిత్రమగు దుఃఖారామ మన్పించు దే
హమ్మున్నంతన జీవి పొందనగు బాధాసమ్యాతల్ చెప్ప శ
క్యమ్మా? యొక్కొకజీవి యొక్కొకవిధంబై పొందు దుఃఖమ్ము లా
జ్యమ్మా రాణియొ కాననంబా ఋషిభార్యారత్నమో చెప్పఁగన్

శా. అనినన్ గోసలరాజకన్యకు భయంబై యన్న! యీయీడునం
దున నీ వీ కధురోహ లేటికి వరింతో తండ్రి! నా దుఃఖ మే
మని నీతోఁ బసికందుతోఁ బలికితిన్ హా! హా! యటం చార్తిఁజెం
దిన శ్రీరాముఁడు తల్లి గడ్డమును బూనెన్ గన్నులం జూచుచున్

క. పూని జననీ! యిదేమిటి
యేనుగ మృగయావిహార మేగిన యెడలన్
నానాక్రూరతరమృగ
ప్రాణోత్క్రమణములు చిత్రభంగులు కననే

చ. ఇలపయి రాచబిడ్డ బదుకే యిది వానికి మృత్యుతత్త్వముల్
దెలియఁగఁ దేలికైనపని తెల్లఋబగాఁగను దాటకావధా
విలగతి నేగ్రహించితిని వెక్కసమై చని జీవి యెంతగా
గిలగిల తన్నుకొన్నయది? కేవల మప్పుడు చూడఁగావలెన్

చ. ఇదియునుగాక గౌతమఋషీంద్రునిభార్య యహల్య యెంత ప
డ్డది? యల నామె దుఃఖవికటజ్వలితాగ్ని మదంతరంబు నం
దౌదిగిన కోటిజన్మల మహోన్నతదుఃఖముఁ ద్రవ్విచూపె; నా
సదమలదుఃఖశీల క్షితిజాతను నన్నును నట్లు రమ్మనెన్

క. మనరథము లిట్లు పోయెడి
నిను నడుగఁగ వచ్చినాడనే యనఁ దండ్రీ!
తనప్రాణములును నీవే
యను తండ్రిని నడుగ భయమురా! యని నవ్వెన్

క. అరదములవరుస రివ్వునఁ
దిరిగె నహల్యాశ్రమప్రదేశసుముఖముగా
నరుదుగ షష్టిసహస్ర
స్ఫురితాబ్దాంతమున రాజ్ఞిముదల యనంగా

గీ. మొదల నివ్వెఱపోయెను బిదప నవ్వె
దశరథావనినాథుండు తల్లి కొడుకు
లేకమైరని కైకేయి యేమొ యంత
లోన లో ముసిముసినవ్వులుగ వెలుంగ ౧౩౪

వ. అంత గౌతమాశ్రమంబుఁ జేరిన నేకత్రస్థితులకు సీతారాముల కహల్యాదేవి దృష్టిదీసి యారతి యిచ్చి

క. నామాట వ్యర్థ మౌ నని
స్వామీ! నిక్కంబుగాఁగ జనుదెంచితి వే
దో మాటను బితృవాక్య
ప్రామాణ్యంబుగ రచింతు పరిపాలనమున్

క. అని నారచీరలిచ్చినఁ
దన మధుపర్కములమీఁదఁ దాలిచి రాముం
డును నామెఁ గుశికసుతుతో
నిను గురువుగ స్వీకరింతునే యని మ్రొక్కెన్

గీ. అంతట నహల్య చూచినయామె చూచి
నల్లె సీతను జూచి యోయమ్మ! దృష్టి
తగులునేమో! యటంచును దలను ద్రిప్పి
కొనును మఱి సీతమీఁదికే చనును గన్ను

చ. తనపతి తాల్చినాఁడనుచుఁ దానును దాల్చెను నారచీరలన్
జనకతనూజ బాలఋషిజంపతు లంచు గిలాకిలా హసిం
చిన ముని యాశ్రమస్థతరుశేఖరశారికలున్ బికంబులున్
గనుకని ముద్దు వచ్చి మఱి కైకయు నవ్విన నవ్వులుం దగెన్

వ. అంతఁ దమ్ముఁ గౌగిలించుకొనుట కలవిగాక యెత్తుకొని చిబుకంబు ముద్దాడిన యహల్యాగౌతములకు సీతారాములు నమస్కరించి సెలవుగైకొని తల్లులుఁ దారును బోయి తోఁటవెలుపల నున్న రథంబులం గలిసికొనఁగ

క. మగుడ నడకయంది రథా
శ్వగజవృషభరాజచక్రశఫచరణజవా
తిగమనవిధూతధూళి
స్థగితవియద్వీధికానతంబుగ నడచెన్

వ. అట్లు మూన్నాళ్ళు ప్రయాణించి యయోధ్య యదిగో యిదిగో యని

మధురగతి.

అచ్చుట రథములు వాగిన నాలుగు
వచ్చిన కుచ్చులపల్లకు లందునఁ
గ్రచ్చుఱఁ గొడుకులఁ గన్యల నల్వుర
హెచ్చినముదమున నెక్కఁగఁజేయుచు

విజయమంగళము.

వేణునాదములును దివ్యభేరికానినాదములును
బూని వారకామినీవిముగ్ధనాట్యచారుగతులు
పెండ్లినడక సిరియుఁ బెమ్మె వే వరించినట్లు నడచు
పెండ్లిపెద్దలుగఁ బురీప్రవేశముం బొనర్చినారు

మహాక్కర,

ఓసి ఓసి యయోధ్యరామయ్య తా నొక్కవిల్లెత్తిచిచందిరపుబొమ్మ
కోసముత్తెమ్ముఁ గొని తెచ్చినాడంట! కోడ ళ్లొకేసారి నల్వురును
రాసులై పున్నెములు గుంపులై మూగి రాజుగారివరించెనట వెకొమ్మ
ఓసి రావె రావే యంచు మూగినా రూరిముత్తైదువ లెల్లరును

క. కనులకుఁ బసిరాముండును
మనసుల కాకాశమంత మహనీయుండుర్
మనసో కనులో వంచిం
చిన దేదో తెలియరాని స్థితియై పౌరుల్

సీ. పసుపుబట్టలతోడి బాలుండు రాముండు
గరుడిపచ్చలబొమ్మ కాదె యంచు
గాధేయయాగరక్షామూర్తి రాముండు
నఖిలలోకత్రాత యగునటంచు
బుగ్గకాటుకతోడి సిగ్గరి రాముండు
జొత్తుకాన్గుచివుళ్ళ జొంపమంచు
శైవశరాసనజ్యాభేది రాముండు
దైత్యసంహననావతారుఁ డంచు

ప్రక్కనున్నసీత వంకఁ జూచీచూడ
నట్టి రాముఁ డంద మతఁడె యంచు
ధృతి నహల్య పడిన తిట్టుఁ దీర్చినరాముఁ
డాత్మరక్ష యనుచు నాడుకొనిరి

క. కమలాక్షుఁడైన రాముఁడు
తమవంకనె చూచునంచుఁ దలతు రహో! చి
త్రముగా నెల్లరు శశిబిం
బముపోలిన రాముమొగమువంకం గనుచున్

సీ. వందలా లజ్జాకవాటముల్ భేదించి
యొక సీతచూపు తా నుండియుండి
రామచంద్రుని ముఖారామమ్ముపైఁ బ్రాఁకు
బెళుకుఁబొందిన తేఁటికరణి వచ్చి
తరుణవాంఛామధుద్రవసమార్ద్రంబైన
రాముచెక్కిళ్ల పత్రములపైని
గాల్జారినట్లు ద్రిక్కక జాఱిపడి సిగ్గు
బురదలోఁ దికమక పొందుచుండు

సీతచూపు తన్నుఁ జెందవచ్చిన వంద
సార్లలోన రామచంద్రు నేత్ర
మొక్కసారి కలియు నొకసారి యాసారి
తానుగూడ లజ్జ తరకకట్టు

సీ. వజ్రాలతమ్మంట్లు వరిమొక్కజొన్నపే
లాలు సౌధాగ్రభాగాళి కురియ
లజ్జాధిదేవతాలలితారుణకపోల
ములు మంగళార్త్రికలు వెలుంగ
కువలయకింజల్కకోమలాంశులు ప్రౌఢ
కాంతాకనీనికాగ్రములు నిగుడ
జిలుఁగు సీతాకోకచిల్కలు పరిమళ
పటవాసధూళికాభ్రములు క్రమ్మ

వేణువీణామనోజ్ఞ నిస్వానములును
భసలనవమధూఝుంకారవిసరములును
ననుసరింపఁగ నాల్గుపల్యంకికలును
రాజగృహ మేగెఁ గక్ష్యాంతరములు దాఁటి

వ. అంత నయోధ్యలో రేన్నాళ్లు తక్కిన వివాహకాండమ్ము జరిపి
యుత్సవానుగతములైన యనేకసంతోషమ్ములు చేసిరి

క. ఏరి గృహములకు బంధులు
వారును వారరుగఁ దాను వల్లభమతియై
శ్రీరామచంద్రుఁ డారూ
ఢారూఢాత్మాభికాముఁడై చెలు వొలికెన్

ఉ. ఆయన యాత్మలో మఱియు నాయనకే కడు నమ్రమయ్యె లీ
లాయుతబుద్ధి తాను మిథిలాముఖమై ఋషిరాజువెంబడిన్
బోయినవేళ శౌర్యరమ పొందిన స్వీయహృదంతరంబునన్
దోయజనేత్ర జానకియ తోఁచె నెఱుంగఁగరాని మాఱుపై

ఉ. తా నెటకేఁ జనున్ దిరిగి తానును స్వీయగృహంబు లేగుచో
జానకిగాని కన్పడదో సారసనేత్రరమాభిరాముఁడై
తానుఁగ నేగుచున్ ముగురుతల్లులసౌధము లేగి చూచుచున్
జానకి కోసమై యడుగఁజాలని లజ్జను హాజ్జ కొత్తుచున్

మ. తలుపోరన్ నిలుచుండి చూడఁగ నయోధ్యావృద్ధరాజన్యకాం
తలు శ్రీకంఠధనుర్విభంగకలనాదాంపత్యసంపాదనో
జ్జ్వలునిం గన్బొమవిండ్లు వంచక పరీక్షానిశ్చలాపాంగకో
ణలసద్ధీరత నారి లాగని విధానన్ రాముఁ డోప్పారెడున్

చ. పరమవిరోధియైన పురవైరిధనుస్సును రెండుచేసి సు
స్థిరమగు వైరవీథిని బ్రతిక్రియ తానుగఁ జేసిపెట్ట నా
విరిగిన ముక్కలే యదుకువెట్టెను నా విలుదంటు లస్త్రకో
త్కరపథమై కృతజ్ఞుఁడో? కృతఘ్నుఁడో? పూల్ పిడికిళ్ళ దూసెడున్

సీ. ఈనెలబాలుఁడు నింతలో నింత యొ
న్నటిదాఁకఁ బాలు నన్నమును బైడి
వెండిగిన్నెలలోనఁబెట్టి తా వచ్చెపుఁ
దినిపింప నట్టిచందిరుఁడు నేఁడు
వాఁడెంతవాఁడయ్యెఁ? బరశివదేవు మా
ళిపయిఁ జిన్నారిబాళెలును గొన్న
సుపవిత్రమూర్తియై చూడ గౌరవభాజ
నుండయి బాలమనోజ్ఞరాము
నల యెదో తెలిసీ తెలియని యెడంద
నైన సుఖమైనబాధగా నలయఁజేయు
స్నేహితుఁడొ కాదొ! యితఁడు నూనె యని తలకుఁ
బోసికొన నేయి యని త్రావఁ బాదుకయగుచు

మ. తనవోలెఁ మఱి లక్ష్మణుండును వధూతాత్పర్యలీలావినూ
తన రేఖామధురాక్షుఁడో యనుచు నంతంతం బరీక్షింపఁ జ
క్కన హేత్వంతరకల్పనాకృతిఁ బ్రతీతాగాఢదీప్తాస్యుఁ డ
య్యును గాఢాభినయప్రతారణసముద్యోగాత్మునిం జూచుచున్

క. తన మేనమామ భరతుని
గొనిచనె శత్రుఘ్నుతోడఁ గోరిక వారున్
దనవలె సౌమిత్రియువలె
గనుదురొ భార్యలను దొంగకన్నులతుదలన్

ఉ. రాముని మేనిలోని ప్రతిరక్తపుబిందువు జానకీమనో
జ్ఞామృతభావనాసుమధురాంచితకోమలపారిజాతమా
లామధువాసనాభరవిలాసముగా నయిదింద్రియంబులన్
బ్రామినదౌ నవాచ్యమధురం బనుభూతి యొకండు పొల్చుచున్

క. తన కాలి వ్రేలిదుమ్మున
మునికామినిపంక మెల్ల ముడిఁగిన నాఁడున్
దనకంటికోసలను దో
చనియానందంబు రామచంద్రుఁడు వెలుచున్ ౧౫౭

క. [illegible] కారణమ్ముగ [illegible]ము
[illegible]
[illegible] [illegible] వ్వా
[illegible] [illegible] తన్నయము జూచుచేసని [illegible]మున్

ఆ. విల్లు [illegible] గ [illegible] [illegible]
తల్లి నోడిపు [illegible] రాము
చంద్రవదన హారుక్షమస[illegible] కౌసల్యకు
సాటి చిన్నసీత లోటు దీర్చె

గీ. ఇంకఁ గోడలు వచ్చిన ప్రేమగాని
యేటి కప్పు హాలఁగా చెప్ప చేసికొనఁగ
శాంతిఁ జూచుఁ గౌసల్య నిశ్చలములైన
కనుల నిండాభితృప్తి రేఖలు వెలుంగ

గీ. సీతయన్నమ్ము స్నానమ్ము సీత జపము
సీత శ్రీరామచంద్రుఁడు సీతయయ్యెఁ
బట్టమహిషికి లోభికిఁ బరమమైన
ధనమె యైనట్టు సౌఖ్యసాధనము లెల్ల

ఆ. రాని రాము నడుగొ రాముఁ డంచును బల్కుఁ
గైక సీత పర్వగములు పెట్టు
అడవికోడి కూసినట్లుగా నవ్వును
కైక, సీత తిరిగిరాక కలుగు

చ. మెలఁతను సీతఁ గైక తనమేడలకుం గొనిపోయి మెచ్చుమే
లిమిగ నలంకరించి యలరామునకుం బనియున్నయట్లు వా
ర్త లనిచి రామచంద్రుఁడును రా నొక పన్నకమాడి యిద్దఱిన్
గలియగఁ ద్రోసి నవ్వులకుగా గదితల్పులు మూసి తీసెదన్

ఆ. సీతతోడఁ జెప్పఁ జెలఁగి కైకయి యంద
గాఁడు తండ్రి నీవు కాదటంచు
రాముతోడఁ జెప్పు రమణిఁ గైకయి యంద
కత్తె సీత నీవు కాదటంచు ౧౫౯

సీ. అదుగో రాముఁడు వచ్చు నన్నంతలో దూసి
కోలు వెట్టును చువ్వావోలె సీత
యా రామచంద్రుఁడే యరుగుదెంచిన లేచి
నిలుచుండుఁ బుత్రికవలెను సీత
యెదురైన నతఁడు తా నెచటేఁ బ్రసాహాత
యగు వార్షుకసరస్సు నట్లు సీత
ఉల్ల పోయెడు రాము మొల్లంపుఁ జూపుల
గాంచు జాబిలివెల్గు కరణి సీత

కడుసమీపంబుగా సాగి కడచు రాము
నింతదగ్గరతనము సహించు సీత
యిట్టులే పోనుపోను తా నెదురుచూచు
వంచి తల సీత పతి పల్కరించు నంచు

ఉ. పూవులు తాకనీ రెదురుపోవరు చల్లనిపిల్లగాలికిన్
రేవెలుఁ గింతసోఁకిన భరింపరు భోజనవేళఁ జూడరున్
క్రోవులకన్నులం దెవరికోసమొ చూతురు నేకతంబు వాం
ఛావధియాదు రేకతమునందున నేకతముం భరింపరున్

వ. ఇట్లైన కొడుకుకోడండ్రఁ గాంచి దశరథుం డేతత్సర్వాపుష్పధను
ర్ద్రోషనిష్కాసన హేతూత్సవంబులు జరిపించిన్ల

ఉ. వచ్చి వసంతకాలము నవర్తువు సన్నచివుళ్ళు లొత్తి లేఁ
బచ్చనియాకు తుట్టతుదఁ బల్లని మొగ్గలు సాగులార్చి రే
విచ్చిన రేకలన్ నునుపు వెట్టి పరీమళమాధురీఝుకీ
భృచ్ఛ్రుణుఁ డైన మాధవుఁడు ప్రేమపొలాలను గుత్తగై కొనెన్

ఆ. పలుకుపంచదార చిలుకలు పూగుత్తు
లంబుజాస్యమధుకృదమృతగీతు
లలరుఁబోడులసెజ్జ లోలయు పన్నీరులు
నూపె మధువనంబు శోభనంబు

ఉ. బంధురలజ్జ వ్రాలుటకు వచ్చును పవ్వచనున్ సుమారపు
ష్పంధయచక్రవర్తి పఱు వ్రాలఁగ వచ్చిన శీతగాలి యన్
మంథరమాత్రపన్ దొలఁగు మల్లికకోరికచే నపత్రపా
గంధిలమై ప్రసూననవకాంతివధూటిక క్రొత్తకూటమిన్

గీ. పూవుఁదేనియ త్రావఁగాఁ బోయినట్టి
పేర్మిగల క్రొత్త యొక తేఁటి పెండ్లికొడుకు
పసిమిదారాల రంగులు ప్రబ్బికొన్న
చెక్కులను సిగ్గుచే సవరించికొనియె

చ. లలితవిదేహకోసలములన్ బొలిమేరల నంటుమావితోఁ
టల నునుగున్నలం జివురుటాకుల చెక్కుల రాచి ముక్కులం
గలఁచి కుహూకుహూనినదక్రమవికస్వరమాధురీఝరీ
కలితతరంగమగ్నములుగా నొనరించెను జంటకోకిలల్

మ. పువుదొన్నెన్ దొలిజాతిమావిచివురుల్ పౌన్నారిపన్నీరునం
దివతాళించి గరుద్విలాసచలనం బేపారఁ బుంస్కోకిలం
బివురుంబోడికిఁ బ్రేమ నామెతల నందీయంగ మందాక్షమి
శ్రవిసంవాదమనోజ్ఞనూత్నవధు వర్ధస్వీకృతిం జేసెదున్

మ. కనరాకన్ జివురాకుజొంపముల చెక్కల్ చెక్కలన్ రాచి ము
క్కున ముక్కున్ గదియించి మెత్తనికనుల్ కోసల్ పిసాళింపులై
తనుకౌ చొక్కున మన్మథాగమశిఖాతాత్పర్యమీమాంస లే
లిన కోడీంద్రగు జంటకోకిలలు పాలించెన్ వనీవీథులన్

సీ. తొలకరిసంజవేళలఁ బశ్చిమాకాశ
మావరించిన మేఘునట్టివాఁడు
గిర్యుపత్యకల సాగించు సన్ననియేళ్ళ
యాషాఢమాసంబు నట్టివాఁడు
వైజయంతీపుష్పవాసనాభరితమౌ
వైకుంఠు వక్షంబువంటివాఁడు
మఱల సృష్టిని జేయు మహితప్రాతర్వేళ
బ్రహ్మదేవుని యూహవంటివాఁడు ౧౭౦

మహితుఁ డొక్కఁడె యంగనామాలఁ జెలఁకు
విల్లుగాఁ దుమ్మెదలనారి వెల్లుగాఁ బ్ర
సూనములు నంపజల్లుగా సురభిసూన
పుష్పవనవీథుల విహారము సంబొసఁగె

సీ. నొసలులో మొదలిడి యొసలారు సీమంత
మృదుపథంబున శిరఃపదము గాఁకఁ
బునుగులో నరుగఁదీసిన డాగు రేకుల
పొడితోడఁ దీర్చినబొట్టుపోలె
ప్రథమచేలాంచలస్పర్శవేళాభయా
పనయనాంతరనర్మభాషణముల,
సిగ్గుచే నదిమి పెంచ్చినఁ బట్టుకోరాక
రువ్వగా వెలలిన నవ్వుపోలె
రా మనోహరదీర్ఘదర్శనము సంకు
చన్మనఃప్రాణపదవికసనము గాఁగఁ
గులవధూసంగమానంద మొలకెఁబోసెఁ
బుష్పవని సన్నగా సాఁగి పూలతావి

సీ. ఐరావణాభ్రము వ్యాభుక్తశేషముల్
నందనపల్లవకుల్ క్రిందరాలె
బ్రహ్మతర్పణనటద్వ్యాహమరాళజం
పతుల తెక్కెఁకలు మహికి జాఱె
వెన్నెలపుల్గు లావిష్కృతప్రేమపా
థోరాశి పోటెత్తి పాఱుదెంచె
నైహికానందబ్రహ్మానందముల రెంటి
పొలిమేరలఁ గేళకుళులు తిరిగె.

ననఁగఁ గానెఁ గర్పూరనీహారదివిజ
వాహినీతీరడిండీరప్రసవభరతు
పారహారసన్నిభము కల్హారహితుని
మధునిశాక్రమశస్సుషీమమ్ము వెలుఁగు (౧౬౨)

సీ. [illegible] జా[illegible]లు పూటి
[illegible]
[illegible] నెలవే న్లు
రెంపు [illegible] బ్రా[illegible]చిన్లు
మనసిజోద్బోధము పొడమిన మేరఁ గ్రొత్తకో
జాలకట్లు వివాద వాగినట్లు
ప్రణయభరద్వాజహ్యాకిలాంగనాకాంతి
కాకలీగీతిక కదలినట్లు
చారుచూతకిసాలికాపాయగంప
బంధురము [illegible]నాగిన పాలవా[illegible]
గున్నజొంపంబులం దాగియున్న యట్ల
మదిరకన్నుల కోకి[illegible]గమజాట

ఉ. ఆ సమయంబునన్ విచలితాత్ములు నిత్యపరస్పరాభిలా
షానముదీర్ణమానసులు సర్వతినూపరివాంఛితప్రియా
భ్యాససమాగమంల్ రఘువరాన్వయరత్నకిశోరదంపతుల్
మానసరమైనయట్టి మధుమాసదినంబులలన్ వశంవదుల్

చ. ఒక పరిగూఢమైన మధురోహ జనించినఁ జెప్పకోఁ ద్రపా
చకితులు చేయఁగా మధురసాధ్వసులై మృదుసాహసంబునన్
బ్రకటితమై త్రపాహసనభాసి కపోలము లూఁది చూచుకో
రొకరి మొగంబు నొక్కరు రహోబహుభావగతత్రపాహతుల్

చ. అలయకయే పరస్పరహృదంతరనాథమనస్కులిద్దఱున్
దెలియకయే సుఖాతిపరిధీకృతధీపరిణాములిద్దఱున్
గలయకయే సమాగమసుఖప్రవిభాగకృదాత్ములిద్దఱున్
సలలితమూర్తులై జనకజారఘురాములు దివ్యకాములై

ఉ. సీతయు రామచంద్రుఁడును జేతములందు యుగాలుఁ గల్పముల్
నాతియుఁ బూరుషుండుగ ననంతరదంపతిభావయాపనా
వ్యాతతసంసృతిప్రథములైనటు లాత్మఁ దలంచుచుండు రా
సీతకు రామచంద్రునకుఁ జేతము లందలి ప్రేమ యెట్టిదో! ౧౭౭

చ. ఒలయు దివావియోగభర మోపరు మేనుల దూరసంస్థితిన్
గలిసి నిశార్ధభాగమునఁ గాంచినయంత నొక ళ్లొకళ్ళ మే
నులఁదగు దూరసంస్థితిని నూల్కొను నయ్యెడబాటుకాక మే
నుల దని విస్మరింతురు కనుంగొను చొక్కరి నొక్క రట్టులే

చ. కలయికయున్ వియోగము జగజ్జనులందు సుఖంపు దుఃఖపుం
బొలములలో వికృష్టముగఁ బూన్చు నొకానొక దూరసంస్కృతిన్
ఛల మఱి తోఁచెడున్ జనకజారఘురాములకున్ వియోగసం
చలనము సంగమం బసహజస్థితియున్ సహజస్థితింబలెన్

ఉ. ఏపున మంటినుండి యుదయించిన మైథిలి మింటినుండి యా
వాపముఁ గన్న రాఘవుఁడు వచ్చి ఋగధ్వములందునుండి ద్యా
వాపృథువుల్ సమాహరణభావము పొందినరీతి సంగమ
వ్యాపృతిఁ బండువెన్నెలమయంబుగఁ జేయుదు రాత్మరోదసిన్

చ. అనితరదృష్టిఁ గాంచి మిథిలాత్మజమోమును గన్నుముక్కుతీ
రును మిథిలాపతిప్రణుతరూపము తోఁచ నమస్క్రియావినూ
తనపరిచర్య రాముఁ గని తా హసియించును సీత; సీతతోఁ
చును వెనువెంట నవ్వుకొనుచున్ రఘువీరుఁడు నీవు కావనున్

ఉ. ఆహితరామపుష్కరద యాహతలక్షణ సీత కోటివ
ర్షాహతసర్వసాగరసరస్సరిదానతభావ మందుచో
సేహనిరీహమాఁ బ్రథమసృష్టివికస్వరసూక్ష్మ దేవతా
దేహసముజ్జ్వలద్వరుణదేవుని వోలిక రాముఁ డొప్పెడున్

ఉ. పాలితరాత్రులై కలశవార్ధిసితద్రవసద్మమం దుషో
వేళ వినిర్గమింతు రరవిందదళాక్షుఁడు రాజనేత్రియున్
వ్రాలి జలంబు లగ్నులు తపస్సులు వేళలు లోకవృత్తముల్
బాలసరోజబంధునృపవంశజకుర్దనముల్ గమించెడున్

వ. ఇట్లొకయేఁడాది జరిగిన తరువాత

ఉ. రాముని కంతలో నొక విరాగము మైథిలిమీఁద నంతలోఁ
గామము కామమెంతయు నికామము సాఁగి విరాగమున్ హృదా
రామవిధూతకౌసుమపరాగము సీతకుఁ దోఁచనీని ని
ష్కామము పట్టుకో ననువుచాలని కామము వెంట వెంటరాన్ గలా?

వ. ఇట్లున్నంత గ్రీష్మర్తు వేతెంచిన

సీ. పలుచచివ శ్లిష్టవడిన వృక్షాగ్రముల్
కాషాయశాటికాకార మొప్పఁ
బచ్చాకు డుల్లి లోఁజచ్చి యెండిన చెట్ల
మోళ్లు దండాకారమును వహింపఁ
బంగలలో నేరుపడి యంచులఁ బెర
శ్లవు దొఱ్ఱులు కమండలువుగఁ దోపఁ
బరిశుష్కతాంబులా బాలవృక్షంబులు
మాడి నారాయణస్మరణ చూప
గూఢగంధబలంబునఁ గుడలిన్యా
దితసముత్థానగతభయాధీనమౌ ప
లాయమానదంపతిశుకాలాపములుగ
గ్రీష్మవని యొక్క వైరాగ్యకేళి నెఱపె

సీ. లోనిగుంజును గింజ నాని కాకము వేఁప
పండుడొల్లను వీడు భావ మరసి
సరయూతటీశుష్కసస్యభూముల నత్తె
గుల్లలలోఁ దత్త్వగుప్తిఁ దెలిసి
ముదిసంజ ముకుళితచ్ఛదగుచ్ఛ మగు శిరీ
షద్రుబోధామృతస్థాన మెఱిఁగి
యుగపత్సమాగతు లుడురాజు వడగాలి
బోధించు ద్వంద్వప్రబోధ మూని
రాఘవకులేశుఁ డొక్క వైరాగ్యభావ
తాడితంబైనయట్టి చిత్తంబుతోడ
వృద్ధకృకలాస మట్లు నిర్వేదమందె
బద్ధసామజ మట్లు క్షోభము వహించె

సీ. నిలచి తపించు మానిజటావలిఁబోలె
గలఁచెఁ బెఱ దాటి మొవ్వులను గాలి
తపదిలా దేవతాతనుసర్వరోమాంధు
నిర్గతధూమ్యనా నెగడె దుమ్ము

మార్తండదేవ భ్రూమధ్యదీప్తజ్యోతి
యెగచినట్లుగ మండె నెండవెలుగు
ప్రకృతియోగాభ్యాసపరత నిశాముఖం
బులఁ బూనుకుంభకముఁ దగె గాలి

చరమయామినీదేవి శీర్షాసనంబు
పట్టినప్పటి యసృగధఃప్రసరణంబు
పోలెఁ దొలిసంజ యెఱ్ఱనిబాలసూర్య
వెలుఁగు మిన్నంటి నిలువుగా నిలకు డిగ్గె

సీ. లేని వున్నట్లుగాఁ గానిపించుట కెండ
మావులు తార్కాణ మలయఁ జేసె
తెలివివెల్గున మాయ తొలఁగు నంటకు నెండ
కెంపుపరస్సు సాదృశ్య మిచ్చె
పైనిపటారమ్ము లోనిలొటారమ్ము
మేనంచు రూపించె మేడిపండు
ప్రాణానికి విరోధి ప్రాణమ్మె యని వడ
గాలిఁ గీడ్వడిన జనాళి తెలిపె

నటఁ దదంతరప్రతిపత్తియందు జీవుఁ
డల్లె సంపరిష్వక్తుఁడై యరుగునంచు
ధరణినెఱియలు నీటియావిరులు భావి
సస్యసంస్కారగూఢబీజములు నెఱపె

గీ. అగ్నిహోత్రకుండంబులు నారిపోవు
నేమొ యని వాసరోజుల నెంతయత్న
పడిరొ యీనాళ్ళ నగ్నులు పర్ణశాల
లంటుకొనకుండ ఋషు లంత యత్నపడిరి

చ. అరుణశిఖాలి భగ్గుమననట్టి మహాగ్నులు భూమిదేవి కూఁ
తురును నరుంధతీసతియుఁ దోరపువేసఁగిమంటగాలి త
త్పరిణతకేతకీదళవిభాసికపోలములందు గాళ్ళుగాఁ
దిరుగఁగ శక్తిచేసికొనెఁ ద్రిమ్మరికాలపు బల్మి యందఁగాఁ ౧౯౨

మ. పరితఃకోమలకాంతిమంజులలసత్ప్రాభాతికనీరుహా
పరభాగక్షేచలత్కుటీకులలసత్త్రాసహ్యాక్షేపపరిం
భరి భూమిజాత[illegible]కాంతిచ్ఛటా
పరమోదారమృగీమదంబులు ప్రసరింపంజేసె గ్రీష్మ మొక్కరిన్

మ. తతవార్ధుల్ సరయూజలంబులె యయోధ్యావప్రసంపర్కవి
చ్యుతివైరాగ్యము చూపె సైకతమిషన్ శుద్ధాంతసౌధాంతని
ర్గతసోపానపరంపరాపరిచయభ్రష్టంబులై పంకసం
గతి నొండించుకొనెన్ లసత్కువలయగ్లానిన్ విడంబించుచున్

శా. మాయామానుషవిగ్రహుండయిన రామస్వామి వైరాగ్యరే
ఖాయుక్తిన్ దనయాత్మ దీప్చికొనెఁగాకన్ సంధవిస్యాస్త్రహా
త్మారోపాతనయావియోగదహనజ్వాలల్ దహింపంగ నె
ట్టై యుండున్ మఱి కేవలత్వపు మనుష్యత్వంబె సంధించినన్

క. నట్టనడి గ్రీష్మమందున
బట్టతడుపు వానజల్లు పడి యార్ద్రిత లోఁ
బుట్టని యచ్చనివెట్ట యు
ట్టనక పొసఁగుట దుర్ఘటంబని తోఁచెన్

శా. ఏస్వామిన్ భజియించి యీ కృతముగా నిక్ష్వాకువంశోద్భవ
త్క్ష్మాస్వాముల్ క్షితిశాసనాంతమున రాజర్షిత్వముల్ తాల్చిరో
యా స్వామిన్ బ్రభువున్ వశిష్ఠమునిఁ బాదాంభోరుహాంచత్సప
ర్యాస్వీకారము చేసి రాఘవుఁడు శిష్యత్వంబు సేవించుచున్

శా. స్వామీ! ప్రాణముకంటెఁ బ్రాణము ధరాజాతాముఖాంభోజమే
యేమోగాఁ గనిపించు లోయెడఁదలో నింకున్ సమస్తావనీ
స్వామిత్వాదికభావనావిషయవాంఛాపూర్ణ వేశంతముల్
తా మండించెడు గ్రీష్మ మెచ్చటిది! తాతా! నన్ను మన్నింపవే!

ఉ. చూచినదానికై కనులు చూడవు; నాలుక తిన్నదానికై
చాచదు; విన్నదానికయి సాగవు వీనులు; లోయెడందలోఁ
దోఁచియుఁ దోఁచనట్టిదయి దూరము దగ్గర కాని సందడిన్
రాచినరాపిడై యెఱుఁగఁదానిది తాత! యనుగ్రహింపవే! ౧౯౯

ఉ. నిద్దురపోయి మేలుకని నిద్దురపోయితి నంచు నెంచెదర్
నిద్దురపోవువేళఁ బ్రభు! నిద్దురపోవుచు నుంటినం చెదర్
దద్ద యెఱుంగజాలను దదాత్మవివేకము లేక యోగసం
పద్దళితాఘుఁడా! యనుభవస్మృతి యెట్లొ? యనుగ్రహింపవే!

ఉ. ఎందును నేనుగానివగు నింద్రియసంతతియందు నేను మే
ల్కాందును నిద్రపోవుదును గాలువ పల్లపుతూము లట్లుగా
బిందువుకూడ నోడ్చుడిని బెట్టుగ న న్నివి యోగిరాజ! నా
యందున నేను మేలుకొను టన్నది యున్నె? యనుగ్రహింపవే!

ఉ. నాటినకంబ మే నెవరు? నాయది యన్న విచిత్రభావ మే
చోటిది? యస్మదీయ మను చోద్యపుభావము పాయు టున్నె? యే
పాటిది యప్డు నే ననెడు వస్తువు? దానిస్వరూప మెద్ది? యీ
గాటపుసందియంబు నవుగాములు చెప్పి యనుగ్రహింపవే!

చ. ఒకపని చేసినప్పుడు మహోదధి! యహంకృతి మాలి చేయ నౌ
నౌకొ! యదిచేసినట్లు లగునోక్కొ? యకర్తృకకార్యమున్నె? క
ర్తకును నకర్త కొక్కముడిఁ దార్చుట యెట్లు? విచిత్రమైన యీ
నికరము తేల్చిపెట్టవె మనీషిశిరఃప్రచలన్మహామణీ!

ఉ. ఇంటికి దివ్వెతెచ్చినటు లెప్పుడు వచ్చితి నిందు? పూర్వ మెం
దుంటిని? నెట్లువచ్చితి నహో! యిలు ని ల్వెలిగించుకొంచు నీ
వెంటనె పోదు నొక్కొ? యొకవెంబడి నాఁగునొ? నిత్యయాత్రయో?
కంటికి నిద్రఁ దేని దగు గాఢతరార్థము తేల్చిపెట్టవే!

శా. ఆయాసంపడిపోవుచుంటిఁగదె తాతా! నన్ను సైరింపవే!
నా యీ పక్షవదద్రిపాతవికటానంతోహభారాసహం
బై యాకస్మికలిప్తఘట్టనవశం బప్పచ్చియై పోవునో
నా యీ దేహ మదగ్ధదగ్ధ మగునో నాకుర్ భయం బయ్యెడిన్

ఉ. మన్నన జేయుచున్ విషయమాత్రము బోధయొనర్పు నొక్కఁ డా
పన్న సమాశ్రితుం దెలియఁబట్టు నొకండు తనంతఁ బొల్చు ప
గ్గె న్నిలఁబెట్టి నీవు వెలిఁగింతువు నిన్నడుగంగ నౌట నే
తెన్నున నైన రాఘవు నదృష్టము కాదటవే! మహాప్రభూ! ౨౦౬

వ. ఏతాదృశజ్ఞానాపహపహారమైన శ్రీరామచంద్రునకు నొకయేడాది
తిరిగి వర్షర్తుప్రాప్తించెఁ

సీ. గోరుకస్తురితోడఁ జాదిన తిలకమై
నిక్కు తుమ్మెద సాచు జెక్కయగుచుఁ
జెదరినకానుగు ముదురాకు కదలికై
తూఁగాకు మదకేకి తోఁక యగుచుఁ
దానమాడినపైని దడియూటమిని జాఱ
వదలిన స్త్రీకేశపాశ మగుచుఁ
దొలిచిల్పవానజల్లులచేత జల ముబ్బి
యడుగు నాఁ చగుపించు పడియ యగుచుఁ

జంటఁ బిల్లపిల్ల సందడిసేయఁగాఁ
బండియున్న యడవిపంది యగుచుఁ
నంబుదం బొకండు నాషాఢమాసంబు
మొదలి దినమునందుఁ జదల దోఁచె

చ. చెదరిన సంజలం బగటిఁ జీఁకటి జేగురుకాంతి వానకా
ళ్ళు దిగిన గోడలౌ దిశలలోఁ బరదాలును దీర్చు బండుగై
ముదిరినకారులోఁ దడిసిపోయిన కట్టుడుచీర లెండమిఁ
ముదితలు తాల్పనైనది విముగ్ధలు దాపుడు చీర లెత్తుచుఁ

గీ. మసక మసకైన చీఁకటి మలసియాడి
నాల్గు వైపుల జల్లులు నాట్య మాడి
యలగవాక్షంబులును మూయనైనవేళఁ
బగటి దివ్వెలు రాజవై భవముఁ దెచ్చె

క. ఒకతాటిమొవ్వుపైఁబడు
నొకబంగరుబయలుమీఁద నుఱుకును బర్జ
న్యు కరుణ యెంత చలువయో?
రొక పిడుగును బడదు. గ్రామ ముండినచోటన్ ౨౧౧

చ. ముసరుల నాళ్ళలో నిరులు మూయు నిశార్ధమునందు భీకరా
వసముదయంబు ధారలగు వానల మ్రోఁతలు గాలిహోరు వె
క్కసముగ మధ్య మధ్య నవికంపితమంథర మేఘగర్జలున్
ముసుఁగులలోన మేల్కొనిన ముద్దియలన్ బతి కంటరాచెదున్

మ. సరయూవాహిని వేఁడివెల్గుకుఁ బిపాసాగ్లాని కల్పాల్పశీ
కరముల్ ముస్నుఁగ నప్పువెట్టి యతఁడుంగా వెల్లువల్ తీర్ప దు
ర్ధరమై వార్షికంపుజీవన మయోధ్యాసాధుదుర్గంపు ముం
దరి ఆవంతెన కత్తుకొం చొదిగ మందాక్షీనిరేజమై

గీ. సూక్ష్మలక్ష్యంబు లంచు వార్షుకపృషత్తు
లూరకుండెనె? మెత్తని నీరజములు
ముకుళశేఖరముల బల్లెములుగఁ బొడుచు
మృదుత కఠినత సందర్భమిశ్రితములు

ఉ. వావిలిపూవుకన్నెపయి వ్రాలును వ్రాలినయంతఁ దేఁటి ధా
రావిధురంబు వానజడి రాపిడివెట్టిన లేచిపోవుఁ దా
నై వరుసంపుచిన్కగము లాడిన సందుల వ్రాలు వెండియున్
వావిలిపైని, నంత జడివానలు క్రమ్మిన లేచిపోయెదున్

శా. సంధ్యావేళలఁ బ్రాచి నిర్జలదమై సాఁగన్ బ్రతీచీదిశా
వంధ్యప్రక్రియ మేఘముల్ మెఱపులున్ వాల్లభ్యకాంతిప్రభా
కంధ్యుల్లోలతరంగభాగ్ఘరిధనుఃకాండంబులై యేఁచగా
నాంధ్యం బొక్కదెసన్ మఱొక్కదెస మార్తాండప్రభాముద్రలై

సీ. ఎలయించి కికురించి వలపులు ప్రాఁకించి
దొంగయౌ కన్నెసంపంగిచేత
వెలయించి మలయించి తలఁపులు ప్రాకించి
ముంగియౌ ప్రోడ గేదంగిచేత
సులభసంగ్రహమ్మునై వలపు దుర్గ్రాహమ్మై
చెల్లు మంకెనకాంతి వెల్లివలన
తెలివి దురూహమ్మై వలపు నిరీహమ్మై
యల్లు వావిలి తేనె పెల్లువలన

సర్వవిధనాయికా సమాస్వాదనాథు
ఋతుమహాసభాశిశిరవారిషపంచ
యప్రథమమూర్తి వర్షామహోఘనేత
కలఁచి వలపించెఁగాక గాఱుసలుపువాఁడు

సీ. ఒకనైగనిగ్యంబు నురలు పచ్చదనంబు
లేని సౌదామనివోని కనల
నార్ద్రిత లేని నీలాంబుదాంచలయుగ
ప్రసరణంబును వోని సాహులతల
గుమిమైన తడి దమ్ముకొను గాలియుండలఁ
ద్రెవ్వ వెన్నెలవోని నవ్వువెఱల
యుగపదాత్తనిమీలనోన్మీలనము నల్ల
కలువను బోని మొగంబుఁ జిగులఁ
జానకీరహస్యంయోగసమయవివృత
సంవృతాత్మందు శ్రీరామచంద్రునందు
ఱెక్క చాచిన యంజనాద్రివలెనైన
వర్షఋతు వంను ఖేద మేర్పఱుపరాక

గీ. స్త్రీ స్వభావంబుతోఁ బాటు చెలఁగు సంస్కృ
తిప్రథమదశామందాక్షతీవ్రరేఖ
ననుభవింపంగఁ బడ నిగ్గుకొనెడు సీత
యనుభవప్రార్థనామూర్తి యయ్యెఁ గనుల

ఉ. ఉఱుమఁడు చానక్రొమ్మొగిలు నొత్తఁగనీఁడు వియత్పథావృతిన్
దఱుగఁడు వర్షతీవ్రతను దాల్పఁడు చిన్కుటమానఁడానతిన్
మొఱఁగడు సుంత సంజయెఱుపుం జొరనీయఁడు నాశలందునన్
జెఱగఁడు తత్తథాగతవిశేషగుణుం డభిరామమేఘుఁడున్

సీ. తొలుత శ్రీరామచంద్రుని దర్శనము వేళ
నొక స్వర్గసౌధవీథిక స్ఫురించి
శివశరాసనపణస్మృతి గల్గి సందిగ్ధ
మైన తత్ప్రాపణంబై కలంగి

శైవకార్ముకవికర్షణవార్త వినినంత
సౌధప్రవేశనిశ్చయము కలిగి
పెద్దయంగలతోడి భృగురాముఁ డరుదెంచె
నని విని సర్వనాశార్తిఁ బొరసి
యాది నొక యేఁడు పెరిగి యేఁడాది తిరిగి
నంత విరిగిన సౌధసౌఖ్యప్రచార
విధృతి పర్యాయమధురతావిధురతాస
మావృతిక్లిశ్యమానగాత్ర యగుచు సీత

గీ. వింటిద వ్వనుకొన వేఁగవిండ్లదవ్వు
వెదకికొని వచ్చె ననఁ దానె వెదుకనగుట
ప్రభుని రాముని యాత్మతత్త్వంబు నెదకు
నంది యంపక జానకి యటమటించి

గీ. అలరు మల్లికల్ మందారములును సంపె
గలును కేతకుల్ శామంతికలును మావి
చివురులును వాడక త్రియామశేషమైన
యాఱుఋతుర్వాతులను దూరుపారఁబట్ట

గీ. సీత తాను దలంటిపోసికొని వార్షు
కములు మలుసంజలన్ గైశికమ్ము జాఱు
ముడి ఘటించి మందారము పొదివి పైని
సరిగతోగరద్దుచీరతోఁ దిరుగఁజూచి

గీ. అప్రతీక్ష్యప్రతీక్షలదైన నడిమి
బిరుసుగల జాగరపుటెఱ్ఱసెరలకనుల
నుసనుజలమాడి దొనజారుచున్న ధాతు
శిఖరి పార్శ్వంబు వెదురైన సీతఁగాంచి

గీ. తాను దా గాఢరేఖావితర్కమందు
వేళఁ గాదు కాదని కొనవ్రేళ్ళు సాచి
దక్షిణకరాంబుజాత మెత్తంగ గోళ్ళు
చిమ్ము గోరంట యెఱ్ఱదనమ్ము చూచి

గీ. నడుమ విడలని మొగ్గకు విడిలిన వెలి
పసరు రేకులకుఁ మధ్య వానచినుకు
నిలుచుఁ దమ్మికినా గ్రుక్కుతెప్పలకు నడుమ
కనులఁ బ్రింంచు నటివ యేకాంతముఁ గని

వ. సిగ్గిలి వార్షుకంబులు మొగుడుసంజలు వెనుకఁబట్టిన

గీ. సకలఋతురాజపరిషదాచార్యమూర్తి
మహితుఁ డాతపచంద్రికామధ్యుఁ డచ్చ
మైన సరసుండు శరదృతు వరుగుదెంచె
నంబుజాతాంగనల కనుంగన్న వారు

చ. చిఱుతుకలాటఁ బెన్నెఱకచేయని వెన్నెలపుల్గు లచ్చపుం
వఱదలుగాఁగ వెన్నెలలు వచ్చిన ముక్కుదురుం బ్రసన్నమై
వితిగెడు స్వాదుగర్భనిధిపీచిక లంచని నేర కూరకే
తెఱచిన చిట్టికన్నులుగ తెల్లనిచూపుల వెల్లిఁ గొల్పెడిన్

చ. ఒకచిఱుకాలివడ్డ సరయూనది వార్షుకమైన యొండు క్రిం
దికి దిగి పేరుకొన్నదని తీరము జాఱిన నీటిపాయచేఁ
బ్రకటితమౌచు నీర్విఱుపు పద్ధతి తోఁచెడు వెన్నవోని పూఁ
తకుఁ బయిఁదోఁచినట్టివగు దారపుకోతల నసన్ నెట్టెలన్

శా. అంతం గాసెను వెన్నెలల్ ప్రియవధూహాసాభముల్ లోచనో
పాంతానంతరితాంత శాంతసుషమా ప్రాంతమ్ము లారామసీ
మాంతవ్యాపృత కేతకీకుసుమపత్రాగ్రాజహచ్ఛాఛ్యమికా
సంతాపాగతబాష్పవన్న తతుసారానారికాంత్యధ్వముల్

చ. బురదలయొండు వేల్పునది ముద్దులచెల్లెలిపాయలోపలన్
సరయువు లోపలన్ వితిగె జాఱెడు సంజల పుక్కిలింతలై
ధరణిసురుండు కుంభజుఁడు తాల్చిన పండిన నీరుకావిరం
గురలిన యుత్తరీయయుగమో! యనఁ గుచ్చెల లట్టి వీచులై

ఉ. త్రచ్చినపాలవెల్లి నడుదార జనించు సుధాప్రవాహముల్
వచ్చినయట్లు శారదికబాలనవాతపముల్ చలించినన్
గ్రొచ్చిన వీరముద్దెలయి కొట్టములందలి వెల్లగుజ్జముల్
రెచ్చిన పౌరుషాన నకిలించెడు వార్షుకమేఘగర్జగాన్

చ. నిడివిగ ముల్లుసాగుకొను నివ్వరిగింజ లధస్సరోఽంబులన్
బడి యుపయోగభాజనతఁ బాయకమున్న ఋషీంద్రపత్నులున్
నడుములు మున్గఁగా జలమునన్ నిలుచుండి వెదుళ్ళకుంచెలన్
దుడిచి రహో! తలల్ పెడకుఁ ద్రోయుచు నెత్తిన గంపలందునన్

గీ. సాగరసమాగమము లేని శైవలినియు
నవనిభృత్స్పర్శ లేని మేఘాంగనయును
వలపుమై నెఱ్ఱవాగైన నలుపు విఱిగి
పతివియోగవ్యథావ్రతల్ పాలిపోరె?

గీ. శారదశ్రీకి నిది సితచ్ఛత్ర మిద్ది
చామరము మేఘ మంచుఁ గాశప్రసూన
మంచు నేటికో? పరిశుష్కితాంబుమధువు
లార్ద్రితకు వీని కామడ లంత దవ్వు

గీ. యామినీ దేవి సాంజనార్ద్రాక్షి రేఖ
వోని నల్ల మొగిల్ కడుపున మెఱుంగు
సితనిరంజనశుష్కదృజ్నతపయోద
మలమి తెలతెల్లవోవు శీతాంశురేఖ

మ. ఎపుడే వచ్చినచో నరుంధతియుఁ దా నీక్షింపఁగా మైథిలిన్
వపురాకుంచనఖిన్నయై యుపచరింపన్ దొట్రుపాటొచుఁ జో
క్కపుఁజూపుల్ ప్రసరింప వార్మిళితరేఖావీథి యాచున్ లవం
గపుమొగ్గల్ వలెనైన తారకలుగాఁ గన్పించు సీతాదృతిన్

శా. శుశ్రూషాపరముండు రాముఁడు వశిష్ఠుల్ సేవకున్ రాఁగఁ ద
ద్విశ్రాంతిప్రథమానవేళలఁ గృపావిర్భూతచేతస్క తా
నై శ్రేయోఽవధి కర్మయోగి జనకుండోఁగాని సంసారరే
ఖాశ్రాంతుల్ చిఱుకావిశాటులజనుల్ కారంచు మన్నించుచున్

మ. మిథిలాజాత యయోనిజాత పసిసామీ! నీదు పుణ్యాత్తయో
యి! ధురాసంగతమైనభాగ్యము కదోయీ! యంచు నీధాత్రి నీ
పృథుబాహాపరిరక్షితంబయినఁగానీ లేదు నిష్కార మం
చథమానైకనిశాచరప్రళయ మేల్గా? పాయునం చూర్పులై ౨౪౧

శా. రామా! మేలగు నెద్ది యంచడుగఁ గర్మజ్ఞానయోగోజ్జ్వల
న్మీమాంసాపథిఁ గర్మయోగమవుఁబో మేలందు నీ రెండునున్
శ్రీమంతంబులె బ్రహ్మ మెప్పఁ డవికారిత్వంబెయా లోకయా
త్రామిత్రాత్ములఁ గర్మయోగులచరిత్రల్ బిట్టు పాలించెడిన్

ఉ. కాదని నిన్నుఁబోలిన జగత్స్థితిహేతువు తన్నుఁదాన సం
పాదనచేయఁ జొచ్చినఁ గృపారహితాత్మక! లోకశాంతిసం
పాదనసేఁత యెవ్వనికిఁ బట్టెను? బట్టదు పట్టు, నాకు నే
లా? దయపేర్మి సీతవ్యవహారము పట్టెనుగాక కుఱ్ఱఁడా!

చ. వెనుకటి కొక్కసారి యరవిందదళాక్షుఁడు యోగనిద్రలో
మునిఁగి యనేకకల్పములు మూసిన మాసినదై యకల్ప్యచే
తనతను నంతరించినవిధాన సనాతని తోఁచ యోగపుం
గనులను ద్రవ్వి యెచ్చటనొగాని కనంగను లేఁడ యిందిరన్

మ. తనకుంజాలదొ సీత? నీవిభవసౌందర్యంబులన్ జిక్కి ని
న్నునె మన్నించునుగాక యెల్లపుడు తన్నుం జూచుకోలేదొ? చూ
డను వాఛించదు వాంఛరాద; యదికూడన్ నీప్రభాముద్రయే
కనఁగా బిడ్డలకై యరుంధతికి శోకం బేలనోయీ శిశూ!

చ. అనిన యరుంధతీసతిముఖాంతనుఁ దుఃఖముకాని దుఃఖమై
కన నొకసారిగా నలముఁ గమ్మని తేజము శోకభావమున్
బెనఁగొన రామచంద్రునకు భీతియు నచ్చెరువున్ మఱేదొ బో
ధనకలిమిన్ వివేకమును దార్కొనె నంతఁ బ్రసన్నవాంఛమై

చ. వలసినఁ ద్రవ్వఁగోనయిన వాటము నక్కఱ లేదయేని నా
తలపును గూడ లేక చనుదారిగఁ బెన్నిధి యొండు రామచం
ద్రులకును మానసంబునను దోఁచెను తోఁచినయంత సీతపై
మలఁగిన మానసంబు నెడ మన్ననయున్ ఘటియిల్లె లీలఁగా

మ. తనలో శ్రీరఘురామచంద్రునకు మార్తాండాభమా జ్యోతి తోఁ
డన ధారాహిమపాతసన్నిభము వ్రీడామూర్తి సీతాననా
తనసౌందర్యగతాభిలాష యుగపత్సంస్థానముల్ తోఁచె న
య్యినవంశ్యుం డొకనాఁటి ప్రొద్దునఁ గనెన్ హేమంతసంపాతమున్

గీ. ఒడలినల్లతనంబు రేఁబడిన మంచు
వలని నిగనిగచేఁ బరస్పరము కోర్కి
హెచ్చ సామాభిరామబృంహితము చేసె
సామజయుగంబు రాఘవేశ్వరులయిండ్ల

గీ. తా ననంత తారాస్నిగ్ధదారగణము
వెలువఱుచు ప్రేమవాహినుల్ వెక్కసమయి
చూఱ వదలెనేమొ యమృతాంశుం డనఁగఁ జి
వుళ్ళపైఁ బూలపై హిమాంబువులు కురిసె

ఉ. దుమ్మడఁగించి ముంగిళులు తోఁగఁగఁ జేసి కలాపిఁజల్లి ము
త్తెమ్ముల సన్నముగ్గులను దీరిచి బాల లుషోఽధిదేవతల్
పమ్మిన యందగింపు హిమపాతము వేళల రాఘవేంద్రగే
హమ్ములఁ జేసిపోయెద రహో! జనకాత్మజమీఁది మన్ననన్

శా. హైమాసారవిదూషితాబ్జముఖియై సాద్యంతవేళాత్రియా
మాముగ్ధాభినిపాతబాష్పఝరయై మందీకృతాశాంతయై
శామంతీసితకుట్మలాగ్రరుచియై సంఛన్నరాజాస్యయై
హేమంతేందిర జానకీసదృశయై యేపారె గ్లాపాండువై

శా. పూవుంబూవున వేలువందలు హిమాంబుశ్రీలు శ్రీ శ్రీని వే
లావే ల్సూర్యమయూఖమాలలును మాలన్ మాల వేల్ లక్షలై
యావిర్భూతములైన వేల్పునెకిమీనందంపుఁజిర్వేండ్లు విం
తై వింద్లౌ నెడలందు వేలు మఱి కోట్లౌ నందపున్ రేకలున్

ఉ. సూర్యునితోఁ సహస్థితియుఁ జొప్పడనే వలె మంచుబిందులున్
ధుర్యములైన యందములు దోపిడివెట్టును వంపులౌ సునా
సీర్యములైన విండ్లు నునుసిబ్బితికత్తెల వాలుచూపులై
పర్యయకోటిమన్మథనిపాతములం బలె నెత్తివచ్చెదున్

మ. తెరలై సుగ్గడితంబులై గగనవీథీమధ్యభాగంబునన్
దొరలం జొచ్చెడి మంచుబిందువుల సందుల్ సందులం జొచ్చి చం
దురులే వెన్నెలకాంతిపుంజములు చెందున్ జెందొగన్ గోర్కి మైఁ
దిరవౌ కోర్కియై యున్న వైవిధము లింతిన్ జెందు కాంతార్థ్వముల్

శా. ఆ కెల్లింబడి సన్నసన్నవగు ముత్యాలట్లుగాఁ జిన్నిబొ
ట్లై కూడంబడి యంతటన్ దొడిమపట్లై బయ్యచే నాకుఁగ్రొ
న్కో కించించుక ప్రవాలజాఱుటను జేకొన్నై తుషారాంబు వ
య్యాకుం దుట్టతుదన్ ద్యజించదు ప్రియాప్రావారలగ్నం బలేన్

శా. ఆయెంబో! తొలిసంజలో సహజమోహావేశముం దెచ్చి ప్రా
లేయవ్యాజవిరాగభావపథిఁ దూల్చెన్ బైని మధ్యాహ్నవే
శాయోషాభిముఖత్వ మేమి ఫలమో ! మ్లానాంగలావణ్యరే
ఖాయుక్తిన్ నవనీరజాతసతి వాఃకంపంబులన్ గుందగాన్

ఉ. అద్దిర ! మంచుచేఁ దడిసి యన్నియుఁ బుప్పొడితిన్నె లందముల్
నిద్దపునైగనిగ్యములు నెక్కొని కొంచెపుటెండ సాఁగినన్
ప్రొద్దుటిమాటపోయి వలపుల్ సునుపుల్ చెడి ఱాతిపెంకులై
యుద్దవిడిన్ సుతీక్ష్ణకిరణోగ్రతరోష్మలు వెల్లడించెడున్

సీ. ఒకనాఁడు తనదురాకకు సీత యెదురుచూ
చు నటన్న ధైర్యంబు చూఱవోయి
ఒకనాఁడు గాఢదుఃఖోల్బణంబున సీత
మాఁగిపోవుటఁజూచి మమత హెచ్చి
ఒకనాఁడు ఒతిమాలి యొకవేయుబాసలు
చేసి నవ్వించి మచ్చికలు తెచ్చి
ఒకనాఁ డభినయించి యొక్కకోపము బతి
మాలించికొని రహోమధువు లాని

ఒక్కదినమున నాలస్య మొప్పవచ్చి
యొక్కదినమున ముందుగా నొప్ప నేగి
రామచంద్రుఁడు జానకీప్రేమ మఱల
వేయివిధములుగాఁగ నావిష్కరించె

ఉ. ఎన్నివిధాలఁ గూర్మి వెలయించిన నైనను జానకీమనః
ఖిన్నత పాయకే మొగము క్రేవలఁ గన్నులకోసలన్ సమా
సన్నతఁ బొందఁ జూచి రఘుసత్తముఁ డే గతి నామెదుఃఖపున్
జిన్నెలు పాయఁ జేయుటయొ చిత్తమునం దెలియంగ లేకయున్ ౨౬౦

సీ. తనవంకఁ జూచుచుండిన సీత నావంక
నేలఁ జూతు వటంచు గోలఁజేసి
తనవంకఁ జూడకుండిన సీత నావంకఁ
జూడవు లే! యంచుఁ గోడు వెంచి
తన పరిచర్యఁజేసిన సీత నాకు న
క్కఱ లేదు లే యంచుఁ గలఁత వెట్టి
తనసేవ సేయ జంకిన సీత నా కేలఁ
జేసెదవంచును జివ్వఁబెంచి
యైనదానికి మఱియును గానిదాని
కేలికతనానఁ జిల్లికజ్జాలు పెంచ
సీత కేడ్పులు బాష్పముల్ చివరి కైనఁ
బ్రభువు ప్రకటించు గాఢానురాగ మవధి

ఉ. అంతట నొక్కనాఁడు జనకాత్మజ రామునిజూచి యోయి వే
దాంతి! నిజంబుగానె జనకాత్మజ యిష్టముకాదయేని వ
ర్తింతువ యున్మనీపదధురీణుఁడ వీ గతి నన్ను నేల బా
ధింతువు నీవు క్రమ్మి కడుదెప్పరమై చను నాదుగుండియన్

మ. అనుకూలుండవ యేని గమ్ము; మఱికావా? చన్న మూఁడేండ్లవో
లెను నా గుండియ ఛిన్నధూర్జటిధనుర్లీలాకృతిన్ నిన్ జిరం
తను మన్నించుచు జీవితాంతము నితాంతంబైన సంయోగభా
వన దీక్షావ్రతమై చరింతుఁ గరుణింపంజూడు మిట్లైనన్

మ. అని బాష్పస్నపితాక్షి గల్లయును గాంతాకారదుఃఖంబునై
చను సీతం గని రామచంద్రుఁడును బాష్పంబుల్ సుధారమ్యవా
హినిగా మిశ్రితశోకమోదవినయహ్రీరుద్ధకంఠుండు చా
చిన బాహాజటలన్ గ్రహించికొనియెన్ సీతావియద్వాహినిన్

శా. పెల్చున్ రాఘవజానకీహృదయగాంభీర్యంపు రాపిళ్ళపొం
గు ల్చల్లారిన రాఘవుం డనియె నాకుం గుండెలో సీతయై
తాల్చెన్ బ్రాణము ఛిన్నధూర్జటిధనుర్దర్పంబు లేదింత నీ
నిల్చున్ నీడలు తాల్చునూహలు హిమానీగేహకల్పంబులై ౭౬౫.

ఉ. అల్పమె మున్ వేగొ బ్రహ్మ మను నాంతరవస్తువు వీడి నాదుసం
కల్పమునందు సర్వమును గామిని! నీవుగ నింపియుంటి వీ
కల్పితమైన మోహ మను కాటుకచీకటిఁ ద్రెంచి దివ్యమై
శిల్పపువెల్గుగాఁగ విరచింతువు నా హృదయాంతరంబునన్

గీ. శ్రీవశిష్ఠరి సాక్షిగాఁ జెప్పుచుంటి
నస్వతంత్రమ్మయైన దేహమ్మునందు
నౌనొ కాదొ వచింపఁగ లేనుగాని
యాత్మ నిన్ను నిత్యంబుగా హత్తుకొందు

చ. అలుపపుటూహలన్ గలఁచి యాడి నిజంబుగ నొవ్వఁజేసితిన్
దలఁగఁగరాక నీదునెడఁదం గల సందియ మార్పు కోర్కె న
ట్టులు పొనరించితిన్ ననుఁ గమ్మన్ సయిరింపవె యోసి యోసి మై
థిలి! యని జాలిగాఁ గనెడు దేవుని జానకి యోర్చెఁ బ్రీతయై

ఉ. హత్తినప్రీతి యిర్వురకు నాత్మలయం దెడబాటుభీతికిన్
గత్తళమై భజించియు నొకానొక దూరవియోగరేఖలో
నొత్తినయట్లు తోఁచిన ముహుర్ముహురావృతగాఢకాములై
చిత్తములం దొకళ్ళొకరు చేరగనీరు విరామభావమున్

వ. ఈలోన నేడాది తిరిగి మరల శిశిరము ప్రాప్తించిన

గీ. అగ్నికార్యంబు సేయుటయయ్యెఁ గూడ
సోమయాజియు నెదురుగా సోమిదమ్మ
యగ్ని కిఱుప్రక్కఁ గూర్చుండి యర్ధరాత్ర
మైనదాఁక లేవరు చలి యపుడు తోఁచి

గీ. పరమసుకుమారమైన జీవంబులన్ ద
దాత్వకోరకభావ సుందరములన్ స
మానసూక్ష్మరేఖాపరిమళములన్ శి
శిరము మాఘ్యమ్ములన్ వికసించనీదు

గీ. ఆకు లురలిన రెమ్మల యంతములను
జివురు తొలిరూప మెత్తనిజీరగట్టె
బాకు మండింపఁ గలుగు నేర్పాటు కొఱకు
మన్మథుఁడు నిప్పు లుంచిన మాద్రి గాఁగ

గీ. ఆకు సర్వము రాలి మ్రోడైనచెట్టు
పైనిపంగలలో గూటిలోన నుషసు
చలికి నోర్వకదాని తెక్కలను దూరి
బాలకలవింకజంపతుల్ పవ్వళించె

గీ. సరయువునఁ బూసకట్టుల జలము వాఱె
నల్ల శిశిరర్తు రాజజలాధిదేవ
తారహఃపరిభోగ సంచారమంజు
లశ్రమస్వేదబిందుమాలాభసుషమ

గీ. కుందురుష్కంబు ధాతకీకుసుమ మగురు
పుండరీకంబు హ్రీబేరమును మొదలగు
మొగుడుకొను సుగంధద్రవ్యముల మనోజ్ఞ
తమములగు ధూపములు గవాక్షముల మసలె

గీ. దశరథేశు కుమారసౌధంబులందు
నడికి రే వినిపింపఁగాఁ దొడఁగె మధుర
వేణు వీణామృదంగ నిస్వానకములు
ప్రసవబాణుని గీతాప్రబంధములును

గీ. పైకిఁ దోఁచని యార్ద్రిత ప్రకటితముగ
శిశిరఋతురాజు పాలించెఁ జివరిదాఁకఁ
బలకపై గంద మారులోపలను దిరిగి
వత్తు నని చన్న ధృష్టుని వాక్యసరణి

గీ. గందపూఁతకు నగురుపొగల్ ఘటించి
పేరు నూనె దూపంబుల వెచ్చపెట్టి
విరవిరలు కౌఁగిలింతల విరియఁబోఁచి
భోగు లెడ్డమీరు చలికారు పూనికలకు

గీ. నవనవప్రౌఢతరయౌవనప్రఘాణ
రత్నమాణిక్యకలితనీరాజనంబు
చెలువ యధరంబు పగిలించి శిశిరరాజు
కృపణమా రతిసర్వస్వ మపహరించె

మ. మదిలో మారవియోగభీతి రఘురామక్ష్మాసుతల్ దూరముల్
కదియం జొచ్చినయట్లు తోఁచి యెడఁదల్ కంపింపఁగా సన్నిధుల్
వదలంజాలక ప్రేమవాక్యరచనావాల్లభ్యసంధానసం
పద సర్వస్వము గాఁ గనై మసలి రార్వాక్లాంతపాథోధులై

ఉ. రాజితమైన మోహము నిరంకుశమై రఘురామమూర్తి సం
ధ్యాజపమంత్రహోమనిశితాంతరసూక్ష్మతరశ్లథాత్ముఁడై
శ్రీజనకాత్మజాప్రణయజీవన మోహనకారి ప్రేమశం
డాజగలాయమానధిషణాస్ఫురణంబులఁ జెంగలించుచున్

సీ. కనకపాత్రికల నింపిన యిరారసములఁ
దెచ్చి మైథిలికి నందిచ్చి యిచ్చి
జిలుఁగు కుంకుమల మంజిష్ఠాహరిద్రల
లలితాస్య పదము లలంకరించి
కర్పూరము స్తకకాలాగురుద్రవ్య
ములు ధూపములువేసి నెలిచి వెలిచి
గ్రథితమాలామాఘ్యకహ్లారమాలలు
హస్తకై శికకంఠమందుఁ జెరివి
మెడమలుపు నోరచూపుల నిలచి చూచి
యందముగ నున్నదో లేదో యంచు నాడి
యంద మురలెడుఁగాదే? యటంచు నాడి
మూలలన్ నిల్చి యొయ్యారములుగఁ జూచి

శా. ఆడంజూడగఁ జూడనాడగను వా రన్యోఽన్యనేత్రాంతర
క్రీడాదర్పణదృశ్యమానము లసంఖ్యేయాత్మరూపంబులన్
వ్రీడాముగ్ధములన్ వినిశ్చలదృగావిర్భూత రోచిస్సులన్
గూడన్ దోరణబద్ధమాలలఁ గనన్ గూలంకషప్రేములై ౨౮౪

సీ. కోకిల దూరానఁ గూసిన నీవఁటే?
నన్నుఁ బిల్చితివంచు నవ్వు సామి
తుమ్మెద గూటిలో ఝుమ్మన నిది యే ర
హస్య మాడునో యంచు నాడు సామి
గృహశిఖావళము తీర్చినఁ బింఛమును నీదు
కైశికచ్ఛవి నెఱుంగ దను సామి
పెంపుడు లేడి ద్వారంపు కోనలఁ జూడ
నవసిజాక్షులఁ బోల్చియాడు సామి

సీత చెఱఁగు గాలిచేఁ జిందులాడిన
దాని నిగుడు వాలులోన నిలచి
పడవలోన నేను బయనించు చుంటి నం
చేలొ భయము ః భినయించు సామి

సీ. తనపాద మామెపాదము జతగాఁ బెట్టి
యస్మత్పదంబు మోటని వచించు
తనహస్త మామెహస్తము తోన జతఁజేసి
ముదురాకు చివుళ్ళాకుపదను లనును
ఆమె ప్రక్కన నిల్చి యానుకొమ్మని నన్ను
విడిపోక వే యని విఱసిపోవు
చెక్కిలిఁ జెక్కిలిఁ జేర్చి యూ ప్రాతన్ను
లేవో రహస్యంబు లెత్తిపోయు

తరుగుకొనిపోవుఁ బ్రేమ సంతాపహేతు
వంచుఁ దన ప్రేమ బరువుఁ జూపించి పలుకు
నొక్కసమయాన మనకు వియోగమైనఁ
బ్రేమ యే మగునంచు వారింపఁబడును

గీ. శ్రీమనోనాథు లీలావిశేష మరసి
సీత యో స్వామి! యెందు నేర్చితని యడుగ
నేను నేర్చిన దేమున్నదే? నతాంగి
కౌశికుం డుపదేష్టయుఁగాని దనును

క. ఒకకొంత భోగవేళకు
నికామకామమ్ము తగ్గు నింద్ర ప్రకృతులం
దోక ముసరుకొనెడు పెనుకో
రికయు శమించుచు హృషీకతృప్తి సహజమై

గీ. అంత జానకీరాముల కా భయమ్ము
సర్దుకొని పునశ్శాంతప్రచారవిషయ
నిభృతవిషయేంద్రియములుగాఁ బ్రభువులై వి
కుంఠపరిపూర్ణ యోగమ్ము కొల్లగొనుచు

గీ పూని వైదేహి! మైథిలీ! జానకీ! య
టంచు శ్రీరామమూర్తి నోరారఁ బిలుచు
నా పిలుపునవ్వడితరంగ లమ్మవారు
ప్రాణమూలమ్ములందున హత్తుకొనఁగ

గీ. సీత శ్రీరామచంద్రుని చిత్తపదము
రామచంద్రుఁడు జానకీప్రాణపదము
రామ సర్పఫణామణి రమణి సీత
ధరణిజాజీవితాతపతరణి స్వామి

వ. ఇట్లు వైరాగ్యసంసారభావంబులు ప్రయాగక్షేత్రస్థగంగాయమునల
వలె సీమప్రసారరమ్యంబులైన శ్రీరామచంద్రుండు

మత్తేభము.

ఆనందాస్యుఁడు పరుషంబౌ నే మాట యనఁడు తోనాడున్
దానే ముందుగ నెవరైనన్ గానీ యితరుల పారుష్యా
స్థానోక్తుల్ తలఁపఁ డోగిన్ దానై సర్వేశరసువిద్యాపా
రీణుండయ్యు నితరశస్త్రవ్రాతంబు కృతికి సగ్గించున్

సానుక్రోశుఁడు మధురస్వాద్వాభాషి సకలవేదార్థా
హీనప్రౌఢుఁడు ధిషణాహేలాలోకహితసదాజీవుం
డేనోదూరుఁడు తరుణుం డీహాదూరుఁ డితిహాసబ్దార్థ
జ్ఞానాస్థానము నిరతస్వాహాభర్తృచరణశీలుండున్ ౨౫౮

ప్రాణం బిచ్చినవగిదిం బల్కుచున్ దీనపటలబాధాత్త
గ్లానివ్యాధుఁడు పృథుశిల్పజ్ఞానాధికమతి దేశానే
హానిప్రాపుఁ డనలసుం డుర్వీరక్ష కొదిగి శ్రీరాముఁ
డానానాసద్గుణసమితుల్ నారాచీవినతము లేలించుఁ

భూతగ్రామ మవమతిం బూనంబోఁడు పురుషస్సారజ్ఞుం
డేతామెత్తిన జల; నీ రేపౌ బావి కృపకు; భూదేవ
వ్రాతార్చకుఁడు నృపశాస్త్రప్రౌఢుండు బహులసేనాగ్ర
స్థానాగ్రేయుఁడు పృతనాపాట్ శ్రీగోపచణుఁడు వర్తించుఁ ౨౯౬

ఖండాంతము

గీ. భాసిగంగాన్నపూర్ణాంబికాసమేత !
స్వామి ! విశ్వేశ్వరా ! యిద్ది సాకుమయ్య !
చంద్రమౌళిభూపశ్రోతృసత్యసుకవి
కల్పనావధి కళ్యాణఖండమధువు

మ. అమరీకైశికపారిజాతకుసుమోహాస్వాదు వీ బాలకాం
డము నీ భక్తుఁడు శోభనాద్రి దగు సంతానంబు జన్మాద్యపా
యముఁ దప్పించుత! యెన్ని పుట్టువుల పెట్టితిన్ శివా! యేమి కా
మము? కోపం బదియేమి? యేమియగు నీ మాత్సర్య మోహో! ప్రభూ!

క. ఇది మెచ్చెదరో మెచ్చరొ?
యిదియును జదివెదరుఁ జదువ రేలా నాక
య్యది? నాయెద మీతో రా
చెద నద్దానికి ఫలంబుఁ జెందించు శివా !

ఉ. హాళిఁ జరించుఁ గావ్యరచనాత్తయశఃకృతనాకసౌఖ్యవాం
ఛాలులితంపుటాత్మ యె పొసంగదు నా దెసఁ బొందుఁగాక ము
క్త్యాలభరాధినాయకుఁ డదంతయు; నా తపమెల్లఁ బండి యు
ద్వేలజనూరుజావితతి విచ్చెడునట్టు లిఁకన్ గ్రహింపవే !

పంచచామరము.

అపారసత్కృపాపయోధి ! యాత్మవస్తుసారధీ !
యుపాసనాసమస్తసత్పథోపజీవనాకృతీ !
తపద్విషచ్ఛటాశిరోధి! తప్తలోకసేవధీ!
కృపాప్రణీతభక్తపాపకీలికానిరాకృతీ !

శిఖరిణి.

ధృతాంభఃపూతాకృత్యమరతటినీతీరసుగృహీ!
నితాంతవ్యావల్గన్నిజభజనకృన్నిత్యవిరహీ!
కృతాంతప్రౌఢాజ్ఞానిరసనకళాకేళిజటిలా!
శ్రుతిప్రామాణ్యాత్తప్రకటతరతేజోచ్ఛపటలా!

ఓం తత్సత్.